

Мартиненко В. В., Скорик М. О., Корж М. А.,
Соколова О. М., Коляда Т. А., Джадалла О. І.

Сталий розвиток міст і регіонів ЄС: кращі практики для України

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Co-funded by
the European Union

Erasmus+
Jean Monnet Modules

СТАЛІЙ РОЗВИТОК МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС: КРАЩІ ПРАКТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Ірпінь
2025

УДК 332.14(075.8)

ББК 65.046.1я73

С 76

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 8 від 30 січня 2025 року)*

Рецензенти:

С. О. Іщук, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем реального сектору регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень М. І. Долішнього НАН України»;

А. В. Лісовий, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри аудиту та економічного аналізу, Державний податковий університет.

С 76 **Сталий розвиток міст і регіонів ЄС: кращі практики для України** : навчальний посібник / Мартиненко В. В., Скорик М. О., Корж М. А., Соколова О. М., Коляда Т. А., Джадалла О. І.; за заг. ред. В. В. Мартиненко. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. – 352 с.
ISBN 978-966-337-753-7

Навчальний посібник спрямований на формування в здобувачів системи науково-теоретичних і практичних знань із проблем сталого розвитку міст і регіонів, розуміння сучасних тенденцій економічного планування, сталого розвитку та управління територіями в умовах інтеграційних процесів ЄС. Видання розкриває успішні практики, методи й підходи, що використовуються в країнах Європейського Союзу, для забезпечення сталого розвитку, їх адаптацію до українських реалій, а також перспективи впровадження таких рішень в Україні. Матеріали посібника доповнені практичними кейсами, завданнями для перевірки знань, тестовими завданнями та інструментами для самоконтролю.

Адресований студентам, аспірантам, викладачам, фахівцям у сфері урбаністики, екології, публічного управління, а також усім, хто цікавиться питаннями сталого розвитку територій.

Підготовлено в рамках Грантового проєкту

№ 101085764 – EUPSD – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH

Цей проєкт фінансується Європейською Комісією в рамках програми Erasmus+ та відображає лише погляди авторів, і Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

This project has been funded with support from the European Commission under the Erasmus+ Programme and reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 332.14(075.8)

ББК 65.046.1я73

© Мартиненко В. В., Скорик М. О.,
Корж М. А. та ін., 2025

© Державний податковий університет, 2025

ISBN 978-966-337-753-7

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА

Мартиненко Валентина Віталіївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічних фінансів (тема 2, 3, 4; загальна редакція)

Скорик Марина Олегівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної політики та сталого розвитку (тема 8)

Корж Марина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної політики та сталого розвитку (тема 6)

Соколова Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування (тема 5)

Коляда Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічних фінансів (тема 7)

Джадалла Олена Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної політики та сталого розвитку (тема 1)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
------------------------	----------

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄС

ТЕМА 1. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:

ІСТОРИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ	10
1.1. Історія розвитку ідей про створення об'єднаної Європи	10
1.2. Основні цінності та принципи функціонування Європейського Союзу.....	17
1.3. Поняття, структура та особливості інституційного механізму ЄС	19
1.4. Класифікація інститутів Європейського Союзу та їх основні функції.....	21
1.5. Сучасні позиції Євросоюзу в глобальній економіці	24
<i>Навчальний тренінг .....</i>	<i>31</i>

ТЕМА 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄС ТА В УКРАЇНІ..... **35** |

2.1. Передумови прийняття глобальних ЦСР ООН: їхня роль та значення для країн Європи	35
2.2. Стратегія «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплювального зростання»	51
2.3. Інституційна архітектура реалізації ЦСР в ЄС	61
2.4. Імплементация ЦСР у провідних країнах Європи та в Україні.....	69
<i>Навчальний тренінг .....</i>	<i>79</i>

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС

ТЕМА 3. РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄС	83
3.1. Політики сталого розвитку: теоретичні основи, рівні імплементації та етапи реалізації в ЄС та в Україні.....	83
3.2. Стійкий регіональний розвиток ЄС. Принципи регіональної політики ЄС	95
3.3. Стратегічні ініціативи та механізм побудови стратегій сталого регіонального розвитку ЄС	105
3.4. Політика згуртованості та політичні пріоритети ЄС. Особливості фінансування	120
3.5. Європейський зелений курс: регіональні ініціативи	128
<i>Навчальний тренінг</i>	136
ТЕМА 4. ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ ЄС	140
4.1. Передумови та ініціативи ЄС щодо запровадження політик сталого розвитку міст	140
4.2. Міський порядок денний для ЄС.....	152
4.3. Основні концептуальні моделі в реалізації політик сталого розвитку міст ЄС.....	161
4.4. Індикатори оцінки сталого розвитку міст ЄС	171
4.5. Адаптація політик сталого розвитку міст ЄС до умов України	176
<i>Навчальний тренінг</i>	184
ТЕМА 5. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС	188
5.1. Інноваційні зрушення у формуванні політик сталого розвитку регіонів ЄС	188
5.2. Фінансування сталого розвитку регіонів ЄС: пріоритети для ЄС.....	196
5.3. Основні пріоритети сталого розвитку міст у задоволенні потреб майбутніх поколінь	206

5.4. Інтегральні показники сталого розвитку міст із застосуванням методик ЄС для оцінювання та їх адаптація в Україні.....	216
<i>Навчальний тренінг</i>	225

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3

ІНСТРУМЕНТИ ТА ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС

ТЕМА 6. ІНВЕСТИЦІЇ В НЕРУХОМІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ ЄС.....	229
6.1. Ринок нерухомості в системі сталого розвитку міст	229
6.2. Характеристика практики застосування механізмів інвестування в житлову нерухомість у країнах ЄС та в Україні: порівняльний аспект.....	236
6.3. Європейський досвід фінансування соціального та доступного житла як інструмент забезпечення сталого розвитку міст	243
6.4. Напрями імплементації європейського досвіду в розвиток інвестиційного ринку нерухомості України.....	250
<i>Навчальний тренінг</i>	259

ТЕМА 7. КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС	263
7.1. Сутність і передумови виникнення креативної економіки	263
7.2. Учасники та складові креативної економіки ЄС.....	266
7.3. Сучасний вимір та інструменти креативної економіки ЄС	272
7.4. Тенденції креативного розвитку міст країн ЄС	276
7.5. Перспективи розвитку креативної економіки в Україні.....	289
<i>Навчальний тренінг</i>	295

ТЕМА 8. СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	299
8.1. Європейський план післявоєнного відновлення України.....	299
8.2. Застосування кращих практик технічної допомоги та грантових інструментів від ЄС.....	306
8.3. Розвиток міжнародного партнерства територіальних громад з муніципалітетами ЄС.....	320
<i>Навчальний тренінг .....</i>	<i>326</i>
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	330

ПЕРЕДМОВА

Сучасні виклики глобалізації, урбанізації та кліматичних змін вимагають перегляду підходів до управління розвитком міст і регіонів з акцентом на забезпечення їхнього сталого розвитку. Європейський Союз (далі – ЄС) є одним із лідерів у впровадженні інноваційних стратегій сталого розвитку, які охоплюють економічні, екологічні та соціальні аспекти. Україна, прагнучи інтегруватися в європейський простір, має важливе завдання – адаптувати найкращі європейські практики для розвитку своїх міст і регіонів.

Тематика навчального посібника «Сталий розвиток міст і регіонів ЄС: кращі практики для України» є актуальною для здобувачів вищої освіти в галузі знань «Управління та адміністрування», які готуються до діяльності в сфері управління, планування та розвитку територій. Видання спрямоване на формування інтегрованих, загальних і спеціальних компетентностей, які дають змогу оцінювати та впроваджувати ефективні стратегії сталого розвитку.

Матеріали, викладені в навчальному посібнику, допоможуть у формуванні в здобувачів вищої освіти системного розуміння принципів і підходів сталого розвитку міст і регіонів країн-членів ЄС, аналізу успішних європейських практик та їхньої адаптації до українських реалій. Посібник присвячено розкриттю правових, інституційних і фінансових механізмів сталого розвитку, регіональної та міської політики ЄС, а також визначення перспектив використання європейського досвіду для вирішення актуальних викликів для України.

Структура посібника охоплює вісім послідовних тем, кожна з яких розкриває ключові аспекти сталого розвитку міст і регіонів ЄС:

тема 1 «Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи» присвячена історичним, правовим та інституційним основам Європейського Союзу, висвітлюючи еволюцію та правові засади його функціонування як організації, що активно впливає на процеси сталого розвитку;

у темі 2 «Реалізація цілей сталого розвитку в країнах-членах ЄС» розглядається реалізація цілей сталого розвитку в країнах-членах ЄС, аналізуються їхні досягнення у впровадженні глобальних цілей сталого розвитку;

тема 3 «Регіональна політика сталого розвитку ЄС» акцентована на регіональній політиці сталого розвитку ЄС, розкриваючи підходи до регіонального планування та управління задля досягнення збалансованого розвитку територій;

тема 4 «Політика сталого розвитку міст ЄС» досліджує політику сталого розвитку міст ЄС, зосереджуючись на інноваційних практиках, спрямованих на розвиток міських територій;

у темі 5 «Динаміка та сучасні тенденції розвитку міст і регіонів ЄС» аналізуються динаміка та сучасні тенденції розвитку міст і регіонів ЄС, висвітлюються актуальні тренди урбаністики та регіонального розвитку;

тема 6 «Інвестиції в нерухомість як інструмент сталого розвитку міст ЄС» зосереджена на інвестиціях у нерухомість як інструменті сталого розвитку міст, досліджуючи їхню роль у розвитку міської інфраструктури;

тема 7 «Креативна економіка як чинник сталого розвитку міст і регіонів ЄС» присвячена креативній економіці як важливому чиннику сталого розвитку міст і регіонів з акцентом на вплив креативних індустрій на стійкість територій;

тема 8 «Сталий розвиток міст і регіонів ЄС: виклики для України» аналізує виклики та перспективи сталого розвитку міст і регіонів ЄС для України, зосереджуючись на можливостях адаптації європейського досвіду до українських умов.

Для закріплення теоретичного матеріалу кожна тема містить контрольні запитання, тестові завдання та практичні кейси, вирішення яких спрямовано на розвиток аналітичного мислення, навичок прийняття рішень і практичного застосування знань здобувачами вищої освіти.

Авторський колектив сподівається, що запропонований навчальний посібник буде цікавим не лише здобувачам вищої освіти, а й викладачам і фахівцям-практикам, які цікавляться питаннями сталого розвитку, планування й управління міськими та регіональними територіями.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ

СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄС

ТЕМА 1

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:

ІСТОРИЧНІ, ПРАВОВІ

ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ

- 1.1. Історія розвитку ідей про створення об'єднаної Європи.
- 1.2. Основні цінності та принципи функціонування Європейського Союзу.
- 1.3. Поняття, структура та особливості інституційного механізму ЄС.
- 1.4. Класифікація інститутів Європейського Союзу та їх основні функції.
- 1.5. Сучасні позиції Євросоюзу в глобальній економіці.

1.1. Історія розвитку ідей

про створення об'єднаної Європи

Ідея європейської інтеграції була задумана для того, щоб більше ніколи не повторилися масові вбивства та руйнації, що відбувалися під час Другої світової війни. Вперше цю ідею запропонував Міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман у промові, яку він виголосив 9 травня 1950 року. Цей день став днем народження Європейського Союзу і тепер щороку святкується як День Європи.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «Європейський Союз»

Поняття	Визначення
Європейський Союз	сім'я демократичних Європейських країн, які об'єдналися заради миру та процвітання
	унікальне партнерство 27 європейських країн, які називають державами-членами або країнами ЄС. Разом вони охоплюють більшу частину європейського континенту
	економічний і політичний союз, що об'єднує 27 держав-членів, які розташовані в Європі і веде свій початок від створення Європейської спільноти з вугілля й сталі (далі – ЄСВС) і Європейської економічної спільноти (далі – ЄЕС), які складаються із шести країн 1957 року
	єдиний своєрідний, адже країни, що входять до його складу, заснували спільні інституції, яким було делеговано частину їхніх суверенних повноважень, завдяки чому стало можливо демократично ухвалювати рішення з конкретних питань, які становлять спільний інтерес, на європейському рівні
	унікальне партнерство європейських країн, які називають державами-членами або країнами ЄС, і разом вони охоплюють більшу частину європейського континенту

Джерело: [19; 127; 179].

Упродовж багатьох століть Європа була ареною частих і кривавих воєн. З 1870 по 1945 роки Франція та Німеччина воювали між собою тричі, зазнавши водночас значних людських втрат. Саме тому в середині минулого століття кілька європейських лідерів дійшли висновку, що єдина можливість забезпечити довготривалий мир між їхніми країнами полягає в їхньому політичному й економічному об'єднанні.

Таблиця 1.2 – Хронологія подій щодо перших спроб об'єднання європейських держав у повоєнний період

Історична дата	Події
1	2
1950 рік	Міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман запропонував об'єднати вуглевидобувну та сталеливарну промисловості Західної Європи

Продовження таблиці 1.2

1	2
1951 рік	Засновано Європейське об'єднання вугілля та сталі (далі – ЄОВС), до якого ввійшло шість країн: Бельгія, Західна Німеччина, Люксембург, Франція, Італія та Нідерланди. Право ухвалювати рішення з питань, які стосувалися вугільної та сталеливарної промисловості в цих країнах, було передано незалежному наднаціональному Верховному органу, першим президентом якого став Жан Монне
18 квітня 1951 року	«План Шумана» було реалізовано через підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі (далі – ЄСВС). До складу ЄСВС увійшли шість країн: Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція («європейська шістка», яка в подальшому стала «локомотивом» європейської інтеграції)
23 липня 1952 року	Договір про ЄСВС набув чинності
27 травня 1952 року	Країни «європейської шістки» підписують Договір про заснування Європейського Оборонного співтовариства (далі – ЄОС)
10 вересня 1952 року	Міністри закордонних справ країн-членів ЄСВС доручають Спільним зборам ЄСВС (прообразу майбутнього Європейського парламенту) розробити проєкт Договору про створення Європейського політичного співтовариства (далі – ЄПС)
10 березня 1953 року	Збори закінчили роботу над проєктом Договору
Серпень 1954 року	Ні ЄОС, ні ЄПС так і не стали реальністю. Вирішальну роль тут відіграла Франція, парламент якої після довгих дискусій вирішив відкласти ратифікацію Договору про ЄОС. А це зробило недоречним і підписання Договору про ЄПС
Наприкінці 1955 року	На конференції країни «європейської шістки» домовились про заснування Європейського співтовариства з атомної енергетики (далі – Євратому)
На початку 1957 року	Керівники урядів «європейської шістки» вирішили поряд з Євратомом створити також і Європейське економічне співтовариство (далі – ЄЕС)

Джерело: [128].

Отже, на початку 50-х років країнам «європейської шістки» не вдалося започаткувати інтеграцію в оборонній і політичній сферах. Інтеграція продовжувала розвиватись в інших сферах, передусім в економічній.

Таблиця 1.3 – Хронологія укладання Римського договору 1957 року та створення ЄЕС

Рік	Події
1950 р.	Голова Ради Міністрів Франції Р. Шуман і Ж. Моне запропонували створити Європейську федерацію, що ґрунтується на економічному об'єднанні
1951 р.	Створено Європейське об'єднання вугілля й сталі (далі – ЄОВС) ФРН, Францією, Італією, Бельгією, Нідерландами, Люксембургом
1954 р.	Бельгія, Нідерланди та Люксембург запропонували створити Спільний ринок
1956 р.	Міжурядова конференція (Венеція) підготувала проекти створення Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії.
1957 р.	Римський договір про створення ЄЕС і Євратому був підписаний і набув чинності з 1958 р.

Джерело: [19].

Таблиця 1.4 – Передумови укладання Маастрихтського договору

Історична дата	Події
1	2
8 квітня 1965 року	Підписано Договір про злиття виконавчих органів ЄСВС, Євратому та ЄЕС
1 липня 1967 року	Договір набув чинності. У результаті була створена єдина структура інститутів, що забезпечують розвиток європейської інтеграції. Основними інститутами стали Європейська комісія, Рада Європейських Співтовариств, Європейський парламент і Суд Європейських Співтовариств
У грудні 1974 року	До цих органів додався новий – Європейська Рада, яка складається з глав держав та урядів країн-членів Європейських Співтовариств

Продовження таблиці 1.4

1	2
1968 року	Завершується формування зони вільної торгівлі та митного союзу (перших двох етапів інтеграції) Європейського економічного співтовариства: відміна митних податків і зняття кількісних обмежень; введення єдиного митного тарифу для інших країн; проведення єдиної зовнішньоторговельної та аграрної політики
Наприкінці 1969 року	Завершується формування спільного ринку (третього етапу інтеграції) ЄЕС. Первісні цілі ЄЕС, визначені Римським договором 1957 року, виявились досягнутими. Потрібно було визначити подальші завдання для розвитку європейської інтеграції
1 липня 1987 року	Набув чинності Єдиний європейський акт, підписаний у лютому 1986 року. Цей документ визначив подальші цілі Європейської інтеграції. Зокрема, він поставив за мету створення до 1 січня 1993 року Єдиного внутрішнього ринку (наступного етапу економічної інтеграції, що передбачає гармонізацію економічної політики та інституцій), запровадив спільну політику в соціальній сфері, у галузі науково-технологічного розвитку, охорони навколишнього середовища. Цей документ також вніс зміни до договорів про створення Європейських Співтовариств, а також поширив інтеграційний процес на сферу зовнішньої політики. Крім того, в Єдиному Європейському акті було поставлено питання про створення Європейського Союзу, який мав стати інститутом не лише економічним, а й політичним

Джерело: [129].

7 лютого 1992 року в Маастрихті було укладено Договір про Європейський Союз (саме поняття «Європейський Союз» з'явилося ще під час Паризької конференції 1972 року). Договір набув чинності 1 листопада 1993 року.

В економічному сенсі укладання Маастрихтського договору означало курс на завершення формування єдиного внутрішнього ринку (четвертий рівень економічної інтеграції) та перехід до реалізації ідеї економічного й валютного союзу (п'ятий – найвищий рівень економічної інтеграції).

«Колони» Європейського Союзу		
Європейські Співтовариства: ЄСВС, Євратом та Європейське співробітництво (серцевина та каркас процесу інтеграції і за своїми властивостями становить «наднаціональний феномен»)	спільна зовнішня та безпекова політика (далі – СЗПБ)	співробітництво у сферах юстиції та внутрішніх справ

Рисунок 1.1 – «Три колони» Європейського Союзу
згідно з Маастрихтським договором

Джерело: [179].

Таблиця 1.5 – Початок процесу розширення ЄЕС
з початку 70-х років ХХ ст.

Історична дата	Події
1 січня 1973 року	членами ЄЕС стали Великобританія, Данія, Ірландія
1979 р.	завершується процес створення Європейської валютної системи (далі – ЄВС), вводиться в дію екію
1 січня 1981 року	членом ЄЕС стала Греція
1 січня 1986 року	членами ЄЕС стали Іспанія та Португалія
1 січня 1995 року	членами Європейського Союзу стали Фінляндія, Австрія та Швеція

Джерело: [19].

Варто розглянути далі «Шенгенську зону», яка діє подібно до єдиної держави з прикордонним контролем на зовнішньому кордоні – при в’їзді та виїзді із зони, але без прикордонного контролю на внутрішніх кордонах держав, що входять у цю зону.

До Шенгенського простору входять 22 із 27 держав-членів ЄС, 2 країни Європейської економічної зони (Норвегія та Ісландія) і Швейцарія. 21 грудня 2007 року до Шенгенської зони приєднались 9 нових держав-членів ЄС, що вступили до Союзу 2004 року

(крім Кіпру, що приєднається до неї пізніше). 12 грудня 2008 року Швейцарія приєдналась до Шенгенської зони.

Усі Шенгенські країни, крім Ісландії, Норвегії та Швейцарії, є країнами – членами ЄС.

З 1 січня 2023 року до Шенгенської зони входять 27 країн. Хорватія приєдналась до Шенгенської зони 1 січня 2023 року.

Болгарія та Румунія приєднаються до Шенгенської зони з відкритими кордонами в повітрі та на морі. Обговорення подальшого рішення щодо скасування контролю на сухопутних кордонах планувалося 2024 року.

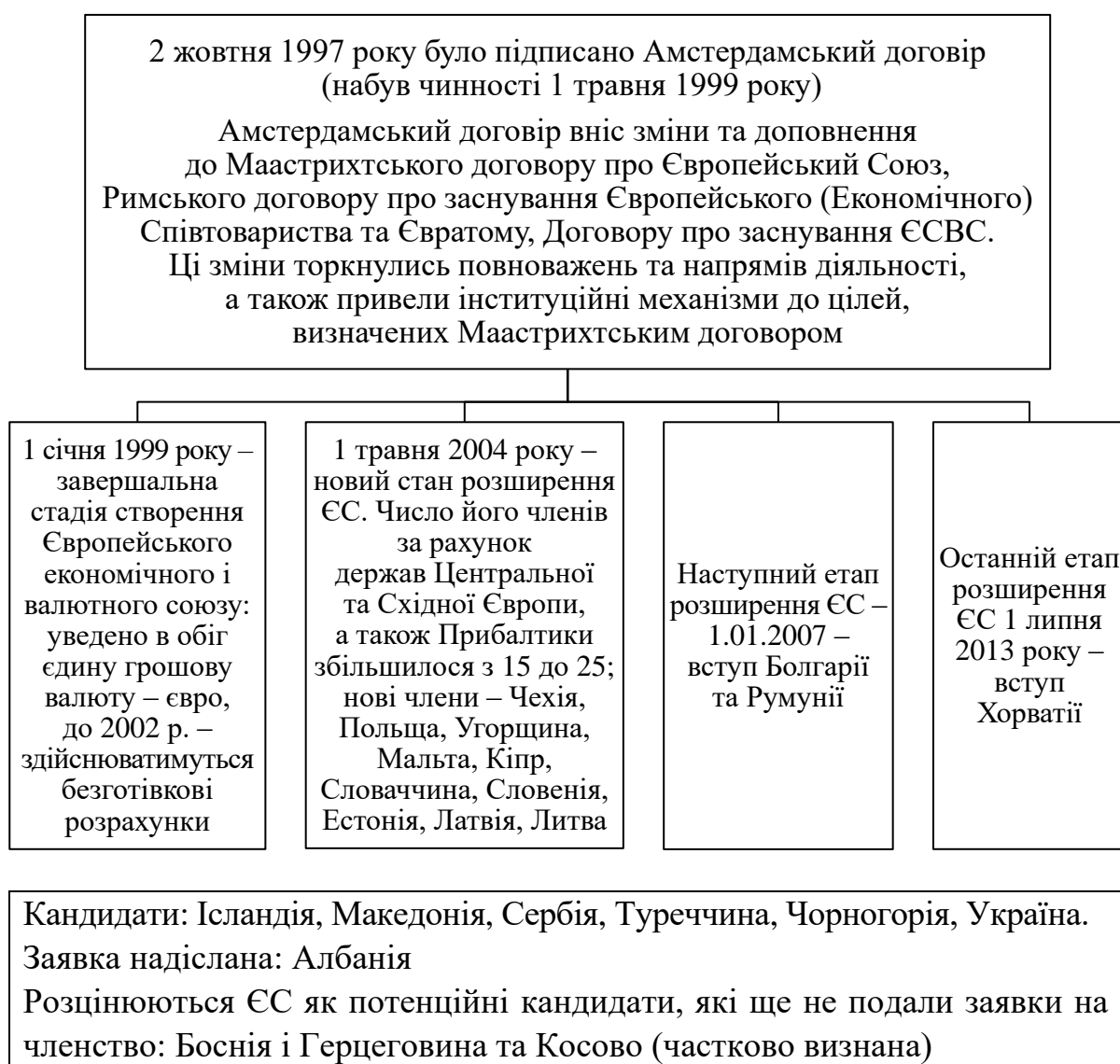

Рисунок 1.2 – Амстердамський договір та подальші етапи розширення ЄС

Джерело: [19].

1.2. Основні цінності та принципи функціонування Європейського Союзу

Європейський Союз відіграє ключову роль у сучасному глобалізованому світі, втілюючи свою мету, цінності та принципи у функціонуванні як усередині, так і поза його межами.

Одне з основних завдань:
розширення зони миру та безпеки за межі ЄС

Для виконання цього завдання Європейським Союзом розробляється спільна зовнішня політика та політика безпеки так, щоб ЄС зміг стати реальною силою, яка б виступала за стабільність, співробітництво й порозуміння в ширшому світовому аспекті

Рисунок 1.3 – Основне завдання Європейського Союзу
Джерело: [19].

Для виконання цього завдання Європейським Союзом розробляється спільна зовнішня політика та політика безпеки так, щоб ЄС зміг стати реальною силою, яка б виступала за стабільність, співробітництво та порозуміння в ширшому світовому аспекті.

Крім того, базовими цілями ЄС у всьому світі є:

- підтримувати й просувати свої цінності та інтереси;
- сприяти миру й безпеці та сталому розвитку Землі;
- сприяти солідарності та взаємній повазі між народами, вільній і чесній торгівлі, викоріненню бідності й захисту прав людини;
- суворо дотримуватися міжнародного права;
- сприяти миру, цінностям і добробуту громадян;
- запропонувати свободу, безпеку та справедливість без внутрішніх кордонів, а також вжити відповідних заходів на своїх зовнішніх для регулювання притулку та імміграції, а також для запобігання та боротьби зі злочинністю створити внутрішній ринок;
- досягти сталого розвитку на основі збалансованого економічного зростання та стабільності цін і високо конкурентної ринкової економіки з повною зайнятістю та соціальним прогресом;

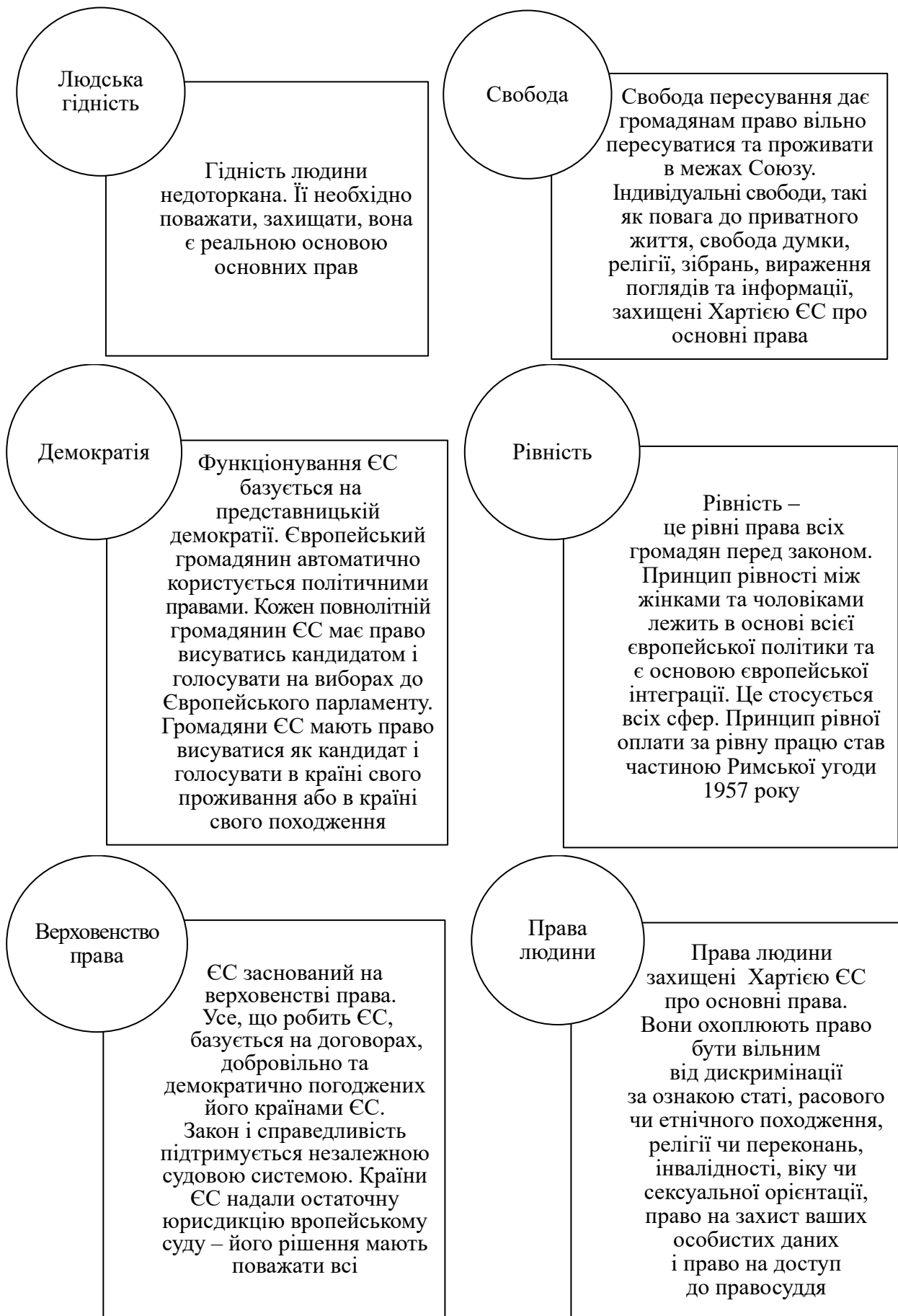

Рисунок 1.4 – Основоположні цінності Європейського Союзу
Джерело: [3].

захищати та покращувати якість навколишнього середовища, сприяти науково-технічному прогресу;

боротися з соціальною ізоляцією та дискримінацією;

сприяти соціальній справедливості й захисту, рівності між жінками і чоловіками та захисту прав людини;

посилити економічну, соціальну та територіальну єдність і солідарність між країнами ЄС;

поважати його багате культурне та мовне розмаїття;

створити економічний і валютний союз, валютою якого є євро.

Цінності ЄС викладені в статті 2 Лісабонського договору та Хартії ЄС про основні права. 2012 року ЄС був удостоєний Нобелівської премії миру за сприяння миру, примиренню, демократії та правам людини в Європі.

У контексті зазначених вище цінностей ЄС відіграє важливу роль у глобальному вимірі. Європейський Союз впливає на міжнародну торгівлю, екологічну політику, миротворчі процеси тощо.

1.3. Поняття, структура та особливості інституційного механізму ЄС

У загальноприйнятому розумінні інституційний механізм Європейського Союзу стосується системи органів, установ та інституцій, які забезпечують функціонування ЄС, ухвалення рішень і реалізацію політик, і він охоплює інституції, що мають різні функції: законодавчу, виконавчу, судову та консультативну.

У вузькому сенсі він охоплює сім інститутів: Європейську раду, Європейський парламент, Комісію, Суд та Раду ЄС, Рахункову палату та Центральний європейський банк (ст. 13 Договору про Євросоюз) [127].

Інституційний механізм ЄС відрізняється від організаційної структури класичних міжнародних організацій і водночас має певні спільні риси з організацією влади в державі. Безперечно, функції, виконувані інститутами ЄС, аналогічні тим, що їх здійснюють

законодавчі, виконавчі, судові, адміністративні органи держави, але в Євросоюзі реалізацію цих функцій покладено на різні інститути, тобто неможливо співвідносити певну функцію з визначеним інститутом, який виконував би виключно законодавчі, виконавчі чи інші повноваження. Існуюча модель організації влади в Євросоюзі містить розподіл функцій між інститутами Союзу й унеможливорює концентрацію однієї з гілок політичної влади в межах одного інституту [14].

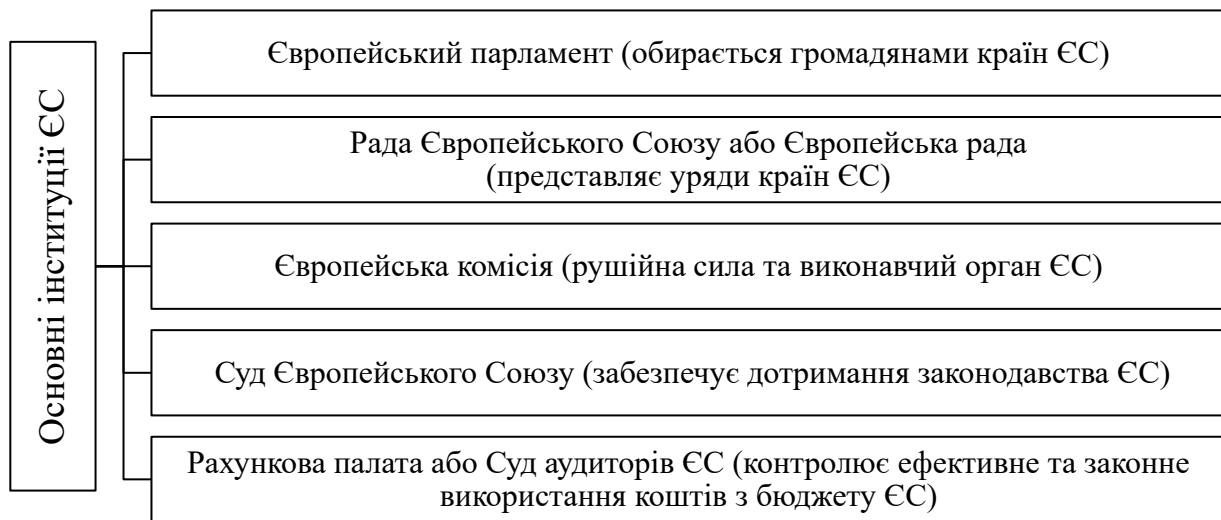

Рисунок 1.5 – Основні інституції Європейського Союзу
Джерело: [129].

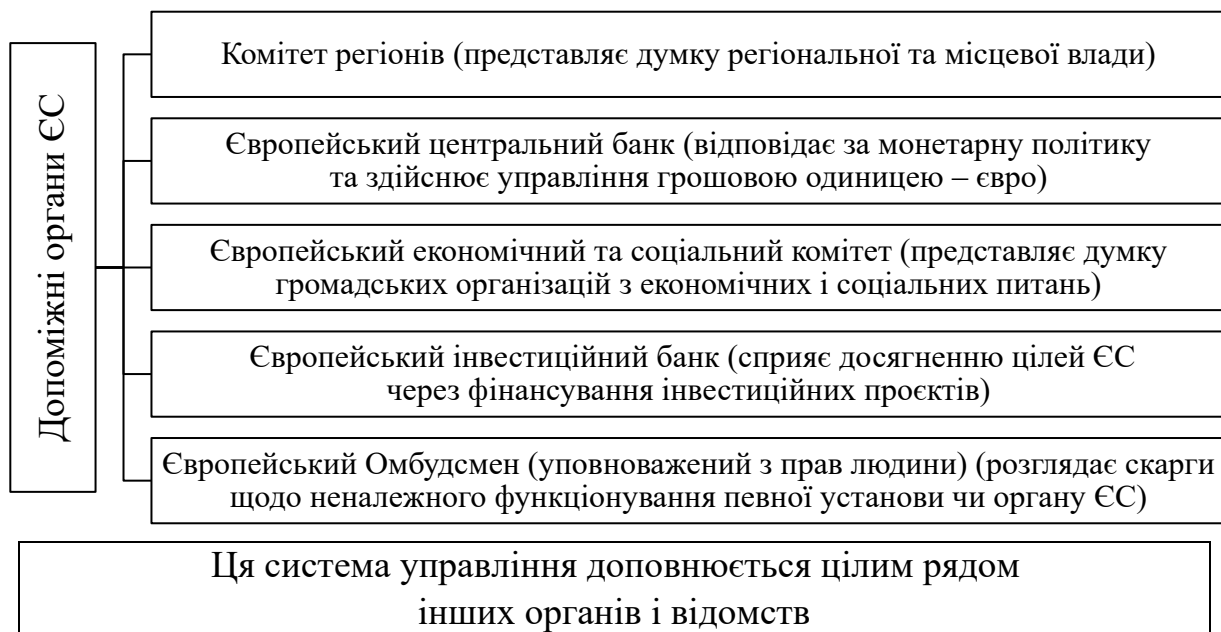

Рисунок 1.6 – Допоміжні органи Європейського Союзу
Джерело: [129]

В останні роки в інституційній системі ЄС відбулися кілька важливих змін, які відображають сучасні виклики та потреби. Такими основними сучасними особливостями інституційного механізму ЄС є: посилення ролі Європейської ради, реформа Європейської ради, зростання повноважень Європейського парламенту, інтеграція нових політичних пріоритетів, гібридне управління (гібридні механізми ухвалення рішень, де поєднуються національні й наднаціональні елементи управління), зростання ролі Суду Європейського Союзу тощо.

Отже, зазначене вище свідчить про поступову адаптацію до нових викликів, зокрема у сферах клімату, безпеки, цифрових технологій та економічного відновлення після кризи.

1.4. Класифікація інститутів Європейського Союзу та їх основні функції

Відтоді як 1979 року прямим голосуванням було вперше обрано Європейський парламент, він затвердив себе на рівні з Радою ЄС як рівноправний європейський законодавчий орган. Завдяки Лісабонському договору Європейський парламент бере участь практично в усіх законодавчих процесах.

Європейський парламент – гарант основних політичних свобод та демократії		
Разом із Радою ЄС Парламент виконує законодавчу функцію і відповідає за ухвалення європейських законів	Разом із Радою ЄС відповідає за ухвалення бюджету і може корегувати бюджетні витрати. У кінцевому підсумку, парламент затверджує загальний бюджет	Парламент здійснює демократичний контроль над Європейською комісією. Він затверджує її членів після відповідних слухань і має право висловити Комісії недовіру
Парламент також здійснює політичний контроль над усіма інституціями ЄС		

Рисунок 1.7 – Європарламент та його основні функції
Джерело: [179].

Депутати обирають серед своїх колег Президента й чотирнадцять віце-президентів для роботи на посаді впродовж двох з половиною років. Президент керує роботою Парламенту, головує під час пленарних засідань, підписує бюджет і разом з Радою ЄС затверджує директиви. Він представляє Європейський парламент на зовнішньополітичному рівні та перед іншими органами ЄС.

З січня 2022 року посаду президента обіймала мальтійська депутатка Роберта Метсола.

Європейська рада – це орган ЄС, який чотири рази на рік збирає керівників держав та урядів, Президента Європейської комісії й визначає загальні політичні цілі та пріоритети ЄС.

Європейська рада відіграє вирішальну роль у визначенні загального напрямку політики ЄС, забезпечуючи координацію між державами-членами та інституціями ЄС.

Ключовою у структурі ЄС є Європейська комісія, яка представляє спільні інтереси європейців та працює над відповідними законодавчими ініціативами. Вона має право вносити пропозиції щодо ухвалення європейських законів. Зазвичай законодавчий процес бере початок саме з пропозиції Європейської комісії. Також часто Комісію закликають розробити проєкт закону, наприклад, через Європейський парламент.

Комісія наглядає за застосуванням законів Євросоюзу на практиці. Якщо якась із країн-членів їх порушує, Комісія має втрутитися і, за потреби, звернутися до Європейського Суду. Комісія складається з 27 членів, один з яких є її Президентом. Починаючи з 2004 року, Єврокомісію очолював Жозе Мануел Баррозу (з 2019 – Урсула фон дер Ляєн). Кожен комісар відповідає за одну чи кілька сфер діяльності ЄС.

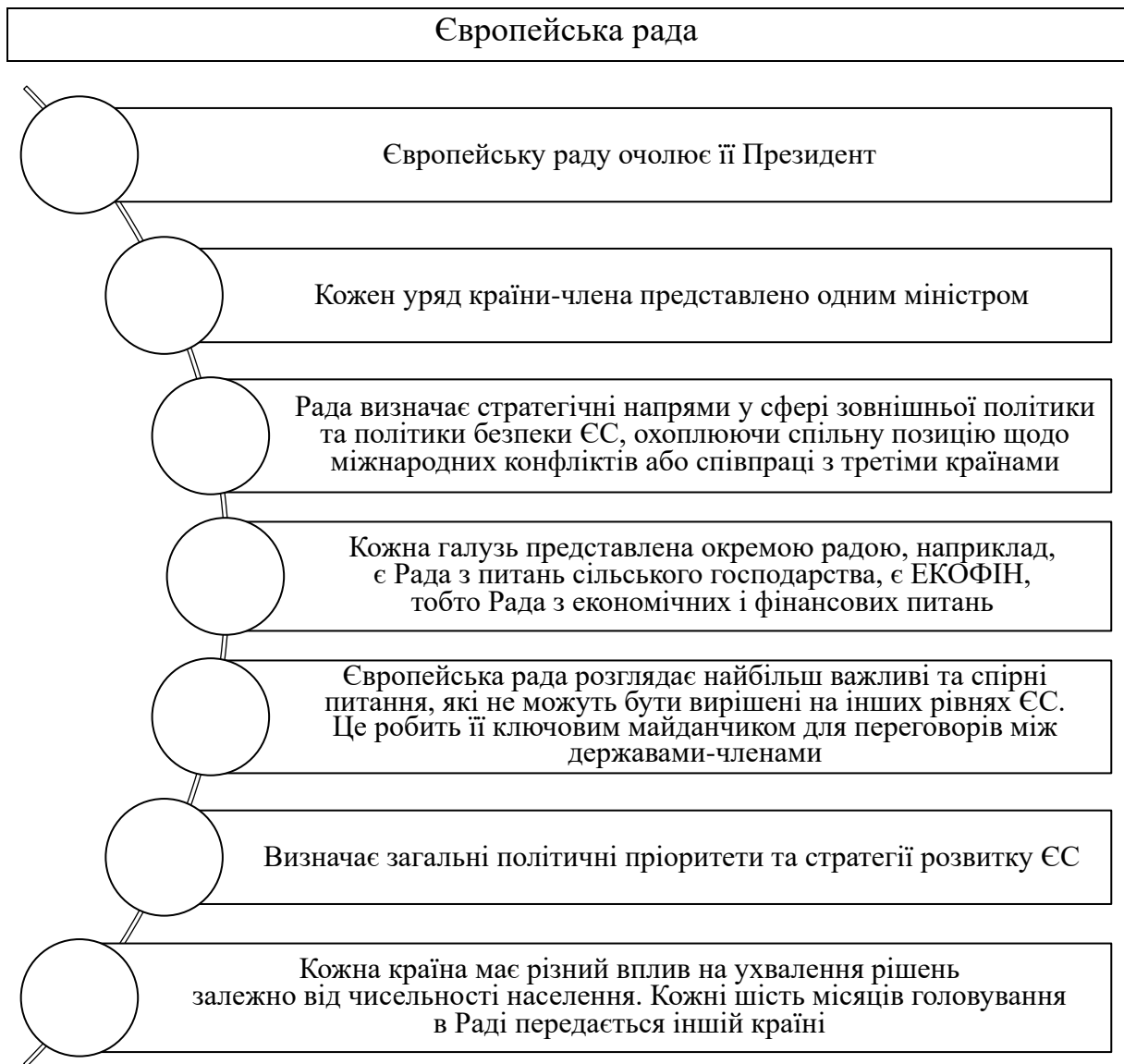

Рисунок 1.8 – Основні ролі Європейської ради у структурі ЄС
Джерело: [19].

У сучасному контексті ЄК відіграє важливу роль у координації антикризових заходів у відповідь на різні глобальні й регіональні виклики, як-от пандемія COVID-19, економічні кризи, конфлікти, що впливають на стабільність ЄС. Вона ініціює програми відновлення економіки та інвестує в підтримку держав-членів. Серед пріоритетів Комісії на сучасному етапі – зелена та цифрова трансформація, боротьба з енергетичною кризою, міграція, безпека тощо.

Отже, Європейська комісія є центральним органом ЄС, що сприяє єдності, розвитку та стабільності Союзу, реагуючи на сучасні виклики та формуючи політику в інтересах усіх громадян ЄС.

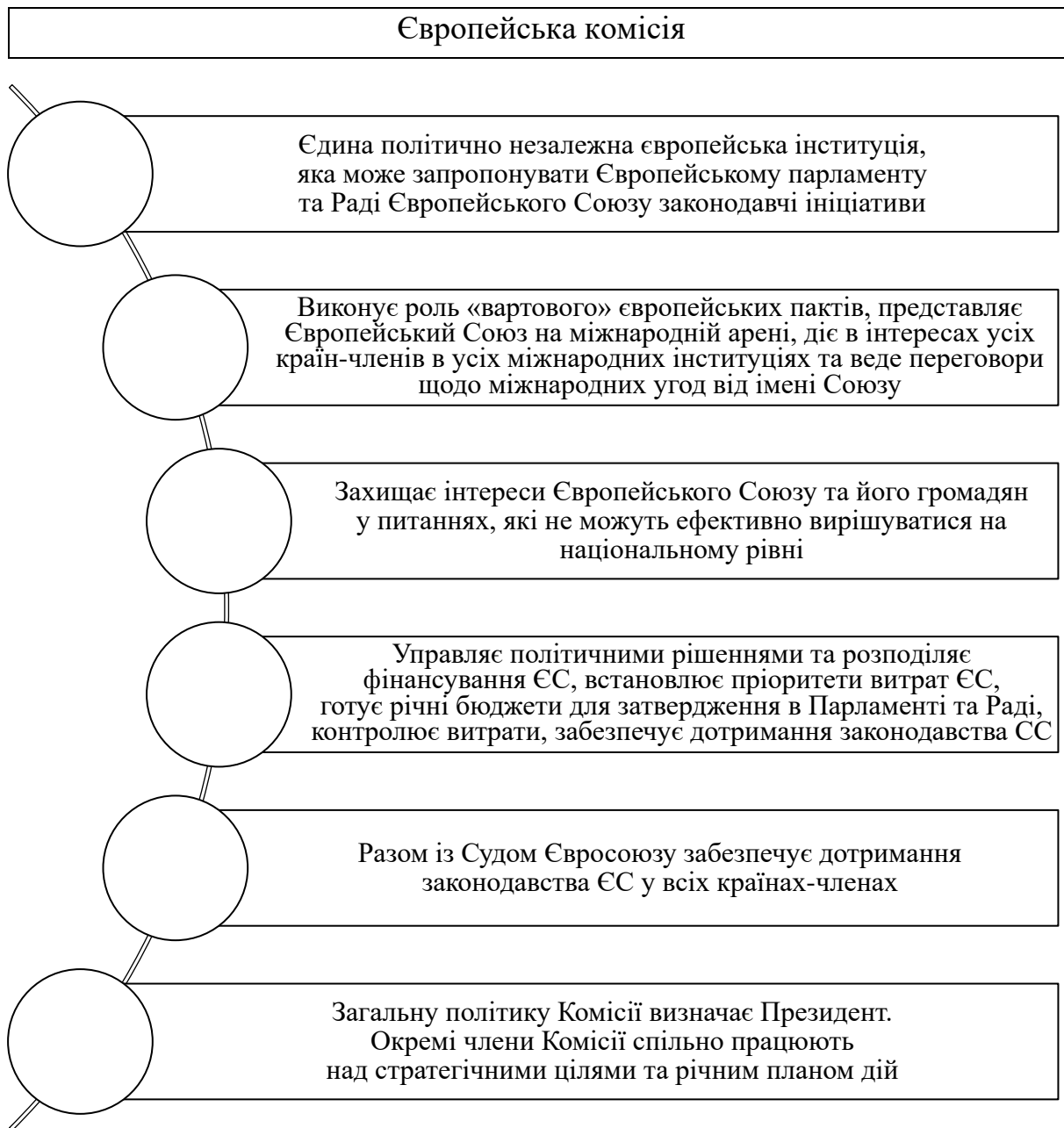

Рисунок 1.9 – Функції та повноваження Європейської комісії
Джерело: [19].

1.5. Сучасні позиції Євросоюзу в глобальній економіці

Європейський Союз являє собою один з найпотужніших центрів світової економіки. Він є одним з найбільших у світі виробників, споживачів, експортерів та імпортерів сільськогосподарської продукції. Провідні позиції ЄС у агровиробництві та світовій торгівлі сільськогосподарською продукцією значною мірою обумовлені впровадженням Спільної аграрної політики, зокрема прямої підтримки фермерів.

«За обсягом ВВП він є світовим лідером, сумарний ВВП країн ЄС перевищує ВВП США. Ряд країн ЄС традиційно очолюють світові рейтинги за рівнем ВВП на одну особу (Люксембург, Норвегія, Швейцарія), випереджаючи США і Японію. Однак середній рівень ВВП на одну особу в країнах ЄС відстає від рівня США в 1,5 разу. Основу економічного потенціалу регіону становлять економіки чотирьох найрозвинутіших країн – Німеччини, Франції, Великобританії та Італії, що входять у «Велику сімку». Євросоюз має валюту, яка за ступенем використання і роллю у світовій економіці поступається лише долару США. Євроінтеграція створила один з найбільших ринків світу з населенням 500 млн осіб. Хоча на внутрішньому ринку ЄС сконцентровано нині 2/3 попередньої зовнішньої торгівлі його країн-учасниць (у Люксембурга, Словаччини, Чехії – до 88 %), співтовариство є активним і провідним учасником світової торгівлі. Загалом на ЄС припадає 32 % світової торгівлі, якщо виключити торгівлю між країнами блоку, то 15 %. Європейський Союз став найбільшим у світі постачальником послуг, частка яких у глобальному експорті становить 27,7 %, у глобальному імпорті – 24,1 % [127].

З 1957 року Європейський Союз досяг великих успіхів для своїх громадян і світу.

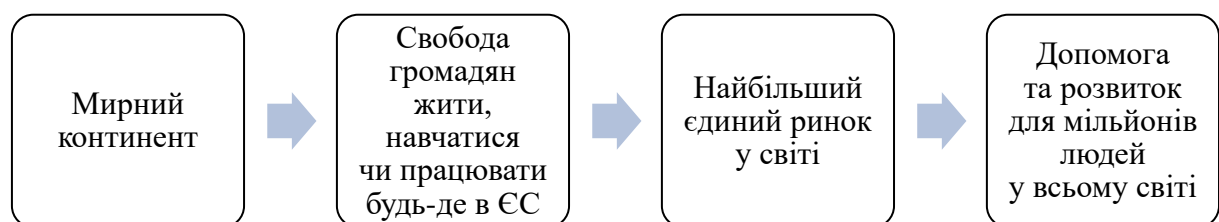

Рисунок 1.10 – Глобальні досягнення Європейського Союзу

Джерело: сформовано автором.

ЄС забезпечив понад півстоліття миру, стабільності та процвітання. Він також відіграє важливу роль у дипломатії та працює над просуванням цих самих переваг, а також демократії, основних свобод і верховенства права по всьому світу.

Основні досягнення Європейського Союзу за останні роки [126]: спільна зовнішня політика та політика безпеки ЄС спрямована на вирішення конфліктів і сприяння міжнародному взаєморозумінню на основі дипломатії та поваги до міжнародних правил;

основним рушієм економіки ЄС є єдиний ринок. Це дає змогу більшості товарів, послуг, грошей і людей вільно пересуватися більшою частиною континенту;

пересуватися Європою стало набагато легше – усі громадяни ЄС мають право навчатися, працювати чи виходити на пенсію в будь-якій країні ЄС;

євро – користується понад 340 мільйонами громадян ЄС, євро усунув ризик коливань валюти та змінні витрати, а також зміцнив єдиний ринок – на користь усім нам;

ЄС є найбільшим торговим блоком у світі. Це найбільший у світі експортер промислових товарів і послуг та найбільший імпортний ринок для понад 100 країн;

ЄС гарантує, що всі захищені від недоліків глобалізації завдяки підтримці ЄС малого бізнесу та правилам, які гарантують, що великі компанії сплачують справедливу частку податків;

успішні програми ЄС, такі як Erasmus+, можуть допомогти отримати навчання, щоб мати максимальну віддачу від своєї кар'єри;

країни ЄС, які діють в унісон, мають набагато більше голосу на світовій арені, ніж 27 націй різного розміру, які діють окремо. Разом інституції ЄС і національні уряди є провідними світовими донорами допомоги на розвиток і спільно працюють над сприянням належному врядуванню, боротьбі з голодом і збереженню природних ресурсів;

ЄС надає допомогу країнам і населенню як у Європі, так і за її межами, коли стаються великі катастрофи або надзвичайні гуманітарні ситуації. Щороку ЄС забезпечує їжею, дахом, захистом, медичною допомогою та чистою водою понад 120 мільйонів жертв катастроф і конфліктів у понад 80 країнах.

Зближення України з таким потужним інтеграційним угрупованням, як Європейський Союз, як на законодавчому рівні, так і на рівні правил та звичаїв, що існують у суспільстві, є критично важливим на сучасному етапі та в умовах повномасштабної війни.

Рисунок 1.11 – Основні пріоритети Європейської комісії на 2019–2024 рр.

Джерело: [127].

Сьогодні Україна залишається надійним партнером Європейського Союзу і впевнено рухається до набуття повноправного членства в ЄС попри безліч політичних, економічних, воєнних перешкод. Це не швидкий процес, але керівництво країни робить колосальні зусилля для досягнення цієї мети, виконує Угоду про асоціацію з ЄС, приймає необхідні євроінтеграційні, антикорупційні закони та проводить реформи.

Важливим сигналом підтримки з боку ЄС у контексті війни з Росією є офіційне отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу 23 червня 2022 року, що є історичним кроком на шляху євроінтеграції країни.

Саме зі статусу кандидата починається серйозна підготовка України до вступу в ЄС. Вона передбачатиме завершення трансформації всіх сфер, що створюватиме умови життя за принципами

Євросоюзу та його законами. Це наблизитиме рівень життя, добробуту та правового захисту українців до рівня інших країн ЄС. У цьому Україну підтримуватиме Єврокомісія, надаючи необхідну консультаційну та іншу допомогу.

Рисунок 1.12 – Значення нового статусу кандидата на членство в ЄС для України

Джерело: [14].

ЄС єдиний у своїй непохитній підтримці України перед обличчям неспровокованого й невинуватого вторгнення Росії та жорстокого воєнного нападу. Євросоюз посилив політичну, гуманітарну, фінансову й військову підтримку України і вводить масштабні санкції проти Кремля.

Таблиця 1.6 – Стратегічні плани відновлення України

Назва стратегії	Ключові аспекти стратегій відбудови України
1	2
<p>«План відновлення, представлений на конференції в Лугано (2022 рік)»</p>	<p>«Реформи та модернізація»: Основна увага приділяється структурним реформам, зокрема, боротьбі з корупцією, зміцненню судової системи та покращенню прозорості управління</p> <p>«Відбудова інфраструктури»: План передбачає відновлення зруйнованих житлових і промислових об'єктів, транспортних шляхів та енергетичних систем із застосуванням сучасних і сталих технологій</p> <p>«Децентралізація та розвиток регіонів»: Важливу роль відіграє відбудова на основі децентралізації, що сприяє місцевим ініціативам та розвитку регіональної економіки.</p>
<p>«План «Маршалл для України»</p>	<p>«Міжнародна допомога»: Цей план передбачає значну фінансову підтримку з боку ключових західних партнерів для відбудови країни. Загальний обсяг коштів може перевищувати 500 мільярдів доларів</p> <p>«Фонд відбудови»: Окремий фонд контролюватиме використання наданих міжнародними донорами ресурсів, забезпечуючи прозорість та ефективність</p> <p>«Залучення приватних інвестицій»: План містить умови для стимулювання приватного сектору в економічному відновленні України, особливо в енергетиці, сільському господарстві та промисловості</p>
<p>«План відновлення в рамках євроінтеграції»</p>	<p>«Впровадження європейських стандартів»: Важливо, щоб відбудова була узгоджена з європейськими стандартами та нормами в усіх сферах – від економіки до правової системи</p> <p>«Зелена реконструкція»: Одним із ключових напрямів є перехід на відновлювані джерела енергії та екологічно чисті технології в рамках участі України в «Зеленому курсі» ЄС</p> <p>«Поглиблення співпраці з ЄС»: Поступова інтеграція України у внутрішній ринок ЄС через участь у програмах як Horizon Europe та Digital Europe стане важливою частиною відновлення</p>

Продовження таблиці 1.6

1	2
«Національний план відбудови України»	«Відновлення критичної інфраструктури»: Особливий акцент зроблено на енергетичні об'єкти, транспортні мережі, лікарні та школи
	«Економічна трансформація»: У плані передбачено підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток інновацій та створення привабливих умов для інвесторів
	«Соціальна підтримка»: Значна увага приділяється допомозі внутрішньо переміщеним особам і тим, хто постраждав унаслідок війни
«Допомога від міжнародних фінансових інституцій»	«Фінансові програми МВФ»: Ці програми забезпечують макроекономічну стабільність, надаючи необхідні кошти для підтримки державного бюджету та стабілізації фінансової системи
	«Проекти Світового банку»: Світовий банк фінансує проекти з відновлення базових послуг, таких як водопостачання, електрика та охорона здоров'я

Джерело: [14]

Сьогодні критично важливим елементом державної політики, спрямованим на відновлення економіки, інфраструктури та соціальної сфери, є стратегія відбудови України після війни. Найактуальнішими та найбільш реалістичними стратегічними планами є ті, що передбачають використання внутрішніх ресурсів країни разом із міжнародною підтримкою, особливо від ЄС, США, G7 та світових фінансових установ.

Отже, актуальний і реалістичний стратегічний план відбудови України поєднує внутрішні ініціативи з потужною міжнародною підтримкою. Основними завданнями є реконструкція інфраструктури, проведення реформ, інтеграція з ЄС і створення умов для економічного розвитку та залучення інвестицій.

ЄС та його країни-члени співпрацюватимуть і надалі з міжнародними та європейськими фінансовими інституціями, партнерами й організаціями, щоб і надалі підтримувати Україну й допомагати їй задовольняти нагальні фінансові потреби, забезпечувати роботу основних установ, а згодом і відновити вільну й демократичну країну, яка бореться за свою свободу й незалежність, за свій європейський вибір, за безпеку в Європі та мир у цілому світі.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Європейський Союз, Римський договір, Маастрихтський договір, Амстердамський договір, Європейський парламент, Європейська рада, Європейська комісія, євроінтеграція.

Запитання для самоконтролю знань

1. Розкрийте історію становлення і розвитку європейської інтеграції після Другої світової війни.
2. Охарактеризуйте Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» як джерело, що визначає основні напрями процесу адаптації законодавства України до права ЄС.
3. Назвіть основні риси сучасного етапу інтеграції України до ЄС.
4. Поясніть участь України у програмі ЄС «Європейська політика сусідства»: мета, цілі. Двосторонній план дій Україна – ЄС.
5. Розкрийте сутність співробітництва України та ЄС у сфері екології.
6. Розкрийте сутність співробітництва України та ЄС у рамках Європейської політики безпеки та оборони.
7. Назвіть та охарактеризуйте інститути припинення та призупинення членства держав у Європейському Союзі.
8. Охарактеризуйте інститут громадянства Європейського Союзу.
9. Назвіть «Хвилі» розширення ЄС.
10. Поясніть посилене співробітництво у ЄС: умови та процедура участі держав-членів.

Проблемні запитання для обговорення

1. Проблеми та перспективи інтеграції України до Європейського Союзу: Swot Analysis (сильні й слабкі сторони, загрози й можливості).

2. Основні напрями та значення «Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством» (1994).

3. Історія становлення й розвитку європейської інтеграції.

4. Правові засади співробітництва між Європейським Союзом та Україною.

5. Процедура набуття членства в Європейському Союзі.

Тестові завдання

1. Що являє собою Європейський Союз:

а) інтеграційне угруповання всіх країн Європи, метою якого є соціально-економічний прогрес;

б) коаліція демократичних Європейських країн, які об'єдналися заради миру та процвітання;

в) міжнародна економічна організація розвинених країн, яка заснувала спільні інституції, яким було делеговано частину їхніх суверенних повноважень;

г) найбільше об'єднання країн, які прагнуть досягти соціально-економічного та політичного прогресу в світі.

2. Що з переліченого є гаслом Європейського Союзу:

а) *per aspera ad astra* (через терни до зірок);

б) *quo vadis?* (куди ти прямуєш?);

в) *in varietate concordia* (єдність у багатоманітності);

г) жодна відповідь не є правильною.

3. Скільки країн є членами ЄС 2024 року:

а) 22;

б) 25;

в) 27;

г) 28.

4. Які заходи було вжито Європейським Союзом у відповідь на російську агресію проти України:

а) скасування безвізового режиму;

б) модернізація НАТО;

в) запровадження санкції проти агресора;

г) оголошення нейтралітету.

5. Якого року підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС (економічна частина):

- а) 1991;
- б) 2004;
- в) 2014;
- г) 2021.

6. Якого європейського політика потрібно вважати таким, що здійснив найбільший внесок у розвиток ЄС:

- а) Кофі Аннан;
- б) Барак Обама;
- в) Жан Монне;
- г) жодна відповідь не є правильною.

7. Які країни Європи станом на кінець 2024 року не вступили в ЄС:

- а) Хорватія й Ісландія;
- б) Норвегія, Швейцарія;
- в) Швейцарія й Мальта;
- г) Андорра й Кіпр.

8. Хто очолює Європейську комісію:

- а) Міністр МЗС головної країни;
- б) Президент;
- в) Канцлер;
- г) Генеральний Секретар.

9. Чи правильним є твердження: «Європейський парламент – це законодавчий орган країн ЄС, що обирається громадянами країн-членів Союзу»:

- а) так;
- б) ні.

10. Якого року відбулося підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС:

- а) 2020;
- б) 2014;
- в) 2015;
- г) 2017.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Б	В	В	В	В	В	Б	Б	А	Г

ТЕМА 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄС ТА В УКРАЇНІ

2.1. Передумови прийняття глобальних ЦСР ООН: їхня роль та значення для країн Європи.

2.2. Стратегія «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплювального зростання».

2.3. Інституційна архітектура реалізації ЦСР в ЄС.

2.4. Імплементация ЦСР у провідних країнах Європи та в Україні.

2.1. Передумови прийняття глобальних ЦСР ООН: їхня роль та значення для країн Європи

2015 року Організація Об'єднаних Націй прийняла Порядок денний до 2030 року, який містить 17 Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР). Ці цілі спрямовані на вирішення глобальних викликів, таких як бідність, нерівність, зміна клімату та деградація навколишнього середовища. Для країн Європи прийняття ЦСР стало логічним продовженням їхніх зусиль у сфері сталого розвитку та інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів у національні політики.

Європейський Союз активно підтримував розробку та прийняття ЦСР, визнаючи їхню важливість для забезпечення сталого майбутнього. Інтеграція ЦСР у політики ЄС сприяє підвищенню якості життя громадян, збереженню природних ресурсів та зміцненню економічної стабільності. Крім того, ЦСР є орієнтиром для країн-кандидатів на вступ до ЄС, охоплюючи Україну, у процесі реформ та адаптації до європейських стандартів.

Визначення поняття «Цілі сталого розвитку» – це набір з 17 глобальних цілей, прийнятих ООН 2015 року, спрямованих на вирішення ключових соціальних, економічних та екологічних проблем людства до 2030 року.

Таблиця 2.1 – Цілі сталого розвитку ООН

№	Назва ЦСР
1.	Подолання бідності
2.	Ліквідація голоду
3.	Міцне здоров'я та благополуччя
4.	Якісна освіта
5.	Гендерна рівність
6.	Чиста вода та санітарія
7.	Доступна та чиста енергія
8.	Гідна праця та економічне зростання
9.	Промисловість, інновації та інфраструктура
10.	Зменшення нерівності
11.	Сталий розвиток міст і громад
12.	Відповідальне споживання та виробництво
13.	Боротьба зі зміною клімату
14.	Збереження морських екосистем
15.	Захист і відновлення екосистем суші
16.	Мир, справедливість і сильні інституції
17.	Партнерство заради сталого розвитку

Джерело: [212].

Глобальні Цілі сталого розвитку (далі – ЦСР), прийняті ООН 2015 року, є універсальним набором 17 цілей та 169 завдань, спрямованих на подолання основних соціальних, економічних та екологічних викликів, з якими стикається сучасний світ. Вони охоплюють широкі аспекти розвитку, зокрема викорінення бідності, забезпечення якісної освіти, боротьбу зі зміною клімату, сприяння гендерній рівності, побудову сталих міст і громад тощо.

Для країн Європи ЦСР відіграють важливу роль у розробці національних і регіональних стратегій сталого розвитку, інтегруючись у політичні, економічні та соціальні програми. Європейський Союз активно адаптує глобальні ЦСР до своїх регіональних умов, використовуючи їх як базу для формування політик у таких сферах, як «Європейський зелений курс», цифровізація та соціальна рівність. Так, ЦСР стають інструментом не лише для забезпечення сталого розвитку, але й для посилення економічної та політичної інтеграції країн-членів ЄС [112].

Основна мета ЦСР полягає у створенні глобальної платформи для співпраці, де країни світу об'єднують свої зусилля задля досягнення сталого майбутнього. ЄС не лише активно працює над імплементацією ЦСР на внутрішньому рівні, але і є ключовим гравцем у глобальних ініціативах. ЦСР стають платформою для вирішення проблем нерівності, деградації довкілля, нестачі освіти, а також формування інноваційного суспільства [93].

Для досягнення цих цілей важливо забезпечити гармонізацію дій між різними рівнями управління. У країнах ЄС впровадження ЦСР ґрунтується на інтеграції їх у національні плани розвитку, а також через розробку відповідних стратегій і програм [196].

Таблиця 2.2 – Глобальні Цілі сталого розвитку (ЦСР)

№ з/п	Ціль	Опис
1	2	3
1.	Подолання бідності	Ліквідація крайньої бідності у всіх формах і вимірах
2.	Ліквідація голоду	Забезпечення продовольчої безпеки, покращення харчування та сталого розвитку сільського господарства
3.	Міцне здоров'я та благополуччя	Забезпечення здорового способу життя для всіх вікових груп
4.	Якісна освіта	Забезпечення інклюзивної та якісної освіти для всіх
5.	Гендерна рівність	Досягнення рівності прав для жінок і чоловіків
6.	Чиста вода та санітарія	Забезпечення доступу до води та санітарії для всіх
7.	Доступна та чиста енергія	Розширення доступу до сучасних джерел енергії
8.	Гідна праця та економічне зростання	Сприяння зайнятості та економічному зростанню
9.	Промисловість, інновації та інфраструктура	Розвиток інноваційної інфраструктури та промисловості
10.	Зменшення нерівності	Зменшення нерівності всередині країн і між ними
11.	Сталий розвиток міст та громад	Розвиток безпечних, інклюзивних і стійких міст

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
12.	Відповідальне споживання та виробництво	Сприяння раціональному споживанню та ефективності виробництва
13.	Боротьба зі зміною клімату	Вжиття термінових заходів для боротьби зі зміною клімату
14.	Збереження морських екосистем	Захист океанів і морських ресурсів
15.	Захист і відновлення екосистем суші	Захист, відновлення й стале управління лісами, боротьба з опустелюванням
16.	Мир, справедливість і сильні інституції	Сприяння інклюзивним суспільствам і доступу до правосуддя
17.	Партнерство заради сталого розвитку	Посилення глобального партнерства для сталого розвитку

Джерело: [212].

Ця структура є базовою для планування дій ЄС та окремих держав-членів. Вона також є індикатором для оцінювання ефективності політик у довгостроковій перспективі. Підходи до реалізації ЦСР варіюються залежно від економічного розвитку, культурних особливостей та екологічних умов [219].

Стратегія «Європа 2020» була прийнята Європейським Союзом як основний дороговказ для забезпечення розумного, сталого та інклюзивного розвитку. Ця стратегія визначила три пріоритетні напрями: інноваційна економіка, зелена трансформація та соціальна інклюзивність. Усі ці аспекти відповідають Цілям сталого розвитку, інтегруючи їх у політики та практики регіонального розвитку. Основною метою «Європи 2020» було забезпечення економічного зростання, яке не лише враховує екологічні обмеження, а й сприяє вирішенню соціальних проблем, таких як нерівність і бідність [93].

Однією з ключових ініціатив у межах стратегії стало створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку. Це охоплювало підтримку досліджень і розробок, фінансування стартапів і стимулювання партнерств між академічним сектором та бізнесом. Horizon 2020, одна з найбільших програм фінансування досліджень у Європі, стала потужним інструментом для реалізації

цієї мети. Horizon 2020 не лише підтримувала інновації, але й сприяла впровадженню екологічно безпечних технологій та сталого виробництва [196].

Екологічна трансформація, що стала центральним елементом «Європи 2020», отримала новий поштовх завдяки ініціативі «Європейський зелений курс». Ця програма ставить амбітну мету – зробити ЄС першим кліматично нейтральним регіоном до 2050 року. Для досягнення цього Європейський Союз інвестує значні кошти в розвиток зеленої енергетики, впровадження технологій відновлюваної енергії, енергоефективності будівель та модернізацію інфраструктури транспорту. Так, екологічні аспекти ЦСР, зокрема ЦСР № 7 (доступна та чиста енергія) і ЦСР № 13 (боротьба зі зміною клімату), інтегруються в економічні програми ЄС [219].

Соціальна інклюзивність є ще одним важливим аспектом реалізації ЦСР у межах стратегії «Європа 2020». Підвищення рівня зайнятості, зокрема серед молоді та соціально вразливих груп, стало центральним завданням для держав-членів ЄС. Програми підтримки працевлаштування, такі як Європейський соціальний фонд (далі – ЄСФ), спрямовані на розвиток навичок, професійне навчання та створення робочих місць, особливо в регіонах з високим рівнем безробіття. Це дало змогу забезпечити прогрес у реалізації ЦСР № 8 (гідна праця та економічне зростання) [176].

Ще одним значущим елементом «Європейського зеленого курсу» є боротьба зі зміною клімату. ЄС упроваджує системні заходи для зниження викидів парникових газів, адаптації до змін клімату та захисту біорізноманіття. Ці зусилля не обмежуються внутрішнім ринком ЄС, а й спрямовані на посилення міжнародного співробітництва у сфері екології. Наприклад, фінансування проєктів із заліснення в країнах, що розвиваються, сприяє реалізації ЦСР № 15 (захист та відновлення екосистем суші) [210].

Інноваційні підходи до інтеграції ЦСР у національні політики держав-членів також відіграють ключову роль. Держави використовують механізми, такі як Національні плани з енергетики та клімату, для формування конкретних дій, спрямованих на досягнення екологічних, економічних та соціальних цілей. Ці плани визначають чіткі орієнтири для переходу до низьковуглецевої економіки, що відповідає пріоритетам ЦСР [110].

Інклюзивність політик ЄС також виражається в підтримці малого та середнього бізнесу (далі – МСБ), який є важливим елементом економіки регіону. У межах «Європи 2020» передбачалося створення фінансових механізмів для стимулювання розвитку МСБ, зокрема програм кредитування та грантової підтримки. Ці заходи допомогли залучити бізнес до виконання ЦСР, особливо у сферах інноваційного виробництва та зелених технологій [196].

Рисунок 2.1 – «Стратегія «Європа 2020»

Джерело: [212].

Цілі:

збільшення інвестицій у дослідження (3 % ВВП);

підвищення рівня зайнятості (75 % для населення 20–64 років);

зменшення кількості осіб, які перебувають за межею бідності (20 млн);

перехід на низьковуглецеву економіку (20 % скорочення викидів);

поліпшення освіти (зменшення частки тих, хто не завершив школу, до 10 %).

Стратегія «Європа 2020» та ініціативи, які її продовжують, демонструють, як комплексний підхід до вирішення глобальних проблем може сприяти сталому розвитку. Інтеграція ЦСР у регіональну політику ЄС дає можливість створити синергетичний ефект, де економічні, екологічні та соціальні аспекти взаємодіють для досягнення сталого майбутнього. Це забезпечує ЄС провідну роль у глобальному русі за сталий розвиток.

Країни ЄС мають різний рівень прогресу в досягненні ЦСР, що обумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Різниця в соціально-економічному розвитку, культурних особливостях,

історичних передумовах і рівні технологічної розвиненості визначає специфіку впровадження цілей у різних країнах. Наприклад, більш розвинені країни Західної Європи, такі як Німеччина чи Нідерланди, демонструють значний прогрес у питаннях екологічної трансформації та інновацій, тоді як країни Центральної та Східної Європи, охоплюючи Польщу, Угорщину чи Румунію, стикаються з викликами у сфері соціальної інклюзії та інституційного розвитку [196].

Інституційна архітектура відіграє ключову роль у підтримці гармонізації дій між країнами-членами ЄС. Завдяки цьому створюється спільна рамка для розробки політик, що відповідають пріоритетам ЦСР. Європейський соціальний фонд (ЄСФ) є одним із основних механізмів фінансової підтримки, спрямованих на зменшення соціальної нерівності, боротьбу з безробіттям та сприяння соціальній інтеграції. Наприклад, через програми ЄСФ фінансуються ініціативи з підвищення кваліфікації працівників, створення нових робочих місць і підтримки молоді, що сприяє реалізації ЦСР № 8 (гідна праця та економічне зростання) [216].

Інноваційні проекти, що фінансуються в межах програми Horizon Europe, стали важливим компонентом досягнення цілей сталого розвитку. Ця програма підтримує наукові дослідження та розробки, що спрямовані на впровадження інноваційних рішень у сфері енергетики, транспорту, охорони здоров'я та освіти. Завдяки Horizon Europe ЄС стимулює використання відновлюваних джерел енергії, розвиток електромобільності та створення «розумних» міст, що безпосередньо відповідає ЦСР № 7 (доступна та чиста енергія) і ЦСР № 11 (сталий розвиток міст і громад) [176].

Окремо потрібно зазначити важливість синхронізації дій між національними урядами та європейськими інституціями. Наприклад, Національні плани енергетики та клімату (NECPs) визначають цілі, які мають бути досягнуті країнами ЄС до 2030 року, охоплюючи зниження викидів парникових газів, збільшення частки відновлюваних джерел енергії та покращення енергоефективності. Ці плани є основою для впровадження амбітних кліматичних ініціатив, таких як Європейський зелений курс, і тісно пов'язані з реалізацією екологічних аспектів ЦСР [211].

Крім того, зовнішні чинники, такі як глобальні економічні кризи, пандемія COVID-19 та конфлікти, також впливають на прогрес у досягненні ЦСР. Наприклад, пандемія поставила перед країнами ЄС нові виклики у сфері охорони здоров'я, що потребувало значного переорієнтування ресурсів на підтримку систем охорони здоров'я. Водночас це стало стимулом для активізації дій у рамках ЦСР № 3 (міцне здоров'я та благополуччя) та розвитку інновацій у медичних технологіях [110].

Таблиця 2.3 – Основні інституційні механізми та їхній внесок у досягнення ЦСР у країнах ЄС

Інституційний механізм	Основні напрями діяльності	Цілі сталого розвитку (ЦСР)
Європейський соціальний фонд	Підтримка соціальної інклюзії, боротьба з безробіттям, підвищення кваліфікації	ЦСР № 8 – Гідна праця та економічне зростання
Horizon Europe	Фінансування інновацій, досліджень у сферах енергетики, транспорту, охорони здоров'я	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
		ЦСР № 11 – Сталий розвиток міст і громад
Національні плани енергетики та клімату (NECPs)	Зниження викидів парникових газів, перехід до відновлюваної енергетики, енергоефективність	ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату
		ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
Європейський зелений курс	Екологічна трансформація економіки, збереження біорізноманіття	ЦСР № 15 – Захист та відновлення екосистем суші
		ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Механізми кризового реагування	Підтримка систем охорони здоров'я під час пандемій та інших кризових ситуацій	ЦСР № 3 – Міцне здоров'я та благополуччя

Джерело: [110].

Отже, прогрес у досягненні ЦСР у країнах ЄС є багатофакторним процесом, який залежить від комбінації внутрішніх умов та ефективності інституційних механізмів. Гармонізація політик і програм на рівні ЄС дає можливість долати ці виклики, забезпечуючи спільний підхід до сталого розвитку в усьому регіоні.

Важливим є аспект культурної політики, який інтегрується у стратегії ЄС для досягнення ЦСР. Культурні чинники мають значний вплив на соціальну згуртованість, економічний розвиток та екологічну свідомість. Вони сприяють зміцненню національної ідентичності та формуванню спільних цінностей серед країн-членів, що стає основою для ефективної співпраці у впровадженні ЦСР. Наприклад, ініціативи ЄС, спрямовані на збереження культурної спадщини, мають подвійний ефект: вони підтримують економіку через розвиток туризму та водночас зміцнюють суспільну підтримку сталого розвитку [219].

Культура також відіграє ключову роль у підвищенні рівня обізнаності громадян про важливість ЦСР. Через освітні програми, культурні заходи та мистецькі проєкти поширюються ідеї екологічної відповідальності, соціальної інклюзивності та економічної рівності. Наприклад, програма «Креативна Європа» активно підтримує проєкти, які спрямовані на інтеграцію ЦСР у культурний контекст, охоплюючи теми зміни клімату, гендерної рівності та соціального залучення [176].

Культурна політика також є потужним інструментом у просуванні багатомовності та міжкультурного діалогу. Це не лише допомагає зміцнити європейську інтеграцію, але й сприяє подоланню бар'єрів у співпраці між країнами. Наприклад, ініціатива «Європейська столиця культури» демонструє, як культура може стимулювати регіональний розвиток, залучати ресурси для місцевої економіки та сприяти сталому розвитку на місцевому рівні [211].

У контексті ЦСР культурна політика особливо тісно пов'язана з такими цілями, як ЦСР № 4 (якісна освіта), ЦСР № 11 (сталий розвиток міст і громад) і ЦСР № 12 (відповідальне споживання та виробництво). Наприклад, проєкти, спрямовані на популяризацію традиційного ремесла чи відповідального туризму, сприяють збереженню культурної спадщини та забезпечують стале використання ресурсів [110].

Значний акцент також робиться на інтеграції цифрових технологій у культурну сферу. Цифровізація культурної спадщини не лише забезпечує її доступність для широкої аудиторії, але й сприяє її збереженню для майбутніх поколінь. Наприклад, цифрові архіви та віртуальні музеї, підтримувані ЄС, є яскравим прикладом використання інноваційних технологій для досягнення ЦСР [176].

Отже, культурна політика ЄС є важливим компонентом у досягненні ЦСР, адже вона об'єднує економічні, соціальні та екологічні аспекти, створюючи спільну платформу для мобілізації зусиль країн-членів. Інтеграція культурних чинників у стратегії сталого розвитку підсилює ефективність заходів, спрямованих на реалізацію цілей, і забезпечує підтримку з боку громадськості.

Таблиця 2.4 – Роль культурної політики в досягненні ЦСР

Напрямок культурної політики	Опис	ЦСР
Збереження культурної спадщини	Захист історичних пам'яток, розвиток туризму та популяризація культурного надбання	ЦСР № 11 – Сталий розвиток міст і громад
		ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Освітні програми та культурні заходи	Підвищення обізнаності громадян про екологічні, соціальні та економічні виклики	ЦСР № 4 – Якісна освіта
Підтримка багатомовності та міжкультурного діалогу	Створення умов для інтеграції та співпраці країн-членів через культурні обміни	ЦСР № 16 – Мир, справедливість і сильні інституції
Інноваційні проекти у сфері культури	Використання цифрових технологій для збереження та популяризації культурної спадщини	ЦСР № 9 – Промисловість, інновації та інфраструктура
Програми соціального залучення	Розвиток культурних проектів, спрямованих на інклюзію соціально вразливих груп	ЦСР № 10 – Зменшення нерівності
Програма «Креативна Європа»	Фінансування культурних проектів, що інтегрують теми екології, гендерної рівності тощо	ЦСР № 5 – Гендерна рівність
		ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату

Джерело: сформовано авторами на основі [110].

Підприємства в Європі також відіграють важливу роль у досягненні ЦСР, демонструючи високий рівень адаптації до глобальних викликів. В умовах сучасної економіки компанії все більше орієнтуються на стратегії сталого розвитку, розуміючи, що екологічна відповідальність, соціальна інклюзія та прозорість бізнесу є не лише вимогами часу, але й ключовими конкурентними перевагами. Це сприяє інтеграції принципів ЦСР у корпоративні політики, що охоплюють сфери екологічного управління, соціальної відповідальності та інновацій [176].

Розробка методологій оцінювання внеску компаній у досягнення ЦСР, таких як *SDG Reporting Score*, дає можливість ефективніше оцінювати їхній вплив і сприяє прозорості бізнес-діяльності. Цей інструмент дає змогу компаніям відображати прогрес у досягненні конкретних цілей, таких як зниження викидів парникових газів, впровадження енергозберігаючих технологій чи збільшення частки жінок у керівництві. Подібні методології стають стандартами для звітності та залучення інвесторів, які все частіше віддають перевагу екологічно та соціально відповідальному бізнесу [211].

Крім того, у багатьох європейських країнах створено стимули для бізнесу, спрямовані на підтримку впровадження ЦСР. Наприклад, уряди надають податкові пільги підприємствам, які інвестують у відновлювану енергетику, переробку відходів чи соціальні ініціативи. Це сприяє реалізації таких ЦСР, як № 7 (доступна та чиста енергія), № 9 (промисловість, інновації та інфраструктура) і № 12 (відповідальне споживання та виробництво) [110].

Особливу роль відіграють малі та середні підприємства, які становлять основу економіки багатьох країн Європи. МСБ часто є драйверами інноваційних рішень, пов'язаних із зеленою економікою, такими як розробка енергоефективних технологій, перехід до замкненого циклу виробництва чи впровадження цифрових платформ для оптимізації логістики. Завдяки цим ініціативам вони роблять значний внесок у досягнення ЦСР, водночас покращуючи свою конкурентоспроможність [211].

Великі корпорації зі свого боку активно інтегрують принципи сталого розвитку у свої бізнес-моделі через ініціативи корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ). Наприклад, багато європейських компаній інвестують у розробку продуктів із

меншим екологічним впливом, підвищують енергоефективність своїх виробничих процесів чи підтримують місцеві громади. Це не лише сприяє реалізації ЦСР, а й формує позитивний імідж компанії, що особливо важливо в умовах очікувань споживачів, що зростають, і регуляторів [176].

Значний внесок бізнесу в досягнення ЦСР також забезпечується через галузеві об'єднання та партнерства. Наприклад, створення публічно-приватних партнерств для розвитку інфраструктури чи інновацій у сфері переробки відходів дає змогу об'єднати ресурси держави і приватного сектору для вирішення складних викликів сталого розвитку. Це особливо актуально для таких ЦСР, як № 13 (боротьба зі зміною клімату) та №11 (сталий розвиток міст і громад) [110].

Таблиця 2.5 – Внесок підприємств у досягнення ЦСР у Європі

Напрямок діяльності	Опис	ЦСР
1	2	3
Розробка інноваційних рішень	Інтеграція енергоефективних технологій, розвиток зеленої економіки	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
		ЦСР № 9 – Промисловість, інновації та інфраструктура
Методології оцінювання (SDG Reporting Score)	Інструменти для оцінювання внеску компаній у досягнення ЦСР	ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Податкові стимули	Заохочення бізнесу до інвестицій у відновлювану енергетику та соціальні ініціативи	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
		ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Корпоративна соціальна відповідальність	Інвестиції у громади, екологічні проєкти, продукти з меншим впливом на довкілля	ЦСР № 11 – Сталий розвиток міст і громад
		ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату

Продовження таблиці 2.5

1	2	3
Розвиток МСБ	Підтримка інновацій, впровадження замкненого циклу виробництва, цифрових платформ	ЦСР № 9 – Промисловість, інновації та інфраструктура
Галузеві об'єднання та партнерства	Публічно-приватні партнерства для розвитку інфраструктури та переробки відходів	ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату
		ЦСР № 11 – Сталий розвиток міст і громад

Джерело: сформовано авторами на основі [110, 213].

Підприємства в Європі відіграють важливу роль у реалізації ЦСР, забезпечуючи інноваційні рішення, економічну стабільність та підтримку соціального добробуту. Їхня діяльність сприяє формуванню більш стійкої економіки та суспільства, у яких економічне зростання поєднується з екологічною відповідальністю та соціальною справедливістю.

Значення наукових досліджень у впровадженні ЦСР також важко переоцінити. Наукові дослідження не лише забезпечують глибоке розуміння глобальних викликів, але й пропонують інноваційні рішення для їх подолання. У країнах ЄС проводиться систематичний аналіз прогресу в досягненні ЦСР, який дає змогу ідентифікувати найефективніші підходи. Завдяки цьому аналізу виявляються як успішні практики, так і сфери, які потребують додаткової уваги. Це сприяє формуванню цільових стратегій і програм, адаптованих до специфіки кожної країни чи регіону [211].

Одним із важливих аспектів наукових досліджень є міждисциплінарний підхід. У рамках реалізації ЦСР залучаються фахівці з різних галузей: екології, економіки, соціології, медицини, інженерії тощо. Це дає змогу розглядати завдання сталого розвитку з різних перспектив, створюючи комплексні рішення. Наприклад, дослідження у сфері кліматичних змін охоплюють не лише природничі науки, але й економічний аналіз витрат і вигод від впровадження зеленої енергетики чи політичні аспекти міжнародного співробітництва [110].

Наукові дослідження також сприяють розробленню та вдосконаленню інструментів моніторингу прогресу в досягненні ЦСР. Наприклад, у ЄС активно використовуються індекси сталого розвитку, що базуються на комплексних даних про екологічний стан, соціальні умови та економічні показники. Такі інструменти дають можливість об'єктивно оцінювати динаміку змін, порівнювати результати між країнами та визначати найбільш ефективні практики [211].

Інновації, що виникають у результаті наукових досліджень, мають важливе значення для реалізації ЦСР. У сфері відновлюваної енергетики розробляються нові технології зберігання енергії, енергоефективного будівництва та управління ресурсами. У сфері охорони здоров'я дослідження сприяють створенню нових методів лікування та профілактики захворювань, що безпосередньо пов'язано з ЦСР № 3 (міцне здоров'я та благополуччя) [110].

Крім того, наукові дослідження відіграють важливу роль у створенні платформ для міжнародного співробітництва. Наприклад, європейські наукові установи співпрацюють із партнерами з інших регіонів у проєктах, спрямованих на вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, нестача ресурсів чи соціальна нерівність. Це сприяє реалізації ЦСР № 17 (партнерство заради сталого розвитку), адже об'єднує зусилля різних країн та установ [211].

Наукові дослідження також формують основу для прийняття рішень на політичному рівні. Аналітичні звіти, створені на основі досліджень, допомагають урядам країн ЄС визначати пріоритети, розподіляти ресурси та формувати довгострокові стратегії. Завдяки цьому забезпечується ефективність політик, спрямованих на досягнення ЦСР, і їх адаптація до змінюваних умов [110].

Оцінювання продукції та послуг у контексті їхнього внеску до досягнення ЦСР є інноваційним підходом, який дає змогу враховувати як екологічні, так і соціальні показники. Це особливо актуально для ЄС, де питання відповідального споживання і виробництва займають центральне місце в політиці сталого розвитку [110].

Таблиця 2.6 – Роль наукових досліджень у впровадженні ЦСР

Напрямок досліджень	Опис	ЦСР
Систематичний аналіз прогресу	Моніторинг досягнень, ідентифікація ефективних практик, формування цільових стратегій	ЦСР № 17 – Партнерство заради сталого розвитку
Міждисциплінарні підходи	Залучення фахівців з різних галузей для створення комплексних рішень	ЦСР № 9 – Промисловість, інновації та інфраструктура
Інструменти моніторингу	Розробка індексів сталого розвитку для оцінювання екологічних, соціальних та економічних змін	ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Інновації у відновлюваній енергетиці	Нові технології для зберігання енергії, енергоефективного будівництва, управління ресурсами	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
		ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату
Розробки у сфері охорони здоров'я	Нові методи лікування та профілактики захворювань	ЦСР № 3 – Міцне здоров'я та благополуччя
Міжнародне співробітництво	Спільні проєкти для вирішення глобальних проблем	ЦСР № 17 – Партнерство заради сталого розвитку
Аналітична підтримка політик	Формування звітів, які допомагають урядам визначати пріоритети та розподіляти ресурси	ЦСР № 16 – Мир, справедливість і сильні інституції

Джерело: сформовано авторами на основі [110, 213].

Так, наукові дослідження є невід'ємною частиною впровадження ЦСР. Вони забезпечують не лише розуміння глобальних викликів, але й формування ефективних рішень, що базуються на даних та інноваціях. Це дає можливість країнам ЄС досягати прогресу у сталому розвитку, використовуючи наукові знання як основу для трансформацій.

Цілі сталого розвитку є не лише орієнтиром для країн Європи, але й потужним механізмом, який стимулює інтеграцію та координацію дій на національному та регіональному рівнях. Вони є своєрідним дороговказом, що об'єднує екологічні, соціальні та економічні аспекти, формуючи основу для комплексного підходу до розвитку. Завдяки впровадженню ЦСР країни Європи створюють передумови для досягнення сталого майбутнього, де збереження природних ресурсів, забезпечення соціальної рівності та економічне зростання гармонійно поєднуються і взаємодоповнюють одне одного.

ЦСР стали основою для трансформації багатьох ключових сфер, зокрема енергетики, транспорту, промисловості, освіти та охорони здоров'я. У рамках реалізації цілей акцент робиться не лише на результатах, але й на процесах, які охоплюють залучення громадян, бізнесу, наукових установ та міжнародних партнерів. Це дає змогу створювати платформи для співпраці та інновацій, які сприяють зростанню добробуту суспільства.

Особливу роль у досягненні ЦСР відіграють механізми партнерства між урядами, бізнесом і громадянським суспільством. Таке співробітництво забезпечує розробку й реалізацію ефективних рішень для подолання глобальних викликів, таких як зміна клімату, нерівність чи нестача ресурсів. Наприклад, ініціативи у сфері зеленої економіки, які підтримуються як на державному рівні, так і приватним сектором, є яскравим прикладом такої синергії.

Важливо зазначити, що інтеграція ЦСР у політики країн ЄС сприяє також посиленню соціальної згуртованості. Програми, спрямовані на зменшення бідності, підвищення якості освіти та забезпечення доступу до медичних послуг, допомагають створювати рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального чи економічного статусу. Це підвищує рівень довіри до державних інституцій та сприяє розвитку демократичного суспільства.

У екологічній сфері ЦСР є важливим інструментом для боротьби зі зміною клімату та збереження біорізноманіття. Впровадження технологій відновлюваної енергетики, розвиток сталого сільського господарства та раціональне використання ресурсів дають змогу мінімізувати негативний вплив на довкілля. Зусилля в

цьому напрямі не лише сприяють досягненню екологічних цілей, але й створюють нові економічні можливості, такі як розвиток зеленої енергетики чи екотуризму.

Економічний аспект ЦСР також є ключовим у побудові сталого майбутнього. Інвестиції у відновлювану енергетику, інноваційні технології, створення нових робочих місць та підтримка малого й середнього бізнесу є важливими елементами економічної стратегії країн ЄС. Це забезпечує не лише економічне зростання, але й зміцнює економічну стійкість перед глобальними кризами.

ЦСР є універсальною платформою, яка сприяє інтеграції зусиль у різних сферах, об'єднує держави, бізнес і суспільство задля досягнення спільних цілей. Їхнє впровадження у країнах Європи формує перспективу сталого розвитку, де інновації, рівність та екологічна відповідальність стають основними принципами функціонування суспільства.

2.2. Стратегія «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплювального зростання»

Стратегія «Європа 2020» була розроблена Європейським Союзом як довгострокова програма, спрямована на досягнення розумного, сталого та всеохоплювального зростання. Прийнята 2010 року, ця стратегія мала на меті адаптувати економіки країн-членів до викликів глобалізації, забезпечити стійке зростання та посилити конкурентоспроможність ЄС на міжнародній арені. Основна ідея полягала у створенні економіки, яка базується на знаннях, інноваціях та інтеграції цифрових технологій. Водночас стратегія орієнтувалася на екологічну відповідальність, соціальну згуртованість і зменшення нерівності серед країн і всередині суспільств [162].

Ця програма стала відповіддю на глобальну фінансову кризу 2008 року, яка висвітлила структурні слабкості економік країн ЄС. «Європа 2020» окреслила амбітні цілі, зокрема досягнення зайнятості на рівні 75 % серед населення працездатного віку, інвестування 3 % ВВП у наукові дослідження та інновації, зменшення кількості людей, які перебувають за межею бідності, та значне

скорочення викидів парникових газів. Ці орієнтири стали основою для національних стратегій розвитку та інструментом для координації зусиль усіх країн-членів [153].

Стратегія охоплювала три ключові пріоритети, які взаємодоповнюють одне одного: розумне зростання, що зосереджується на підтримці інновацій та освіти; сталий розвиток, орієнтований на екологічну стійкість та ефективне використання ресурсів; і всеохоплювальне зростання, спрямоване на соціальну інклюзію та скорочення бідності. Завдяки такій структурі «Європа 2020» стала не лише економічною, але й соціально-екологічною програмою, яка враховує всі аспекти сталого розвитку [179].

Особливістю стратегії стало її поєднання з іншими ініціативами ЄС, такими як «Європейський зелений курс» та модель циркулярної економіки. Вона стала платформою для впровадження інноваційних рішень у сфері енергетики, транспорту, сільського господарства та виробництва. Наприклад, розвиток відновлюваних джерел енергії та скорочення залежності від викопного палива стали одними з пріоритетів, що відповідають ЦСР № 7 (доступна та чиста енергія) та ЦСР № 13 (боротьба зі зміною клімату) [141].

Соціальний аспект стратегії «Європа 2020» був спрямований на скорочення нерівності та забезпечення рівного доступу до освіти, медицини та працевлаштування. Особливий акцент зроблено на залученні молоді до ринку праці, боротьбі з довготривалим безробіттям та підтримці професійного навчання. Європейський соціальний фонд фінансував численні програми підвищення кваліфікації, зменшуючи рівень бідності та сприяючи соціальній інтеграції [107].

Таблиця 2.7 – Основні аспекти стратегії «Європа 2020»

Напрямок стратегії	Ключові цілі	Цільові показники	Відповідність ЦСР
1	2	3	4
Розумне зростання	Підтримка інновацій, розвитку освіти, інтеграція цифрових технологій	– Інвестиції у R&D на рівні 3 % ВВП	ЦСР № 4 – Якісна освіта
		– Підвищення якості освіти	ЦСР № 9 – Промисловість, інновації

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4
Сталий розвиток	Скорочення викидів, розвиток зеленої енергетики, ефективне використання ресурсів	– Зниження викидів CO ₂ на 20 %	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
		– 20 % енергії з відновлюваних джерел	ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату
Всеохоплювальне зростання	Соціальна інтеграція, скорочення бідності, створення рівних можливостей	– Підвищення зайнятості до 75 %	ЦСР № 1 – Подолання бідності
		– Зменшення бідності для 20 млн осіб	ЦСР № 8 – Гідна праця та економічне зростання
Інтеграція з ініціативами	Поєднання з «Європейським зеленим курсом» і моделлю циркулярної економіки	– Створення замкнених циклів виробництва	ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
		– Скорочення утворення відходів	
Соціальна згуртованість	Підтримка вразливих груп, зменшення нерівності в доступі до медицини та освіти	– Фінансування через ЄСФ	ЦСР № 10 – Зменшення нерівності
		– Програми для молоді	

Джерело: [162].

Отже, стратегія «Європа 2020» стала основою для трансформації економічних, соціальних та екологічних систем країн ЄС. Вона створила інструментарій для досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. Ця стратегія продемонструвала, що комплексний підхід до вирішення глобальних проблем може стати ефективним інструментом для формування конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої Європи [162].

Одним із ключових пріоритетів «Європи 2020» є розумне зростання (smart growth), яке зосереджується на створенні економіки, орієнтованої на знання, інновації та високі технології. Підтримка інновацій стала основою для довгострокового економічного

зростання, сприяючи підвищенню продуктивності праці та створенню конкурентних переваг у глобальній економіці. Інвестиції в наукові дослідження та розробки, які досягли 3 % ВВП у багатьох країнах ЄС, дали змогу не лише підтримати провідні галузі економіки, але й залучити нові ринки через розробку унікальних продуктів і послуг [153].

Розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, хмарних обчислень і блокчейн-систем, став ще одним важливим елементом розумного зростання. Європейські програми, такі як Horizon 2020, сприяли розвитку інноваційного підприємництва, яке забезпечує швидке впровадження технологій у практичну діяльність. Це дало можливість створити робочі місця у високотехнологічних галузях, таких як ІТ, біотехнології та зелена енергетика, що знизило рівень безробіття серед молоді та сприяло реалізації ЦСР № 8 (гідна праця та економічне зростання) [179].

Сталий розвиток (sustainable growth), другий пріоритет стратегії, акцентує увагу на екологічній відповідальності та ефективному використанні природних ресурсів. Основна мета – створення низьковуглецевої економіки, яка базується на відновлюваних джерелах енергії, циркулярних моделях виробництва та збереженні біорізноманіття. Наприклад, використання сонячної та вітрової енергії активно підтримується в багатьох країнах ЄС через фінансові стимули та грантові програми. Завдяки цим заходам країни, такі як Данія та Німеччина, досягли значного зниження викидів парникових газів [141].

Циркулярна економіка стала центральним елементом сталого розвитку. Цей підхід передбачає замкнений цикл виробництва, де відходи стають сировиною для нових продуктів. Наприклад, програми з переробки пластикових відходів та мінімізації харчових втрат дали змогу значно скоротити кількість сміття, що відповідає ЦСР № 12 (відповідальне споживання та виробництво). Крім того, впровадження зеленої енергетики не лише зменшило вплив на довкілля, але й стало потужним стимулом для розвитку інновацій у галузі енергетики [107].

Всеохоплювальне зростання (inclusive growth) спрямоване на забезпечення соціальної згуртованості, інтеграції та скорочення нерівності. Одним із основних завдань цього напрямку є створення

рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального чи економічного статусу. Особлива увага приділяється підтримці вразливих груп, таких як молодь, люди з інвалідністю та соціально незахищені верстви населення. Завдяки програмам Європейського соціального фонду фінансувалися проєкти професійного навчання, підтримки малого бізнесу та соціальних ініціатив. Це дало змогу мільйонам людей отримати доступ до нових можливостей працевлаштування [141].

Скорочення бідності є ще одним важливим завданням всеохоплювального зростання. У рамках стратегії «Європа 2020» поставлено амбітну ціль – вивести 20 мільйонів осіб за межу бідності до 2020 року. Для цього реалізовувалися заходи, спрямовані на підтримку соціального житла, забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також стимулювання місцевих ініціатив. У результаті значно зменшився рівень нерівності в багатьох країнах ЄС, що відповідає ЦСР № 1 (подолання бідності) [180].

Так, «розумне», «сталій» та «всеохоплювальне» зростання, як три основних напрями стратегії «Європа 2020», спрямовані на формування інноваційної, стійкої та соціально відповідальної економіки. Їхній взаємозв'язок забезпечує гармонійний розвиток країн ЄС, враховуючи як глобальні виклики, так і місцеві потреби.

Окреме місце у стратегії «Європа 2020» займає підтримка зеленої економіки, яка стала основою для екологічної трансформації країн ЄС. Основною метою цього напрямку є створення економіки, яка мінімізує вплив на довкілля та водночас сприяє економічному розвитку. Розвиток зелених технологій, зокрема використання відновлюваних джерел енергії, скорочення використання викопного палива та впровадження екологічно чистих виробничих процесів, забезпечив значне зниження викидів парникових газів. Наприклад, сонячна енергетика в Іспанії та вітрові ферми в Данії стали символами зеленої трансформації, знижуючи залежність від традиційних джерел енергії [108].

Перехід до зеленої економіки також створив нові робочі місця у сферах відновлюваної енергетики, виробництва екологічно чистих продуктів та переробки відходів. У Німеччині, наприклад, розвиток сектору зеленої енергетики забезпечив понад 300 тисяч робочих місць, водночас сприяючи економічному зростанню. Ці заходи є

важливими для досягнення ЦСР № 8 (гідна праця й економічне зростання), адже вони поєднують економічні та екологічні інтереси [203].

Впровадження моделі циркулярної економіки є ще одним важливим компонентом стратегії. Ця модель передбачає перехід від лінійного використання ресурсів («виробництво – споживання – утилізація») до замкненого циклу, де відходи перетворюються на ресурси. Циркулярна економіка сприяє значному скороченню утворення відходів, збереженню природних ресурсів та зменшенню негативного впливу на довкілля. Наприклад, у Швеції була запроваджена національна програма з переробки побутових відходів, яка дає змогу переробляти понад 90 % сміття, що сприяє реалізації ЦСР № 12 (відповідальне споживання і виробництво) [135].

Програми управління мінеральними ресурсами в ЄС також відіграли значну роль у розвитку циркулярної економіки. Зокрема, ініціативи, спрямовані на відновлення сировинних матеріалів із відходів електроніки та автомобільної промисловості, допомогли зменшити залежність від імпорту сировини. Такі заходи підтримують сталість виробництва та економічну безпеку ЄС, одночасно відповідаючи екологічним стандартам [135].

Наукові дослідження та технологічні інновації стали рушійною силою реалізації стратегії. Інновації дали можливість розробити новітні методи виробництва, які знижують енергоспоживання та скорочують викиди шкідливих речовин. Наприклад, дослідження у сфері екологічного патентування сприяли розробці технологій очищення води, утилізації вуглекислого газу та відновлення земель, забруднених промисловими відходами. Такі розробки відповідають ЦСР № 13 (боротьба зі зміною клімату), сприяючи пом'якшенню наслідків змін клімату та адаптації до них [111].

Крім того, наукові дослідження дали змогу впроваджувати інновації в енергетичному секторі. Технології зберігання енергії, такі як літій-іонні батареї, та розробка «розумних» енергетичних мереж (smart grids) сприяли підвищенню енергоефективності. Наприклад, у Франції було впроваджено систему smart grids, яка дає можливість оптимізувати споживання енергії та інтегрувати відновлювані джерела енергії в національну енергетичну мережу. Це зменшує навантаження на довкілля та забезпечує енергетичну незалежність країн [111].

Таблиця 2.8 – Впровадження зеленої економіки та циркулярної моделі в країнах ЄС

Країна	Ключові ініціативи	Результати та досягнення	Відповідність ЦСР
Німеччина	– Розвиток зеленої енергетики (вітрові та сонячні електростанції)	– Скорочення викидів CO ₂ на 25 %	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
		– Створення 300 тисяч робочих місць у секторі зеленої енергетики	ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату
Швеція	– Національна програма переробки побутових відходів	– 90 % сміття переробляється або використовується для виробництва енергії	ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Данія	– Впровадження вітрових ферм як основного джерела енергії	– 47 % енергії країни забезпечується вітровою енергетикою	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
Іспанія	– Розвиток сонячної енергетики через державні субсидії	– Іспанія є лідером у встановленні сонячних панелей у ЄС	ЦСР № 7 – Доступна та чиста енергія
Франція	– Впровадження «розумних» енергетичних мереж (smart grids)	– Оптимізація споживання енергії	ЦСР № 9 – Промисловість, інновації та інфраструктура
		– Інтеграція відновлюваних джерел енергії	
Італія	– Програми з відновлення сировинних матеріалів із промислових відходів	– Скорочення залежності від імпорту сировини	ЦСР № 12 – Відповідальне споживання та виробництво
Нідерланди	– Ініціативи з розвитку міського фермерства та використання вертикальних ферм	– Підвищення продовольчої безпеки	ЦСР № 11 – Сталий розвиток міст та громад
		– Скорочення витрат на транспортування продуктів	
Польща	– Модернізація енергетичного сектору для зниження використання вугілля	– Зменшення вуглецевого сліду	ЦСР № 13 – Боротьба зі зміною клімату
		– Розвиток альтернативних джерел енергії	

Джерело: [135, 108, 203].

Отже, підтримка зеленої економіки, впровадження циркулярної моделі та розвиток наукових досліджень і технологій стали ключовими елементами стратегії «Європа 2020». Ці заходи сприяють не лише екологічній стійкості, але й соціальному та економічному розвитку, створюючи основу для довгострокового процвітання ЄС.

Ще одним важливим елементом стратегії є Європейський зелений курс (Green Deal), який став логічним продовженням «Європи 2020» і заклав основу для кліматично нейтральної економіки. Прийнятий у 2019 році, він визначає довгострокову політику Європейського Союзу, спрямовану на створення стійкого майбутнього через інтеграцію екологічних, соціальних та економічних цілей. Основною метою курсу є досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, що передбачає повне скорочення викидів парникових газів або компенсацію їх впливу через природні та технологічні механізми [136].

Одним із ключових аспектів Зеленого курсу є перехід на зелену енергетику. У межах цієї ініціативи передбачено збільшення частки відновлюваних джерел енергії у загальному енергетичному балансі ЄС. Особливу увагу приділено розвитку сонячної, вітрової та гідроенергетики. Наприклад, країни, такі як Данія та Німеччина, активно інвестують у розвиток вітрових ферм, що дає змогу забезпечити енергетичну незалежність та значно зменшити викиди CO₂. Інші держави, охоплюючи Іспанію та Італію, зробили великий прорив у впровадженні сонячних технологій, що відповідає ЦСР № 7 (доступна та чиста енергія) [204].

Розвиток сталої мобільності є ще одним важливим напрямом Зеленого курсу. Створення інфраструктури для електромобілів, впровадження зеленого транспорту, такого як електричні та водневі поїзди, спрямовані на зниження вуглецевого сліду транспортного сектору. Програми підтримки електромобільності, зокрема фінансування зарядних станцій та субсидії для придбання електрокарів, дають змогу стимулювати перехід громадян і бізнесу на екологічно чисті транспортні засоби. Це не лише зменшує шкідливі викиди, але й покращує якість повітря, що позитивно впливає на здоров'я громадян [136].

Підтримка циркулярної економіки є ще одним фундаментальним елементом Європейського зеленого курсу. Циркулярна економіка спрямована на повторне використання ресурсів і зменшення утворення відходів. Важливу роль відіграють ініціативи з переробки відходів, розробки екологічно чистих матеріалів і впровадження замкнених циклів виробництва. У межах Зеленого курсу запроваджено директиви, які заохочують підприємства мінімізувати відходи та збільшувати ефективність використання ресурсів. Це відповідає ЦСР № 12 (відповідальне споживання та виробництво) [204].

Соціальний аспект Зеленого курсу є не менш важливим. Він спрямований на підтримку вразливих груп населення, які можуть негативно впливати через екологічну трансформацію. Програма Just Transition Mechanism (Механізм справедливого переходу) забезпечує фінансову підтримку регіонам, залежним від викопного палива, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов і створювати робочі місця в зеленому секторі економіки. Це сприяє реалізації ЦСР № 8 (гідна праця та економічне зростання) і забезпечує соціальну згуртованість [136].

Європейський зелений курс також стимулює екологічні інновації через програми фінансування досліджень і розробок. Завдяки ініціативі Horizon Europe підтримуються наукові проекти, спрямовані на розвиток технологій зі зниження вуглецевих викидів, енергоефективності та адаптації до змін клімату. Інноваційні рішення, наприклад, у сфері зберігання енергії або створення екологічно чистих будівельних матеріалів, дають змогу забезпечити сталий розвиток, одночасно підтримуючи конкурентоспроможність європейських компаній [136].

Так, Європейський зелений курс є багатогранною стратегією, яка охоплює ключові аспекти сталого розвитку. Він не лише спрямований на боротьбу зі зміною клімату, але й забезпечує підвищення якості життя громадян, сприяючи екологічному, економічному та соціальному процвітанню країн ЄС.

Підсумовуючи, стратегія «Європа 2020» стала не лише дороговказом для економічного, соціального та екологічного розвитку країн ЄС, але й прикладом комплексного підходу до вирішення глобальних викликів. Завдяки трьом ключовим напрямкам – розумному,

сталому та всеохоплювальному зростанню – стратегія заклала основу для створення економіки знань, що поєднує інновації, екологічну відповідальність і соціальну згуртованість. Цей підхід дав змогу не лише підвищити конкурентоспроможність ЄС на міжнародній арені, але й зміцнити соціальну стабільність та екологічну стійкість у регіоні [204].

Реалізація стратегії показала, що інтеграція економічних, екологічних та соціальних цілей є ефективною моделлю для досягнення сталого розвитку. Залучення інновацій, розвиток зеленої економіки та впровадження циркулярної моделі стали інструментами, які значно зміцнили економічну та екологічну базу регіону. Крім того, підтримка соціальної інклюзії та скорочення нерівності сприяли підвищенню рівня добробуту громадян, підтвердивши важливість всеохоплювального зростання для забезпечення соціальної гармонії [136].

Одним із ключових успіхів стратегії стало формування сприятливих умов для інноваційного розвитку. Інвестиції в дослідження та розробки, розвиток цифрових технологій і створення робочих місць у високотехнологічних галузях сприяли значному прогресу в досягненні економічних цілей. У поєднанні з активним впровадженням зеленої енергетики та зменшенням вуглецевого сліду це забезпечило екологічну стійкість та енергетичну незалежність багатьох країн ЄС [111].

Соціальні ініціативи, зокрема програми підтримки вразливих верств населення та забезпечення рівного доступу до освіти й медицини, відіграли важливу роль у зменшенні бідності та створенні рівних можливостей для всіх громадян. Це дало змогу зміцнити соціальну згуртованість та посилити довіру до інституцій ЄС, що є важливим аспектом стабільності регіону [136].

Отже, стратегія «Європа 2020» стала потужним інструментом для гармонізації політик країн ЄС, забезпечивши не лише економічне зростання, але й відповідальне ставлення до природних ресурсів та добробуту суспільства. Її результати підтверджують, що сталий розвиток може бути досягнутий через узгоджені дії, інноваційний підхід та довгострокове планування. Ця стратегія створила міцну основу для подальших ініціатив, таких як Європейський зелений курс, та сформувала перспективу для ЄС як лідера у сфері сталого розвитку.

2.3. Інституційна архітектура реалізації ЦСР в ЄС

Інституційна архітектура відіграє ключову роль у реалізації Цілей сталого розвитку в Європейському Союзі, забезпечуючи узгодженість дій усіх зацікавлених сторін на різних рівнях управління. Ця багатоваршова структура об'єднує наднаціональні органи ЄС, національні уряди, регіональні та місцеві органи влади, приватний сектор, академічні установи та громадянське суспільство. Завдяки цьому створюється інтегрована система, яка охоплює всі аспекти суспільного життя – від економіки та екології до соціальної політики.

Рисунок 2.2 – Інституційна архітектура реалізації ЦСР в ЄС

Джерело: [136].

На наднаціональному рівні основну координаційну роль відіграють Європейська комісія, Європейський парламент і Рада ЄС, які розробляють законодавчі ініціативи, стратегічні документи та забезпечують фінансування програм, пов'язаних із ЦСР. Ці органи також відповідають за моніторинг та оцінку прогресу держав-членів у досягненні цілей.

На національному рівні уряди країн-членів розробляють стратегії, які відповідають загальноєвропейським цілям, адаптуючи їх до місцевих умов. Це забезпечує врахування специфіки кожної країни та дає змогу ефективно впроваджувати політики сталого розвитку.

Місцеві органи влади є ключовими виконавцями практичних заходів, пов'язаних із ЦСР. Вони відповідають за впровадження програм соціальної інклюзії, розвитку сталої мобільності, управління відходами та захисту місцевих екосистем.

Академічні установи сприяють дослідженням і розробці інновацій, а також забезпечують освітню підтримку, спрямовану на формування свідомого ставлення до сталого розвитку серед громадян.

Приватний сектор дедалі більше залучається до реалізації ЦСР, інтегруючи їх у свої бізнес-моделі та сприяючи інноваціям у таких галузях, як зелена енергетика, екологічне виробництво та відповідальне споживання.

Громадянське суспільство зі свого боку забезпечує адвокацію, моніторинг і підвищення обізнаності про важливість ЦСР, що сприяє посиленню довіри до політики сталого розвитку та активному залученню населення до її реалізації [204].

На рівні ЄС основну координаційну роль відіграє Європейська комісія, яка є виконавчим органом Союзу. Її основне завдання – розробка стратегічних документів, таких як Європейський зелений курс, які визначають ключові напрями розвитку Союзу в контексті сталого розвитку. Вона інтегрує принципи Цілей сталого розвитку у всі політики та програми ЄС, забезпечуючи їхню відповідність глобальним цілям, визначеним ООН. Особлива увага приділяється таким критичним сферам, як боротьба зі зміною клімату, перехід до циркулярної економіки, підтримка соціальної інклюзії та стимулювання інноваційного розвитку.

Зміна клімату є одним із пріоритетів роботи Європейської комісії, що реалізується через масштабні ініціативи, спрямовані на зменшення викидів парникових газів, розвиток зеленої енергетики та впровадження екологічно стійких технологій. Для досягнення цієї мети Комісія пропонує фінансування інноваційних проєктів через такі програми, як *Horizon Europe*.

Циркулярна економіка, яка є частиною політики сталого розвитку, підтримується через розробку нормативно-правової бази, спрямованої на мінімізацію утворення відходів, ефективніше використання ресурсів та стимулювання інвестицій у переробну промисловість. Наприклад, прийняття директиви щодо пластикових відходів демонструє зусилля Європейської комісії у створенні екологічно відповідальної системи виробництва і споживання.

Соціальна інклюзія – ще один важливий напрям діяльності. Комісія сприяє зменшенню соціальної нерівності через впровадження ініціатив, спрямованих на створення рівних можливостей для всіх громадян ЄС. Наприклад, через Європейський соціальний фонд підтримуються програми зайнятості, професійної освіти та соціального захисту.

Крім розробки стратегій, Європейська комісія здійснює моніторинг прогресу країн-членів у досягненні ЦСР. Щорічно публікуються звіти, які оцінюють досягнення держав-членів, виявляють проблеми та надають рекомендації щодо покращення ситуації. Такий підхід дає змогу підтримувати високий рівень підзвітності та ефективності реалізації політик сталого розвитку [186].

Європейський парламент зі свого боку є ключовим законодавчим органом, який відіграє важливу роль у забезпеченні нормативної бази для реалізації ЦСР. Парламент ухвалює закони, що регулюють широкий спектр сфер, зокрема енергетику, захист прав людини, соціальну рівність та екологічну безпеку.

Одним із найважливіших завдань Парламенту є прийняття актів, які стосуються енергетичної безпеки. Ці закони спрямовані на зменшення залежності ЄС від викопних джерел енергії, розвиток відновлюваних джерел та підвищення енергоефективності. Наприклад, Парламент ухвалив ряд директив, які сприяють розвитку зеленої енергетики та фінансово стимулюють використання електромобілів.

Важливим напрямом діяльності Європейського парламенту є захист прав людини. ЦСР інтегруються в закони, які стосуються гендерної рівності, захисту прав меншин, соціального захисту та доступу до освіти. Комітети Парламенту здійснюють контроль за виконанням цих цілей, забезпечуючи дотримання норм і принципів сталого розвитку.

Крім того, Парламент бере активну участь у формуванні політик, спрямованих на боротьбу зі зміною клімату. Ця діяльність охоплює прийняття законів, що встановлюють граничні обсяги викидів, заохочують інвестиції в екологічні технології та забезпечують фінансову підтримку країн-членів, які стикаються з труднощами в досягненні кліматичних цілей.

Контроль за виконанням цілей є ще одним важливим завданням Європейського парламенту. Через свої комітети Парламент проводить перевірку діяльності Європейської комісії, оцінює ефективність реалізації програм і політик та забезпечує відповідальність виконавчих органів. Це дає змогу підтримувати високий рівень прозорості та довіри до діяльності інституцій ЄС [81].

Отже, Європейська комісія та Європейський парламент спільно забезпечують системну координацію і законодавчу підтримку впровадження ЦСР у ЄС, що робить цю інституційну архітектуру ключовим елементом досягнення сталого розвитку.

Таблиця 2.9 – Роль ключових інституцій ЄС у реалізації ЦСР

Інституція	Ключові функції	Напрями діяльності
1	2	3
Європейська комісія	Розробка стратегій, моніторинг прогресу країн-членів, фінансування програм, забезпечення інтеграції ЦСР у політики та програми ЄС	– Прийняття стратегій, таких як Європейський зелений курс
		– Розвиток циркулярної економіки (зменшення відходів, ефективність ресурсів)
		– Підтримка соціальної інклюзії (програми зайнятості, освіти, соціального захисту)
		– Моніторинг ЦСР
Європейський парламент	Ухвалення законів, контроль за виконанням програм, забезпечення прозорості, представництво громадян ЄС	– Прийняття законів у сферах енергетичної безпеки (відновлювана енергія, енергоефективність)
		– Захист прав людини (гендерна рівність, доступ до освіти)
		– Боротьба зі зміною клімату (обмеження викидів, підтримка інновацій)
Рада ЄС	Узгодження позицій країн-членів, забезпечення спільної політики, співпраця з іншими інституціями	– Координація дій держав-членів щодо виконання кліматичних цілей
		– Сприяння впровадженню єдиної політики у сфері сталого розвитку

Продовження таблиці 2.9

1	2	3
Національні уряди	Розробка національних стратегій, адаптація європейських цілей до місцевих умов, реалізація національних програм	– Інтеграція ЦСР у національні плани
		– Розвиток зеленої енергетики, підтримка соціальної інклюзії
Місцеві органи влади	Виконання практичних заходів, адаптація стратегій до місцевого рівня	– Розвиток сталої мобільності (інфраструктура для електро-транспорту)
		– Управління відходами
		– Захист місцевих екосистем
Приватний сектор	Інтеграція принципів сталого розвитку в бізнес-моделі, інновації	– Розвиток зеленої економіки
		– Виробництво екологічно чистих продуктів
		– Впровадження відновлюваної енергетики
Академічні установи	Дослідження, освітня підтримка, формування інновацій	– Розробка технологій для зменшення викидів
		– Підготовка фахівців для реалізації ЦСР
Громадянське суспільство	Моніторинг, адвокація, підвищення обізнаності	– Залучення громадян до екологічних та соціальних ініціатив
		– Контроль виконання програм

Джерело: [81].

Національні уряди країн-членів ЄС відіграють одну з ключових ролей у реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) завдяки своїй здатності адаптувати загальноєвропейські стратегії до специфічних умов кожної країни. Вони зобов'язані розробляти національні стратегії сталого розвитку, які інтегрують принципи ЦСР у внутрішню політику, економіку, екологію та соціальні програми. Такий підхід дає змогу врахувати унікальні виклики та можливості кожної держави.

Наприклад, Німеччина приділяє особливу увагу екологічним інноваціям, зокрема впровадженню технологій зеленої енергетики та програмам енергоефективності. Це охоплює активний розвиток сонячної та вітрової енергетики, а також зусилля зі зниження викидів парникових газів через модернізацію промислового сектору.

Швеція зі свого боку робить акцент на соціальній рівності та захисті довкілля. Вона інвестує у програми підтримки малозабезпечених верств населення та розробляє стратегії сталого управління природними ресурсами, охоплюючи ліси та водні екосистеми. Ці приклади свідчать, що національні уряди не лише виконують загальноєвропейські завдання, але й вносять власні інноваційні елементи [83].

Регіональні та місцеві органи влади відіграють не менш важливу роль у впровадженні ЦСР, забезпечуючи реалізацію стратегій на практичному рівні. Наприклад, міста впроваджують ініціативи сталої мобільності, такі як створення велосипедних доріжок, підтримка громадського електротранспорту та будівництво зарядних станцій для електромобілів. Муніципалітети відповідають за управління твердими відходами, впровадження систем роздільного збору сміття та створення сучасних переробних підприємств.

Ефективне управління водними ресурсами також є пріоритетом на місцевому рівні. Це охоплює модернізацію систем водопостачання та очищення, а також впровадження екологічно відповідальних рішень у сільськогосподарських регіонах. Регіональні та місцеві органи влади також підтримують місцеві громади у впровадженні проєктів зі збереження біорізноманіття, відновлення природних ландшафтів і захисту від змін клімату [83].

Академічні та наукові інституції забезпечують інтелектуальну базу для реалізації ЦСР. Вони проводять дослідження, спрямовані на створення інновацій у сферах енергетики, охорони здоров'я, транспорту та сільського господарства. Наприклад, університети розробляють нові методи зберігання енергії, технології переробки відходів і системи моніторингу кліматичних змін.

Крім досліджень, академічні інституції займаються підготовкою майбутніх лідерів сталого розвитку. Освітні програми, орієнтовані на вивчення принципів ЦСР, формують нове покоління фахівців, здатних інтегрувати ці принципи в різні галузі. Завдяки цьому академічний сектор відіграє важливу роль у довгостроковій перспективі реалізації ЦСР [81].

Приватний сектор стає дедалі вагомішим партнером у досягненні ЦСР завдяки своїй здатності адаптувати бізнес-моделі до принципів сталого розвитку. Багато компаній орієнтуються на

соціальну відповідальність та екологічну стійкість. Наприклад, підприємства, що працюють у сфері відновлюваної енергетики, активно розвивають проекти сонячної та вітрової енергетики. Інші компанії впроваджують принципи циркулярної економіки, переробляючи відходи та мінімізуючи використання сировини.

Екологічно чисті продукти, створені з урахуванням принципів ЦСР, також набувають популярності серед європейських споживачів. Це створює економічні стимули для бізнесу, одночасно сприяючи досягненню таких цілей, як відповідальне споживання та зменшення відходів [186].

Громадянське суспільство забезпечує важливу підтримку у впровадженні ЦСР через свою здатність залучати населення до реалізації локальних ініціатив. Громадські організації займаються просуванням програм соціальної інклюзії, захисту навколишнього середовища та боротьби зі змінами клімату.

Наприклад, екологічні організації проводять інформаційні кампанії про важливість сортування сміття або використання відновлюваної енергії. Також вони контролюють виконання національних і місцевих планів, забезпечуючи підзвітність органів влади. Завдяки громадянському суспільству зростає обізнаність населення про важливість ЦСР, що сприяє збільшенню підтримки таких ініціатив [81].

Багаторівнева архітектура реалізації ЦСР об'єднує національні уряди, місцеві органи влади, академічні установи, приватний сектор і громадянське суспільство. Взаємодія цих інституцій забезпечує комплексний підхід до досягнення сталого розвитку, враховуючи особливості кожного рівня управління.

Інституційна архітектура Європейського Союзу є унікальним прикладом багаторівневої системи управління, що забезпечує комплексний підхід до реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР). Її ключова особливість полягає в гармонізації політик і дій усіх держав-членів, що дає змогу досягати високого рівня узгодженості в реалізації стратегій сталого розвитку. Завдяки чітко структурованій системі взаємодії між наднаціональними органами, національними урядами, місцевими органами влади та іншими зацікавленими сторонами ЄС забезпечує ефективне впровадження політик у всіх сферах суспільного життя.

На наднаціональному рівні ЄС установлює рамки, які є орієнтиром для країн-членів. Європейська комісія, Європейський парламент і Рада ЄС визначають пріоритети, розробляють законодавчі акти та забезпечують фінансову підтримку програм, спрямованих на досягнення ЦСР. Такий централізований підхід дає змогу створити єдину стратегію розвитку для всіх країн-членів, водночас зберігаючи їхню можливість адаптувати ці ініціативи до локальних потреб [186].

Ефективна координація між наднаціональними та національними рівнями є основою успіху архітектури ЄС. Кожна країна-член зобов'язана розробляти національні стратегії, що відповідають загальноєвропейським цілям. Завдяки цьому забезпечується баланс між єдиним баченням ЄС і специфічними потребами кожної країни. Наприклад, країни Північної Європи акцентують увагу на боротьбі зі змінами клімату та розвитку відновлюваної енергетики, тоді як країни Півдня надають пріоритет зменшенню соціальної нерівності та підтримці вразливих верств населення [83].

Роль місцевих органів влади є ключовою для практичного впровадження політик сталого розвитку. Саме вони забезпечують реалізацію стратегій на рівні громад, враховуючи специфічні локальні умови. Такий підхід дає змогу ефективно використовувати ресурси, забезпечувати залучення громадян і враховувати потреби кожного регіону. Наприклад, муніципалітети активно впроваджують ініціативи з управління відходами, розвитку сталої мобільності та захисту місцевих екосистем.

Активна участь інших зацікавлених сторін, таких як академічні установи, громадські організації та приватний сектор, також є важливим елементом цієї архітектури. Академічні установи забезпечують дослідження та інновації, які сприяють розробці ефективних рішень у таких сферах, як енергетика, транспорт і сільське господарство. Громадянське суспільство забезпечує підзвітність влади, підвищує обізнаність про важливість ЦСР та сприяє реалізації локальних ініціатив. Приватний сектор зі свого боку активно інтегрує принципи сталого розвитку у свої бізнес-моделі, сприяючи економічному зростанню та інноваціям [81].

Така багаторівнева система управління дає змогу ЄС залишатися глобальним лідером у впровадженні ЦСР. Завдяки узгодженій роботі між усіма рівнями управління ЄС забезпечує високий

рівень ефективності реалізації політик, стимулює інтеграцію екологічних, економічних і соціальних аспектів сталого розвитку та демонструє зразковий підхід до досягнення глобальних цілей.

До того ж, успіх цієї архітектури впливу виходить за межі ЄС, адже Союз активно підтримує сталий розвиток у країнах-сусідах через програми співпраці та партнерства. Завдяки цьому інституційна архітектура ЄС стає моделлю для інших регіонів світу, сприяючи поширенню практик сталого розвитку та формуванню глобальної екосистеми, орієнтованої на майбутнє.

2.4. Імплементация ЦСР у провідних країнах Європи та в Україні

Реалізація Цілей сталого розвитку в провідних країнах Європейського Союзу та Україні відбувається в контексті загальносвітових викликів, таких як зміна клімату, соціальна нерівність, економічні кризи та потреба в забезпеченні сталого управління природними ресурсами. У цьому процесі враховуються національні особливості, зокрема політична стабільність, економічний потенціал, демографічна ситуація та рівень розвитку інфраструктури. Провідні країни Європи демонструють системний підхід до впровадження ЦСР, забезпечуючи гармонізацію економічних, соціальних та екологічних аспектів.

Україна зі свого боку прагне адаптувати найкращі європейські практики, інтегруючи їх у свої національні програми [194].

Німеччина є однією з провідних країн у реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР), активно інтегруючи принципи сталого розвитку в усі аспекти державної політики. Основний акцент зроблено на боротьбі зі зміною клімату, що є одним із глобальних викликів сучасності. Німеччина впроваджує програми переходу на відновлювані джерела енергії, такі як вітрова, сонячна та біоенергетика, що дає змогу зменшити залежність від викопного палива. У рамках Стратегії сталого розвитку країна досягла значного скорочення викидів парникових газів – на 40 % порівняно з рівнем 1990 року. Крім того, Німеччина інвестує в розвиток енергоефективності, впроваджуючи технології «розумного» споживання енергії, які дають змогу оптимізувати витрати як для домогосподарств, так і для промисловості [193].

Таблиця 2.10 – Порівняння підходів до реалізації ЦСР
у провідних країнах ЄС та в Україні

Країна	Фінансування та інструменти	Інноваційні технології	Соціальні ініціативи	Екологічні пріоритети
Німеччина	Європейський зелений курс, національні програми фінансування зеленої енергетики	Розвиток технологій відновлюваної енергетики, впровадження смарт-мереж	Інвестиції у професійну освіту та зайнятість	Скорочення CO ₂ , розвиток вітрових і сонячних електростанцій
Швеція	Державне субсидування екологічних ініціатив	Впровадження систем управління відходами, розробка сталого транспорту	Сприяння гендерній рівності, підтримка соціальної інклюзії	Збільшення частки відновлюваних джерел енергії, захист біорізноманіття
Франція	Інвестиції в модернізацію інфраструктури, підтримка національних екологічних проєктів	Розробка інноваційних рішень для збереження водних ресурсів	Програми боротьби з безробіттям, підтримка малозабезпечених верств населення	Зменшення викидів у промисловості, захист природних екосистем
Іспанія	Підтримка регіональних ініціатив, програми сталого туризму	Впровадження енергетично ефективних будівель і технологій збереження води	Соціальна інтеграція через освіту та створення робочих місць	Збереження водних ресурсів, боротьба з посухами
Україна	Європейська фінансова підтримка, державні програми розвитку енергетики	Початок впровадження відновлюваних джерел енергії, інновації в аграрному секторі	Реформа системи освіти, підтримка внутрішньо переміщених осіб	Відновлення лісів, боротьба з промисловим забрудненням

Джерело: [72, 84. 166, 193–195, 199].

Важливим аспектом реалізації ЦСР у Німеччині є розвиток циркулярної економіки. Країна активно підтримує ініціативи з переробки відходів, створюючи умови для повторного використання матеріалів. Цей підхід дає змогу мінімізувати екологічне навантаження та стимулювати інновації у сфері сталого виробництва. Водночас Німеччина приділяє велику увагу освітнім програмам, спрямованим на формування екологічної свідомості серед молоді, що забезпечує довгостроковий вплив на суспільство.

Франція також є активним учасником у впровадженні ЦСР, приділяючи особливу увагу соціальній справедливості, гендерній рівності та сталому управлінню природними ресурсами. Національна програма сталого розвитку охоплює широкий спектр ініціатив, спрямованих на підтримку вразливих верств населення. Це, зокрема, субсидії для малозабезпечених домогосподарств, програми з підвищення зайнятості та забезпечення рівного доступу до освітніх і медичних послуг.

У сфері екологічної політики Франція акцентує увагу на модернізації інфраструктури для боротьби зі зміною клімату. Розробка інноваційних рішень у сфері збереження водних ресурсів є одним із ключових напрямів, що сприяє запобіганню втраті біорізноманіття. Завдяки цим заходам Франція стає прикладом країни, яка успішно поєднує економічний розвиток із захистом навколишнього середовища [72].

Швеція є світовим лідером у впровадженні відновлюваних джерел енергії, що дає змогу їй досягати високих стандартів екологічної стійкості. Значна частина енергетичного балансу країни припадає на гідроенергетику, вітрові та сонячні електростанції. Це дає можливість не лише забезпечувати енергетичну незалежність, але й зменшувати негативний вплив на клімат.

Соціальна рівність є ще одним важливим пріоритетом для Швеції. Країна реалізує численні програми соціальної підтримки, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. У сфері управління відходами Швеція демонструє ефективність у реалізації програм із сортування сміття, що дає змогу переробляти понад 90 % побутових відходів. Ці досягнення стали можливими завдяки ефективній взаємодії між муніципалітетами та громадянським суспільством [195].

Іспанія орієнтується на досягнення ЦСР через підтримку сталого туризму, який є важливим джерелом доходів для країни. Основний акцент робиться на екологічну відповідальність у туристичному секторі, що охоплює впровадження «зелених» стандартів у готелях, збереження природних зон та розвиток екотуризму. Крім того, значна увага приділяється розвитку зеленої енергетики. Завдяки державним субсидіям і програмам підтримки Іспанія стала однією з провідних країн у Європі за обсягами використання сонячної енергії.

Регіональні ініціативи відіграють важливу роль у вирішенні проблеми посухи та збереження водних ресурсів. Розробка інфраструктури для збору та повторного використання дощової води, а також модернізація іригаційних систем сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля. У соціальній сфері Іспанія активно реалізує проєкти зі скорочення безробіття серед молоді, забезпечуючи навчання та створення робочих місць [193].

Україна активно працює над впровадженням ЦСР, адаптуючи їх до своїх національних умов. Відповідно до державної стратегії ключові пріоритети охоплюють енергетичну незалежність, скорочення бідності, розвиток освіти та захист довкілля.

Україна активно долучилася до глобального процесу реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР), які були затверджені 2015 року під час 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку. Підсумковим документом цього Саміту став «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який визначив 17 глобальних цілей і 169 завдань. ЦСР стали важливим орієнтиром для держав, спрямованим на подолання бідності, забезпечення соціальної рівності, збереження природних ресурсів та боротьбу зі зміною клімату.

2019 року Президент України своїм указом підтримав інтеграцію ЦСР у державну політику, враховуючи національні особливості. Цей підхід був викладений у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Згодом Кабінет Міністрів України 2020 року вніс зміни до регламенту своєї роботи, закріпивши необхідність врахування ЦСР у процесі формування та реалізації державної політики. Це стало основою для того, щоб ЦСР використовувалися як базовий орієнтир у розробленні програмних та прогнозних документів.

Громадське обговорення проєктів нормативно-правових актів також стало важливим елементом реалізації ЦСР. Такий підхід забезпечує інклюзивність процесу та залучення різних зацікавлених сторін до розробки стратегій і політик, спрямованих на досягнення сталого розвитку.

Із моменту приєднання України до глобального порядку денного з реалізації ЦСР було започатковано національну систему моніторингу. У процесі адаптації глобальних цілей до українських умов були визначені 86 національних завдань та індикаторів, що відображають специфіку розвитку країни. У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» було окреслено ключові пріоритети, індикатори моніторингу та цільові орієнтири до 2030 року, що стали основою для оцінки прогресу.

2019 року Кабінет Міністрів України затвердив перелік індикаторів, за якими здійснюється збір даних і оцінка стану реалізації ЦСР. Відтоді в Україні постійно вдосконалюється система національної статистики, що дає змогу точно вимірювати суспільний прогрес і виявляти проблемні аспекти.

Таблиця 2.11 – Цілі сталого розвитку та їх імплементація в Україні

Ціль сталого розвитку	Основні завдання в Україні	Досягнення	Виклики
1	2	3	4
ЦСР 1 Подолання бідності	– Соціальний захист малозабезпечених	– Розширення програм адресної допомоги	– Високий рівень бідності серед вразливих груп
	– Інтеграція внутрішньо переміщених осіб	– Запуск цифрових сервісів соціальної підтримки	– Обмеженість бюджетних ресурсів
ЦСР 3 Здоров'я та добробут	– Реформа системи охорони здоров'я	– Реалізація програми «Доступні ліки»	– Нестача фінансування для медичної інфраструктури
	– Збільшення доступу до медичних послуг	– Підвищення охоплення вакцинацією	– Високий рівень захворюваності на хронічні хвороби

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4
ЦСР 4 Якісна освіта	– Забезпечення рівного доступу до освіти	– Впровадження освітньої платформи «Всеукраїнська школа онлайн»	– Інфраструктурні проблеми в сільській місцевості
	– Розвиток цифрової освіти	– Підтримка інклюзивної освіти	– Низький рівень цифрової грамотності
ЦСР 7 Доступна та чиста енергія	– Розвиток відновлюваних джерел енергії	– Запуск сонячних і вітрових електростанцій	– Залежність від викопного палива
	– Підвищення енергоефективності	– Модернізація енергетичної інфраструктури	– Недостатнє залучення інвестицій
ЦСР 12 Відповідальне споживання та виробництво	– Створення інфраструктури для переробки відходів	– Запуск програм з управління відходами	– Недостатня кількість переробних підприємств
	– Підтримка циркулярної економіки	– Підтримка екологічно чистого виробництва	– Низький рівень екологічної культури
ЦСР 13 Боротьба зі зміною клімату	– Скорочення викидів парникових газів	– Реалізація програм з енергоефективності	– Високий рівень промислового забруднення
	– Відновлення природних екосистем	– Участь у Європейському зеленому курсі	– Потреба в значних інвестиціях

Джерело: [72].

У липні 2020 року Україна представила свій перший Добровільний національний огляд на Політичному форумі високого рівня зі сталого розвитку під егідою Економічної і соціальної ради ООН. Це стало важливим кроком у демонстрації досягнень і викликів перед міжнародною спільнотою. З 2021 року запроваджено постійний моніторинг індикаторів ЦСР, що дає змогу забезпечувати прозорість процесу та робити дані доступними для аналізу.

Досягнення ЦСР вимагає значних фінансових ресурсів, залучення яких є одним із ключових викликів. 2021 року Програма розвитку ООН (далі – ПРООН), Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ), Дитячий фонд ООН (далі – ЮНІСЕФ) разом із Європейською економічною комісією ООН започаткували Спільну програму зі стратегічного планування та фінансування ЦСР в Україні. У межах цієї програми було здійснено дослідження поточного стану фінансування ЦСР в Україні, а також розроблено рекомендації щодо його вдосконалення.

Спільна програма визначила способи ефективного використання наявних фінансових ресурсів, а також запропонувала залучення нових інструментів фінансування, як-от державне – приватне партнерство, зелені облігації та міжнародна допомога. Особливу увагу приділено узгодженню фінансових ресурсів із довгостроковими пріоритетами розвитку, що є запорукою сталого прогресу в досягненні ЦСР [72].

Імплементация ЦСР в Україні свідчить про прагнення країни слідувати світовим стандартам сталого розвитку. Завдяки підтримці міжнародних організацій, удосконаленню національної статистики та впровадженню інноваційних фінансових механізмів Україна робить важливі кроки до досягнення сталого розвитку. Проте для подальшого прогресу потрібно посилити міжвідомчу координацію, забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів і розширити залучення громадянського суспільства до реалізації ЦСР [195].

Реалізація Цілей сталого розвитку в Європейському Союзі та Україні демонструє як схожі підходи, так і значні відмінності, зумовлені рівнем економічного розвитку, доступністю фінансових ресурсів, інституційною спроможністю та специфікою національних викликів. ЄС ставить собі амбітні цілі, які враховують його провідну роль у глобальних екологічних ініціативах, тоді як Україна адаптує світові практики до своїх реалій і викликів.

У країнах ЄС основними пріоритетами реалізації ЦСР є боротьба зі зміною клімату, перехід до зеленої економіки та забезпечення соціальної рівності. Такі країни, як Німеччина та Швеція, інвестують значні ресурси в розвиток відновлюваної енергетики, впровадження циркулярної економіки та інноваційні технології.

Наприклад, Німеччина досягла суттєвого скорочення викидів CO₂, а Швеція спрямовує зусилля на повний перехід до відновлюваних джерел енергії до 2040 року.

В Україні стратегічні пріоритети реалізації ЦСР охоплюють енергетичну незалежність, подолання бідності, розвиток освіти та охорони здоров'я, а також захист довкілля. Особливу увагу приділено реформуванню енергетичного сектору, зокрема впровадженню сонячної та вітрової енергетики. Водночас соціальна політика орієнтована на скорочення нерівності, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб і підтримку вразливих верств населення [199].

ЄС володіє потужною інституційною базою для координації та моніторингу реалізації ЦСР. Європейська комісія, Європейський парламент і спеціалізовані агентства забезпечують розробку стратегій, оцінку прогресу та фінансування програм. Важливу роль відіграє система фінансової підтримки, охоплюючи програми Horizon Europe, Європейський зелений курс і Європейський соціальний фонд.

В Україні інституційна система для координації ЦСР перебуває на етапі становлення. Уряд затвердив індикатори моніторингу, а Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» окреслила пріоритети до 2030 року. Проте відсутність належної координації між центральними та місцевими органами влади, а також недостатня фінансова підтримка є значними перешкодами.

Країни ЄС мають доступ до значних фінансових ресурсів для реалізації ЦСР. Європейський зелений курс передбачає інвестиції у розмірі трильйонів євро для підтримки екологічних і соціальних ініціатив. Держави-члени використовують як національні бюджети, так і кошти з фондів ЄС для фінансування програм сталого розвитку.

В Україні фінансування ЦСР здебільшого забезпечується міжнародними донорами, як-от ПРООН, ВООЗ і ЮНІСЕФ, а також окремими програмами ЄС. Проте обсяг національного фінансування є обмеженим, що ускладнює реалізацію багатьох ініціатив. Спільна програма зі стратегічного планування та фінансування, розпочата 2021 року, спрямована на вдосконалення системи державного фінансування, але її впровадження потребує додаткових зусиль [84].

Країни ЄС, як-от Франція та Іспанія, демонструють високий рівень інтеграції соціальних ініціатив у реалізацію ЦСР. Це охоплює програми боротьби з безробіттям, підтримку гендерної рівності та інтеграцію вразливих груп. У Швеції соціальна рівність і доступність послуг є центральними елементами національної стратегії сталого розвитку.

В Україні соціальна політика також посідає важливе місце в реалізації ЦСР, особливо в умовах внутрішньої міграції, спричиненої військовим конфліктом. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб, забезпечення рівного доступу до освіти та медицини, а також скорочення бідності залишаються ключовими викликами [212].

Європейські країни демонструють зразкові показники у сфері захисту довкілля. Швеція та Німеччина активно впроваджують циркулярну економіку, скорочують споживання викопного палива й інвестують у відновлювані джерела енергії. Франція розробляє стратегії захисту біорізноманіття та збереження водних ресурсів.

Україна також приділяє значну увагу екологічній політиці, зокрема збереженню лісів, управлінню водними ресурсами та впровадженню системи переробки відходів. Однак через обмежені фінансові ресурси та інституційну спроможність реалізація багатьох ініціатив відбувається повільніше, ніж у країнах ЄС [123].

Порівняння реалізації ЦСР у ЄС та Україні свідчить про значні відмінності в ресурсах, інституційній спроможності та темпах впровадження. Водночас Україна активно адаптує європейський досвід, інтегруючи найкращі практики у свої національні стратегії. Подальший успіх залежить від удосконалення фінансових механізмів, посилення координації та розширення партнерства з ЄС.

Проте позитивні результати свідчать про потенціал України у впровадженні європейських практик. Успіх залежить від подальшого розвитку партнерства з ЄС, удосконалення державної політики та залучення міжнародної підтримки [188].

Імплементация Цілей сталого розвитку в провідних країнах Європи демонструє високу ефективність комплексного підходу, який охоплює гармонійне поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів. Європейський Союз впроваджує стратегії, що спираються на системний моніторинг, потужну інституційну

базу та інтеграцію інноваційних технологій. Наприклад, Німеччина активно розвиває циркулярну економіку, Швеція є лідером у відновлюваній енергетиці, а Франція приділяє значну увагу соціальній справедливості та гендерній рівності. Це свідчить про здатність країн ЄС досягати сталого розвитку через стратегічне планування, масштабні інвестиції та залучення громадянського суспільства.

Водночас досвід України демонструє, що адаптація європейських практик є не лише необхідною, але й цілком досяжною, за умови вирішення ряду ключових викликів. Реалізація ЦСР в Україні значною мірою залежить від належного фінансування, яке може бути забезпечене через ефективне використання національних ресурсів та залучення міжнародної допомоги. Такі ініціативи, як Спільна програма ООН зі сталого розвитку, сприяють удосконаленню механізмів фінансування, що дає змогу спрямовувати кошти на довгострокові пріоритети.

Технічна підтримка також є важливим елементом імплементації ЦСР. Залучення інноваційних технологій та експертного досвіду з країн ЄС дає змогу Україні розвивати сучасні підходи до управління природними ресурсами, енергетикою та соціальною політикою. Наприклад, впровадження програм з відновлюваної енергетики, управління відходами й енергоефективності стало можливим завдяки міжнародному співробітництву.

Активне залучення усіх зацікавлених сторін – від державних органів і місцевих громад до бізнесу й громадянського суспільства – є ще одним критично важливим аспектом успішної реалізації ЦСР. В Україні цьому приділяється все більша увага, зокрема через впровадження механізмів громадського обговорення й співпраці між владою та громадськістю. Розвиток партнерства з ЄС допомагає Україні посилити інтеграцію громадян у процеси прийняття рішень, підвищити рівень прозорості та забезпечити підтримку населення.

Досвід Європи підтверджує, що комплексний підхід, заснований на поєднанні фінансової стабільності, технічного прогресу й активного залучення всіх зацікавлених сторін, є ефективним способом досягнення сталого розвитку. Україна, інтегруючи ці практики в свою національну стратегію, демонструє поступове наближення до європейських стандартів, що створює основу для довгострокового розвитку та вирішення глобальних викликів.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Глобальні цілі, сталий розвиток, інституційна архітектура, Європа 2020, цілі сталого розвитку, імплементація політики, інтеграція ЦСР, децентралізація, всеохоплювальне зростання, екологічна відповідальність, соціальна інклюзія, економічна стабільність, кліматична стратегія, Європейський зелений курс, політика інновацій, мультидисциплінарний підхід, ЄС-інструменти, урядова співпраця, моніторинг результатів, гендерна рівність.

Запитання для самоконтролю знань

1. Які передумови сприяли прийняттю глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР) ООН?
2. Поясніть, яке значення мають глобальні ЦСР для країн Європи.
3. Назвіть сутність стратегії «Європа 2020» і які її основні цілі.
4. Уточніть визначення поняття «сталий розвиток» у контексті ЄС.
5. Яка роль інституційної архітектури ЄС у реалізації ЦСР?
6. Розкрийте, як впроваджуються ЦСР у провідних країнах Європи.
7. Назвіть ключові інструменти, які використовуються в країнах ЄС для досягнення сталого розвитку.
8. Як відбувається інтеграція ЦСР у національні політики держав-членів ЄС?
9. У чому полягають основні відмінності в реалізації ЦСР в Україні порівняно з країнами ЄС?
10. Які аспекти співпраці урядів і громадських організацій впливають на досягнення ЦСР?

Проблемні запитання для обговорення

1. Чи можливо досягти всіх Цілей сталого розвитку одночасно в країнах ЄС, враховуючи їхні економічні та соціальні відмінності?

2. Які виклики постають перед країнами ЄС у процесі імплементації ЦСР і як їх можна подолати?

3. Як впливають політичні та інституційні зміни в ЄС на ефективність реалізації ЦСР?

4. Чи здатна Україна адаптувати європейські підходи до реалізації ЦСР у власних умовах?

5. Як глобальні екологічні виклики впливають на виконання ЦСР у країнах ЄС і світі?

Тестові завдання

1. Яка стратегія була прийнята ЄС для досягнення сталого розвитку до 2020 року:

- а) стратегія «Європа 2020»;
- б) стратегія «Європа 2030»;
- в) стратегія «Європа для всіх»;
- г) стратегія «Європейський зелений курс».

2. Який основний принцип лежить в основі цілей сталого розвитку (ЦСР):

- а) економічна вигода;
- б) збалансованість екології, економіки та соціальної сфери;
- в) інституційна реформа;
- г) соціальне партнерство.

3. Який документ регулює впровадження ЦСР на рівні Європейського Союзу:

- а) Порядок денний до 2030 року;
- б) Європейська хартія прав людини;
- в) програма «Горизонт 2020»;
- г) Лісабонська угода.

4. Яка з країн ЄС є лідером у впровадженні екологічних ініціатив:

- а) Італія;
- б) Німеччина;
- в) Греція;
- г) Португалія.

5. Що є ключовою метою «Європейського зеленого курсу»:

- а) підвищення прибутків від сільського господарства;
- б) досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року;
- в) розвиток цифрових технологій;
- г) розширення торгівлі в ЄС.

6. Як називається основний принцип моніторингу реалізації ЦСР:

- а) прозорість і підзвітність;
- б) прогнозування;
- в) участь усіх зацікавлених сторін;
- г) лібералізація.

7. Який інструмент використовують для фінансування програм сталого розвитку в ЄС:

- а) Фонд регіонального розвитку;
- б) Європейська комісія;
- в) Європейський центральний банк;
- г) ОЕСР.

8. Яке з тверджень відображає мету ЦСР № 5 (Гендерна рівність):

- а) забезпечити доступ до освіти для жінок;
- б) досягти рівності прав і можливостей для чоловіків і жінок;
- в) розширити участь жінок у політиці;
- г) знизити рівень бідності серед жінок.

9. Що є ключовим завданням ЦСР № 13 (Боротьба зі зміною клімату):

- а) збільшити фінансування сільського господарства;
- б) зменшити викиди парникових газів;
- в) створити нові робочі місця у сфері енергетики;
- г) змінити податкову політику.

10. Яке з тверджень є основним принципом сталого розвитку:

- а) використання ресурсів без шкоди для майбутніх поколінь;
- б) максимізація прибутків;
- в) прискорення урбанізації;
- г) обмеження споживання.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	Б	А	Б	Б	А	А	Б	Б	А

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС

ТЕМА 3

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА

СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄС

3.1. Політики сталого розвитку: теоретичні основи, рівні імплементації та етапи реалізації в ЄС та в Україні.

3.2. Стійкий регіональний розвиток ЄС. Принципи регіональної політики ЄС.

3.3. Стратегічні ініціативи та механізм побудови стратегій сталого регіонального розвитку ЄС.

3.4. Політика згуртованості та політичні пріоритети ЄС. Особливості фінансування.

3.5. Європейський зелений курс: регіональні ініціативи.

3.1. Політики сталого розвитку: теоретичні основи, рівні імплементації та етапи реалізації в ЄС та в Україні

Політика сталого розвитку в Європейському Союзі та Україні базується на принципах інтеграції економічних, екологічних і соціальних компонентів. Це дає змогу забезпечити збалансований розвиток, який відповідає потребам сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу ресурси для майбутніх поколінь. Прийняття глобальних Цілей сталого розвитку Організацією Об'єднаних Націй 2015 року стало важливим кроком у формуванні міжнародного порядку денного сталого розвитку. У рамках цієї ініціативи було визначено 17 основних цілей, які охоплюють такі сфери, як зменшення бідності, боротьба зі зміною клімату, забезпечення гендерної рівності та розвиток інновацій [12].

Європейський Союз є глобальним лідером у впровадженні політики сталого розвитку. Його підхід базується на багаторівневій системі управління, яка охоплює наднаціональні, національні

та регіональні рівні. Це дає змогу враховувати специфіку кожної держави-члена та забезпечувати гармонізацію зусиль для досягнення спільних цілей. ЄС активно інтегрує принципи сталого розвитку в свої стратегічні документи, зокрема в Лісабонську стратегію, стратегію «Європа 2020» та Європейський зелений курс. Ці документи спрямовані на досягнення кліматичної нейтральності, розвиток зеленої енергетики, підтримку соціальної згуртованості та модернізацію інфраструктури [68].

Україна як країна-сусід ЄС також приділяє значну увагу реалізації політики сталого розвитку. Основні принципи ЦСР були інтегровані в Національну стратегію сталого розвитку України, яка враховує специфіку національних викликів. Україна орієнтується на досягнення таких цілей, як підвищення енергоефективності, модернізація транспортної та комунальної інфраструктури, а також розвиток інновацій у сфері економіки. Важливим аспектом є адаптація європейських практик до місцевих умов, що дає змогу забезпечити ефективність і результативність реалізації програм сталого розвитку [59].

Політика сталого розвитку обох регіонів характеризується інтеграційним підходом, який враховує регіональні та локальні особливості. У ЄС це досягається через співпрацю між державами-членами, а в Україні – через взаємодію між центральними та місцевими органами влади. Наприклад, ЄС підтримує локальні ініціативи через фінансування проєктів у рамках програм Horizon Europe та Green Deal. Україна зі свого боку використовує міжнародну допомогу для реалізації проєктів у сфері відновлюваної енергетики, модернізації інфраструктури та підтримки вразливих верств населення [137].

Однією із ключових характеристик політики сталого розвитку є її адаптивність. У ЄС особливу увагу приділяють впровадженню цифрових і смарт-технологій, що дають змогу покращити ефективність використання ресурсів. В Україні акцент робиться на реформах у сфері управління, зокрема на децентралізації, яка дає змогу регіонам і громадам активніше долучатися до процесів сталого розвитку.

Сталий розвиток визначається як процес, що задовольняє потреби сучасного покоління без загрози здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Це визначення було вперше сформульоване у звіті «Наше спільне майбутнє» (1987 р.) Міжнародною комісією з навколишнього середовища та розвитку (Комісія Брундтланд) [12].

Концепція сталого розвитку виникла як реакція на серйозні глобальні виклики, що охоплюють зростання населення, зниження біорізноманіття, виснаження природних ресурсів, зміну клімату та посилення соціальної нерівності. Вона поєднує в собі екологічні, економічні та соціальні аспекти, забезпечуючи гармонійний підхід до вирішення сучасних проблем.

Основою сталого розвитку є три ключові складові:

1. Економічна стабільність. Забезпечення економічного зростання, яке базується на ефективному використанні ресурсів, інноваціях та розвитку зелених технологій. Це передбачає зниження залежності від викопного палива, розвиток циркулярної економіки та підтримку малого та середнього бізнесу.

2. Екологічна стійкість. Збереження природного середовища через раціональне використання ресурсів, зменшення забруднення та відновлення екосистем. У межах цього компоненту особлива увага приділяється боротьбі зі зміною клімату, впровадженню енергоефективних технологій і збереженню біорізноманіття.

3. Соціальна згуртованість. Забезпечення рівного доступу до базових послуг, як-от: освіта, охорона здоров'я та житло, зменшення соціальної нерівності та підтримка вразливих груп населення. Це охоплює гендерну рівність, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та розвиток соціальної інфраструктури.

Рисунок 3.1 – Інституційна архітектура реалізації ЦСР в ЄС

Джерело: [12].

На європейському рівні ці принципи були інтегровані у стратегічні документи, зокрема:

- Лісабонська стратегія (2000–2010), яка мала на меті зробити ЄС найбільш конкурентоспроможною економікою світу, одночасно приділяючи увагу сталому розвитку та соціальній згуртованості.

- Стратегія «Європа 2020», яка зосереджувалася на розумному, сталому та всеохоплювальному зростанні. Вона передбачала інвестиції в освіту, дослідження, зелені технології та соціальну інтеграцію.

- Європейський зелений курс (European Green Deal), який є амбітною стратегією переходу до кліматично нейтральної економіки до 2050 року. Він охоплює впровадження циркулярної економіки, розвиток відновлюваних джерел енергії та скорочення викидів парникових газів [68].

Сталий розвиток у Європейському Союзі спрямований на вирішення таких ключових викликів, як зміна клімату, енергетична криза, економічна нерівність і демографічні проблеми. Наприклад, відповідно до даних ООН близько 26 % населення ЄС перебуває під ризиком бідності або соціального відчуження, що вимагає інтеграції соціальних компонентів сталого розвитку в політику регіонів [139].

Водночас сталий розвиток вимагає не лише стратегічного планування, але й активної участі громадянського суспільства, бізнесу та місцевих органів влади. Концепція «розумних» міст стала ключовим напрямом для європейських регіонів, де смарт-технології застосовуються для покращення управління ресурсами та модернізації міської інфраструктури [218].

Значну увагу приділяють також інтеграції інноваційних підходів до формування політики сталого розвитку, які враховують цифрову трансформацію та смарт-технології. У межах концепції «розумних» міст європейські уряди успішно використовують новітні технології для підвищення ефективності управління ресурсами та розвитку міської інфраструктури [133].

Імплементация політики сталого розвитку в ЄС відбувається на трьох рівнях: наднаціональному, національному та місцевому.

Таблиця 3.1 – Рівні імплементації сталого розвитку

Рівень	Характеристика	Основні заходи	Приклад
Наднаціональний	Координація політики та стратегій на рівні Європейського Союзу	Розробка рамкових програм, моніторинг виконання цілей, фінансова підтримка держав-членів	Європейський зелений курс: стратегія досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року
Національний	Адаптація глобальних і європейських цілей сталого розвитку до національних умов	Створення національних стратегій, розробка нормативно-правових актів, впровадження програм на державному рівні	Німецька стратегія сталого розвитку: зниження викидів CO ₂ на 40 % порівняно з рівнем 1990 року
Регіональний / місцевий	Реалізація цілей сталого розвитку на рівні регіонів, міст і громад	Розвиток місцевої інфраструктури, екологічного транспорту, ініціатив зі збереження природних ресурсів	Упровадження «розумних» міських технологій у Стокгольмі: управління трафіком, модернізація енергетичних систем

Джерело: [133].

1. Наднаціональний рівень. Європейська комісія координує діяльність держав-членів, розробляючи рамкові програми та рекомендації. Наприклад, Європейський зелений курс є амбітною стратегією, яка охоплює питання переходу на низьковуглецеву економіку, впровадження циркулярної економіки та підвищення енергоефективності [149].

2. Національний рівень. Держави-члени ЄС розробляють власні стратегії сталого розвитку, які узгоджуються із загальноєвропейськими цілями. Наприклад, Німеччина акцентує увагу на розвитку відновлюваної енергетики, а Швеція відома своїми інноваційними рішеннями у сфері управління відходами [36].

3. Місцевий рівень. Регіональні та муніципальні органи влади відповідають за реалізацію проєктів сталого розвитку на місцях. Це охоплює розвиток екологічного транспорту, модернізацію міської

інфраструктури та створення умов для залучення громадян до процесів управління [133].

Етапи реалізації політики сталого розвитку в ЄС забезпечують комплексний підхід до досягнення ЦСР. Чітке стратегічне планування, інтеграція принципів сталого розвитку, потужна фінансова підтримка й ефективний моніторинг дають змогу ЄС залишатися глобальним лідером у впровадженні інноваційних екологічних, економічних і соціальних рішень. Цей досвід є важливим орієнтиром для інших країн, зокрема України.

Ефективне впровадження політики сталого розвитку в Європейському Союзі базується на чітко визначених етапах, що охоплюють усі аспекти стратегічного планування, інтеграції принципів сталого розвитку в політику, фінансування та моніторингу прогресу. Цей підхід дає змогу забезпечити комплексний розвиток, орієнтований на досягнення глобальних цілей ООН до 2030 року.

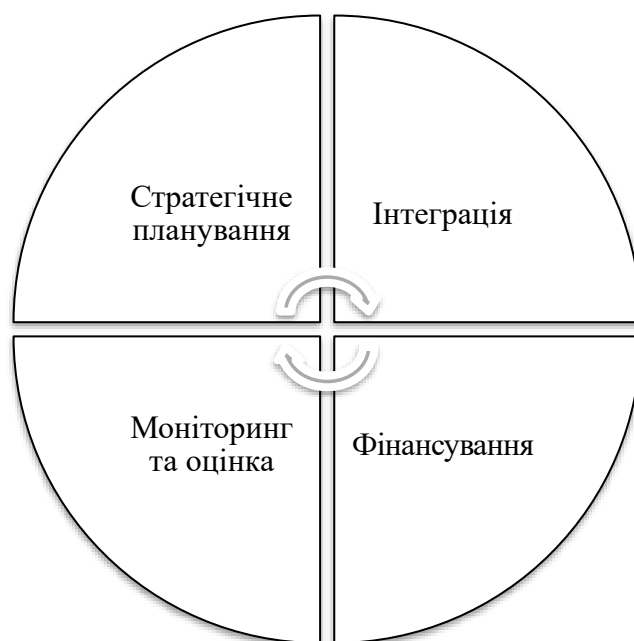

Рисунок 3.2 – Етапи реалізації політики сталого розвитку
Джерело: [133].

1. Стратегічне планування

На першому етапі здійснюється розробка стратегій сталого розвитку, які враховують глобальні, регіональні та національні виклики. Наприклад, стратегія сталого розвитку ЄС 2030 визначає пріоритети у сфері зниження викидів парникових газів, розвитку

циркулярної економіки, забезпечення соціальної рівності та модернізації інфраструктури. У межах цієї стратегії встановлені чіткі цілі, індикатори оцінки прогресу та механізми корекції, які дають змогу адаптувати політику до динамічних змін [59].

Довгострокові стратегії також враховують специфіку кожної держави-члена ЄС. Наприклад, Німеччина акцентує увагу на переході до відновлюваних джерел енергії, а Франція на захисті біорізноманіття та забезпеченні соціальної справедливості.

2. Інтеграція

Другий етап передбачає внесення принципів сталого розвитку в усі сфери державної політики. Це стосується не лише екології, але й економіки, соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та інфраструктури. Принципи сталого розвитку інтегруються в ключові програми та нормативно-правові акти на рівні ЄС, що дає змогу гармонізувати підходи держав-членів.

Наприклад, у рамках Європейського зеленого курсу реалізуються програми з переходу на низьковуглецеву економіку, модернізації транспортної інфраструктури та впровадження екологічних стандартів у промисловості. Цей підхід забезпечує баланс між економічним зростанням і збереженням природних ресурсів [218].

3. Фінансування

Забезпечення фінансової підтримки є ключовою умовою успішної реалізації політики сталого розвитку. У ЄС використовуються різноманітні інструменти фінансування, як-от:

- Horizon Europe – програма, спрямована на підтримку досліджень та інновацій у сфері сталого розвитку.
- Європейський фонд регіонального розвитку (далі – ERDF), який фінансує проекти з модернізації інфраструктури, розвитку зелених технологій і підтримки малого бізнесу.
- Приватний сектор, що активно долучається до реалізації екологічних і соціальних проектів через програми корпоративної соціальної відповідальності (CSR) [133].

Фінансування також охоплює залучення міжнародних партнерів, як-от Світовий банк і ПРООН, які підтримують держави-члени ЄС і сусідні країни, зокрема Україну, в досягненні цілей сталого розвитку.

4. Моніторинг та оцінка

Завершальний етап – це постійний контроль за виконанням поставлених завдань, аналіз прогресу та корегування політик у разі потреби. У ЄС використовуються індикатори сталого розвитку, які охоплюють понад 100 ключових параметрів, що дають змогу оцінити ефективність впровадження політики на всіх рівнях управління.

Моніторинг здійснюється через:

- щорічні звіти держав-членів про прогрес у досягненні ЦСР;
- оцінку на основі інтегрованої статистики Євростату, яка забезпечує точні дані щодо екологічних, економічних і соціальних показників;
- публічні консультації та участь громадянського суспільства у процесах оцінки [68].

Моніторинг дає змогу виявляти слабкі місця та забезпечувати своєчасне реагування на нові виклики. Це є невід'ємною частиною політики сталого розвитку, що забезпечує її ефективність і результативність.

Україна як сусідня держава ЄС прагне інтегрувати принципи сталого розвитку в свою регіональну політику, орієнтуючись на європейські стандарти та глобальні цілі. Національна стратегія сталого розвитку України враховує місцеві реалії та спрямована на вирішення ключових викликів у соціальній, економічній та екологічній сферах. Основна увага приділяється зменшенню енергозалежності, модернізації інфраструктури та підтримці вразливих верств населення [12].

Одним із ключових завдань України є перехід на відновлювані джерела енергії та підвищення енергоефективності. У країні реалізуються проєкти зі створення сонячних і вітрових електростанцій, а також програми утеплення житлових будівель. Такі ініціативи не лише сприяють зменшенню витрат на енергоресурси, але й підвищують екологічну безпеку.

Іншим важливим напрямом є модернізація транспортної та комунальної інфраструктури. Розвиток екологічно чистого транспорту, модернізація систем водопостачання і каналізації, впровадження

смарт-технологій у містах – усе це є частиною стратегії сталого розвитку України. Наприклад, у великих містах поступово впроваджується система е-квитків, розвивається велоінфраструктура, оновлюється парк громадського транспорту [149].

Соціальна складова сталого розвитку передбачає підтримку найбільш вразливих верств населення. Держава розробляє програми з надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, внутрішньо переміщеним особам і ветеранам війни. Окрему увагу приділяють забезпеченню доступу до якісної освіти та медичних послуг.

Попри прогрес, Україна стикається із серйозними викликами. Одним із найбільших є недостатнє фінансування, яке ускладнює реалізацію масштабних проєктів. Значна частина ініціатив залежить від міжнародної допомоги, зокрема грантів і кредитів від ЄС, ПРООН, ЄБРР та інших організацій. Недостатній рівень внутрішніх інвестицій також стримує розвиток ключових секторів.

Ще однією проблемою є слабкість інституційних структур, що призводить до низької ефективності управління ресурсами. Попри проведення реформ, зокрема децентралізації, залишається потреба в подальшому вдосконаленні процедур контролю за виконанням проєктів сталого розвитку.

Низький рівень екологічної культури серед населення також є значною перепорою. Недостатня популяризація принципів сталого розвитку та брак просвітницьких кампаній ускладнюють їхнє впровадження. Наприклад, система сортування сміття лише починає впроваджуватися у великих містах, як-от у сільських громадах така практика залишається на досить низькому рівні.

Міжнародна підтримка відіграє ключову роль у впровадженні політики сталого розвитку в Україні. Програма розвитку ООН фінансує численні екологічні та соціальні ініціативи, спрямовані на покращення якості життя та збереження природних ресурсів. Європейський Союз через свої фонди допомагає Україні в модернізації інфраструктури, розвитку зеленої енергетики та впровадженні циркулярної економіки.

Перспективи сталого розвитку України тісно пов'язані з продовженням реформ у державному управлінні, залученням інвестицій та підвищенням обізнаності громадян. Водночас інтеграція з ЄС дає змогу запозичити найкращі практики та адаптувати їх до місцевих умов. Завдяки співпраці з міжнародними партнерами Україна поступово створює фундамент для довгострокового сталого розвитку.

Політика сталого розвитку в Європейському Союзі стала прикладом успішної адаптації глобальних цілей сталого розвитку до регіональних умов. Завдяки багаторівневій структурі управління, інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів, а також активній участі всіх зацікавлених сторін ЄС зумів створити ефективну платформу для впровадження принципів сталого розвитку. Це забезпечує досягнення короткострокових і довгострокових цілей, орієнтованих на підвищення якості життя громадян, збереження природних ресурсів і забезпечення соціальної рівності.

Одним із основних успіхів ЄС є розробка інноваційних стратегій, як-от Європейський зелений курс, які інтегрують ЦСР у всі сфери політики: від економіки до екології та соціального захисту. Зосередженість на інноваціях і цифровізації дає змогу регіону не лише адаптуватися до викликів сучасності, але й закладати фундамент для майбутнього сталого розвитку. Наприклад, перехід до низьковуглецевої економіки забезпечує одночасне скорочення екологічних ризиків і стимулює розвиток нових галузей, як-от зелена енергетика й екологічно чисті технології.

Важливу роль відіграє структура багаторівневого управління. ЄС демонструє, як тісна взаємодія між наднаціональними, національними та місцевими рівнями управління дає змогу ефективно координувати дії для досягнення спільних цілей. Наднаціональні інститути, такі як Європейська комісія, надають стратегічні орієнтири, ресурси та моніторинг, тоді як національні уряди адаптують ці принципи до локальних умов. Місцеві органи влади впроваджують політику на практичному рівні, забезпечуючи безпосередній вплив на життя громадян.

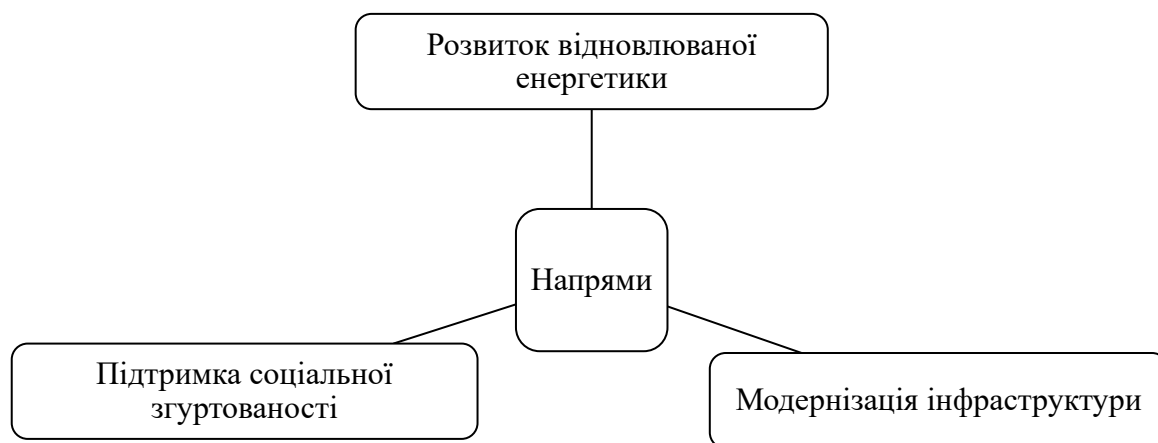

Рисунок 3.3 – Ключові напрями, в яких Україна демонструє зростаючу активність

Джерело: [162].

Україна як сусід ЄС перебуває на шляху адаптації цих підходів до власних реалій. Попри серйозні виклики, як-от інституційна слабкість, недостатнє фінансування та низький рівень екологічної культури, країна поступово інтегрує принципи сталого розвитку у свою політику. Ухвалення Національної стратегії сталого розвитку стало першим кроком до систематизації дій у цьому напрямі.

Таблиця 3.2 – Основні напрями активності України в сталому розвитку

Напрямок	Характеристика	Очікувані результати
Розвиток відновлюваної енергетики	Створення сонячних і вітрових електростанцій для зменшення залежності від викопного палива і скорочення викидів парникових газів	Перехід до низьковуглецевої економіки, зменшення енергетичної залежності, підвищення енергоефективності
Модернізація інфраструктури	Впровадження сучасних систем управління водними ресурсами, оновлення транспортних мереж, розвиток інфраструктури «розумних» міст	Екологічно орієнтована інфраструктура, покращення транспортної логістики, зменшення впливу на довкілля
Підтримка соціальної згуртованості	Реалізація програм соціального захисту для малозабезпечених, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та інших вразливих верств населення	Зменшення соціальної нерівності, забезпечення доступу до базових послуг, підвищення рівня соціальної справедливості

Джерело: [12].

Проте виклики залишаються значними. Недостатній рівень фінансування стримує реалізацію багатьох проєктів, а низький рівень обізнаності громадян про важливість сталого розвитку ускладнює їхню участь у відповідних ініціативах.

Міжнародна підтримка відіграє важливу роль у подоланні цих перешкод. Європейський Союз, ПРООН, Світовий банк та інші організації активно сприяють впровадженню ЦСР в Україні через надання фінансової та технічної допомоги, а також через навчання фахівців і обмін досвідом.

Особливо важливим для України є досвід ЄС у побудові циркулярної економіки, що базується на зменшенні споживання природних ресурсів, повторному використанні матеріалів і переробці відходів. Такий підхід не лише сприяє захисту довкілля, але й створює нові можливості для бізнесу та залучення інвестицій.

Одним із найважливіших уроків, які Україна може перейняти у ЄС, є систематичний моніторинг прогресу в досягненні ЦСР. Використання чітких індикаторів дає змогу ЄС ефективно оцінювати прогрес, виявляти проблеми та вчасно корегувати політику. Україна вже зробила перші кроки в цьому напрямі, затвердивши власну систему індикаторів, однак її ефективність потребує покращення.

Отже, політика сталого розвитку в ЄС демонструє, що комплексний підхід, заснований на інтеграції екологічних, соціальних та економічних компонентів, може бути ефективним інструментом для вирішення глобальних викликів. Успішна реалізація цієї політики залежить від тісної співпраці між усіма рівнями управління, активної участі громадян і впровадження інноваційних технологій.

Для України європейський досвід є важливим орієнтиром у побудові власної системи сталого розвитку. Інтеграція європейських підходів, ефективне використання міжнародної допомоги та залучення громадянського суспільства можуть стати ключовими чинниками успіху. Попри труднощі, Україна має всі передумови для досягнення своїх цілей сталого розвитку та подальшої інтеграції до європейської спільноти.

3.2. Стійкий регіональний розвиток ЄС. Принципи регіональної політики ЄС

Стійкий регіональний розвиток ЄС – це інтеграційний підхід до розвитку територій, спрямований на забезпечення економічного зростання, соціальної згуртованості та екологічної стійкості в регіонах Європейського Союзу. Він ґрунтується на принципах рівномірного розподілу ресурсів, інклюзивності, субсидіарності й інтеграції, що дає змогу зменшувати економічні, соціальні та екологічні диспропорції між регіонами. Цей розвиток передбачає впровадження інноваційних підходів, модернізацію інфраструктури, розвиток людського капіталу та збереження природних ресурсів, сприяючи гармонійному поєднанню глобальних цілей сталого розвитку з локальними потребами.

Стійкий регіональний розвиток є ключовим елементом політики Європейського Союзу, що спрямований на зменшення регіональних диспропорцій, забезпечення економічної стійкості, збереження природних ресурсів та підтримку соціальної згуртованості. Основні принципи регіональної політики ЄС базуються на таких засадах, як територіальна справедливість, субсидіарність, інклюзивність та інтеграція. Завдяки цим принципам регіональна політика сприяє ефективному використанню ресурсів, адаптації до сучасних викликів і зміцненню регіональної конкурентоспроможності [151].

Стійкий регіональний розвиток у Європейському Союзі є ключовим аспектом реалізації політики сталого розвитку, що базується на інтеграції економічних, соціальних та екологічних компонентів. Основною метою цієї концепції є досягнення рівноваги між економічним зростанням, збереженням природних ресурсів і забезпеченням соціальної згуртованості.

ЄС орієнтується на розширення економічних можливостей для регіонів, підвищення їхньої інвестиційної привабливості та створення умов для сталого економічного зростання. Одним із ключових напрямів є підтримка інноваційних кластерів, що об'єднують підприємства, наукові установи й органи влади для створення високотехнологічних рішень і стимулювання підприємництва.

Це сприяє формуванню нових робочих місць, зміцненню регіональної економіки й підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку [91].

Збереження довкілля залишається важливим пріоритетом у контексті стійкого регіонального розвитку. ЄС активно впроваджує програми з розвитку зеленої енергетики, впровадження циркулярної економіки та раціонального використання природних ресурсів. Наприклад, регіони заохочуються до переходу на низьковуглецеву економіку, що передбачає зменшення викидів парникових газів, використання відновлюваних джерел енергії та зниження енергетичної залежності [162].

Соціальна складова є невід'ємною частиною стійкого регіонального розвитку. Програми, як-от Cohesion Policy, спрямовані на зменшення нерівності між регіонами через підтримку соціально незахищених верств населення, розширення доступу до якісної освіти та медичних послуг, а також розвиток людського капіталу. Особлива увага приділяється регіонам, які мають структурні проблеми, зокрема високий рівень безробіття, низький рівень інфраструктурного розвитку або обмежений доступ до освітніх і медичних послуг [214].

Іншою важливою складовою є впровадження цифровізації в управління регіонами. Створення «розумних» міст, розвиток цифрових платформ для управління ресурсами та моніторингу екологічного стану регіонів дає змогу значно підвищити ефективність регіонального управління. Це також сприяє залученню інвестицій у високотехнологічні сектори та підвищенню якості життя населення.

Стійкий регіональний розвиток ЄС забезпечує гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів, сприяючи збалансованому розвитку територій. Інтеграція цих компонентів створює умови для підвищення якості життя населення, збереження природних ресурсів і забезпечення конкурентоспроможності регіонів у глобальній економіці.

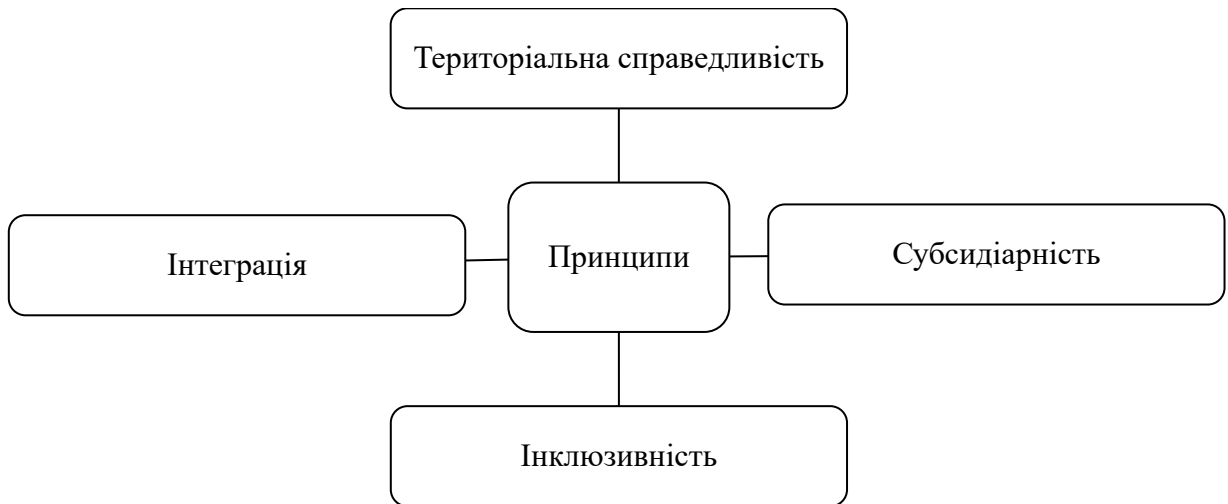

Рисунок 3.4 – Принципи регіональної політики ЄС
Джерело: [104, 160, 209].

Таблиця 3.3 – Принципи регіональної політики ЄС

Принцип	Зміст	Очікувані результати
Територіальна справедливість	Основний акцент зроблено на рівномірному розподілі ресурсів і можливостей між регіонами, охоплюючи зменшення економічного відставання та підтримку регіонів зі структурними проблемами	Зниження регіональних диспропорцій, підвищення економічної стабільності в менш розвинутих територіях
Субсидіарність	Реалізація політики через делегування повноважень на найнижчий можливий рівень, що дає змогу місцевим органам влади адаптувати політику до місцевих умов	Більш ефективне управління, врахування специфіки регіонів, підвищення рівня самостійності місцевої влади [104]
Інклюзивність	Залучення всіх зацікавлених сторін, охоплюючи громадян, підприємства та громадські організації, для забезпечення прозорості та відповідальності у впровадженні політики	Підвищення рівня участі населення, зростання довіри до влади, забезпечення прозорості й відповідальності [209]
Інтеграція	Інтеграція економічних, соціальних і екологічних ініціатив у реалізацію проектів, що одночасно сприяють зростанню економіки, збереженню ресурсів і підвищенню якості життя	Комплексний розвиток регіонів, забезпечення стійкого зростання, покращення екологічного стану та соціальної згуртованості [160]

Джерело: [104, 160, 209].

Регіональна політика Європейського Союзу спирається на добре структуровані фінансові та правові інструменти, що сприяють досягненню стійкого розвитку територій. Завдяки цим інструментам забезпечується гармонізація регіонального розвитку, зменшення диспропорцій та досягнення спільних європейських цілей.

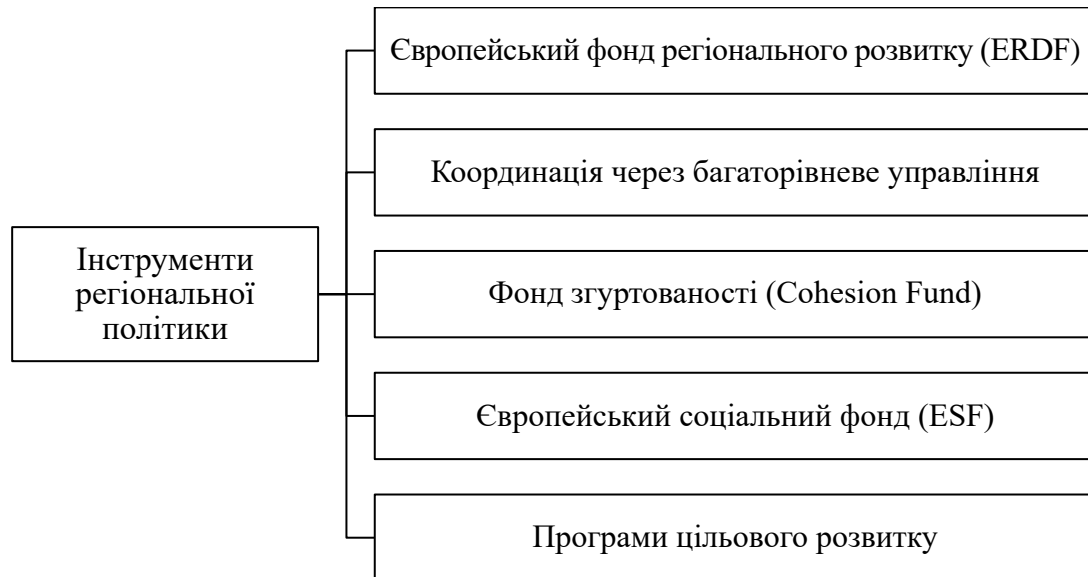

Рисунок 3.5 – Інструменти регіональної політики ЄС
Джерело: [97; 141].

ERDF відіграє критично важливу роль у досягненні цілей стійкого розвитку, сприяючи вирівнюванню регіональних диспропорцій та посиленню економічного потенціалу менш розвинених територій. Крім інвестицій у фізичну інфраструктуру, фонд активно підтримує ініціативи, спрямовані на розвиток людського капіталу та підвищення рівня соціальної згуртованості. Зокрема, значна частина фінансування виділяється на програми професійного навчання, підтримку малого та середнього бізнесу, а також проекти, спрямовані на інноваційне виробництво та розвиток стартапів. У сфері енергоефективності ERDF підтримує модернізацію житлового фонду, впровадження відновлюваних джерел енергії та покращення екологічних стандартів. Ці заходи не лише зміцнюють економічний фундамент регіонів, але й сприяють створенню сталого середовища для проживання, що відповідає сучасним екологічним викликам [97].

Багаторівневе управління також сприяє підвищенню ефективності реалізації проектів за допомогою залучення до процесу ухвалення рішень місцевих громад та зацікавлених сторін. Цей підхід

дає змогу не лише враховувати специфіку кожного регіону, але й стимулює взаємодію між різними рівнями влади та приватним сектором. Наприклад, локальні органи влади отримують можливість адаптувати інвестиційні програми до реальних потреб регіону, водночас дотримуючись загальноєвропейських стандартів. Наднаціональні інституції, як-от Європейська комісія, забезпечують стратегічну підтримку, нагляд за використанням коштів і моніторинг виконання цілей. Завдяки цьому забезпечується більш цілеспрямоване використання ресурсів, підвищується рівень довіри до управлінських структур і досягається максимальна прозорість у реалізації політик [141].

Фонд згуртованості (Cohesion Fund) є ще одним важливим інструментом, спрямованим на підтримку регіонів із низьким рівнем доходів. Його мета полягає у фінансуванні проєктів, що сприяють екологічній стійкості, зокрема розвитку інфраструктури водопостачання, очищення води, управління відходами та переходу до зеленої енергетики. Завдяки цьому фонду зменшуються економічні диспропорції між країнами-членами ЄС і зміцнюється єдність у межах Союзу. Фонд згуртованості також підтримує великомасштабні інфраструктурні проєкти, які спрямовані на покращення транспортної мережі та забезпечення доступу до екологічно чистих джерел енергії. Це охоплює будівництво високошвидкісних залізничних ліній, модернізацію портів і аеропортів, що сприяє поліпшенню регіональної та міжнародної логістики. Особлива увага приділяється проєктам, які допомагають країнам-членам адаптуватися до змін клімату, наприклад, будівництву систем захисту від повеней або проєктам із лісовідновлення. Крім того, Фонд згуртованості відіграє важливу роль у реалізації політики кліматичної нейтральності, надаючи фінансування для переходу на низьковуглецеві технології та скорочення викидів парникових газів. Завдяки цьому фонду регіони отримують можливість не лише подолати структурні проблеми, але й закласти основи для сталого та довгострокового розвитку [97].

Європейський соціальний фонд (ESF) зосереджений на інвестуванні в людський капітал через фінансування програм, пов'язаних із освітою, професійною підготовкою, працевлаштуванням і

соціальною інклюзією. Цей фонд сприяє підвищенню кваліфікації працівників, скороченню безробіття, зменшенню соціальної нерівності та підтримці найбільш вразливих груп населення. Європейський соціальний фонд (ESF) також активно підтримує заходи, спрямовані на адаптацію працівників до вимог сучасного ринку праці, зокрема в контексті цифровізації та екологічного переходу. Це охоплює фінансування програм з розвитку цифрових навичок, перепідготовки для роботи в секторах зеленої економіки та підтримки молодих підприємців. Особлива увага приділяється інтеграції соціально незахищених верств населення, як-от молодь, люди з інвалідністю та довготривало безробітні, через створення інклюзивних робочих місць та надання доступу до якісної освіти. Крім того, ESF фінансує ініціативи з розвитку гендерної рівності на ринку праці та програм, що сприяють зменшенню дискримінації. Завдяки цьому фонду покращується не лише економічна стабільність регіонів, але й соціальна згуртованість, що є важливим аспектом сталого розвитку [79].

Крім фінансових інструментів, цільові програми регіонального розвитку відіграють ключову роль у забезпеченні збалансованого та стійкого зростання територій Європейського Союзу. Ці програми спрямовані на подолання специфічних проблем, з якими стикаються регіони, і враховують їхні унікальні соціально-економічні, географічні й екологічні особливості.

Прикордонні регіони ЄС часто мають обмежений доступ до ресурсів і послуг через географічну ізоляцію та віддаленість від адміністративних центрів. Програми для таких територій спрямовані на зміцнення транскордонної співпраці між сусідніми регіонами різних країн. Основними напрямками є спільне використання інфраструктури, розвиток торгівлі, координація екологічних проєктів та інтеграція транспортних систем. Наприклад, у рамках програми Interreg Europe фінансуються проєкти, які об'єднують зусилля прикордонних регіонів для розробки спільних стратегій сталого розвитку, як-от управління водними ресурсами або розвиток екотуризму [156].

Сільські території, які часто стикаються з проблемами демографічного спаду, низького рівня інфраструктурного розвитку та залежності від агропромислового комплексу, є важливим об'єктом

цільових програм. Програми, як-от LEADER, зосереджуються на диверсифікації економічної діяльності в сільській місцевості, створенні нових робочих місць і підтримці локальних ініціатив. Особлива увага приділяється збереженню природних ландшафтів, розвитку органічного сільського господарства та впровадженню технологій, які зменшують вплив на довкілля. Такі заходи сприяють формуванню стійких сільських громад, які можуть ефективно реагувати на сучасні виклики.

Регіони з високим рівнем індустріалізації, які стикаються з екологічними викликами, отримують підтримку через спеціалізовані програми, спрямовані на модернізацію промисловості та впровадження екологічних стандартів. Наприклад, у рамках Just Transition Fund фінансуються ініціативи, які допомагають регіонам, залежним від видобутку вугілля, перейти на низьковуглецеві технології. Це охоплює розвиток відновлюваної енергетики, перепідготовку працівників і створення нових галузей промисловості, як-от виробництво електромобілів чи сонячних панелей [96].

Міські регіони, які є центрами економічної активності, зіштовхуються з такими проблемами, як перенаселеність, забруднення повітря та недостатність житлової інфраструктури. Програми, спрямовані на розвиток «розумних» міст, допомагають інтегрувати сучасні технології в міське управління. Це охоплює впровадження енергоефективних будівель, розвиток екологічно чистого транспорту, створення цифрових платформ для моніторингу ресурсів і підвищення якості життя громадян. Наприклад, проекти, реалізовані в рамках програми Urban Innovative Actions, спрямовані на підтримку інноваційних рішень у таких сферах, як циркулярна економіка та відновлення міських зон [199].

ЄС також активно інвестує в програми, які зосереджені на захисті біорізноманіття, адаптації до змін клімату й управлінні природними ресурсами. У рамках програми LIFE фінансуються проекти зі збереження лісів, відновлення водно-болотних угідь і зменшення впливу на морські екосистеми. Ці ініціативи не лише сприяють екологічній стійкості, але й підтримують розвиток екотуризму та створення «зелених» робочих місць у регіонах [159].

Horizon Europe є масштабною програмою, яка сприяє фінансуванню інноваційних проєктів, наукових досліджень і розвитку новітніх технологій у регіонах ЄС. Horizon Europe також надає платформу для міжнародного співробітництва, дозволяючи регіонам ЄС обмінюватися досвідом і передовими практиками у впровадженні інноваційних проєктів. Програма стимулює інтеграцію різних секторів економіки, як-от технології, освіта й промисловість, створюючи сприятливі умови для розвитку міждисциплінарних досліджень. Зокрема, фінансування може бути спрямоване на створення «зелених» бізнесів, удосконалення методів збереження ресурсів і розробку технологій для боротьби зі змінами клімату. Horizon Europe також підтримує регіональні ініціативи, спрямовані на розвиток стартапів і підприємницьких екосистем, що сприяє зростанню зайнятості та покращенню соціально-економічного становища в регіонах. Отже, ця програма є важливим інструментом для стимулювання інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності регіонів і досягнення цілей сталого розвитку [199].

Програми, орієнтовані на розвиток людського капіталу, зосереджуються на підвищенні рівня освіти, професійної підготовки та працевлаштування. Наприклад, у рамках програм, фінансованих Європейським соціальним фондом (ESF), надається підтримка молоді та довготривалим безробітним для отримання нових кваліфікацій, потрібних для сучасного ринку праці. Особливий акцент робиться на цифровізації освіти, розвитку інклюзивного навчання та гендерної рівності [159].

Цільові програми регіонального розвитку ЄС забезпечують комплексний підхід до вирішення специфічних проблем регіонів. Їхня реалізація дає змогу гармонізувати економічний, соціальний та екологічний розвиток, сприяючи сталості та конкурентоспроможності регіонів на глобальному рівні.

Таблиця 3.4 – Цільові програми регіонального розвитку ЄС

Програма	Цільова група	Основні напрями	Очікувані результати
Interreg Europe	Прикордонні регіони	Зміцнення транскордонної співпраці, спільне використання інфраструктури, розвиток екотуризму, управління водними ресурсами	Розвиток співпраці між регіонами, створення інфраструктури та покращення якості життя
LEADER	Сільські території	Диверсифікація економіки, розвиток органічного сільського господарства, збереження природних ландшафтів, підтримка локальних ініціатив	Створення робочих місць, покращення екологічного стану, підтримка місцевих громад
Just Transition Fund	Промислові зони	Перехід на низьковуглецеві технології, розвиток відновлюваної енергетики, підготовка працівників, модернізація промисловості	Зменшення викидів, розвиток зеленої економіки, створення нових галузей промисловості
Urban Innovative Actions	Міські території	Впровадження енергоефективних технологій, розвиток екологічно чистого транспорту, створення «розумних» міст, модернізація житлової інфраструктури	Підвищення якості міського життя, зменшення забруднення, інтеграція технологій у міське управління
LIFE	Усі регіони	Захист біорізноманіття, адаптація до змін клімату, відновлення водно-болотних угідь, зменшення впливу на морські екосистеми	Екологічна стійкість, розвиток екотуризму, створення «зелених» робочих місць
Horizon Europe	Усі регіони	Інновації у сфері штучного інтелекту, відновлюваної енергетики, кліматичної нейтральності, розвиток наукових досліджень і технологій	Збільшення конкурентоспроможності, впровадження інновацій, гармонізація економічного та екологічного розвитку

Джерело: [96, 159, 199, 213].

Інструменти регіональної політики ЄС постійно вдосконалюються для кращого врахування сучасних викликів, як-от зміна клімату, цифровізація та міграційні кризи. Інтеграція новітніх технологій, посилення екологічних стандартів і розширення можливостей фінансування дають змогу забезпечити стійкий розвиток регіонів на довгострокову перспективу.

Реалізація регіональної політики Європейського Союзу стикається з рядом викликів, які вимагають комплексного підходу та стратегічного планування. Однією з найбільших проблем є дисбаланс між високорозвиненими та відсталими регіонами. Тоді як провідні регіони ЄС демонструють значний прогрес у сфері інновацій, зеленої енергетики та цифровізації, менш розвинені регіони часто мають обмежений доступ до ресурсів і фінансування. Цей розрив створює ризики соціальної та економічної нерівності, які можуть ускладнити гармонійний розвиток ЄС [213].

Ще одним викликом є адаптація регіонів до змін клімату. Багато регіонів Європи стикаються з екстремальними погодними явищами, як-от посухи, повені та температурні аномалії. Ці зміни мають серйозний вплив на сільське господарство, міську інфраструктуру та добробут населення. Для ефективного реагування потрібні інвестиції у створення стійкої інфраструктури, модернізацію систем водопостачання та управління відходами, а також у розвиток відновлюваної енергетики.

Недостатній рівень цифровізації в окремих регіонах також залишається перешкодою для їхнього розвитку. У регіонах із низьким рівнем цифрової інфраструктури ускладнюється доступ до сучасних послуг, як-от електронна комерція, дистанційне навчання та телемедицина. Це особливо актуально для сільських і віддалених територій. Подолання цього виклику передбачає розширення доступу до швидкісного інтернету, впровадження цифрових платформ для управління ресурсами та підтримку технологічних інновацій.

Водночас перехід до циркулярної економіки відкриває нові можливості для регіонального розвитку. Ця модель, яка базується на повторному використанні ресурсів, зменшенні відходів і мінімізації впливу на довкілля, сприяє збереженню природних багатств і формуванню екологічно відповідальних економік. У цьому контексті

регіони ЄС можуть стати піонерами у впровадженні таких практик, як переробка відходів, екологічно чисте виробництво та розвиток зеленої енергетики.

Інноваційні підходи, як-от створення «розумних» міст і стимулювання кластерної економіки, відіграють важливу роль у вирішенні сучасних викликів. Концепція «розумних» міст передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі аспекти міського життя: від управління транспортом до енергоефективності будівель. Це дає змогу підвищити якість життя громадян, знизити споживання енергії та мінімізувати вплив на довкілля.

Стимулювання кластерної економіки, що передбачає об'єднання підприємств, дослідницьких інституцій та місцевої влади, дає можливість регіонам використовувати свої конкурентні переваги. Завдяки кластерному підходу розвиваються галузі з високим потенціалом зростання, створюються нові робочі місця та посилюється регіональна економіка.

У перспективі регіональна політика ЄС сприятиме не лише сталому розвитку регіонів, але й забезпеченню їхньої конкурентоспроможності на глобальному рівні. Поєднання інновацій, зеленої економіки та цифровізації створює основу для довгострокового розвитку, який відповідає принципам сталості. Водночас увага до соціальної згуртованості й боротьби з нерівністю гарантує, що цей розвиток буде справедливим та інклюзивним.

3.3. Стратегічні ініціативи та механізм побудови стратегій сталого регіонального розвитку ЄС

Стратегічні ініціативи – це комплексні дії, які об'єднують ресурси, інструменти та політики з метою досягнення конкретних довгострокових цілей у сфері регіонального розвитку. Вони спрямовані на забезпечення гармонійного поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості. У контексті регіональної політики Європейського Союзу стратегічні ініціативи відіграють ключову роль у впровадженні принципів сталого розвитку через комплексний підхід до вирішення проблем, що постають перед регіонами.

Ці ініціативи охоплюють планування, моніторинг та оцінку результатів, які базуються на науково обґрунтованих підходах і враховують специфічні потреби регіонів. Основна мета стратегічних ініціатив полягає в гармонізації національних і регіональних політик із загальноєвропейськими пріоритетами сталого розвитку. Завдяки цьому створюється платформа для інтеграції глобальних Цілей сталого розвитку, ухвалених ООН 2015 року, у політики ЄС з урахуванням регіональних і місцевих особливостей.

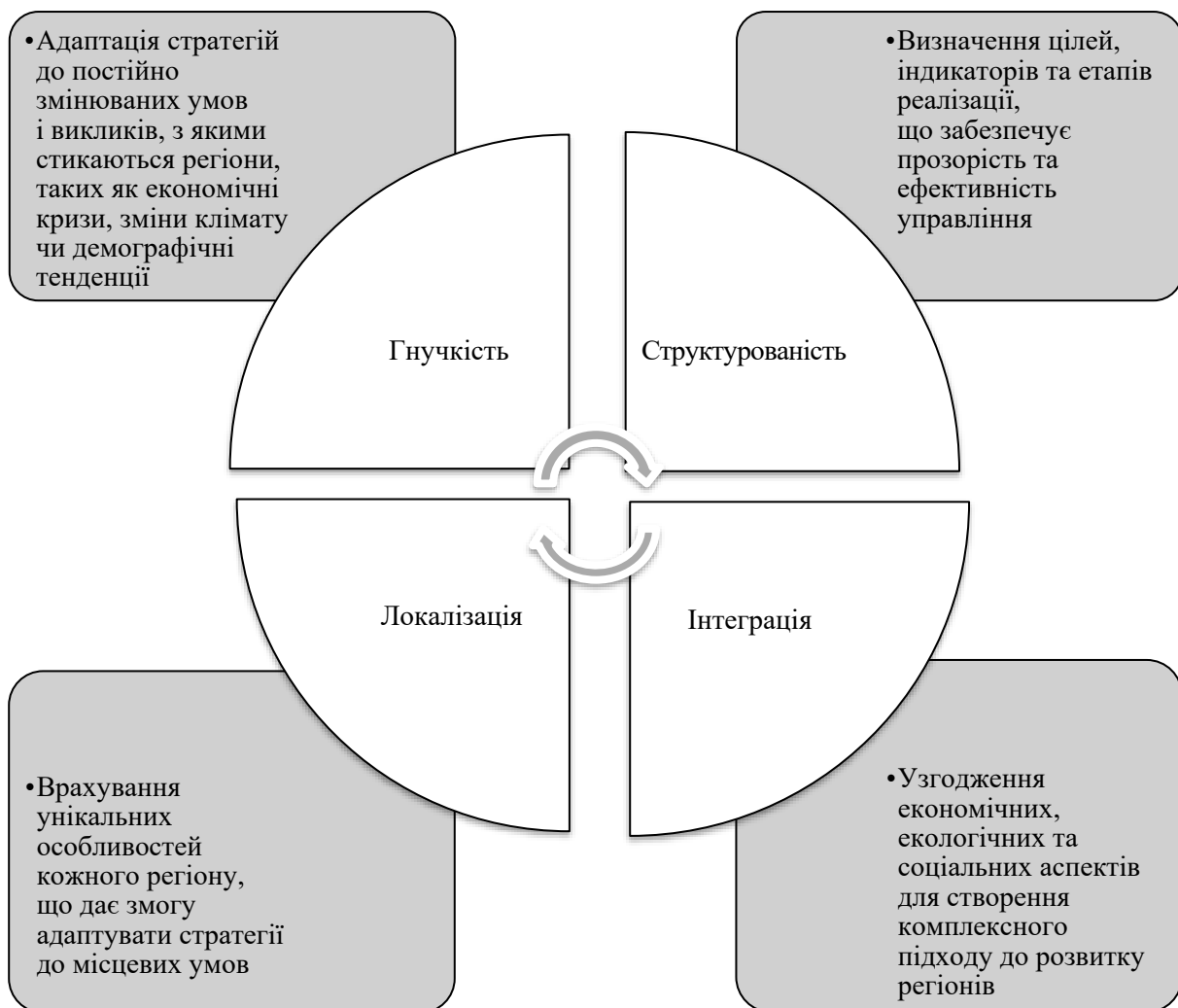

Рисунок 3.6 – Механізм побудови стратегій сталого регіонального розвитку ЄС

Джерело: [182].

Стратегічні ініціативи в регіональній політиці ЄС є інструментом, який не лише формує основу для довгострокового розвитку регіонів, але й забезпечує їхню стійкість до зовнішніх викликів і

здатність до адаптації. Вони стимулюють регіональну конкурентоспроможність, сприяють економічній інтеграції та підтримують досягнення загальноєвропейських Цілей сталого розвитку.

Стратегічне планування є фундаментальним елементом регіональної політики Європейського Союзу, який спрямований на досягнення сталого розвитку через раціональне використання ресурсів і максимальне розкриття потенціалу кожного регіону. Це процес, що охоплює аналіз, прогнозування, визначення цілей і завдань, а також розробку планів для їхнього досягнення. У центрі цього процесу – комплексний аналіз сильних і слабких сторін регіонів, їхніх можливостей і викликів.

Таблиця 3.5 – Основні елементи стратегічного планування в ЄС

Елемент стратегічного планування	Опис	Основні напрями реалізації	Приклади впливу
1	2	3	4
Довгострокові стратегії	Розробка стратегічних документів, що визначають пріоритети розвитку на десятиріччя вперед	– Стратегія сталого розвитку 2030	Визначення цілей для кліматичної нейтральності, екологічної стійкості та інноваційного зростання
		– Європейський зелений курс	
Інтеграція принципів сталого розвитку	Внесення економічних, соціальних та екологічних аспектів у всі рівні планування	– Екологічна стійкість	Узгодженість між різними секторами, розвиток регіонів із врахуванням локальних особливостей
		– Соціальна інклюзія	
		– Економічне зростання	
Інвестиційна політика	Залучення інвестицій для реалізації стратегічних ініціатив та підтримки регіонів із різним рівнем розвитку	– Horizon Europe	Розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць, фінансування інноваційних проєктів
		– Європейський фонд регіонального розвитку	
		– Фонд згуртованості	

Продовження таблиці 3.5

1	2	3	4
Регіональні програми	Ініціативи, що враховують специфіку кожного регіону та спрямовані на вирішення локальних проблем	– Транскордонна співпраця	Підвищення конкурентоспроможності регіонів, зменшення економічного відставання
		– Створення інноваційних кластерів	
		– Підтримка «зелених» робочих місць	
Цільові індикатори	Встановлення чітких показників для моніторингу прогресу реалізації стратегій	– Індикатори сталого розвитку	Оцінка ефективності реалізації проєктів, прозорість та підзвітність
		– Кліматичні цілі	
		– Соціально-економічні показники	
Гнучкість планування	Адаптація стратегій до змінних умов, як-от кризи, нові виклики або технічний прогрес	– Розробка антикризових програм	Швидка реакція на виклики, інтеграція нових технологій для сталого розвитку
		– Врахування кліматичних змін	
		– Підтримка цифрової трансформації	
Фінансові інструменти	Використання коштів ЄС для підтримки ключових проєктів і стимулювання інвестицій	– Фінансування інновацій	Стабільне фінансування проєктів, доступність ресурсів для всіх регіонів ЄС
		– Розвиток транспортної інфраструктури	
		– Підтримка малих і середніх підприємств	
Співпраця між рівнями управління	Координація дій між наднаціональним, національним і місцевим рівнями для узгодження стратегій	– Багаторівневе управління	Узгодженість політик, підвищення ефективності використання ресурсів
		– Регіональні консультації	
		– Спільне фінансування ініціатив	

Джерело: [108; 182].

Інвестиційна політика як невід’ємна частина стратегічного планування виконує роль каталізатора економічного розвитку. Вона спрямована на залучення фінансових ресурсів у ключові сектори регіональної економіки, які можуть забезпечити зростання, інновації та зайнятість. Такий підхід дає змогу ефективно вирішувати соціально-економічні проблеми, з якими стикаються регіони, і сприяє створенню сприятливих умов для сталого розвитку.

Стратегічне планування в ЄС базується на принципах довгострокового бачення та інтеграції. Цей підхід дає змогу визначати пріоритетні напрями розвитку, які враховують специфіку кожного регіону. Наприклад, у сільських регіонах акцент робиться на розвитку агропромислового комплексу, екотуризму та збереженні природних ресурсів, тоді як у міських регіонах – на модернізації інфраструктури, розвитку «розумних» міст і цифровізації.

Під час стратегічного планування враховуються не лише внутрішні чинники, як-от ресурси та потреби населення, але й зовнішні виклики, зокрема зміни клімату, демографічні тенденції та глобальні економічні процеси. Це дає змогу створювати адаптивні стратегії, які забезпечують стійкість регіонів до зовнішніх впливів.

Інвестиційна політика в регіональній політиці ЄС виконує подвійну функцію. З одного боку, вона забезпечує фінансування інфраструктурних проєктів, як-от будівництво доріг, мостів, енергетичних станцій і комунікаційних мереж. А з іншого – стимулює розвиток інноваційних галузей економіки, як-от зелена енергетика, цифрові технології та біоекономіка.

Прикладом ефективної інвестиційної політики є програми, спрямовані на підтримку доступного житла. Ці програми дають змогу вирішувати одразу кілька завдань: забезпечення соціальної інтеграції, зменшення соціальної нерівності та стимулювання економічної активності в будівельній галузі. Завдяки таким ініціативам регіони отримують змогу покращувати умови життя населення та підвищувати свою привабливість для інвесторів.

Інноваційні підходи є важливим елементом стратегічного планування та інвестиційної політики. Вони охоплюють використання сучасних технологій для збору, аналізу та моніторингу даних, що дає змогу точніше визначати пріоритети й оцінювати ефективність реалізованих проєктів.

Наприклад, впровадження цифрових платформ для управління регіональним розвитком дає змогу інтегрувати інформацію з різних секторів і залучати зацікавлені сторони до процесу прийняття рішень. Такий підхід підвищує прозорість і підзвітність, а також сприяє формуванню довіри між владою, бізнесом і громадськістю.

Інвестиції в інфраструктуру є одним із пріоритетів регіональної політики ЄС. Це не лише будівництво нових об'єктів, але й модернізація існуючих, що дає нагоду забезпечувати їхню екологічну стійкість та енергоефективність. Наприклад, впровадження енергоефективних технологій у будівництво громадських об'єктів сприяє зменшенню викидів парникових газів і знижує витрати на енергоносії.

Особливу увагу приділяють розвитку транспортної інфраструктури, яка є ключовим елементом інтеграції регіонів у загальноєвропейський економічний простір. Завдяки цьому підвищується мобільність населення, зменшуються витрати на логістику та розширюються можливості для ведення бізнесу.

Соціальна інтеграція є важливим аспектом інвестиційної політики. Фінансування програм професійної підготовки, освіти та працевлаштування дає змогу зменшувати рівень безробіття й забезпечувати рівний доступ до можливостей для всіх верств населення.

Наприклад, програми, спрямовані на підтримку молоді, допомагають їй отримувати нові навички та професії, які відповідають потребам сучасного ринку праці. Завдяки цьому молоді люди отримують перспективи для самореалізації, а регіони – нову кваліфіковану робочу силу.

Стратегічне планування та інвестиційна політика продовжують еволюціонувати, інтегруючи нові підходи та технології. У перспективі вони стануть ще більш орієнтованими на досягнення кліматичних цілей та забезпечення соціальної згуртованості.

Впровадження програм зі створення «зелених» робочих місць, розвиток екотуризму та підтримка інноваційних стартапів стануть основою для досягнення сталого розвитку регіонів. Завдяки цьому регіони ЄС зможуть не лише долати сучасні виклики, але й забезпечувати довгострокову стабільність і конкурентоспроможність.

Місцевий підхід до інноваційного розвитку в Європейському Союзі базується на принципі інтеграції локальних ресурсів, знань і можливостей для стимулювання економічного зростання, технологічного прогресу та соціальної згуртованості. Цей підхід, відомий як «інновації, засновані на місцевості» (place-based innovation), дає змогу адаптувати загальноєвропейські стратегії до унікальних умов кожного регіону, враховуючи його сильні сторони, виклики та перспективи.

Однією з основних форм місцевого підходу є створення інноваційних кластерів – об'єднань підприємств, дослідницьких установ та інших організацій, які співпрацюють задля розвитку новітніх технологій та впровадження інноваційних рішень. Ці кластери забезпечують обмін знаннями та технологіями між учасниками, що сприяє підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності та залученню інвестицій.

Наприклад, у Скандинавських країнах активно розвиваються кластери, пов'язані з біоекономікою, які інтегрують відновлювані ресурси, інноваційні технології та бізнес-моделі. Це дає змогу створювати високотехнологічні продукти, сприяючи як економічному розвитку регіонів, так і екологічній стійкості.

Процес підприємницького відкриття (entrepreneurial discovery process) є важливою складовою місцевого підходу до інноваційного розвитку. Цей процес передбачає виявлення перспективних секторів економіки, які мають найбільший потенціал для зростання та інновацій. У рамках цього підходу регіони аналізують свої унікальні ресурси та можливості, співпрацюючи з бізнесом, університетами та місцевими громадами для створення нових ринкових можливостей.

Наприклад, у регіоні Баварія (Німеччина) підприємницьке відкриття сприяло розвитку сектору відновлюваної енергетики, що стало основою для створення нових робочих місць і підвищення рівня життя населення.

Місцевий підхід до інноваційного розвитку також підтримує креативну економіку, яка базується на культурних та творчих індустріях. Цей сектор має значний потенціал для створення робочих місць, залучення інвестицій і розвитку туризму. У багатьох

регіонах ЄС реалізуються програми підтримки місцевих митців, дизайнерів та інших творчих професій, що дає змогу інтегрувати культурний компонент у стратегії сталого розвитку.

Наприклад, у регіоні Прованс-Альпи-Лазурний берег (Франція) креативна економіка стала ключовим напрямом розвитку, сприяючи збереженню культурної спадщини та залученню туристів.

Адаптація стратегії до місцевих умов

- Врахування специфічних потреб та ресурсів кожного регіону, забезпечуючи ефективність реалізованих проєктів

Сприяння соціальній згуртованості

- Залучення місцевого населення до процесу прийняття рішень, що підвищує довіру до влади та сприяє соціальній інтеграції

Підвищення конкурентоспроможності

- Створення умов для розвитку інноваційних підприємств і залучення інвесторів, що сприяє зростанню регіональної економіки

Рисунок 3.7 – Переваги залучення місцевого підходу для регіонів
Джерело: [102].

Однак впровадження місцевого підходу супроводжується рядом викликів. Наприклад, у деяких регіонах може бути недостатньо ресурсів або кваліфікованого персоналу для реалізації інноваційних проєктів. Крім того, виникає потреба в забезпеченні ефективної координації між різними рівнями управління та зацікавленими сторонами.

У майбутньому місцевий підхід до інноваційного розвитку залишатиметься важливим інструментом регіональної політики ЄС. Очікується, що збільшення фінансування програм підтримки місцевих ініціатив, розвиток цифрових платформ для співпраці та впровадження нових технологій сприятимуть подальшому вдосконаленню цього підходу.

Місійно орієнтований підхід є одним із найважливіших інструментів регіональної політики ЄС, спрямованим на вирішення спільних викликів і реалізацію стратегічних ініціатив у транскордонних регіонах. Цей підхід акцентує увагу на спільній меті, яка

об'єднує різні країни, регіони та інституції в зусиллях щодо сталого розвитку. Його ключова перевага полягає в здатності враховувати потреби та можливості всіх учасників, створюючи основу для ефективної співпраці.

Місії як стратегічні ініціативи визначають чіткі та досяжні цілі, які спрямовані на вирішення глобальних і регіональних проблем. У транскордонних регіонах вони дають змогу координувати зусилля сусідніх країн для впровадження спільних рішень, як-от розвиток транспортної інфраструктури, вдосконалення екологічних систем і розширення можливостей використання відновлюваних джерел енергії [102].

Наприклад, у рамках місій з охорони навколишнього середовища в прикордонних регіонах ЄС реалізуються проєкти зі збереження біорізноманіття, як-от відновлення екосистем річок, які перетинають кілька країн. У межах ініціатив у сфері енергетики створюються транскордонні енергетичні мережі, що дає змогу забезпечити енергетичну безпеку й інтеграцію відновлюваних джерел енергії.

Розвиток транспортної інфраструктури є одним із основних напрямів міжрегіональної співпраці. Важливість цієї сфери зумовлена потребою в забезпеченні мобільності населення, інтеграції ринків та сприяння економічному зростанню. ЄС фінансує великомасштабні проєкти з будівництва доріг, мостів і залізничних сполучень, які поєднують прикордонні регіони. Такі ініціативи, як TEN-T (Транс'європейська транспортна мережа), сприяють зміцненню єдності між країнами-членами, забезпечуючи ефективну логістику та доступ до міжнародних ринків.

У сфері екології місійний підхід дозволяє реалізувати комплексні проєкти, які охоплюють такі напрями, як зменшення викидів парникових газів, захист водних ресурсів та адаптація до змін клімату. Особливу увагу приділяють ініціативам зі створення «зелених коридорів» – територій, які об'єднують природоохоронні зони різних країн для підтримки біорізноманіття.

Наприклад, проєкти в рамках Програми LIFE спрямовані на впровадження екологічних інновацій у прикордонних регіонах. Завдяки цим ініціативам удосконалюються методи моніторингу стану довкілля, зменшується вплив антропогенної діяльності та формуються нові моделі екологічно відповідального управління.

Серед основних досягнень транскордонної співпраці – створення інтегрованих енергетичних систем. У межах місійних ініціатив країни ЄС об'єднують свої зусилля для розбудови загальноєвропейських електричних і газових мереж. Це дає змогу знизити залежність від зовнішніх постачальників енергоносіїв, сприяти впровадженню відновлюваних джерел енергії та покращити енергетичну ефективність регіонів.

Наприклад, проекти у сфері вітрової енергетики в Північному морі об'єднують кілька країн, як-от Данія, Німеччина та Нідерланди. Створення єдиної енергетичної мережі сприяє не лише зниженню витрат на виробництво енергії, але й інтеграції ринку відновлюваних джерел енергії в ЄС.

Попри значні досягнення, транскордонна співпраця стикається з рядом викликів. Вони охоплюють різницю у національних правових системах, фінансові обмеження та складність координації між різними рівнями управління. Однак активне залучення зацікавлених сторін, зокрема місцевих громад, бізнесу та наукових установ, сприяє подоланню цих проблем.

Перспективи місійно орієнтованого підходу полягають у подальшій інтеграції інноваційних технологій, цифровізації процесів управління та залученні нових фінансових інструментів. Це дасть змогу ЄС зміцнити позиції лідера у сфері сталого розвитку, одночасно підтримуючи гармонійний розвиток усіх регіонів. Отже, місія та міжрегіональна співпраця є ключовими елементами регіональної політики ЄС, які дають змогу вирішувати спільні виклики та сприяють досягненню довгострокових цілей сталого розвитку [182].

Європейський зелений курс (далі – European Green Deal) є амбітною ініціативою, що інтегрує кліматичні, екологічні та економічні аспекти сталого розвитку, формуючи нову парадигму регіональної політики ЄС. Основна мета цього курсу – досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року за допомогою скорочення викидів парникових газів, модернізації енергетичних систем і переходу до циркулярної економіки. У контексті регіонального розвитку Європейський зелений курс є платформою для інтеграції екологічних інновацій у такі ключові сектори, як сільське господарство, транспорт і будівництво [108].

Одним із центральних завдань Зеленого курсу є стимулювання зеленої енергетики через підтримку проєктів із розвитку відновлюваних джерел енергії, як-от вітрові, сонячні та гідроелектростанції. Особлива увага приділяється створенню інфраструктури для зберігання енергії та інтеграції енергетичних систем, що дає змогу знижувати залежність від традиційних джерел енергії та зміцнювати енергетичну безпеку регіонів.

Зелений курс також зосереджений на забезпеченні сталого використання природних ресурсів. Це охоплює впровадження екологічно чистих технологій у промисловості, зменшення обсягів відходів через розвиток циркулярної економіки та вдосконалення управління водними ресурсами. Наприклад, фінансування проєктів у сфері біоекономіки сприяє оптимізації використання біологічних матеріалів, відкриваючи нові можливості для розвитку сільських і приміських регіонів.

Особливе значення в рамках Зеленого курсу мають наукові дослідження та інновації. Фінансування програм, як-от Horizon Europe, дає змогу стимулювати розробку інноваційних рішень у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та адаптації до змін клімату. Це забезпечує не лише стійке економічне зростання, але й сприяє створенню нових робочих місць, що є важливим чинником соціальної згуртованості в регіонах ЄС [182].

Біоекономіка, заснована на використанні відновлюваних біологічних ресурсів, виступає ключовим напрямом сталого регіонального розвитку в Європейському Союзі. Цей підхід спрямований на інтеграцію природних процесів і технологічних інновацій для забезпечення екологічної стійкості, економічного зростання та створення нових можливостей для місцевих громад. Біоекономіка охоплює широкий спектр секторів, включно із сільським господарством, лісництвом, аквакультурою, біотехнологією та виробництвом біоматеріалів, що робить її стратегічно важливою для регіонального розвитку.

Одним із ключових аспектів біоекономіки є впровадження інноваційних технологій у сільське господарство. Це охоплює розробку методів сталого землеробства, які мінімізують вплив на довкілля, як-от використання біодобрив, біологічних засобів захисту

рослин і технологій точного землеробства. Завдяки цим ініціативам підвищується продуктивність аграрного сектору, зменшується вуглецевий слід і забезпечується продовольча безпека.

Лісництво також є важливою складовою біоекономіки, особливо в країнах Північної Європи, де реалізуються проєкти зі сталого управління лісами. Це передбачає використання деревини не лише як сировини для промисловості, але й як джерела біомаси для виробництва енергії. Наприклад, у Швеції та Фінляндії активно розвиваються технології переробки біомаси для створення біопалива, що сприяє зниженню залежності від викопних джерел енергії та підтримує регіональну енергетичну незалежність [180].

Аквакультура, яка охоплює вирощування риби, моллюсків і водоростей, також набуває важливого значення у контексті біоекономіки. Використання сучасних біотехнологій дає змогу оптимізувати процеси вирощування морських ресурсів, підвищуючи їхню продуктивність та якість. Наприклад, у країнах Балтійського регіону реалізуються проєкти зі створення інтегрованих систем аквакультури, що сприяють збереженню морських екосистем і забезпечують місцеве населення екологічно чистою продукцією.

Крім традиційних секторів, біоекономіка активно інтегрується у виробництво біоматеріалів і біохімічних речовин. Це відкриває нові можливості для створення екологічно безпечних замінників пластику, текстилю та будівельних матеріалів. Наприклад, біотехнологічні компанії в Нідерландах займаються розробкою інноваційних продуктів із відновлюваних ресурсів, що сприяє зменшенню відходів і підтримує циркулярну економіку.

Інвестиції в біоекономіку активно підтримуються ЄС через програми фінансування, як-от Horizon Europe, які сприяють розробці нових технологій і створенню міжрегіональних партнерств. Зокрема, ініціативи у сфері біоекономіки дозволяють залучати до співпраці наукові установи, бізнес і місцеві громади, що забезпечує синергію між різними секторами економіки та підвищує конкурентоспроможність регіонів на глобальному рівні [182].

Територіальне управління в рамках регіональної політики ЄС є одним із ключових механізмів, що забезпечують гармонійний розвиток регіонів і інтеграцію їхніх особливостей у загальноєвропейський контекст. Воно базується на принципі субсидіарності, який

визначає потребу в ухваленні рішень на найнижчому можливому рівні. Такий підхід сприяє зростанню автономії регіонів, даючи змогу місцевим громадам брати активну участь у формуванні та реалізації стратегічних ініціатив, що відповідають їхнім потребам і можливостям.

Принцип субсидіарності полягає в передачі повноважень і ресурсів на рівень регіональних і місцевих органів влади, що дає змогу враховувати специфіку кожного регіону. Це особливо важливо в контексті регіонів із різним рівнем розвитку, які потребують індивідуального підходу до вирішення соціальних, економічних та екологічних викликів. Автономність місцевих органів влади сприяє швидшій адаптації до змін, а також забезпечує гнучкість у розподілі фінансових і технічних ресурсів.

Одним із прикладів успішного застосування територіальної автономії є програми з цифрової трансформації сільських регіонів. Впровадження сучасних технологій, як-от широкосмуговий інтернет, цифрові послуги в адміністративній сфері та онлайн-освіта, є пріоритетними завданнями для багатьох регіонів ЄС. Автономія місцевих громад дає змогу їм самостійно визначати ключові напрями інвестицій і обирати оптимальні технологічні рішення, які відповідають їхнім потребам. Наприклад, у Франції локальні ініціативи з розширення доступу до цифрової інфраструктури в сільських регіонах забезпечили покращення якості життя та створення нових робочих місць у секторі ІТ.

Місцеве самоврядування відіграє ключову роль у визначенні пріоритетів використання ресурсів, що надаються через програми ЄС, як-от Європейський фонд регіонального розвитку (далі – ERDF) та Фонд згуртованості. Цей підхід забезпечує прозорість процесів управління та підвищує відповідальність за реалізацію проєктів. Завдяки автономності регіони мають змогу розробляти індивідуальні стратегії, зокрема у сферах зеленої енергетики, управління відходами чи розвитку транспортної інфраструктури.

Автономія регіонів не виключає їхньої взаємодії з центральними органами влади. Навпаки, така співпраця є важливим елементом ефективного територіального управління. Регіони, маючи певний рівень незалежності, все ж отримують підтримку з боку

національних урядів як консультацій, фінансування та технічної допомоги. Наприклад, у Польщі успішно реалізується модель багаторівневого управління, де центральний уряд визначає загальну стратегічну рамку, а регіони адаптують її до своїх умов, розробляючи власні плани дій. Попри численні переваги, автономія регіонів стикається з певними викликами. Це, зокрема, нерівність у спроможності місцевих органів влади ефективно управляти ресурсами, розрив у рівні розвитку між регіонами та брак досвіду у впровадженні інноваційних технологій. Для подолання цих викликів ЄС активно підтримує навчальні програми для місцевих управлінців, створює платформи для обміну досвідом і забезпечує рівні можливості доступу до фінансових ресурсів [108].

Стратегічні ініціативи Європейського Союзу демонструють постійну адаптацію до викликів сучасності, спрямовуючи свої зусилля на досягнення амбітних цілей сталого розвитку. У центрі уваги – інтеграція цифровізації, соціальної інклюзії та зеленої енергетики. Ці напрями не лише сприяють економічному зростанню, але й забезпечують гармонійне поєднання соціальних та екологічних аспектів розвитку.

Одним із перспективних напрямів є відновлення промислових зон за допомогою створення «зелених» робочих місць. Цей підхід дає змогу скорочувати безробіття в регіонах, які традиційно залежать від важкої промисловості, та сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля. Наприклад, у Німеччині успішно реалізуються проєкти з переобладнання старих промислових об'єктів на підприємства, що спеціалізуються на виробництві відновлюваної енергії або екологічно чистих матеріалів.

Ще одним важливим аспектом є розвиток цифрових технологій, які сприяють підвищенню ефективності управління ресурсами, модернізації транспортної системи та забезпеченню доступу до освіти й медицини навіть у найвіддаленіших регіонах. Програми цифровізації дозволяють створювати «розумні» міста, де технології використовуються для покращення якості життя громадян. Наприклад, у Барселоні розроблено інтелектуальні системи управління водними й енергетичними ресурсами, що сприяють зниженню споживання природних ресурсів.

Соціальна інклюзія також залишається одним із основних пріоритетів стратегічних ініціатив ЄС. Програми підтримки вразливих верств населення, спрямовані на зменшення соціальної нерівності, фінансуються через такі інструменти, як Європейський соціальний фонд (ESF). Наприклад, у країнах Балтії активно впроваджуються проекти, що надають можливості професійного навчання та працевлаштування для молоді, людей з обмеженими можливостями та мігрантів.

Особлива увага приділяється екологічній стійкості через реалізацію ініціатив, пов'язаних із розвитком зеленої енергетики. ЄС інвестує в розширення мережі сонячних і вітрових електростанцій, а також у дослідження нових джерел енергії, як-от воднева енергетика. Це дає змогу забезпечувати енергетичну незалежність регіонів і одночасно скорочувати викиди парникових газів. Наприклад, проекти з розвитку водневих хабів, що фінансуються в межах програми Horizon Europe, активно впроваджуються в Нідерландах і Німеччині.

Для посилення інтеграції регіонів у загальноєвропейський контекст важливою є транскордонна співпраця. Створення спільних інфраструктурних проєктів, як-от транспортні коридори або енергетичні мережі, сприяє економічній взаємодії між країнами-членами ЄС. Наприклад, ініціатива Rail Baltica об'єднує країни Балтії та Польщу, забезпечуючи швидке й екологічно чисте сполучення між регіонами.

У перспективі стратегічні ініціативи ЄС можуть стати каталізатором для подальшого впровадження концепції циркулярної економіки. Вона передбачає перехід від лінійної моделі використання ресурсів до циклічної, де матеріали повторно використовуються у виробничому процесі. Це сприяє не лише збереженню природних ресурсів, але й стимулює створення інноваційних бізнес-моделей у регіонах.

Стратегічні ініціативи та механізми побудови стратегій сталого регіонального розвитку ЄС є багатовекторним інструментом, що поєднує інновації, соціальну згуртованість і екологічну стійкість. Їхній розвиток дає змогу забезпечувати гармонійний розвиток регіонів, формувати конкурентоспроможну економіку та сприяти досягненню глобальних Цілей сталого розвитку.

3.4. Політика згуртованості та політичні пріоритети ЄС. Особливості фінансування

Політика згуртованості є ключовим інструментом Європейського Союзу для зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення гармонійного розвитку територій. Вона спрямована на стимулювання економічного зростання, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та впровадження інновацій. Політика згуртованості базується на принципі територіальної справедливості, що передбачає рівномірний розподіл ресурсів між регіонами з урахуванням їхніх потреб.

Одним із важливих аспектів цієї політики є адаптація до особливостей кожного регіону. Наприклад, у менш розвинених регіонах ЄС значна увага приділяється модернізації транспортної інфраструктури, доступу до якісної освіти та розвитку цифрових технологій. Водночас регіони з високим рівнем розвитку зосереджуються на впровадженні інновацій, створенні «розумних» міст і зменшенні екологічного впливу через інтеграцію принципів циркулярної економіки.

Принцип територіальної справедливості гарантує, що всі регіони, незалежно від їхнього економічного стану, мають можливість отримувати фінансову підтримку. Це передбачає, зокрема, фінансування через спеціалізовані фонди ЄС, як-от Європейський фонд регіонального розвитку та Фонд згуртованості. За рахунок цих ресурсів регіони можуть інвестувати у важливі проєкти, що сприяють підвищенню їхньої конкурентоспроможності й інтеграції в загальноєвропейський економічний простір.

Політика згуртованості також зосереджується на інклюзивності, забезпечуючи участь громадян, підприємств і громадських організацій у процесі прийняття рішень. Це сприяє підвищенню прозорості та ефективності реалізації проєктів, забезпечуючи максимальний вплив від вкладених інвестицій. Крім того, вона враховує сучасні виклики, як-от зміна клімату, демографічні зміни та цифрова трансформація, що дає змогу створювати адаптовані рішення для розвитку кожного регіону.

У стратегічному контексті політика згуртованості є основою для досягнення цілей сталого розвитку, визначених ООН. Вона стимулює створення умов для економічної стабільності, соціальної згуртованості й екологічної стійкості, інтегруючи ці аспекти в регіональні програми розвитку. Цей підхід дає змогу ЄС залишатися одним із лідерів у впровадженні інноваційних рішень для зменшення соціально-економічного розриву між регіонами, створення «зелених» робочих місць і забезпечення довгострокового сталого розвитку.

Однією з ключових особливостей цієї політики є підтримка менш розвинених регіонів, які стикаються з проблемами структурної слабкості, низьким рівнем доходів або високим рівнем безробіття. Для реалізації цих завдань політика згуртованості використовує різноманітні фінансові інструменти, серед яких Європейський фонд регіонального розвитку, Фонд згуртованості та Європейський соціальний фонд (далі – ESF) [102].

Політика згуртованості Європейського Союзу ґрунтується на досягненні стратегічних цілей, які інтегрують принципи сталого розвитку в усі сфери життя. Ці пріоритети спрямовані на вирішення нагальних викликів, підвищення конкурентоспроможності регіонів і забезпечення гармонійного соціально-економічного розвитку. Одним із основних напрямів є інновації та цифровізація, які передбачають створення умов для розвитку високотехнологічних галузей, впровадження цифрових рішень і підтримку стартапів. Наприклад, цифровізація адміністративних процесів, розвиток «розумних» міст і технологій штучного інтелекту значно підвищують ефективність управління регіонами, водночас забезпечуючи залучення інвестицій у високотехнологічні проекти.

Другим важливим пріоритетом є зелена трансформація, яка відповідає цілям кліматичної нейтральності до 2050 року, визначеним у Європейському зеленому курсі. Цей напрям передбачає скорочення викидів парникових газів, розвиток відновлюваної енергетики, впровадження циркулярної економіки та раціональне використання ресурсів. Наприклад, фінансування проектів у сфері сонячної та вітрової енергетики сприяє зменшенню залежності від викопного палива та знижує екологічне навантаження на довкілля.

Соціальна інклюзія є ще одним ключовим пріоритетом політики згуртованості, орієнтованим на зменшення нерівності між регіонами та підтримку вразливих груп населення. Через програми соціальної інтеграції ЄС забезпечує доступ до якісної освіти, медицини та працевлаштування. Зокрема, значна увага приділяється підтримці молоді, яка стикається із труднощами працевлаштування, а також соціальній адаптації літніх людей та осіб із обмеженими можливостями.

Ще одним важливим напрямом є розвиток інфраструктури, який охоплює модернізацію транспортних мереж, водопостачання, каналізації та інших комунальних послуг. Інвестиції у транспортну інфраструктуру сприяють не лише покращенню внутрішньої мобільності, але й зміцненню транскордонної співпраці. Наприклад, проекти з розширення залізничних мереж, які відповідають екологічним стандартам, сприяють зменшенню використання автомобільного транспорту, знижуючи рівень забруднення повітря.

Таблиця 3.6 – Пріоритети політики згуртованості ЄС

Пріоритет	Опис	Приклади реалізації
Інновації та цифровізація	Створення умов для розвитку високотехнологічних галузей, впровадження цифрових рішень, підтримка стартапів	Розробка «розумних міст», впровадження технологій штучного інтелекту, підтримка цифрових платформ
Зелена трансформація	Скорочення викидів парникових газів, розвиток відновлюваної енергетики, впровадження циркулярної економіки	Фінансування проєктів сонячної та вітрової енергетики, рециклінг та управління відходами
Соціальна інклюзія	Зменшення нерівності між регіонами, підтримка вразливих груп населення, доступ до освіти та медицини	Програми соціальної інтеграції, підтримка молоді у працевлаштуванні, адаптація осіб із обмеженими можливостями
Розвиток інфраструктури	Модернізація транспортних мереж, водопостачання, каналізації та інших комунальних послуг	Розширення залізничних мереж, будівництво екологічних транспортних вузлів, оновлення систем водопостачання

Джерело: [86].

Ці політичні пріоритети чітко визначені у стратегічних документах ЄС, як-от Європейський зелений курс, Стратегія сталого розвитку 2030 і Програма Horizon Europe. Вони забезпечують синергію між різними сферами політики та дають змогу адаптувати глобальні цілі до локальних умов, підвищуючи ефективність їх реалізації. Отже, політика згуртованості не лише сприяє стабільності та процвітанню регіонів, але й закладає основи для їхньої довгострокової конкурентоспроможності в глобальному контексті.

Фінансування політики згуртованості в ЄС реалізується через багаторівневу систему управління, яка забезпечує ефективний розподіл ресурсів між різними рівнями влади та секторами. Ця система інтегрує фінансові ресурси ЄС, національні бюджети країн-членів та приватні інвестиції, спрямовані на досягнення стратегічних цілей сталого розвитку. Одним із ключових джерел фінансування є Європейський фонд регіонального розвитку. Цей фонд підтримує інфраструктурні проєкти, розвиток підприємництва, впровадження інноваційних рішень і створення нових робочих місць, особливо в менш розвинених регіонах [86]. Наприклад, ERDF фінансує програми модернізації транспортної інфраструктури, створення «розумних» міст і розвиток цифрової економіки.

Ще одним важливим фінансовим інструментом є Фонд згуртованості, спрямований на підтримку екологічних проєктів і зменшення економічних дисбалансів між країнами-членами. Його кошти використовуються для реалізації проєктів, що покращують управління водними ресурсами, розвивають відновлювану енергетику та впроваджують екологічно чисті технології. Наприклад, фінансування від цього фонду сприяє переходу до зеленої енергетики за допомогою створення вітрових і сонячних електростанцій у регіонах з високим потенціалом для відновлюваної енергетики.

Європейський соціальний фонд відіграє ключову роль у розвитку людського капіталу. Інвестиції з цього фонду спрямовуються на підвищення кваліфікації працівників, професійну підготовку молоді та підтримку працевлаштування вразливих груп населення. Особливу увагу приділяють забезпеченню соціальної інклюзії через фінансування програм доступу до освіти та медицини, що зменшує нерівність між регіонами.

Фінансування політики згуртованості має комплексний характер, оскільки поєднує інфраструктурні проєкти з ініціативами соціального розвитку. Наприклад, у рамках програм для прикордонних регіонів реалізуються проєкти, що зміцнюють економічну взаємодію між сусідніми країнами. Такі ініціативи охоплюють розвиток спільних логістичних центрів, створення транскордонних транспортних коридорів і підтримку місцевих підприємств. У сільських територіях акцент робиться на розвитку агропромислового комплексу, збереженні природних ландшафтів і покращенні якості життя.

Особливістю фінансування є залучення приватного сектору, який відіграє важливу роль у реалізації проєктів сталого розвитку. Наприклад, співпраця між державними установами та бізнесом дає змогу ефективніше використовувати фінансові ресурси через механізми публічно-приватного партнерства. Це особливо важливо для впровадження інновацій у таких сферах, як зелена енергетика, цифрові технології та сталий транспорт.

Таблиця 3.7 – Пріоритети політики згуртованості ЄС

Джерело фінансування	Основна мета	Приклади проєктів
Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF)	Розвиток інфраструктури, підтримка підприємництва, інновації	Створення інноваційних кластерів, розвиток транспортної інфраструктури
Фонд згуртованості	Екологічна стійкість, управління водними ресурсами, зелена енергетика	Очистка води, перехід до відновлюваних джерел енергії
Європейський соціальний фонд (ESF)	Інвестиції в людський капітал, освіта, працевлаштування	Програми професійної підготовки, підтримка зайнятості
Програма Horizon Europe	Фінансування наукових досліджень та інноваційних проєктів	Розробка біотехнологій, зелена енергетика
Зелені облігації	Залучення приватного капіталу для підтримки екологічних проєктів	Фінансування відновлюваної енергетики та зеленої інфраструктури

Джерело: [103].

Для забезпечення прозорості й ефективності використання коштів ЄС створює систему моніторингу та оцінювання, яка базується на ключових індикаторах. Ця система дає змогу оцінювати вплив реалізованих проєктів на соціально-економічний розвиток регіонів, зокрема на створення нових робочих місць, зменшення нерівності та покращення екологічної ситуації. Отже, фінансування політики згуртованості є важливим інструментом для реалізації стратегічних цілей ЄС, спрямованих на забезпечення сталого розвитку [88].

Реалізація політики згуртованості в Європейському Союзі стикається з рядом значних викликів, які впливають на ефективність залучення та розподілу фінансових ресурсів. Одним із основних бар'єрів є нерівномірність доступу до ресурсів. Регіони з різним рівнем економічного розвитку мають неоднакові можливості для залучення фінансування через обмеженість інфраструктури, низький рівень інвестиційної привабливості та недостатній людський капітал. Наприклад, менш розвинені регіони часто не можуть конкурувати з високорозвиненими регіонами в залученні коштів із фондів ЄС, що призводить до поглиблення економічного дисбалансу.

Рисунок 3.8 – Виклики, які впливають на реалізацію політики згуртованості в Європейському Союзі
Джерело: [102].

Ще одним значним викликом є адміністративні бар'єри, пов'язані зі складністю процедур подання заявок, розподілу коштів і звітності. Відсутність належної координації між національними, регіональними та місцевими органами влади призводить до затримок у реалізації проєктів і неефективного використання ресурсів. Наприклад, бюрократичні перепони часто обмежують доступ малих підприємств і громадських організацій до фінансування, незважаючи на їхній потенціал у сфері сталого розвитку.

Екологічні та кліматичні виклики також значно впливають на реалізацію проєктів, пов'язаних із зеленою трансформацією. Проєкти у сфері відновлюваної енергетики, циркулярної економіки та захисту довкілля потребують значних інвестицій і впровадження новітніх технологій, які не завжди доступні для регіонів із обмеженими ресурсами. Наприклад, перехід до низьковуглецевої економіки вимагає модернізації інфраструктури та впровадження інноваційних технологій, що створює додаткове фінансове навантаження.

Окремо варто зазначити соціальні виклики, з якими стикаються регіони під час реалізації проєктів. Нерівність у доступі до освітніх і медичних послуг, високий рівень безробіття та соціальна ізоляція вразливих груп населення є бар'єрами, які потребують вирішення. Фінансування соціальних програм часто вимагає інтеграції з іншими сферами, як-от освіта, охорона здоров'я та інфраструктура, що ускладнює розробку ефективних стратегій.

Політичні ризики також впливають на ефективність фінансування політики згуртованості. Зміни в урядових пріоритетах або недостатня підтримка з боку національних органів влади можуть уповільнити або повністю зупинити реалізацію важливих ініціатив. Наприклад, у деяких країнах-членах ЄС спостерігаються затримки у виконанні зобов'язань щодо досягнення цілей сталого розвитку через недостатню інтеграцію політики згуртованості в національні стратегії. Щоб подолати ці виклики, потрібна ефективна координація між рівнями управління, спрощення адміністративних процедур і посилення технічної підтримки для менш розвинених регіонів. Крім того, впровадження інноваційних механізмів фінансування, таких як публічно-приватне партнерство, дасть змогу залучати додаткові ресурси для реалізації проєктів. Забезпечення прозорості та відповідальності в процесі фінансування також сприятиме більш ефективному використанню коштів і підвищенню довіри до політики згуртованості [103].

Політика згуртованості Європейського Союзу в майбутньому зосереджуватиметься на ряді ключових напрямів, які відповідають сучасним глобальним викликам і стратегічним цілям сталого розвитку. Одним із основних пріоритетів стане подолання цифрової нерівності між регіонами. Це передбачає активне впровадження

цифрових рішень у сфері освіти, охорони здоров'я, публічного управління й економіки, що дасть змогу менш розвиненим регіонам інтегруватися в цифровий ринок ЄС. Розширення доступу до швидкісного інтернету, створення цифрових платформ для надання адміністративних послуг і підвищення цифрової грамотності населення є ключовими завданнями в цьому напрямі.

Іншим важливим аспектом буде впровадження новітніх технологій для стимулювання інноваційного розвитку регіонів. Особлива увага приділятиметься підтримці науково-дослідних проєктів і створенню інноваційних кластерів, які сприятимуть зростанню високотехнологічних галузей. Наприклад, розвиток технологій у сфері відновлюваної енергетики, біоекономіки та циркулярної економіки дасть змогу ЄС залишатися світовим лідером у сталому розвитку.

Інтеграція принципів зеленої економіки також матиме центральне місце в перспективних планах політики згуртованості. Основна увага зосереджуватиметься на переході до кліматично нейтральної економіки, скороченні викидів парникових газів і впровадженні циркулярних бізнес-моделей. Це охоплює розвиток інфраструктури для збереження енергії, модернізацію промислових зон із використанням екологічно чистих технологій і стимулювання створення «зелених» робочих місць. Такий підхід сприятиме збереженню довкілля й одночасно забезпечуватиме економічне зростання.

Ще одним важливим напрямом є зміцнення соціальної інфраструктури. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і працевлаштування дозволять підвищити якість життя населення, зменшити соціальну нерівність і сприяти більшій інтеграції вразливих груп у суспільство. Програми, спрямовані на розширення доступу до медичних і освітніх послуг, особливо в сільських і прикордонних регіонах, забезпечать стійкість соціальної системи.

Перспективним є розвиток транскордонної співпраці, що дасть змогу посилити інтеграцію між регіонами різних країн-членів ЄС. Спільні проєкти у сферах транспорту, енергетики й управління природними ресурсами сприятимуть гармонізації регіонального розвитку та зміцненню економічних зв'язків між сусідніми територіями. Наприклад, розвиток транскордонних логістичних центрів, зеленої інфраструктури та проєктів із захисту біорізноманіття

може стати одним із основних драйверів економічного зростання в прикордонних регіонах.

Фінансові інновації також матимуть важливе значення для майбутньої політики згуртованості. Залучення приватних інвестицій через публічно-приватне партнерство, розвиток зелених облигацій і застосування сучасних фінансових інструментів дадуть змогу розширити можливості фінансування проєктів сталого розвитку. Прозорість і ефективність розподілу коштів залишатимуться ключовими для забезпечення довіри до фінансових механізмів ЄС.

Отже, політика згуртованості ЄС продовжує залишатися потужним інструментом для забезпечення гармонійного розвитку регіонів, підвищення їхньої конкурентоспроможності й адаптації до глобальних викликів. Її багаторівневий підхід, орієнтований на інтеграцію інновацій, соціальної інклюзії та екологічної стійкості, сприяє не лише внутрішньому розвитку ЄС, але й формуванню його лідерських позицій на світовій арені сталого розвитку.

3.5. Європейський зелений курс: регіональні ініціативи

Європейський зелений курс (далі – ЄЗК) є центральною стратегією Європейського Союзу в досягненні кліматичної нейтральності до 2050 року. Ця ініціатива є одним із наймасштабніших проєктів в історії ЄС, що спрямований на трансформацію економіки, суспільства та навколишнього середовища в єдиний гармонійний механізм сталого розвитку. ЄЗК орієнтований на інтеграцію екологічних цілей у всі аспекти регіонального розвитку, охоплюючи енергетику, транспорт, сільське господарство, промисловість і міське планування. Основними завданнями є скорочення викидів парникових газів, раціональне використання природних ресурсів і стимулювання впровадження зеленої енергетики.

Регіональні ініціативи відіграють ключову роль у впровадженні цілей ЄЗК, оскільки вони забезпечують адаптацію глобальних стратегій до місцевих реалій і специфіки. Це дає змогу створювати ефективні програми, які враховують економічні, соціальні й екологічні особливості кожного регіону. Завдяки регіональним

проєктам ЄЗК стимулює розвиток нових галузей, як-от відновлювана енергетика, циркулярна економіка й енергоефективність, що сприяє не лише збереженню довкілля, але й створенню робочих місць і зміцненню економіки [180].

Таблиця 3.8 – Регіональні ініціативи ЄЗК

Сфера	Приклади регіональних ініціатив	Результати та перспективи
Енергетика	Встановлення сонячних ферм у південних регіонах ЄС; розвиток біоенергетики у Північній Європі; морські вітрові станції	Скорочення залежності від викопного палива, створення нових робочих місць, підвищення енергетичної незалежності
Транспорт	Розвиток громадського електротранспорту; побудова інфраструктури для зарядки електромобілів	Зменшення викидів CO ₂ , покращення мобільності населення, розвиток «зеленого» транспорту
Сільське господарство	Впровадження екологічних практик, органічного землеробства; зменшення використання хімічних добрив	Збереження родючості ґрунтів, зниження впливу аграрного сектору на екосистеми, підвищення якості продуктів харчування
Міське планування	Розвиток «зелених» зон у містах; впровадження енергоефективних будівель; програми зі збору та переробки відходів	Поліпшення якості повітря, зменшення енергоспоживання, підвищення рівня життя міського населення
Біоекономіка	Використання біомаси для виробництва енергії; створення інноваційних кластерів у сфері лісництва та аквакультури	Підтримка сталого використання ресурсів, розвиток місцевих економік, забезпечення екологічної стійкості
Інновації та цифровізація	Використання цифрових платформ для моніторингу екологічних показників; впровадження «розумних» енергетичних мереж (smart grids)	Оптимізація управління ресурсами, підвищення ефективності енергетичних систем, стимулювання інновацій

Джерело: [180].

Енергетична трансформація є однією з ключових цілей ЄЗК. Регіони працюють над розробкою нових моделей енергетичної безпеки, які базуються на використанні місцевих відновлюваних ресурсів. Наприклад, у Північній Європі активно впроваджуються

проекти з використання біомаси для виробництва енергії, а в південних регіонах встановлюються масштабні сонячні ферми. Такий підхід дає змогу не лише зменшити залежність від викопного палива, але й створює нові робочі місця в енергетичному секторі. Регіональні ініціативи у сфері енергетики займають центральне місце в рамках реалізації Європейського зеленого курсу, оскільки саме енергетична трансформація є фундаментом для досягнення кліматичної нейтральності. Ця трансформація передбачає поступовий відхід від викопного палива та перехід до екологічно чистих джерел енергії, що відповідає стратегічним цілям сталого розвитку. Регіони відіграють важливу роль у реалізації цих ініціатив, адаптуючи загальноєвропейські підходи до своїх природних, економічних і соціальних умов.

Наприклад, у Північній Європі, де багаті лісові ресурси, активно розвивається використання біомаси як джерела енергії. Ці проекти не лише сприяють зменшенню викидів парникових газів, але й підтримують місцеві економіки через створення нових робочих місць у сільській місцевості та в енергетичному секторі. У південних регіонах, як-от Іспанія, Італія та Греція, основний акцент робиться на розвитку сонячної енергетики. Масштабні сонячні ферми стають джерелом недорогого й екологічного енергопостачання, що зміцнює енергетичну незалежність цих країн.

Крім того, у багатьох регіонах ЄС впроваджуються проекти з розвитку вітрової енергетики. Так, у приморських зонах, як-от Балтійське та Північне моря, розвиваються морські вітрові станції, які здатні забезпечити енергією мільйони домогосподарств. Ці проекти є важливими не лише для скорочення екологічного навантаження, але й для підвищення економічної конкурентоспроможності регіонів на міжнародній арені.

Трансформація енергетичного сектору також охоплює інвестиції в інфраструктуру для зберігання енергії, наприклад, у створення батарей для акумулювання надлишкової енергії з відновлюваних джерел. Це дає змогу підвищити стабільність енергопостачання й ефективно використовувати відновлювані ресурси навіть у періоди низької генерації, наприклад уночі або за відсутності вітру [180].

Транспорт та інфраструктура є одними з ключових напрямів регіональної політики в рамках Європейського зеленого курсу. Регіональні ініціативи спрямовані на зменшення екологічного впливу транспортного сектору, який є одним із найбільших джерел викидів парникових газів. Наприклад, у багатьох європейських містах активно впроваджуються програми переходу на електричний громадський транспорт. Це охоплює не лише оновлення автобусного парку, але й запуск трамвайних та тролейбусних маршрутів, які працюють на відновлюваній енергії.

Крім того, розвивається інфраструктура для електромобілів, яка охоплює будівництво мережі зарядних станцій як у міських, так і в сільських регіонах. Зокрема, ініціативи в Нідерландах передбачають створення зарядних пунктів на кожні кілька кілометрів, що сприяє зручності використання електротранспорту.

Окрему увагу приділяють стимулюванню велосипедного руху та розвитку пішохідної інфраструктури. Наприклад, у скандинавських країнах реалізуються проекти створення велодоріжок, які сполучають центри міст із передмістями, а також програми прокату велосипедів, що зменшує навантаження на міські дороги.

Також інвестиції спрямовані на створення інноваційних рішень, як-от інтелектуальні транспортні системи (smart transport), які оптимізують управління дорожнім рухом і сприяють скороченню заток. Отже, розвиток екологічно чистих видів транспорту та модернізація інфраструктури в рамках ЄЗК не лише знижують рівень забруднення, але й підвищують якість життя населення [154].

Адаптація сільського господарства до вимог Європейського зеленого курсу є ключовим напрямом трансформації аграрного сектору, оскільки ця галузь відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та збереженні природних ресурсів. У рамках ЄЗК сільське господарство стає не лише засобом виробництва, а й інструментом боротьби зі зміною клімату. Зокрема, регіональні ініціативи спрямовані на розвиток стійких практик ведення сільського господарства, які мінімізують викиди парникових газів і зменшують вплив на довкілля.

Одним із основних напрямів є скорочення використання хімічних добрив і пестицидів, які забруднюють ґрунти та водні ресурси. Наприклад, у Данії реалізуються проекти зі зниження використання азотних добрив через підтримку технологій точного землеробства, що дає змогу оптимізувати витрати ресурсів. Водночас розвиток органічного землеробства отримує значну підтримку у Франції та Німеччині, де фермери переходять на екологічно чисті методи господарювання за рахунок державних субсидій і технічної допомоги.

Також важливим аспектом є раціональне використання водних ресурсів. У регіонах, схильних до посухи, впроваджуються системи крапельного зрошення, які знижують витрати води та підвищують продуктивність земель. Наприклад, в Іспанії діють програми, які надають фермерам доступ до інноваційних технологій зрошення на основі сонячної енергії.

Крім того, в рамках адаптації до ЄЗК активно розвивається агролісівництво, яке передбачає поєднання вирощування сільськогосподарських культур із лісовими насадженнями. Це сприяє підвищенню біорізноманіття, покращенню якості ґрунтів і зменшенню викидів вуглецю. Наприклад, у Польщі та Угорщині запроваджуються пілотні проекти, спрямовані на створення агролісівництва як нової моделі стійкого господарювання.

Адаптація сільського господарства до цілей ЄЗК передбачає поєднання екологічної стійкості, економічної ефективності та соціальної підтримки. Це дає змогу не лише підвищити конкурентоспроможність аграрного сектору, але й забезпечити довгострокове збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь [173].

Циркулярна економіка на регіональному рівні є ключовим компонентом Європейського зеленого курсу, оскільки вона забезпечує сталий розвиток через оптимізацію використання ресурсів, зменшення екологічного впливу та створення нових економічних можливостей. Основна ідея циркулярної економіки полягає у переході від лінійної моделі споживання («виробництво – використання – утилізація») до замкненого циклу, де ресурси використовуються повторно, а утворення відходів мінімізується.

У скандинавських країнах, як-от Швеція, Данія та Фінляндія, активно створюються промислові парки, які працюють за принципами замкненого циклу. Наприклад, у Калундборзі (Данія) діє один із перших у світі промислових симбіозів, де підприємства обмінюються побічними продуктами виробництва, такими як тепло, вода або вторинні матеріали. Це дає змогу не лише зменшити витрати на сировину, але й скоротити викиди парникових газів і забруднення довкілля.

У Центральній та Східній Європі пріоритетом є розбудова інфраструктури для переробки і управління відходами. Наприклад, у Польщі та Чехії реалізуються проєкти зі створення сучасних сміттєпереробних заводів, які використовують новітні технології для перетворення відходів на енергію або вторинну сировину. Угорщина запровадила програми підтримки місцевих ініціатив, які спрямовані на роздільний збір відходів і стимулювання населення до екологічної поведінки.

Крім того, у рамках ЄЗК впроваджуються регіональні програми, спрямовані на розробку інноваційних технологій у сфері переробки матеріалів. Наприклад, у Нідерландах активно досліджуються методи переробки пластику для створення будівельних матеріалів, а в Німеччині реалізуються проєкти з використання вторинних металів у виробництві автомобілів.

Стимулювання циркулярної економіки також сприяє розвитку малого та середнього бізнесу. У багатьох регіонах діють ініціативи, які надають підтримку стартапам, що займаються розробкою інноваційних рішень для зменшення відходів та використання альтернативних матеріалів. Це створює нові можливості для працевлаштування й економічного зростання.

Регіональні ініціативи з впровадження циркулярної економіки є важливим елементом сталого розвитку, який поєднує економічну ефективність із екологічною відповідальністю. Вони демонструють, як регіони можуть адаптувати глобальні принципи ЄЗК до своїх особливостей, забезпечуючи гармонійний розвиток і підвищення якості життя.

Незважаючи на значні досягнення, реалізація ЄЗК стикається з численними викликами. Серед них: фінансові обмеження, нерівномірність розвитку регіонів, складність координації між різними рівнями управління. Наприклад, менш розвинені регіони часто не мають достатніх ресурсів для впровадження екологічних програм, що вимагає збільшення підтримки з боку ЄС [155].

У майбутньому регіональні ініціативи в межах ЄЗК продовжуватимуть розширюватися, охоплюючи нові сфери, як-от розвиток водневої енергетики, біоекономіка й екологічний туризм. Крім того, передбачається активніше залучення приватного сектору до фінансування екологічних проєктів. Це створить додаткові можливості для гармонійного розвитку регіонів та досягнення кліматично нейтрального майбутнього [113].

Європейський зелений курс є стратегічним орієнтиром, який визначає шлях до сталого розвитку регіонів Європейського Союзу. Його комплексний підхід поєднує економічні, соціальні й екологічні аспекти, що дає змогу інтегрувати екологічну відповідальність у всі сфери життя. ЄЗК спрямований не лише на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, але й на створення інноваційної, конкурентоспроможної та інклюзивної економіки.

Завдяки активній участі регіонів у реалізації стратегічних ініціатив ЄЗК сприяє адаптації глобальних цілей до місцевих реалій. Регіональні проєкти, зокрема у сферах енергетики, транспорту, сільського господарства та циркулярної економіки, показують, як специфічні особливості територій можуть стати основою для інноваційного розвитку. Використання місцевих ресурсів і потенціалу забезпечує зниження залежності від викопного палива, створює нові робочі місця та сприяє соціальній згуртованості.

Інноваційні підходи, які підтримуються ЄЗК, охоплюють розвиток зеленої енергетики, впровадження екологічно чистих технологій та стимулювання креативної економіки. Такі заходи не лише сприяють економічному зростанню, але й зменшують екологічний вплив, сприяючи покращенню якості життя громадян. Крім того, фінансова підтримка через фонди ЄС, як-от Horizon Europe та інші,

забезпечує можливості для впровадження інноваційних рішень, що відповідають сучасним викликам.

Важливою складовою ЄЗК є збереження довкілля та боротьба зі зміною клімату. Регіональні ініціативи у сфері відновлюваної енергетики, переробки відходів, скорочення використання хімічних добрив у сільському господарстві та стимулювання екологічно чистого транспорту демонструють практичну реалізацію екологічних принципів. Ці дії забезпечують довгострокову стійкість регіонів, зберігаючи природні ресурси для майбутніх поколінь.

Європейський зелений курс не лише визначає стратегічний напрям для сталого розвитку регіонів ЄС, але й створює умови для гармонійного поєднання економічного прогресу, збереження довкілля та підвищення рівня життя громадян. Його реалізація є важливим кроком до створення єдиної, екологічно відповідальної Європи, яка здатна ефективно реагувати на глобальні виклики та впевнено рухатися до сталого майбутнього.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Сталий розвиток, регіональна політика, політика згуртованості, стратегічне планування, Європейський зелений курс, стійкий регіональний розвиток, інтеграція ЦСР, децентралізація, інноваційні кластери, цифрова трансформація, зелена енергетика, циркулярна економіка, адаптація сільського господарства, багаторівневе управління, екологічна відповідальність, соціальна згуртованість, інвестиційна політика, транскордонна співпраця, регіональні ініціативи.

Запитання для самоконтролю знань

1. Дайте визначення поняття «Стійкий регіональний розвиток» і назвіть його ключові аспекти.
2. Назвіть основні принципи регіональної політики ЄС.
3. Поясніть, як реалізуються стратегії сталого регіонального розвитку в країнах ЄС.
4. Що передбачає політика згуртованості?
5. Назвіть основні цілі Європейського зеленого курсу.
6. Охарактеризуйте, як фінансуються проекти сталого розвитку в рамках ЄС.
7. Які особливості впровадження інновацій на регіональному рівні?
8. Поясніть, як ЄС адаптує політику регіонального розвитку до екологічних викликів.
9. У чому полягають переваги міжрегіональної співпраці?
10. Які механізми забезпечують інтеграцію принципів сталого розвитку в сільському господарстві?

Проблемні запитання для обговорення

1. Як регіональна політика ЄС сприяє зменшенню соціально-економічної нерівності?
2. Чи може ЄС досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, враховуючи виклики сьогодення?

3. Які нові інструменти фінансування можна запровадити для підтримки регіональної політики?

4. Як Європейський зелений курс впливає на сільське господарство та енергетику?

5. Як інтеграція цифрових технологій змінює підходи до регіонального розвитку?

Тестові завдання

1. Основною метою політики згуртованості ЄС є:

- а) підтримка виключно міських регіонів;
- б) зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами;
- в) розвиток військової інфраструктури;
- г) розширення зон впливу ЄС.

2. Який із пріоритетів політики згуртованості стосується екології:

- а) розвиток цифрових технологій;
- б) скорочення викидів парникових газів;
- в) збільшення населення регіонів;
- г) приватизація державних підприємств.

3. Що є ключовою складовою регіональної політики ЄС:

- а) генерація прибутку;
- б) інновації та цифровізація;
- в) скорочення державного фінансування;
- г) посилення митних бар'єрів.

4. Що передбачає впровадження циркулярної економіки:

- а) зниження використання відновлюваних ресурсів;
- б) мінімізацію відходів та повторне використання матеріалів;
- в) збільшення споживання викопного палива;
- г) розширення експорту ресурсів.

5. Ключовим завданням регіональних ініціатив у сфері транспорту є:

- а) збільшення кількості автотранспорту;
- б) розвиток електромобільності й екологічно чистого транспорту;
- в) зменшення кількості залізничних маршрутів;
- г) скорочення витрат на транспортну інфраструктуру.

6. Як Європейський зелений курс сприяє розвитку сільського господарства:

- а) збільшує використання хімічних добрив;
- б) стимулює впровадження органічного землеробства;
- в) підтримує інтенсивне виробництво тваринницької продукції;
- г) зменшує фінансування аграрного сектору.

7. Який інститут є основним для фінансування регіональних проєктів у ЄС:

- а) Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF);
- б) Міжнародний валютний фонд;
- в) Світовий банк;
- г) Європейський центральний банк.

8. Країна ЄС, яка є прикладом успішної реалізації енергетичних проєктів:

- а) Франція;
- б) Польща;
- в) Швеція;
- г) Італія.

9. Який з аспектів впровадження ЄЗК має найбільший вплив на міське планування:

- а) модернізація транспортних мереж;
- б) збільшення кількості висотних будівель;
- в) розширення промислових зон;
- г) зниження рівня урбанізації.

10. Принцип, який лежить в основі багаторівневого управління в ЄС:

- а) централізація рішень на рівні Брюсселя;
- б) делегування повноважень на місцевий рівень;
- в) скорочення автономії регіонів;
- г) посилення впливу приватного сектору.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Б	Б	Б	Б	Б	Б	А	В	А	Б

ТЕМА 4

ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ ЄС

- 4.1. Передумови та ініціативи ЄС щодо запровадження політик сталого розвитку міст.
- 4.2. Міський порядок денний для ЄС.
- 4.3. Основні концептуальні моделі в реалізації політик сталого розвитку міст ЄС.
- 4.4. Індикатори оцінки сталого розвитку міст ЄС.
- 4.5. Адаптація політик сталого розвитку міст ЄС до умов України.

4.1. Передумови та ініціативи ЄС щодо запровадження політик сталого розвитку міст

Передумови формування політик сталого розвитку міст у Європейському Союзі обумовлені як глобальними викликами, так і специфічними внутрішніми потребами регіонів. Зростаюча урбанізація, яка супроводжується збільшенням чисельності населення у великих міських центрах, створює тиск на інфраструктуру, житловий фонд та комунальні послуги. Цей процес посилюється кліматичними змінами, які призводять до частіших екстремальних погодних явищ, як-от повені, посухи та аномальна спека, що значно впливають на якість життя в містах. До цих викликів додається зношеність інфраструктури, особливо в старих міських районах, де відсутність модернізації ускладнює адаптацію до сучасних екологічних і технологічних стандартів.

ЄС також стикається з проблемами соціальної нерівності в містах, яка проявляється в нерівномірному доступі до житла, освіти, медицини та робочих місць. Різниця у рівнях розвитку між міськими районами та пригородами, а також між різними регіонами Союзу, стимулює потребу в уніфікації підходів до вирішення цих проблем. У таких умовах сталість стала основою для створення інклюзивного, екологічно безпечного й економічно ефективного міського середовища.

Таблиця 4.1 – Передумови ЄС
щодо запровадження політик сталого розвитку міст

Категорія передумов	Опис	Приклади / Ініціативи
Глобальні виклики	Зростання урбанізації, кліматичні зміни, ризики природних катастроф, виснаження ресурсів, соціальна нерівність	Ухвалення Цілей сталого розвитку ООН (2015), Паризька кліматична угода (2015)
Соціально-економічні потреби	Зношеність міської інфраструктури, потреба в забезпеченні доступного житла, соціальна інтеграція вразливих верств населення	Програми модернізації житлового фонду, ініціативи з розвитку соціального житла
Екологічна стійкість	Потреба в зменшенні викидів парникових газів, адаптація міст до змін клімату, збереження природних зон	Європейський зелений курс, План дій для сталого енергетичного та кліматичного розвитку (SECAP)
Технологічний прогрес	Швидкий розвиток цифрових технологій, потреба в розумному управлінні міською інфраструктурою	Інтеграція концепції «розумного» міста (Smart City), програма WiFi4EU
Європейська інтеграція	Зростаюча потреба в гармонізації регіональних і національних стратегій сталого розвитку з європейськими стандартами	Розробка стратегій, базованих на ЦСР 11 («Сталий розвиток міст і громад»)
Політичні зобов'язання	Орієнтація на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року	Європейський зелений курс, національні кліматичні плани
Фінансова підтримка	Залучення коштів для впровадження сталих політик, розвиток інфраструктури й інноваційних технологій	Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), програма Horizon Europe
Регіональна співпраця	Потреба у вирішенні проблем транскордонних регіонів та інтеграції країн-членів у спільний простір сталого розвитку	Ініціативи з розвитку транскордонної співпраці, проекти з управління водними ресурсами

Джерело: [191].

Політики сталого розвитку міст формуються також під впливом глобальних ініціатив, як-от Цілі сталого розвитку ООН, які наголошують на потребі в трансформації міського простору для забезпечення екологічної стійкості та соціальної згуртованості. У ЄС цей підхід підсилюється Паризькою кліматичною угодою, яка визначає чіткі цілі зі скорочення викидів вуглецю. У відповідь на ці виклики ЄС почав розробляти інтегровані підходи, які поєднують інновації, цифровізацію, розвиток інфраструктури й екологічну стійкість, щоб зробити міста більш адаптивними до сучасних викликів і майбутніх потреб.

Однією з ключових передумов формування політик сталого розвитку міст стало ухвалення глобальних Цілей сталого розвитку ООН 2015 року. ЦСР визначили міський розвиток як одну з основних сфер трансформації, особливо наголошуючи на потребі в забезпеченні стійкості, інклюзивності та екологічної безпеки. ЄС взяв на себе зобов'язання адаптувати ці Цілі до своїх реалій через розробку національних стратегій, місцевих планів дій та регіональних ініціатив. Зокрема, ЦСР 11, яка спрямована на створення сталих міст і громад, стала базою для багатьох міських політик у ЄС, сприяючи інтеграції соціальних, економічних та екологічних аспектів у регіональний розвиток [191].

Іншою важливою передумовою стало ухвалення Паризької кліматичної угоди, яка закликала країни до активних дій у боротьбі зі зміною клімату та скорочення викидів парникових газів. Для міст це означало потребу у впровадженні інноваційних рішень у сферах енергетики, транспорту, будівництва й управління відходами. Наприклад, низка європейських міст уже реалізує програми з переходу на відновлювані джерела енергії, створення мережі електромобільності та розвитку «розумної» інфраструктури, яка базується на принципах енергоефективності та цифровізації [177].

Значну роль відіграло усвідомлення тісного зв'язку між урбанізацією та екологічними проблемами, як-от забруднення повітря, зниження біорізноманіття та нераціональне використання природних ресурсів. Ці чинники змусили ЄС запровадити інтегровані стратегії, які поєднують глобальні екологічні цілі з локальними потребами. Отже, ЄС не лише активно підтримує міжнародні

ініціативи, але й створює власні політики, як-от Європейський зелений курс, який є дорожньою картою для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року [191].

Європейський Союз активно впроваджує політики сталого розвитку міст через ряд стратегічних ініціатив, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності, покращення якості життя населення та забезпечення стійкості міської інфраструктури. Ці ініціативи враховують глобальні виклики, як-от зміна клімату, зростання урбанізації та соціально-економічна нерівність, що потребують інтегрованих рішень.

Однією з найважливіших стратегій є Європейський зелений курс, який визначає загальний напрям переходу ЄС до кліматично нейтральної економіки. Цей документ є основою для всіх інших політик у сфері сталого розвитку, охоплюючи модернізацію енергетичної та транспортної систем, розвиток «зелених» зон і впровадження циркулярної економіки.

Для реалізації енергетичних цілей впроваджено План дій для сталого енергетичного та кліматичного розвитку (SECAP), який надає фінансову та технічну підтримку містам, заохочуючи до скорочення викидів парникових газів, модернізації енергетичної інфраструктури та розвитку відновлюваних джерел енергії.

У міському контексті значну роль відіграє концепція «розумного» міста (Smart City), що інтегрує цифрові технології для оптимізації міського управління, підвищення енергоефективності та зменшення екологічного впливу. Наприклад, програма WiFi4EU забезпечує доступ до безкоштовного інтернету в публічних місцях, сприяючи цифровій інтеграції європейських міст.

Крім технологічних рішень, увага приділяється і соціальним аспектам, зокрема, через ініціативи з доступного житла, які охоплюють модернізацію житлового фонду, підвищення його енергоефективності та зменшення екологічного впливу.

Значну частину зусиль спрямовано на збереження природного середовища. Регіональні програми підтримують розвиток зелених зон, управління водними ресурсами та відновлення природних територій. Також стимулюється розвиток громадського транспорту через впровадження електричних і водневих автобусів, що сприяє зменшенню викидів і покращенню мобільності мешканців.

Ці та інші ключові ініціативи ЄС у сфері сталого розвитку міст, їхній опис і цілі систематизовано в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Ініціативи ЄС щодо запровадження політик сталого розвитку міст

Ініціатива	Опис	Цілі та результати
1	2	3
Європейський зелений курс	Стратегія кліматичної нейтральності до 2050 року, що охоплює всі аспекти міського розвитку: енергетику, транспорт, інфраструктуру та управління відходами	Скорочення викидів CO ₂ , розвиток «зелених» зон, інтеграція інноваційних технологій
План дій для сталого енергетичного та кліматичного розвитку (SECAP)	Інструмент підтримки міст у реалізації заходів з підвищення енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії та адаптації до змін клімату	Зменшення викидів, модернізація енергетичних систем, розвиток стійкого транспорту
Концепція «Розумне місто» (Smart City)	Використання цифрових технологій для управління міською інфраструктурою, покращення мобільності, енергозбереження та екологічності	Запровадження цифрових рішень, зменшення енергоспоживання, підвищення якості життя
Програма WiFi4EU	Ініціатива з надання безкоштовного доступу до інтернету в публічних місцях європейських міст	Забезпечення цифрової коннективності, доступ до інформації для мешканців і туристів
Міська ініціатива ЄС (Urban Initiative)	Забезпечення підтримки інноваційних міських проєктів, спрямованих на соціальну інклюзію, екологічну сталість та економічний розвиток	Створення робочих місць, покращення соціальної інтеграції, розвиток місцевих спільнот
Ініціативи з доступного житла	Політики, спрямовані на модернізацію житлового фонду, підвищення його енергоефективності та забезпечення доступу до якісного житла для всіх верств населення	Підвищення доступності житла, зменшення енергоспоживання, покращення умов проживання

Продовження таблиці 4.2

1	2	3
Регіональні інноваційні програми	Ініціативи, що спрямовані на створення інноваційних кластерів, розвиток високотехнологічних галузей у регіонах	Підвищення конкурентоспроможності регіонів, створення нових робочих місць
Підтримка громадського транспорту	Програми оновлення транспортного парку, впровадження електро- та водневих автобусів, розвиток велосипедної інфраструктури	Скорочення викидів, покращення мобільності, зменшення транспортного навантаження
Збереження природного середовища	Програми розвитку зелених зон, відновлення природних територій та управління водними ресурсами	Покращення екології, зниження ризику природних катастроф, створення рекреаційних зон

Джерело: [177; 191].

Серед значних ініціатив ЄС, спрямованих на забезпечення сталого розвитку міст, особливе місце займає інтеграція концепції «розумного» міста (Smart City) у стратегії розвитку. Ця концепція передбачає використання інноваційних цифрових технологій для підвищення ефективності управління міськими ресурсами, оптимізації інфраструктури та забезпечення високої якості життя мешканців. Основними елементами цієї стратегії є впровадження «розумних» транспортних систем, автоматизованого управління енергоспоживанням, цифрових платформ для громадян та використання інтернету речей для моніторингу й аналізу міських процесів.

Однією з ключових програм у цьому напрямі є WiFi4EU, яка спрямована на забезпечення безкоштовного доступу до високошвидкісного інтернету в публічних місцях, як-от парки, бібліотеки, лікарні та адміністративні будівлі. Ця ініціатива є частиною ширшого підходу ЄС до створення цифрової інфраструктури, що забезпечує рівний доступ до інформаційних технологій для всіх мешканців міст, незалежно від їхнього соціального чи економічного статусу.

Крім того, концепція «розумного» міста охоплює впровадження систем інтелектуального управління міським транспортом, що дає змогу зменшити затори, скоротити викиди шкідливих

речовин та оптимізувати громадський транспорт. Наприклад, у деяких європейських містах впроваджено системи моніторингу якості повітря в режимі реального часу, що дає змогу оперативно реагувати на перевищення рівня забруднення та впроваджувати відповідні заходи.

Також значну увагу приділяють оптимізації споживання енергії через впровадження інтелектуальних мереж (smart grids) і систем управління енергетикою. Це дає змогу не лише підвищити ефективність використання енергії, але й інтегрувати відновлювані джерела енергії в загальну міську енергосистему. Завдяки таким ініціативам міста стають більш стійкими до кліматичних змін і сприяють досягненню кліматичної нейтральності, визначеної у рамках Європейського зеленого курсу.

Однією з важливих ініціатив у межах політики сталого розвитку ЄС є «План дій для сталого енергетичного та кліматичного розвитку» (SECAP). Ця ініціатива спрямована на досягнення кліматичної нейтральності міст через підвищення енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії та адаптації міської інфраструктури до змін клімату. SECAP надає місцевим органам влади комплексний інструментарій для планування та впровадження заходів, що сприяють сталому розвитку.

Програма передбачає розробку цільових проєктів зі скорочення викидів парникових газів через модернізацію будівель, впровадження енергоефективних технологій і перехід до «зелених» джерел енергії. Наприклад, у багатьох містах ЄС у рамках SECAP реалізуються проєкти утеплення житлових будинків, встановлення сонячних панелей і створення локальних енергетичних мереж, які працюють на відновлюваних ресурсах.

Особливу увагу в SECAP приділяють модернізації транспортної інфраструктури. Цей напрям охоплює перехід на екологічно чисті види транспорту, зокрема електробуси та водневі автомобілі, а також розвиток велосипедних доріжок і пішохідних зон. Ці заходи не лише сприяють зниженню викидів, але й покращують якість повітря та умови життя мешканців міст.

Крім того, у рамках SECAP міста отримують доступ до фінансової підтримки з боку ЄС для реалізації своїх кліматичних

проектів. Це можуть бути гранти, кредити з низькими відсотковими ставками чи співфінансування. Такі можливості дають змогу навіть невеликим муніципалітетам залучати потрібні ресурси для виконання своїх енергетичних і кліматичних цілей.

Загалом SECAP є важливим інструментом для інтеграції кліматичних і енергетичних ініціатив у міський розвиток, сприяючи досягненню цілей Європейського зеленого курсу та створенню стійких, енергоефективних міст [146].

Урбаністичні виклики, зокрема збільшення ризиків природних катастроф, соціальна нерівність і виснаження інфраструктури, стимулювали розробку комплексних програм із підвищення міської стійкості. В умовах кліматичних змін і урбанізації ці програми орієнтовані на інтеграцію екологічних, соціальних та економічних підходів для створення стійких міських середовищ.

Регіональні ініціативи включають модернізацію систем управління водними ресурсами, які дають змогу ефективно реагувати на зміни рівня опадів і ризики затоплень. Зокрема, в містах Європи реалізуються проекти з будівництва багатофункціональних водних систем, які не лише запобігають катастрофам, а й є рекреаційними зонами. Такі заходи також охоплюють розвиток «зелених зон» у містах, які сприяють покращенню якості повітря, зниженню температури влітку та створенню комфортного середовища для мешканців.

Одним із прикладів інноваційного підходу до урбаністичних викликів є Амстердам, де реалізуються програми з розвитку кругової економіки, адаптації до кліматичних змін і зниження викидів CO₂. Місто активно підтримує розвиток громадського транспорту, зокрема електробусів, та впроваджує інтелектуальні транспортні системи для зниження трафіка.

Копенгаген зі свого боку є піонером у розробці кліматичних стратегій, орієнтованих на досягнення нейтральності до 2025 року. Одним із ключових напрямів є інновації в міській інфраструктурі, охоплюючи розвиток велосипедної мережі, створення пішохідних зон і розширення використання відновлюваної енергетики в будівництві.

Такі ініціативи сприяють не лише зменшенню екологічного впливу міст, а й покращенню якості життя мешканців. Вони демонструють, що адаптація до кліматичних викликів і розвиток стійкості є можливими за умов комплексного планування та активної участі всіх зацікавлених сторін [189].

Розвиток доступного житла є ще одним важливим напрямом сталого міського розвитку, який відповідає на соціальні й екологічні виклики сучасності. Європейський Союз активно впроваджує політики, спрямовані на забезпечення доступу до якісного житла для всіх верств населення, особливо для малозабезпечених сімей, молоді та осіб похилого віку.

Однією з основних складових цих ініціатив є будівництво нового житлового фонду, який відповідає сучасним стандартам сталості. Це передбачає використання екологічно чистих будівельних матеріалів, інтеграцію відновлюваних джерел енергії, як-от сонячні панелі, і впровадження систем ефективного водокористування. Такі підходи сприяють не лише зменшенню вартості утримання житла для мешканців, але й зниженню негативного впливу на довкілля.

Модернізація наявного житлового фонду також є ключовим аспектом політики сталого розвитку. ЄС підтримує програми реновації старих будівель з метою підвищення їхньої енергоефективності, зменшення втрат тепла та впровадження інноваційних систем опалення й охолодження. Наприклад, у межах ініціативи «Європейська хвиля реновації» (Renovation Wave) реалізуються проєкти, спрямовані на реновацію мільйонів будівель у всьому ЄС. Це не лише зменшує енергоспоживання, а й створює нові робочі місця в будівельному секторі.

Крім екологічних аспектів, ініціативи ЄС спрямовані на створення житлових просторів, які сприяють соціальній інтеграції. Програми з будівництва доступного житла передбачають зменшення сегрегації та сприяють формуванню змішаних житлових районів, де співіснують різні соціальні групи. Це допомагає подолати нерівність, сприяє створенню гармонійного середовища та підвищує якість життя мешканців.

Значна увага приділяється також цифровізації процесів управління житловим фондом, що дає змогу ефективніше відслідковувати його стан, забезпечувати прозорість витрат і залучати мешканців до управлінських рішень. Завдяки таким підходам ЄС формує нову модель міського житла, яка поєднує соціальну справедливість, економічну ефективність та екологічну стійкість [80].

Європейський зелений курс став каталізатором для розробки нових політик сталого розвитку міст, орієнтованих на інтеграцію екологічних, соціальних та економічних аспектів у міське планування. Цей стратегічний документ окреслює амбітні цілі кліматичної нейтральності до 2050 року, які передбачають скорочення викидів парникових газів, збільшення частки відновлюваної енергії та вдосконалення систем управління природними ресурсами.

Міста Європейського Союзу активно запроваджують інноваційні рішення у сфері транспорту, як-от розширення мереж громадського транспорту з електричними чи водневими двигунами, розвиток велосипедної інфраструктури та створення зон з обмеженим доступом для автомобілів із двигунами внутрішнього згоряння. Наприклад, у містах, як-от Париж, Копенгаген і Барселона, активно впроваджуються концепції «міста п'ятнадцяти хвилин», які спрямовані на створення умов для мешканців, де всі основні послуги розміщені в межах пішої або велосипедної доступності.

У сфері енергетики міста роблять акцент на розвиток розподілених енергетичних систем, що базуються на місцевих відновлюваних джерелах енергії, таких як сонячна чи вітрова енергія. У багатьох містах, зокрема в Німеччині та Нідерландах, створюються енергетичні кооперативи, які дають змогу мешканцям брати участь у виробництві та споживанні енергії, знижуючи витрати й забезпечуючи стабільність енергопостачання.

Особливо важливим є впровадження програм з управління відходами. Вони передбачають перехід до циркулярної економіки, де відходи розглядаються як ресурси. У містах, як-от Стокгольм і Відень, діють системи роздільного збору відходів, які дають змогу ефективно переробляти пластик, папір, метал та органічні відходи. Крім того, впроваджуються технології для отримання енергії з біомаси, що значно знижує обсяги відходів, які потрапляють на звалища.

Одним із центральних аспектів Європейського зеленого курсу є створення «зелених» зон у містах. Ці зони об'єднують економічну діяльність, громадські простори та природні екосистеми, сприяючи покращенню якості повітря, збереженню біорізноманіття та підвищенню соціальної згуртованості. У містах, як-от Мілан і Амстердам, розвиваються програми з озеленення міських територій, створення парків, вертикальних садів та екологічних коридорів, які дають змогу природі інтегруватися в міське середовище.

Отже, Європейський зелений курс не лише задає стратегічний напрям для сталого розвитку, а й стимулює міста до активного пошуку рішень, які гармонійно поєднують екологічні, економічні та соціальні аспекти [132].

Політики сталого розвитку міст у Європейському Союзі є багаторівневим інструментом, який поєднує глобальні цілі, як-от Цілі сталого розвитку ООН, зі специфічними регіональними та локальними потребами. Вони спрямовані на вирішення сучасних викликів через інтеграцію інноваційних технологій, підвищення екологічної відповідальності та впровадження сучасних підходів до міського планування.

Одним із ключових принципів таких політик є адаптивність. ЄС визнає, що кожне місто має унікальні соціально-економічні, культурні та природні умови, тому підходи до сталого розвитку мають бути гнучкими. Наприклад, північні міста Європи, як-от Осло та Хельсінкі, акцентують увагу на питаннях енергоефективності та зниженні викидів парникових газів через впровадження розумних енергетичних мереж і розвитку громадського транспорту. Натомість південні регіони, як-от Барселона та Афіни, зосереджуються на водозабезпеченні, розвитку «зелених дахів» та боротьбі з екстремальними кліматичними явищами.

Технологічна інтеграція стала невід'ємною частиною сталого міського розвитку в ЄС. Концепція «розумного» міста (Smart City) охоплює цифровізацію управлінських процесів, впровадження систем моніторингу міської інфраструктури та розвиток цифрових послуг для громадян. Успішні приклади впровадження цих рішень спостерігаються у таких містах, як Амстердам, де розроблено комплексну систему управління міським транспортом і енергоспоживанням.

Використання технологій дозволяє не лише знижувати витрати, а й робити міста більш комфортними та безпечними для проживання.

Екологічна відповідальність є ще одним стовпом політик сталого розвитку міст у ЄС. Програми з адаптації до кліматичних змін, модернізація енергетичної інфраструктури, розвиток відновлюваних джерел енергії та збереження біорізноманіття – це лише частина заходів, які активно впроваджуються в містах. Наприклад, програма SECAP (План дій для сталого енергетичного та кліматичного розвитку) спрямована на досягнення кліматичної нейтральності через скорочення викидів і перехід до відновлюваних джерел енергії.

Особлива увага приділяється соціальній інклюзії та забезпеченню високої якості життя мешканців. Політики сталого розвитку спрямовані на створення доступного житла, забезпечення рівного доступу до послуг охорони здоров'я, освіти та культури. Наприклад, у містах Нідерландів реалізуються програми підтримки соціального житла, які дають змогу вирішити проблему нерівності та сприяють інтеграції вразливих верств населення.

Інноваційний підхід до міського планування передбачає розробку нових форматів використання міського простору. Концепція «міста п'ятнадцяти хвилин», яка активно впроваджується в Парижі, передбачає, що всі потрібні послуги для мешканців мають перебувати в межах пішої або велосипедної доступності. Це не лише підвищує комфорт мешканців, але й сприяє зменшенню транспортних викидів та розвитку місцевого бізнесу.

Ще однією важливою складовою сталого розвитку є впровадження циркулярної економіки. Міста Європи активно працюють над зменшенням утворення відходів, розвитком систем переробки та повторного використання ресурсів. У Копенгагені, наприклад, діє одна з найкращих у Європі систем управління відходами, яка дає змогу не лише зменшувати обсяги відходів, але й отримувати енергію з біомаси.

Не можна не згадати про роль транспортної інфраструктури в сталому розвитку міст. Впровадження екологічно чистих видів транспорту, як-от електробуси та велосипеди, дає змогу знижувати

рівень забруднення повітря та підвищувати мобільність мешканців. У містах, як-от Відень і Берлін, розширюються мережі громадського транспорту, які стають основою міського сполучення.

Отже, політики сталого розвитку міст у ЄС базуються на поєднанні глобальних цілей і регіональних ініціатив. Вони спрямовані на забезпечення гармонійного розвитку міських територій через технологічну модернізацію, екологічну стійкість і соціальну відповідальність. Завдяки цим заходам європейські міста стають не лише комфортними для життя, але й здатними ефективно адаптуватися до сучасних викликів, сприяючи сталому майбутньому для всього континенту.

4.2. Міський порядок денний для ЄС

Міський порядок денний Європейського Союзу є комплексною стратегією, спрямованою на забезпечення сталого розвитку міських територій, яка враховує сучасні глобальні та локальні виклики. Ця стратегія відображає прагнення до створення стійких, інклюзивних і екологічно орієнтованих міст, що відповідають потребам сучасного суспільства. Вона спрямована на подолання проблем, пов'язаних з урбанізацією, соціальною нерівністю, зміною клімату, економічними кризами та швидким розвитком технологій, які суттєво змінюють структуру й функціонування міських систем.

Однією з ключових особливостей порядку денного є його орієнтація на інтеграцію принципів сталого розвитку, які передбачають збалансоване врахування економічних, соціальних та екологічних аспектів. Територіальна згуртованість сприяє подоланню розриву між регіонами, забезпечуючи рівний доступ до ресурсів і можливостей для всіх верств населення. Це дає змогу зменшити диспропорції у рівнях розвитку між центральними та периферійними районами міст.

Соціальна інклюзія є ще одним важливим аспектом, який акцентує увагу на залученні всіх верств населення до процесів прийняття рішень та забезпеченні рівності можливостей у доступі до якісного житла, освіти, медичних послуг та робочих місць.

Це особливо актуально в контексті зростання соціальної нерівності, яка впливає на стабільність і безпеку міських територій.

Екологічна відповідальність є основою всіх ініціатив ЄС у міському порядку денному. Стратегія передбачає впровадження заходів зі скорочення викидів парникових газів, розробки відновлюваних джерел енергії, модернізації інфраструктури та розвитку екологічно чистого транспорту. Ці кроки спрямовані на зменшення негативного впливу міст на довкілля та забезпечення їхньої адаптації до наслідків кліматичних змін.

У міському порядку денному також враховуються економічні аспекти, зокрема створення умов для розвитку інноваційної економіки, підтримка малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій у міські проєкти. Такі ініціативи сприяють економічному зростанню, одночасно забезпечуючи сталість і підвищення рівня життя мешканців.

Завдяки комплексному підходу міський порядок денний ЄС сприяє формуванню міст, які відповідають сучасним потребам громадян, забезпечуючи гармонійний розвиток та інтеграцію інновацій. Ця стратегія є основою для довгострокового планування, орієнтованого на досягнення сталого розвитку та підвищення якості життя в європейських містах [204].

Одним із ключових чинників формування міського порядку денного ЄС є глобальні виклики, які впливають на стабільність і розвиток міських територій. Урбанізація, яка супроводжується стрімким зростанням міських агломерацій, створює додаткове навантаження на транспортну, енергетичну та водну інфраструктуру, а також підвищує попит на природні ресурси. Водночас розширення міст викликає значну зміну земельного використання, що призводить до втрати біорізноманіття та деградації екосистем. У цьому контексті виникає необхідність інтегрованого планування, яке б поєднувало економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку міських територій.

Кліматичні зміни є ще одним викликом, що визначає пріоритети міського порядку денного ЄС. Зростання середньої температури, підвищення рівня моря та частота екстремальних погодних явищ, як-от повені, теплові хвилі або урагани, змушують міста

адаптуватися до нових умов. Це вимагає розробки та впровадження стратегій кліматичної адаптації, які передбачають модернізацію інфраструктури, розвиток зелених зон, управління водними ресурсами та впровадження стійких рішень у транспорті та будівництві [132].

Крім того, сучасні європейські міста стикаються зі зростанням соціальної нерівності, що є одним із ключових бар'єрів на шляху до сталого розвитку. Різниця в доступі до якісного житла, освіти, медицини та робочих місць не лише створює соціальну напругу, але й негативно впливає на економічну стабільність та конкурентоспроможність міст. Особливого значення ці проблеми набувають у періоди економічних спадів чи криз, як-от пандемії, які підсилюють нерівність і вимагають оперативних і комплексних рішень. У цьому контексті міський порядок денний ЄС акцентує увагу на соціальній інклюзії, підтримці вразливих груп населення та забезпеченні рівності можливостей [204].

Кризи, як-от пандемія COVID-19, стали каталізатором для переосмислення підходів до міського розвитку. Вони продемонстрували важливість підвищення стійкості міських систем, яка охоплює не лише інфраструктуру, але й соціальні та економічні аспекти. ЄС активно розробляє програми, спрямовані на підвищення готовності міст до подібних викликів, розвиток систем моніторингу та створення механізмів швидкого реагування на надзвичайні ситуації.

Глобальні виклики формують основу для розробки міського порядку денного ЄС, орієнтованого на комплексні рішення, які відповідають сучасним потребам міських громад, забезпечуючи їх стійкість, інклюзію та екологічну відповідальність.

Рисунок 4.1 – Ключові елементи міського порядку денного ЄС

Джерело: [186].

Міський порядок денний ЄС охоплює кілька ключових напрямів:

1. Територіальна згуртованість. Основна увага приділяється подоланню соціально-економічних розривів між регіонами та забезпеченню справедливого доступу до ресурсів. Цей принцип відображений у *Територіальній програмі 2030*, яка спрямована на створення «справедливої Європи» через інвестиції в інфраструктуру, освіту та інновації [186].

2. Екологічна сталість. Програми з пом'якшення наслідків зміни клімату, як-от створення зелених інфраструктур, сприяють адаптації міст до нових умов. Наприклад, концепція міського теплового острова враховується під час проектування зелених зон, які знижують температуру в густонаселених районах [132].

3. Соціальна інклюзія. Ініціативи спрямовані на підтримку маргіналізованих груп, зокрема жінок і молоді. Наприклад, програми міської безпеки з урахуванням гендерних аспектів дають змогу створити комфортне середовище для всіх мешканців [95].

4. Інновації та цифровізація. Міський порядок денний підтримує розвиток «розумних міст», де цифрові технології використовуються для оптимізації транспорту, енергоспоживання та міського управління. Особливу увагу приділяють інтеграції інновацій у міське планування через ініціативи, як-от *Новий європейський Баухаус* [82].

Міський порядок денний ЄС спрямований на вирішення ключових викликів, з якими стикаються європейські міста, та на забезпечення сталого розвитку в умовах зростаючої урбанізації. Для досягнення цих цілей Європейський Союз визначив ряд завдань, які враховують економічні, соціальні й екологічні аспекти міського розвитку.

Одним із основних акцентів є підвищення стійкості міст до кліматичних змін, що вимагає впровадження адаптивних заходів, як-от створення зелених зон і модернізація міської інфраструктури. Паралельно розвиток екологічно чистого транспорту стає критично важливим для зменшення викидів парникових газів і поліпшення якості повітря.

Соціальна інклюзія залишається невід’ємним завданням порядку денного, забезпечуючи доступ до якісного житла, освіти та медицини для всіх верств населення. Це доповнюється інтеграцією цифрових технологій у міське управління, що дає змогу оптимізувати процеси та покращити якість послуг для громадян.

ЄС також акцентує увагу на збереженні природних ресурсів і стимулюванні створення «зелених» робочих місць у сферах відновленої енергетики та переробки відходів. Для цього розробляються програми, спрямовані на навчання нових спеціалістів і модернізацію енергетичної інфраструктури.

Не менш важливою складовою є активне залучення громадян до прийняття рішень, що сприяє підвищенню прозорості й ефективності урбаністичного управління. Це дає змогу враховувати різноманітні потреби населення, забезпечуючи справедливий розподіл ресурсів і рівність можливостей.

У таблиці 4.3 детально представлені основні завдання міського порядку денного ЄС, які демонструють багатовимірний підхід до розв’язання сучасних міських проблем і створення гармонійного середовища для життя та роботи.

Таблиця 4.3 – Завдання міського порядку денного ЄС

Завдання	Опис	Приклади реалізації
1	2	3
1. Урбаністична стійкість	Розробка стратегій для пом’якшення наслідків змін клімату, модернізація міської інфраструктури	Створення зелених зон, адаптація будівель до підвищення температур, проекти з використання енергоефективних матеріалів
2. Розвиток екологічно чистого транспорту	Зменшення викидів CO ₂ через розвиток громадського транспорту, велосипедної інфраструктури	Запровадження електробусів у містах, будівництво велосипедних доріжок, субсидії на електромобілі
3. Соціальна інклюзія	Забезпечення доступу до якісного житла, освіти, медицини та робочих місць для всіх верств населення	Ініціативи з розвитку доступного житла, програми підтримки малозабезпечених, створення інклюзивних навчальних закладів

Продовження таблиці 4.3

1	2	3
4. Інтеграція цифрових технологій	Використання технологій для оптимізації управління містами, автоматизації процесів та покращення послуг	Проекти Smart City, впровадження безкоштовного Wi-Fi через програму WiFi4EU, автоматизовані системи моніторингу міського транспорту
5. Збереження природних ресурсів	Раціональне використання води, енергії та інших природних ресурсів	Впровадження програм зі скорочення споживання води, модернізація систем водопостачання та каналізації, розвиток відновлюваних джерел енергії
6. Створення «зелених» робочих місць	Підтримка розвитку робочих місць у секторах зеленої економіки	Навчання спеціалістів для роботи у відновлюваній енергетиці, створення робочих місць у галузі переробки відходів
7. Стимулювання громадської участі	Активне залучення громадян до процесів прийняття рішень	Проведення громадських консультацій, участь мешканців у розробці міських проєктів, платформи для збору ідей і пропозицій від громадян
8. Підвищення енергоефективності	Скорочення споживання енергії в будівлях та інфраструктурі	Модернізація систем опалення, утеплення будівель, встановлення сонячних панелей на міських об'єктах
9. Територіальна згуртованість	Зменшення економічних і соціальних розривів між регіонами	Інтеграція віддалених територій через розвиток транспортної мережі, підтримка відсталіх регіонів фінансуванням від ЄС
10. Підвищення рівня урбаністичного управління	Забезпечення ефективного використання фінансових і людських ресурсів для міського розвитку	Впровадження цифрових платформ управління містами, розробка довгострокових стратегій планування

Джерело: [204].

Роль міських ініціатив у досягненні сталого розвитку є ключовою складовою загальної стратегії ЄС щодо реалізації Цілей сталого розвитку, зокрема ЦСР 11 («Сталий розвиток міст та громад»). Ці ініціативи не лише визначають пріоритети розвитку міст, але

й забезпечують конкретні інструменти для вирішення сучасних викликів, як-от урбанізація, зміна клімату та соціальна нерівність. Європейські міста стають платформами для впровадження інноваційних рішень, які мають прямий вплив на підвищення якості життя мешканців та екологічну стійкість [186].

Одним із прикладів таких ініціатив є реалізація рішень у сфері енергетичної ефективності. Багато європейських міст впроваджують програми, спрямовані на зменшення енергоспоживання та перехід до відновлюваних джерел енергії. У цьому контексті важливе місце займають проєкти модернізації будівельного фонду, які передбачають утеплення будинків, встановлення енергоефективного обладнання та використання «розумних» технологій для управління енергоресурсами. Наприклад, міста Скандинавії активно використовують ці підходи для зменшення викидів парникових газів і створення комфортного середовища для мешканців.

Іншою важливою сферою є забезпечення доступного житла, що є актуальним для багатьох європейських міст. Політики сталого розвитку спрямовані на підтримку програм, які забезпечують доступність житла для різних соціальних груп, зокрема через реконструкцію існуючого житлового фонду та будівництво нових житлових комплексів з урахуванням екологічних стандартів. Це дає змогу не лише зменшити соціальну нерівність, але й підвищити стійкість міської інфраструктури.

У транспортній сфері міські ініціативи акцентують увагу на розвитку стійких систем транспорту, як-от громадський транспорт, велосипедні доріжки та електромобілі. Наприклад, впровадження водневих автобусів у містах Німеччини чи електротранспорту в Нідерландах є прикладами інновацій, які сприяють зменшенню викидів вуглекислого газу та покращенню якості повітря. Крім того, модернізація транспортної інфраструктури передбачає створення багаторівневих транспортних систем, що сприяють зниженню заторів і підвищенню мобільності громадян [95].

Ініціативи, як-от «План дій для сталого енергетичного та кліматичного розвитку» (SECAP), також відіграють важливу роль у підтримці міських проєктів. Цей план надає містам методичні та фінансові інструменти для впровадження програм зі скорочення

викидів, модернізації енергетичних систем та адаптації до кліматичних змін. Завдяки участі в SECAP міста отримують доступ до грантів і позик для реалізації масштабних проєктів, які відповідають цілям сталого розвитку. Тому міські ініціативи ЄС є потужним механізмом для досягнення сталого розвитку. Вони дають змогу адаптувати глобальні цілі до локальних реалій, забезпечують інструменти для вирішення нагальних проблем і стимулюють міста до впровадження інновацій, спрямованих на створення екологічно, соціально й економічно стійких громад.

Інноваційний підхід до міського планування є важливим елементом міського порядку денного ЄС, який базується на пошуку нових рішень для забезпечення сталого розвитку міських територій. Концепція «Процвітання без зростання», запропонована в рамках цього підходу, змінює традиційний фокус із кількісних економічних показників на якість життя мешканців. Вона спрямована на створення умов, у яких міста можуть процвітати, зберігаючи природні ресурси та зменшуючи екологічний вплив. Наприклад, впровадження енергоефективних технологій, розвиток громадських просторів та ініціатив із переробки відходів допомагають знижувати споживання ресурсів і покращувати екологічний стан [82].

Одним із важливих аспектів цього підходу є розвиток екологічно відповідальних спільнот, де громадяни відіграють активну роль у формуванні політик і реалізації проєктів. Створення «зелених» зон, інтеграція природних елементів у міське середовище та впровадження рішень зі зменшення викидів вуглекислого газу стають пріоритетами міського планування. Такі ініціативи сприяють не лише екологічній сталості, але й покращенню фізичного та психоемоційного благополуччя мешканців.

Інноваційний підхід також охоплює активне впровадження соціальних інновацій у процесі міського управління. Розвиток інклюзивних просторів, як-от парки, дитячі майданчики, культурні центри й інші об'єкти громадського значення, є прикладом, як соціальна орієнтованість може сприяти згуртованості громад. Залучення громадян до прийняття рішень на локальному рівні, проведення консультацій і голосувань забезпечують прозорість і врахування потреб різних соціальних груп. Це дає змогу формувати міста, орієнтовані на довгостроковий розвиток і добробут усіх мешканців [158].

Важливим аспектом є використання цифрових технологій у плануванні міського середовища. Системи моніторингу якості повітря, управління транспортними потоками й енергоефективності будівель дають змогу оптимізувати використання ресурсів і покращувати якість наданих послуг. У таких містах, як Барселона та Гельсінкі, цифрові технології вже активно використовуються для планування міських проєктів, що робить їх ефективними прикладами для наслідування.

Виклики та перспективи реалізації міського порядку денного ЄС відображають складність інтеграції сталого розвитку в сучасних умовах. Серед ключових викликів, з якими стикаються міста, є недостатнє фінансування окремих програм, особливо в менш розвинених регіонах. Брак коштів ускладнює впровадження великих інфраструктурних проєктів, як-от модернізація транспортних систем або створення «зелених» зон. Крім того, координація між різними рівнями уряду – місцевим, регіональним і національним – нерідко стає перешкодою для ефективного впровадження проєктів. Відсутність єдиної стратегії або непорозуміння між цими рівнями може уповільнювати реалізацію ініціатив. Ще одним значним викликом є нерівномірний розподіл ресурсів між регіонами, що часто обумовлено економічними відмінностями або політичними пріоритетами.

Перспективи розвитку міського порядку денного ЄС відкривають нові можливості для подолання зазначених викликів. Посилення співпраці між державами-членами ЄС сприятиме кращій координації та обміну досвідом у сфері сталого розвитку. Наприклад, спільні транскордонні проєкти можуть забезпечити рівномірний розподіл ресурсів і сприяти економічному зростанню регіонів. Інтеграція новітніх технологій, таких як штучний інтелект, великі дані та інтернет-речей (IoT), здатна значно підвищити ефективність міського управління. Використання цих технологій дозволить містам оптимізувати споживання ресурсів, знизити викиди та покращити якість послуг для мешканців.

Адаптація до нових екологічних і соціальних викликів також є важливою складовою перспектив розвитку. У контексті кліматичних змін міський порядок денний повинен зосереджуватися на заходах щодо пом'якшення їхніх наслідків, як-от розробка систем

раннього попередження про природні катастрофи або створення кліматично стійкої інфраструктури. Водночас соціальні виклики, зокрема забезпечення доступного житла, зменшення нерівності та інтеграція вразливих груп населення, залишаються пріоритетними напрямками для дій.

Отже, міський порядок денний ЄС, незважаючи на наявні виклики, має значний потенціал для трансформації міських територій у приклади сталого розвитку на глобальному рівні. Завдяки інтеграції економічних, екологічних і соціальних складових ця стратегія створює можливості для гармонійного розвитку міст. Забезпечення балансу між економічним зростанням, екологічною стійкістю та соціальною інклюзією стане основою для підвищення якості життя мешканців європейських міст і прикладом для наслідування іншим регіонам світу.

4.3. Основні концептуальні моделі в реалізації політик сталого розвитку міст ЄС

Реалізація політик сталого розвитку міст у Європейському Союзі базується на багатовекторному підході, що інтегрує різноманітні концептуальні моделі. Ці моделі створюють основу для подолання ключових викликів сучасної урбанізації, охоплюючи стрімке зростання міських територій, загострення кліматичних проблем, соціальну нерівність та економічні нерівності.

Кожна модель відображає специфічні аспекти сталого розвитку, поєднуючи інноваційні технології, екологічну відповідальність і соціальну інклюзію. Вони дають змогу містам не лише адаптуватися до викликів, але й трансформувати їх у можливості для сталого зростання. Завдяки інтегрованому підходу до планування, реалізації та моніторингу, ці концептуальні моделі сприяють гармонійному розвитку міського середовища.

Серед ключових моделей, що використовуються в містах ЄС, виділяються концепції «розумного» міста (Smart City), компактного міста, стійкого міського середовища, інклюзивного розвитку, орієнтованого на громадянське суспільство управління, урбаністичної

стійкості та «процвітання без зростання». Кожна з них акцентує увагу на певному аспекті сталого розвитку, але всі разом вони забезпечують системний підхід до вирішення проблем міського управління.

Ці моделі сприяють досягненню цілей сталого розвитку через ефективне використання ресурсів, залучення громадян до прийняття рішень, створення «зелених» зон і впровадження екологічно відповідальних практик. Вони також створюють умови для розробки інноваційних рішень у сфері енергетики, транспорту та міського планування, що дає змогу підвищити якість життя мешканців і знизити негативний вплив на довкілля.

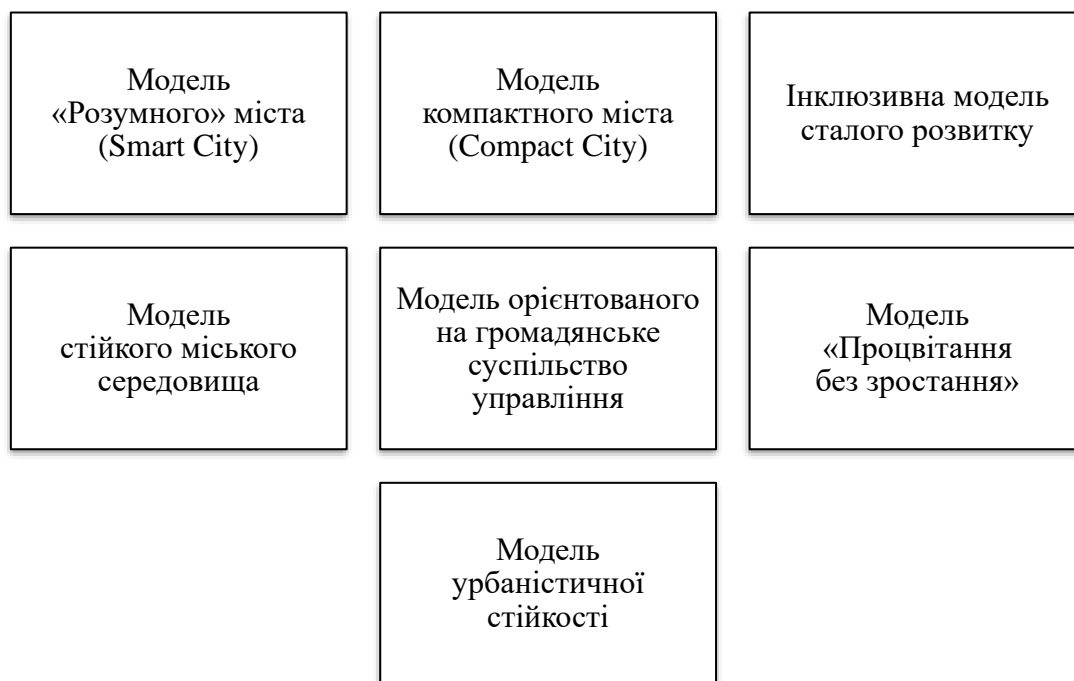

Рисунок 4.2 – Основні концептуальні моделі в реалізації політик сталого розвитку міст ЄС

Джерело: [204].

Модель «Розумного» міста (Smart City) є однією з провідних концепцій у розвитку сталих урбаністичних територій, яка базується на інтеграції цифрових технологій для ефективного управління міськими ресурсами та створення комфортних умов для проживання. Ця модель охоплює автоматизацію транспортної системи, використання відновлюваних джерел енергії, цифровізацію систем комунального господарства та впровадження інформаційних платформ для комунікації між громадянами та місцевою

владою. Наприклад, у Барселоні реалізовано систему «розумних» вуличних ліхтарів, які реагують на присутність пішоходів, що дає змогу знижувати споживання енергії.

Окремий акцент у моделі зроблено на розвиток «розумного» громадського транспорту, охоплюючи електричні автобуси, системи відстеження руху транспорту й оптимізації маршрутів. В Амстердамі успішно впроваджено систему, яка дає змогу громадянам через мобільні додатки моніторити транспорт оплачувати проїзд та отримувати дані про екологічний вплив свого пересування.

Водночас реалізація концепції стикається зі значними викликами. Серед них забезпечення кібербезпеки, уникнення цифрового розриву між різними верствами населення, а також збереження приватності даних. Це вимагає від міст інвестування в розробку надійних систем захисту інформації та створення освітніх програм для підвищення цифрової грамотності населення. Завдяки комплексному підходу модель «розумного» міста дає змогу не лише підвищити ефективність міських систем, але й сприяє формуванню екологічно та соціально орієнтованих міських спільнот [99].

Модель компактного міста (Compact City) є важливою концепцією сталого міського розвитку, що спрямована на оптимізацію використання міського простору, мінімізацію негативного впливу на довкілля та підвищення якості життя мешканців. Основною ідеєю цієї моделі є ущільнення забудови в межах наявних міських територій замість їхнього розширення. Це дає змогу скоротити витрати на інфраструктуру, зменшити залежність від приватного транспорту та зберегти природні ландшафти.

Одним із ключових елементів компактного міста є розвиток громадського транспорту, який робить міські послуги більш доступними для всіх верств населення. Наприклад, у Копенгагені розроблено ефективну систему інтегрованого транспорту, яка охоплює швидкісні автобуси, велодоріжки та метро, що знижує потребу у використанні приватних автомобілів. Крім того, пішохідні зони, як у центрі Відня, сприяють створенню безпечного та комфортного середовища для мешканців.

Ще одним важливим аспектом цієї моделі є енергоефективність забудови. У компактних містах активно використовуються сучасні технології для скорочення енергоспоживання будівель,

охоплюючи встановлення систем теплоізоляції, енергоефективного освітлення та застосування відновлюваних джерел енергії. Наприклад, у Стокгольмі запроваджено програми з модернізації житлових будинків, що дають змогу значно скоротити споживання енергії.

Модель компактного міста також передбачає створення багатофункціональних зон, де мешканці можуть жити, працювати, навчатися та проводити дозвілля в межах однієї території. Це зменшує потребу в далеких поїздках і сприяє формуванню соціально згуртованих спільнот.

Водночас реалізація цієї моделі потребує ретельного планування, оскільки ущільнення забудови може призвести до проблем, як-от перенаселеність чи зростання вартості житла. Тому важливо забезпечувати рівномірний розподіл ресурсів, дотримуватися принципів соціальної інклюзії та враховувати потреби різних груп населення [94].

Модель стійкого міського середовища є ключовим елементом політики сталого розвитку, спрямованої на забезпечення гармонійного співіснування людини та природи в умовах урбанізації. Вона ґрунтується на принципах екологічної стійкості, соціальної відповідальності й економічної ефективності. Основною метою цієї моделі є підвищення якості життя громадян за допомогою створення екологічно безпечного та комфортного міського середовища.

Одним із ключових аспектів цієї моделі є розвиток «зелених» зон, які виконують не лише естетичну, але й екологічну функцію. Міські парки, сквери й озеленені дахи сприяють покращенню якості повітря, зниженню рівня шуму та регулюванню температурного режиму. Наприклад, у Берліні реалізовано масштабний проєкт зі створення зелених коридорів, які не лише забезпечують мешканцям доступ до природи, але й сприяють збереженню біорізноманіття.

Управління водними ресурсами є ще одним важливим елементом стійкого міського середовища. У містах ЄС, як-от Амстердам, активно впроваджуються інноваційні системи збору дощової води, її очищення та повторного використання. Такі системи не лише зменшують навантаження на природні водні ресурси, але й допомагають боротися з ризиками затоплень унаслідок кліматичних змін.

Впровадження екологічно чистих технологій є ще одним пріоритетом цієї моделі. Наприклад, у Відні використовуються системи перетворення відходів на енергію, що дає змогу зменшити обсяги відходів, які потрапляють на звалища, і забезпечити місто додатковим джерелом енергії. Крім того, розробка та впровадження програм із сортування й переробки сміття є важливим кроком на шляху до зменшення екологічного впливу міських систем.

Відновлювані джерела енергії є невід'ємною складовою стійкого міського середовища. У багатьох європейських містах впроваджуються проєкти встановлення сонячних панелей на дахах будинків, використання геотермальної енергії та розвиток вітроенергетики. Такі рішення дають змогу зменшити залежність від викопного палива та скоротити викиди парникових газів.

Модель стійкого міського середовища також передбачає розвиток інфраструктури для екологічно чистих видів транспорту, як-от електромобілі та велосипеди. Це сприяє зменшенню рівня забруднення повітря, покращенню здоров'я мешканців та підвищенню якості життя загалом [148].

Інклюзивна модель сталого розвитку є важливим інструментом у формуванні гармонійного та справедливого міського середовища, де кожен громадянин має рівні можливості для реалізації свого потенціалу. Ця модель орієнтована на подолання соціальної нерівності та забезпечення рівного доступу до базових послуг, як-от якісне житло, освіта, медицина та працевлаштування. Її впровадження дає змогу створювати сприятливі умови для життя всіх верств населення, включно із вразливими групами, як-от малозабезпечені сім'ї, люди з інвалідністю, мігранти та літні люди.

Одним із ключових аспектів інклюзивної моделі є розвиток доступного житла. Наприклад, у Барселоні активно реалізуються програми будівництва соціального житла, яке відповідає високим стандартам енергоефективності й екологічної безпеки. Це не лише покращує умови життя малозабезпечених верств населення, але й сприяє зниженню енергетичних витрат домогосподарств.

У сфері освіти інклюзивна модель сталого розвитку акцентує увагу на створенні рівних можливостей для отримання якісної освіти незалежно від соціального чи економічного статусу. Наприклад, у

Гамбурзі впроваджуються ініціативи з надання безкоштовного доступу до навчальних матеріалів і підтримки дітей із багатодітних і малозабезпечених сімей. Такі програми сприяють зменшенню освітньої нерівності та підвищенню рівня загальної грамотності.

Медичне забезпечення також є важливим елементом цієї моделі. У багатьох європейських містах запроваджуються програми забезпечення доступу до медичних послуг для вразливих груп населення. Наприклад, у Відні діють центри первинної медичної допомоги, які пропонують безкоштовні або субсидовані послуги для мігрантів і людей із низьким доходом. Це дає змогу знижувати рівень захворюваності та забезпечувати краще здоров'я для всіх мешканців міста.

Інтеграція мігрантів є ще одним важливим напрямом інклюзивної моделі. У Барселоні створено спеціальні центри, які допомагають мігрантам адаптуватися до нових умов життя, надаючи їм підтримку в працевлаштуванні, навчанні мови та культурній інтеграції. Подібні програми сприяють зміцненню соціальної згуртованості та зменшенню напруження в міських громадах.

Важливим аспектом є залучення громадян до процесів прийняття рішень. Наприклад, у багатьох європейських містах впроваджуються механізми громадського бюджету, які дають змогу мешканцям брати участь у розподілі міських фінансів і визначенні пріоритетних проєктів. Це підвищує рівень довіри між владою та громадянами, а також забезпечує реалізацію потреб різних соціальних груп [111].

Модель орієнтованого на громадянське суспільство управління є одним із найважливіших підходів до забезпечення ефективного міського розвитку в Європейському Союзі. Її ключова ідея полягає в залученні широкого спектра зацікавлених сторін: громадян, громадських організацій, місцевих підприємців, освітніх закладів і медіа – до процесу ухвалення рішень і реалізації політик. Це дає змогу створювати інклюзивне середовище, де враховуються інтереси та потреби різних соціальних груп.

Основою цієї моделі є принцип прозорості, який сприяє підвищенню довіри між громадянами й органами місцевої влади. Наприклад, у багатьох містах ЄС впроваджено платформи електронного

урядування, які дають змогу громадянам стежити за діяльністю влади, брати участь у громадських слуханнях, голосувати за ініціативи або подавати пропозиції щодо покращення міської інфраструктури. У Барселоні платформа *Decidim Barcelona* стала інструментом, за допомогою якого мешканці міста можуть впливати на міський бюджет і визначати пріоритети розвитку.

Особливу увагу в рамках цієї моделі приділяють розвитку місцевих ініціатив. Наприклад, у Гамбурзі створені спеціальні програми підтримки місцевих громадських організацій, які займаються екологічними, соціальними чи культурними проєктами. Такий підхід дає змогу активізувати місцеві громади, підвищувати їхню відповідальність за якість міського середовища й сприяти формуванню довгострокових партнерств між громадськістю та владою.

Модель також спрямована на створення інструментів для зворотного зв'язку між громадянами та владою. У багатьох європейських містах діють офіси омбудсменів, які займаються розглядом скарг громадян і моніторингом виконання міських ініціатив. Це сприяє підвищенню рівня відповідальності влади та забезпечує виконання рішень відповідно до потреб мешканців.

Ще одним важливим аспектом моделі є створення громадських просторів для спільної діяльності. У таких містах, як Амстердам і Відень, активно розвиваються громадські центри, де проводяться навчання, обговорення, культурні заходи та тренінги з питань сталого розвитку. Такі простори сприяють формуванню соціальної згуртованості і підтримці діалогу між різними соціальними групами.

Крім того, модель орієнтованого на громадянське суспільство управління передбачає розвиток систем громадського бюджету. Цей інструмент дає змогу мешканцям визначати, на які проєкти спрямовувати частину міського бюджету. Наприклад, у Парижі та Варшаві громадський бюджет використовується для фінансування ініціатив, запропонованих мешканцями, як-от створення зелених зон, розвиток велосипедної інфраструктури або ремонт освітніх закладів.

Урбаністична стійкість є ключовою моделлю сталого розвитку міст, спрямованою на підготовку до різноманітних кризових ситуацій, як-от природні катастрофи, економічні виклики або глобальні

пандемії. Її основна мета полягає в забезпеченні здатності міст ефективно реагувати на такі виклики, зберігаючи функціональність і якість життя мешканців. Важливість цієї моделі зростає на тлі посилення наслідків змін клімату, урбаністичних перевантажень і зростаючої залежності міст від глобальних економічних і технологічних процесів.

Основні елементи урбаністичної стійкості охоплюють адаптацію до змін клімату, яка передбачає розвиток систем управління ризиками, модернізацію міської інфраструктури й інтеграцію інноваційних технологій. Наприклад, у багатьох містах Європейського Союзу розробляються програми зі зменшення вразливості до кліматичних ризиків, як-от підвищення рівня моря, екстремальні погодні явища або зростання температури.

Модернізація інфраструктури є ще одним важливим аспектом цієї моделі. Це охоплює зміцнення міських будівель і систем, що забезпечують водопостачання, енергетику, транспорт і охорону здоров'я. У Парижі, наприклад, значну увагу приділяють створенню «зелених» дахів і стін, які не лише знижують тепловий ефект у місті, але й сприяють збереженню біорізноманіття, зменшенню забруднення повітря та поліпшенню естетичності міського середовища.

Системи раннього попередження є ще одним ключовим елементом моделі урбаністичної стійкості. Це охоплює розробку технологій моніторингу та прогнозування природних і техногенних катастроф, як-от повені, землетруси чи технічні аварії. Наприклад, у Нідерландах створено унікальну систему прогнозування рівня води в річках, яка допомагає ефективно запобігати затопленням, особливо в прибережних регіонах.

Також важливим компонентом є забезпечення стійкості економічних систем міста, що охоплює підтримку місцевого бізнесу під час криз, створення резервних фондів і розробку механізмів швидкого відновлення економічної активності. Уряди багатьох міст, як-от Амстердам, створюють спеціальні програми для підтримки малого та середнього бізнесу під час економічних спадів, що дає змогу мінімізувати соціальні наслідки кризових ситуацій.

Крім того, модель урбаністичної стійкості враховує потребу в психологічній підтримці мешканців під час криз. Це передбачає організацію освітніх програм із підготовки до надзвичайних ситуацій, створення інформаційних платформ для обміну досвідом і розробку стратегій соціальної згуртованості, які допомагають громадам долати виклики разом.

Урбаністична стійкість також інтегрує екологічні аспекти, як-от розвиток міських зелених зон, впровадження інфраструктури для утилізації відходів і використання відновлюваних джерел енергії. Наприклад, Барселона активно працює над зменшенням вуглецевого сліду через розвиток громадського транспорту, використання сонячної енергії та створення громадських просторів, що сприяють здоров'ю і благополуччю мешканців [90].

Модель «Процвітання без зростання» є інноваційним підходом до міського розвитку, який акцентує увагу не на економічних показниках зростання, а на створенні гармонійного середовища для життя громадян. Ця модель орієнтована на мінімізацію використання природних ресурсів, раціоналізацію споживання та впровадження екологічно відповідальних практик, які дають змогу зменшити навантаження на довкілля.

Основним фокусом моделі є створення комфортних і функціональних громадських просторів, які сприяють соціальній взаємодії, фізичному й ментальному здоров'ю мешканців. Наприклад, у містах Північної Європи активно розвиваються «зелені» зони: міські парки, лісопаркові смуги та рекреаційні території, що стимулюють екологічно свідомий спосіб життя. У Стокгольмі, зокрема, реалізовано масштабний проєкт відновлення природних екосистем, у рамках якого створено численні озеленені простори, розроблено екологічно чисті маршрути для прогулянок і велоспорту, а також забезпечено доступність природи для мешканців міста.

Ключовим аспектом цієї моделі є зниження впливу виробничих процесів на довкілля. Це досягається через впровадження технологій замкненого циклу в промислових зонах, оптимізацію ланцюгів постачання та розвиток екологічно дружніх виробничих

практик. Наприклад, у місті Фрайбург (Німеччина) створено промислові кластери, які використовують відновлювані джерела енергії та повторно переробляють відходи для зменшення вуглецевого сліду.

Ще однією важливою складовою моделі є заохочення екологічної свідомості серед мешканців. Освітні програми, спрямовані на підвищення рівня екологічної грамотності, відіграють значну роль у зміні споживчих звичок. У Копенгагені, наприклад, проводяться регулярні громадські заходи, присвячені переробці відходів, використанню альтернативної енергетики та збереженню природних ресурсів.

Модель «Процвітання без зростання» також передбачає розвиток сталої мобільності. Це охоплює впровадження громадського транспорту з нульовими викидами, будівництво велоінфраструктури та створення пішохідних зон. У Амстердамі, наприклад, значна частина міського бюджету спрямовується на розвиток екологічно чистого транспорту, що сприяє зменшенню викидів парникових газів і покращенню якості повітря.

У рамках цієї моделі особлива увага приділяється соціальній згуртованості та підтримці громадських ініціатив. У містах Іспанії, як-от Барселона, впроваджуються програми, які сприяють розвитку місцевих спільнот, залученню мешканців до прийняття рішень і створенню платформ для взаємодії між різними групами населення [179].

Реалізація концептуальних моделей сталого розвитку в містах ЄС забезпечує інтеграцію інноваційних підходів до міського управління. Однак для досягнення їхньої максимальної ефективності потрібно подолати виклики, пов'язані з нерівномірним фінансуванням, різницею у законодавчих підходах і доступом до технологій.

Моделі сталого розвитку, що поєднують економічні, соціальні й екологічні аспекти, створюють основу для адаптації міст до сучасних викликів. Завдяки їх впровадженню міста ЄС мають змогу стати прикладом для інших країн у досягненні гармонійного урбаністичного розвитку.

4.4. Індикатори оцінки сталого розвитку міст ЄС

Індикатори оцінки сталого розвитку міст Європейського Союзу є важливим інструментом для вимірювання прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку. Вони дають змогу оцінити ефективність політик, спрямованих на підвищення якості життя громадян, збереження довкілля та забезпечення економічної стабільності. Завдяки індикаторам міста можуть не лише аналізувати свої досягнення, але й корегувати стратегії відповідно до актуальних викликів [163]. Важливість таких індикаторів полягає в тому, що вони забезпечують цілісний підхід до оцінки різних аспектів міського розвитку, охоплюючи соціальні, екологічні, економічні та інноваційні компоненти. Вони сприяють підвищенню прозорості в прийнятті рішень, адже дають змогу всім зацікавленим сторонам – від місцевих органів влади до громадських організацій – відстежувати результати впровадження політик та ініціатив.

Крім того, використання індикаторів стимулює міста до інновацій та запровадження передових практик, адже вони стають інструментом здорової конкуренції між регіонами. Наприклад, оцінка екологічної стійкості через рівень використання відновлюваних джерел енергії або кількість зелених зон мотивує міста до розвитку зеленої інфраструктури. Соціальні індикатори, як-от рівень доступності житла чи освіти, дають змогу визначати пріоритети для покращення умов життя найбільш вразливих категорій населення.

Індикатори також допомагають узгоджувати місцеві цілі з глобальними ініціативами, як-от ЦСР ООН або Європейський зелений курс. Це забезпечує системний підхід до планування, спрямований на довгострокову стійкість. Оцінка прогресу на основі індикаторів допомагає містам уникати повторення помилок і вибудовувати стратегії розвитку на основі доказів і кращих практик [163].

Таблиця 4.4 – Основні типи індикаторів сталого розвитку

Тип індикатора	Опис	Приклади індикаторів
Екологічні індикатори	Вимірюють вплив міста на довкілля й ефективність екологічних ініціатив	Викиди CO ₂ , площа зелених зон, споживання енергії з відновлюваних джерел, рівень переробки відходів
Соціальні індикатори	Оцінюють соціальну інклюзію, рівень життя та добробут мешканців	Доступність житла, рівень безробіття, доступ до освіти, охорони здоров'я, соціальна нерівність
Економічні індикатори	Аналізують економічний розвиток, стабільність та інвестиційну привабливість	Рівень ВВП на душу населення, обсяги інвестицій, кількість новостворених підприємств, економічна мобільність
Індикатори мобільності	Відображають розвиток транспортної інфраструктури та мобільності населення	Частка використання громадського транспорту, доступність велосипедних доріжок, інфраструктура для електротранспорту
Індикатори міського управління	Оцінюють ефективність місцевого управління та рівень громадської участі	Відкритість даних, рівень залучення громадян до прийняття рішень, рівень задоволеності роботою місцевої влади
Індикатори здоров'я та добробуту	Оцінюють якість життя через показники охорони здоров'я та добробуту	Тривалість життя, рівень смертності, доступ до чистої води, частота фізичної активності серед населення
Технологічні індикатори	Відображають рівень інновацій і технологічного розвитку міста	Кількість «розумних» пристроїв у міській інфраструктурі, доступ до високошвидкісного інтернету, обсяг цифрових послуг
Культурні індикатори	Вимірюють участь у культурному житті й доступність культурних об'єктів	Кількість культурних подій, відвідуваність музеїв і театрів, інвестиції у культурну спадщину

Джерело: [163].

Таблиця 4.5 – Приклади впровадження індикаторів у містах ЄС

Місто	Індикатор	Сфера	Результати/Досягнення
Амстердам, Нідерланди	Викиди CO ₂ на душу населення	Екологічні	Впровадження плану зменшення викидів CO ₂ на 55 % до 2030 року завдяки розвитку громадського транспорту та велодоріжок
Копенгаген, Данія	Частка відновлюваних джерел енергії	Енергетика	Досягнення 70 % енергопостачання з відновлюваних джерел; запровадження програм стимулювання використання сонячних батарей
Барселона, Іспанія	Площа зелених зон на душу населення	Екологічні	Створення «Суперблоків» – зон із низьким рівнем автомобільного руху, збільшення доступності парків і зелених насаджень
Стокгольм, Швеція	Доступність громадського транспорту	Мобільність	Розширення мережі електричного громадського транспорту, впровадження доступних електробусів і трамваїв
Відень, Австрія	Вартість орендного житла	Соціальні	Регулювання орендної плати через муніципальне управління; 60 % мешканців мають доступ до доступного житла
Гамбург, Німеччина	Рівень переробки відходів	Екологічні	Досягнення 65 % рівня переробки побутових відходів завдяки модернізації систем збору і сортування сміття
Мілан, Італія	Кількість велосипедних доріжок	Мобільність	Збільшення протяжності велосипедних доріжок на 35 % за останні 5 років; розвиток системи велошерингу
Париж, Франція	Частка електротранспорту у місті	Транспорт	Створення мережі зарядних станцій; до 2025 року планується перевести весь громадський транспорт на електрику
Берлін, Німеччина	Рівень задоволеності міською владою	Управління	Залучення громадян через онлайн-платформи для обговорення бюджетів і міських проєктів, підвищення довіри до влади
Дублін, Ірландія	Тривалість життя населення	Здоров'я	Підвищення тривалості життя на 2 роки завдяки програмам з покращення екології, доступу до медицини та здорового способу життя

Джерело: [105; 197; 216].

Рисунок 4.3 – Типи індикаторів оцінки сталого розвитку міст

Джерело: [105, 163, 197, 216].

Розробка та впровадження індикаторів сталого розвитку міст Європейського Союзу стикаються з низкою викликів, що обмежують їх ефективність та вплив. Одним із найважливіших бар'єрів є нестача даних. У багатьох містах, особливо в регіонах з обмеженими фінансовими та технічними можливостями, відсутні необхідні статистичні дані для повного оцінювання сталого розвитку. Це ускладнює не лише моніторинг прогресу, але й визначення ключових проблем та пріоритетів.

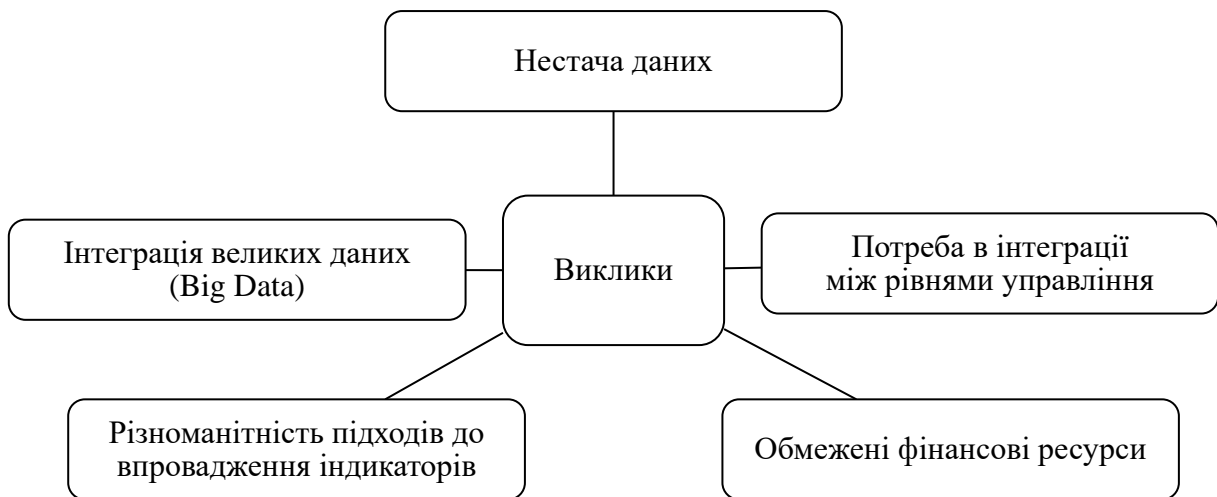

Рисунок 4.4 – Виклики ефективного впровадження індикаторів сталого розвитку міст Європейського Союзу

Джерело: [174].

Ще одним значним викликом є різноманітність підходів до впровадження індикаторів. Регіони та міста суттєво відрізняються за своїми соціально-економічними, культурними й екологічними умовами, що створює труднощі в розробці уніфікованих стандартів для всього ЄС. Ці відмінності потребують адаптації загальних індикаторів до місцевих умов, але така адаптація часто призводить до втрати порівнянності між різними містами [174].

Обмежені фінансові ресурси є ще одним стримувальним чинником. Збирання, обробка й аналіз даних для індикаторів сталого розвитку є дорогим процесом, який вимагає значних інвестицій у технічні засоби, навчання персоналу та створення інформаційних платформ. Для багатьох міст, особливо малих і середніх, забезпечення цих ресурсів стає серйозною проблемою.

Нарешті, ефективне використання індикаторів потребує інтеграції між рівнями управління. Відсутність координації між місцевими, національними та європейськими структурами створює проблеми в зборі й узгодженні даних. Це призводить до дублювання зусиль, втрати часу та зниження ефективності політик сталого розвитку.

Попри існуючі виклики, розвиток індикаторів сталого розвитку має значний потенціал для вдосконалення міського управління. Одним із перспективних напрямів є інтеграція великих даних (Big Data). Сучасні аналітичні інструменти, як-от штучний інтелект і машинне навчання, дають змогу аналізувати значні

обсяги інформації в реальному часі. Це допоможе містам отримувати більш точні та актуальні дані, які потрібні для оцінки прогресу та планування.

Також важливим кроком є удосконалення методології розробки індикаторів. Створення універсальних стандартів, які враховують як загальноєвропейські цілі, так і специфіку окремих регіонів, спростить порівняння результатів між містами. Це сприятиме обміну найкращими практиками та створенню єдиного інформаційного простору.

Не менш важливим аспектом є розвиток локальних індикаторів, які враховують унікальні особливості кожного міста. Наприклад, для портових міст важливими будуть індикатори якості води й управління береговими зонами, тоді як для густонаселених мегаполісів – показники повітряного забруднення та доступності житла. Такий підхід забезпечить більшу адаптивність політик до місцевих умов.

Підвищення ролі громадськості також є ключовим чинником у розвитку індикаторів сталого розвитку. Залучення громадян до процесів моніторингу й оцінки сприятиме підвищенню прозорості управління та підзвітності влади. Громадські ініціативи, зокрема участь у створенні локальних індикаторів або моніторинг екологічних програм, допоможуть залучити більше ресурсів і стимулювати відповідальність усіх сторін.

Індикатори сталого розвитку відіграють ключову роль у реалізації політик ЄС, даючи змогу містам оцінювати й удосконалювати свої стратегії, спрямовані на підвищення добробуту громадян і збереження довкілля.

4.5. Адаптація політик сталого розвитку міст ЄС до умов України

Адаптація політик сталого розвитку міст Європейського Союзу до умов України є важливим кроком у процесі європейської інтеграції, який відкриває нові перспективи для урбаністичного розвитку країни. У контексті сучасних викликів, як-от зношеність інфраструктури, нерівномірний розподіл ресурсів і вплив кліматичних змін, впровадження європейських практик є потрібною

умовою для підвищення якості життя населення та збереження довкілля. Стан урбаністики в Україні відображає значну залежність від застарілих моделей міського планування, що обумовлює потребу в комплексній трансформації.

Основними завданнями адаптації є створення механізмів для впровадження інструментів сталого міського розвитку, що охоплюють сучасні технології, інтеграцію циркулярної економіки та раціональне використання природних ресурсів. Важливою складовою є посилення інституційної спроможності місцевих органів влади, які повинні не лише впроваджувати політики сталого розвитку, але й забезпечувати прозорість та ефективність управління. Окрему увагу варто приділити врахуванню локальних особливостей, зокрема демографічних, економічних та екологічних характеристик різних регіонів України [76].

Крім того, адаптація передбачає розвиток співпраці між українськими містами та європейськими партнерами, участь у міжнародних програмах та ініціативах, як-от Horizon Europe, LIFE та New Urban Agenda. Це створює можливості для залучення інвестицій, обміну досвідом і підвищення професійної компетенції місцевих фахівців.

Таблиця 4.6 – Основні напрями адаптації політик сталого розвитку міст ЄС до умов України

№ з/п	Напрямок	Опис	Європейський досвід
1	2	3	4
1.	Інтеграція принципів циркулярної економіки	Впровадження системи сортування та переробки відходів, розвиток вторинного використання матеріалів, створення відповідної інфраструктури	Політики Німеччини та Нідерландів у сфері управління відходами [89]
2.	Реформування транспортної системи	Розвиток електричного громадського транспорту, велосипедної інфраструктури для зменшення забруднення повітря та підвищення мобільності населення	Амстердам, Копенгаген – приклади розвитку велосипедної інфраструктури та електротранспорту

Продовження таблиці 4.6

1	2	3	4
3.	Енерго-ефективність і зелені технології	Впровадження відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності будівель, зниження викидів парникових газів	Скандинавські країни – теплові насоси, сонячна та вітрова енергетика; програми SECAP [90]
4.	Урбаністична стійкість	Адаптація міст до змін клімату: створення зелених зон, покращення водопостачання, розробка систем захисту від повеней	Одеса, Київ можуть використати досвід європейських міст у протидії наслідкам змін клімату [93]
5.	Інституційна спроможність та участь громадян	Підвищення ефективності управління, залучення громадян до процесів прийняття рішень, розвиток місцевих інституцій	Залучення громадян через механізми участі, подібні до тих, що використовуються в ЄС

Джерело: [76].

З 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в Європейському Союзі, активізувавши зусилля в політичній, економічній, науковій, освітній і культурній сферах для досягнення повноправного членства. Для інтеграції в ЄС її соціально-економічна та політична системи мають відповідати Копенгагенським і Мадридським критеріям [65], які охоплюють вимоги щодо забезпечення прав людини, верховенства права, демократичного устрою, економічної стабільності, прозорості інституцій, реформ судової системи тощо.

У контексті реформ децентралізації та розвитку місцевого самоврядування, які розширили повноваження та збільшили ресурси місцевих органів влади, міста як агломераційні об'єднання набувають ключового значення в забезпеченні відповідності України критеріям вступу до ЄС. Реформи зосереджуються на оновленні нормативно-правової бази для розвитку міст, залученні стейкхолдерів, покращенні якості громадських послуг, модернізації інфраструктури, дотриманні європейських стандартів (зокрема, в будівельній і транспортній галузях), ефективному використанні місцевих бюджетів, боротьбі з корупцією, а також питаннях продовольчої безпеки, охорони здоров'я, освіти, ринку праці та безпеки.

Концепція гармонійного сталого розвитку, що є основною для країн ЄС, має стати фундаментом інтегрованого розвитку українських міст. Визначальним документом у цій сфері є «Нова програма розвитку міст» (New Urban Agenda) [166], ухвалена на конференції ООН 2016 року.

Агломераційні системи розглядаються в рамках цієї програми як основні рушійні сили економічного розвитку країн і міжнародних відносин. Програма ставить за мету забезпечення інтегрованого й сталого розвитку міст для досягнення цілей сталого розвитку в умовах урбанізації. Серед ключових функцій міст [76]:

забезпечення високого рівня життя через реалізацію права на житло, доступ до безпечної питної води, якісних громадських послуг, модернізацію інфраструктури, енергозаощадження та покращення якості повітря;

скорочення соціальної нерівності, ліквідація бідності, підтримка соціально незахищених верств населення;

боротьба з дискримінацією, гендерною нерівністю та насильством;

впровадження ресурсозберігаючих моделей споживання й виробництва;

створення умов для участі громадськості в управлінні містами через екологічно чисті й доступні громадські простори;

розвиток ефективних і безпечних транспортних систем;

підвищення адаптації міст до стихійних та антропогенних лих;

захист і відновлення екосистем, природних ресурсів і біорізноманіття.

Для досягнення цих цілей програма пропонує переглянути підходи до проектування, планування, фінансування й управління агломераціями, а також модернізувати місцеві фіскальні системи, міське планування й інфраструктуру. Значна увага приділяється створенню механізмів моніторингу всіх аспектів функціонування міст.

Програма також формує ідеологічну основу розвитку міст, базуючись на принципах демократії, дотримання прав людини, рівності, справедливості та безпеки. Її впровадження спрямоване на підвищення якості життя, оптимізацію управління ресурсами та вирішення актуальних соціально-економічних проблем.

Українські міста повинні враховувати європейський досвід у плануванні міського середовища, зокрема через впровадження інтегрованих стратегій розвитку. Наприклад, ініціатива GIZ «Інтегрований розвиток міст в Україні» сприяє підготовці довгострокових планів розвитку, що враховують соціальні, економічні й екологічні аспекти [26]. 2016 року уряд України взяв на себе зобов'язання впроваджувати принципи Лейпцизької хартії як базову модель сталого розвитку міських територій. У цьому контексті проєкт «Інтегрований розвиток міст в Україні II» спрямований на вдосконалення процесів інтегрованого розвитку міст (ІРМ) через впровадження відповідних підходів на національному та місцевому рівнях.

З 2023 року проєкт активно підтримує такі ключові напрями: адаптацію консалтингових програм у рамках запровадження національної політики розвитку міст, орієнтованої на гармонізацію нормативно-правової бази з європейськими стандартами в сфері планування, будівництва та реконструкції; консультування громад щодо розробки чи оновлення концепцій інтегрованого розвитку міст (КІРМ) або програм комплексного відновлення (КПВ); а також організацію практико-орієнтованих навчальних заходів для підвищення професійної компетентності. За підтримки Федерального уряду Німеччини та Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO) проєкт реалізується у Вінниці, Чернівцях, Полтаві, Львові, Житомирі, Харкові, Мелітополі, Миколаєві та Подільському районі Києва. Основні напрями діяльності включають розробку національної стратегії розвитку міст та житлової політики, сприяння сталому розвитку міст, підтримку місцевого економічного зростання й оптимізацію роботи органів місцевого самоврядування. Досвід впровадження на місцевому рівні поширюється через навчальні мережі, що сприяє його інтеграції в політичні процеси на національному рівні [25].

Європейський підхід до міського управління підкреслює важливість залучення громадян до процесів прийняття рішень. В Україні розвиток інституційної спроможності місцевого самоврядування через програми підвищення кваліфікації та створення відкритих платформ для громадянського моніторингу сприятиме більш ефективному впровадженню політик сталого розвитку.

Основними бар'єрами для адаптації є недостатнє фінансування, обмежені технічні можливості та брак професійних кадрів. Крім того, політична нестабільність і нерівномірний розподіл ресурсів між регіонами значно ускладнюють впровадження європейських підходів. Також важливо враховувати, що адаптація потребує не лише впровадження нових технологій, але й змін у законодавчій базі та ментальності громадян.

Рисунок 4.5 – Ключові проблеми міст України на думку фахівців Міжнародного банку реконструкції та розвитку й Світового банку
Джерело: [76].

Попри виклики, адаптація європейських політик сталого розвитку до умов України має значний потенціал. Використання сучасних технологій, залучення міжнародних партнерів, як-от ЄС або ООН, та інтеграція до європейських програм, як-от Horizon Europe або LIFE, відкривають нові можливості для українських міст. Залучення громадськості, розвиток місцевого самоврядування та формування довгострокових стратегій дадуть змогу підвищити ефективність впровадження сталого розвитку.

Адаптація політик сталого розвитку міст ЄС до українських реалій є стратегічно важливим завданням, яке має значний потенціал для прискорення європейської інтеграції України. Цей процес спрямований на формування нових підходів до міського планування, які враховують глобальні виклики та локальні особливості. Переймаючи найкращі європейські практики, Україна отримує можливість удосконалювати міські інфраструктури, запроваджувати енергоефективні технології, інтегрувати циркулярну економіку та зменшувати екологічне навантаження на природне середовище [61].

Крім того, адаптація політик сталого розвитку сприяє залученню інвестицій та міжнародної технічної допомоги, що створює додаткові ресурси для модернізації міських систем. Це також сприяє підвищенню інституційної спроможності місцевих органів влади, які мають забезпечувати ефективне впровадження цих політик, одночасно посилюючи громадську участь у прийнятті рішень. У результаті цього формується нова парадигма управління містами, яка базується на принципах інноваційності, прозорості та підзвітності.

Завдяки адаптації політик сталого розвитку створюються умови для гармонійного розвитку міст, які відповідають вимогам сучасності. Це охоплює збереження природних екосистем, що є важливим чинником у боротьбі зі змінами клімату, та забезпечення біорізноманіття. Поліпшення якості повітря досягається через впровадження екологічно чистих транспортних засобів, розвиток громадського транспорту та створення «зелених» зон у

міських територіях. Раціональне використання ресурсів, зокрема води, енергії та будівельних матеріалів, сприяє зниженню навантаження на довкілля та зменшенню залежності від викопних джерел енергії.

У цьому контексті підвищення комфорту для жителів охоплює створення інфраструктури, орієнтованої на їхні потреби: доступне житло, сучасні системи управління відходами, оптимізовані системи міського планування, пішохідні та велосипедні зони. Впровадження цифрових технологій, як-от «розумні» міста, дає змогу покращити якість комунальних послуг, зробити їх доступнішими та ефективнішими [65].

Зрештою, реалізація цих заходів сприяє формуванню міст, які забезпечують високу якість життя своїх громадян. Соціальна згуртованість досягається через інтеграцію всіх верств населення в економічне та соціальне життя міст, створення інклюзивного середовища та сприяння активній участі громадян у прийнятті рішень. Економічна стабільність забезпечується розвитком циркулярної економіки, підтримкою інноваційного підприємництва та залученням інвестицій. Екологічна стійкість досягається через зменшення викидів парникових газів, впровадження відновлюваних джерел енергії та створення екологічно чистих зон.

Адаптація політик сталого розвитку дає змогу українським містам не лише відповідати викликам сучасності, а й стати прикладом ефективного управління, що забезпечує баланс між економічними, соціальними й екологічними аспектами. Для відповідності України критеріям вступу до ЄС стратегічним пріоритетом у діяльності уряду, місцевих органів влади, політичних діячів, національних об'єднань і міжнародних організацій має стати забезпечення збалансованого та сталого розвитку міст як агломераційних центрів.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Сталий розвиток, міський порядок денний, циркулярна економіка, «розумне» місто, компактне місто, урбаністична стійкість, соціальна інклюзія, індикатори сталого розвитку, багаторівневе управління, інноваційний підхід, європейська інтеграція, міська інфраструктура, екологічна відповідальність, адаптація політик, цифрова трансформація, кліматична нейтральність, міські ініціативи, залучення громадськості, Європейський зелений курс, SECAP.

Запитання для самоконтролю знань

1. Назвіть основні передумови формування політик сталого розвитку міст у ЄС.
2. Що таке міський порядок денний для ЄС, які його ключові завдання?
3. У чому полягає сутність концепції «розумного» міста, які переваги вона надає?
4. Поясніть, як модель компактного міста сприяє сталому розвитку урбанізованих територій.
5. Назвіть, які індикатори використовуються для оцінки сталого розвитку міст ЄС.
6. У чому полягають виклики під час впровадження індикаторів сталого розвитку?
7. Як адаптація політик сталого розвитку міст ЄС може сприяти розвитку міст України?
8. Прокоментуйте екологічні ініціативи, які запроваджуються в рамках Європейського зеленого курсу.
9. Поясніть, як циркулярна економіка інтегрується в стратегії сталого розвитку міст.
10. Які аспекти громадської участі забезпечують прозорість міського управління?

Проблемні запитання для обговорення

1. Поясніть, як урбаністичні моделі сталого розвитку впливають на покращення якості життя в містах ЄС.
2. Які інструменти можуть допомогти Україні адаптувати європейські практики сталого міського розвитку?
3. Чи є концепція «процвітання без зростання» практичною для міст із високим рівнем урбанізації?
4. Як новітні технології змінюють підходи до міського управління в умовах кліматичних викликів?
5. У чому полягають ключові перешкоди для інтеграції соціальної інклюзії в стратегії сталого розвитку?

Тестові завдання

1. Яка з моделей міського розвитку базується на інтеграції цифрових технологій:

- а) Компактне місто;
- б) Розумне місто;
- в) Процвітання без зростання;
- г) Урбаністична стійкість.

2. Основний принцип, який лежить в основі моделі компактного міста:

- а) ущільнення забудови та розвиток громадського транспорту;
- б) збільшення індустріальних зон;
- в) мінімізація участі громадян у плануванні;
- г) максимальне використання викопного палива.

3. Що є основною метою використання індикаторів сталого розвитку:

- а) максимізація економічних прибутків;
- б) оцінка ефективності політик сталого розвитку;
- в) створення умов для урбанізації;
- г) скорочення державного фінансування.

4. Ініціатива ЄС, яка спрямована на підвищення енерго-ефективності міст:

- а) WiFi4EU;
- б) SECAP;
- в) Циркулярна економіка;
- г) Horizon Europe.

5. Що є основною перевагою адаптації політик сталого розвитку міст ЄС для України:

- а) збільшення державних витрат;
- б) перейняття інноваційних практик і покращення міської інфраструктури;
- в) розвиток військової інфраструктури;
- г) зменшення участі громадян у міському управлінні.

6. Концепція, яка спрямована на розвиток екологічно відповідального способу життя в містах:

- а) модель компактного міста;
- б) модель «Процвітання без зростання»
- в) модель орієнтованого на громадянське суспільство управління;
- г) модель урбаністичної стійкості.

7. Ключовим аспектом впровадження моделі «розумного» міста є:

- а) забезпечення безпеки даних;
- б) збільшення висотної забудови;
- в) розвиток промислових зон;
- г) мінімізація витрат на міську інфраструктуру.

8. Яка з моделей передбачає залучення громадян до прийняття рішень:

- а) Процвітання без зростання;
- б) Орієнтованого на громадянське суспільство управління;
- в) Компактне місто;
- г) Урбаністична стійкість.

9. Основною метою міського порядку денного для ЄС є:

- а) збільшення кількості промислових зон;
- б) гармонійний розвиток міських територій;
- в) зменшення ролі місцевого управління;
- г) скорочення населення міст.

10. Яке завдання виконує циркулярна економіка в контексті міського розвитку:

- а) підвищує використання викопного палива;
- б) сприяє повторному використанню матеріалів і мінімізації відходів;
- в) стимулює інтенсивне розширення міської забудови;
- г) зменшує роль громад у міському плануванні.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Б	А	Б	Б	Б	Б	А	Б	Б	Б

ТЕМА 5

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС

5.1. Інноваційні зрушення у формуванні політик сталого розвитку регіонів ЄС.

5.2. Фінансування сталого розвитку регіонів ЄС: пріоритети для ЄС.

5.3. Основні пріоритети сталого розвитку міст у задоволенні потреб майбутніх поколінь.

5.4. Інтегральні показники сталого розвитку міст із застосуванням методик ЄС для оцінювання та їх адаптація в Україні.

5.1. Інноваційні зрушення у формуванні політик сталого розвитку регіонів ЄС

Регіональна інноваційна система (далі – РІС) – це система інноваційних мереж та інституцій, які, вступаючи між собою в міцні взаємозв'язки, генерують нові знання з метою отримання якомога кращих результатів інноваційної діяльності в регіоні.

Регіональна інноваційна система Європейського Союзу (далі – РІС ЄС) характеризується мережевою структурою, в рамках якої відбувається диференціація потоків матеріальних ресурсів, фінансових операцій, а також офіційних і неофіційних передач знань та ідей між ключовими учасниками, утворюючи виробничі ланцюги товарів і послуг. Це є один з ефективних механізмів інтенсифікації створення й впровадження нових технологій і формування інноваційних стратегій ЄС.

Інноваційний ринок в ЄС відрізняється своєю унікальністю порівняно з виробничими сферами, особливо за рахунок широкого застосування емпіричних методів типу «проб і помилок» та складних способів верифікації інформації. Такий підхід вимагає значних комунікаційних витрат, аналогічних транзакційним витратам, які потребують оптимізації в контексті забезпечення кінцевого споживача інноваційним продуктом. Дворівнева модель, яка охоплює спеціалізовану підтримку інноваторів (інжиніринг, патентування та

інші послуги) і стандартні послуги (кредитування, правова підтримка тощо), дає змогу РІС ЄС ефективно консолідувати зусилля інноваційних суб'єктів.

Ступінь інтеграції РІС Європейського Союзу в глобальну інноваційну мережу та її позиція у глобальному ланцюгу доданої вартості визначається часткою доданої вартості, що створюється на рівні країн / регіонів у структурі їх експорту. Суттєву роль у формуванні інноваційних переваг відіграють європейські транснаціональні корпорації (далі – ТНК), переважна частина яких зосереджена в Німеччині, Франції, Італії та Нідерландах. Ці корпорації відіграють ключову роль у плануванні інноваційних стратегій, стимулюючи інтернаціоналізацію наукових досліджень і розвитку, а також реалізацію інновацій на міжнародному рівні. Згідно з даними Scoreboard 2021 2020 року ТНК ЄС здійснили інвестиції у розмірі 908,9 млрд євро в наукові дослідження і розробки, що становить приблизно 90 % від загального обсягу наукових досліджень і розробок (далі – ДіР), здійсненого приватним сектором світової економіки [114].

Наукові дослідження інноваційних процесів у Європейському Союзі свідчать, що великі транснаціональні корпорації активно застосовують модель географічно розподіленої організації наукових досліджень і розробок. Ця модель дає змогу ТНК залучати передові розробки, що існують у різних країнах за межами ЄС, тим самим підвищуючи якість власних активів. Такий підхід сприяє глобалізації інноваційного процесу і збільшує мобільність капіталу, особливо в рамках Європейського Союзу. Філії ТНК, що розташовані переважно в країнах ЄС, відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності регіону на міжнародних ринках.

Значну увагу в стратегії інноваційного розвитку ЄС займає концепція «розумної спеціалізації» (або смарт-спеціалізації).

Смарт-спеціалізація (smart specialization) – це концепція і політика ЄС, що спрямована на підтримку інноваційного розвитку регіонів через краще розкриття їх потенціалу з метою підвищення їх конкурентоспроможності на світових ринках. Для підтримки інноваційних процесів і налагодження партнерства між різними країнами створено Європейську платформу смарт-спеціалізації.

Концепція «розумної спеціалізації» була вперше представлена експертною групою «Знання для зростання» Європейського Союзу 2009 року як інноваційний підхід до приваблення глобальних інвестицій у сектор наукових досліджень і розробок з метою підвищення атрактивності європейських регіонів. Вона була втілена як один з трьох взаємопов'язаних пріоритетів у стратегічному документі ЄС щодо сталого розвитку – «Європа 2020» [116]:

1. Розумне зростання (smart growth), яке базується на знаннях та інноваціях.

2. Стале зростання (sustainable growth), яке підтримує ресурсоефективну, «зелену» та конкурентоспроможну економіку.

3. Інклюзивне зростання (inclusive growth), що сприяє створенню економіки з високим рівнем зайнятості та забезпечує економічну, соціальну й територіальну інтеграцію.

Розглядаючи смарт-спеціалізацію в контексті просторової динаміки інтеграції, варто зазначити, що вона є каталізатором економічного зростання через інвестування в науково-дослідницьку діяльність та інновації, ефективно координуючи державні ресурси для розвитку підприємництва та підвищення конкурентоспроможності. З іншого боку, вона спрямована на вирішення специфічних регіональних проблем країн-членів ЄС, як-от нестача людського капіталу та нерівний доступ до інноваційних розробок, сприяючи тим самим ефективнішому використанню регіонального потенціалу [87].

Концепція реалізується за допомогою семи основних принципів, серед яких унікальність регіону, стратегічне бачення, крос-кластерна взаємодія, розвиток товарів і послуг, «розумні» інновації, форсайт-аналіз та об'єктне фінансування [85; 161].

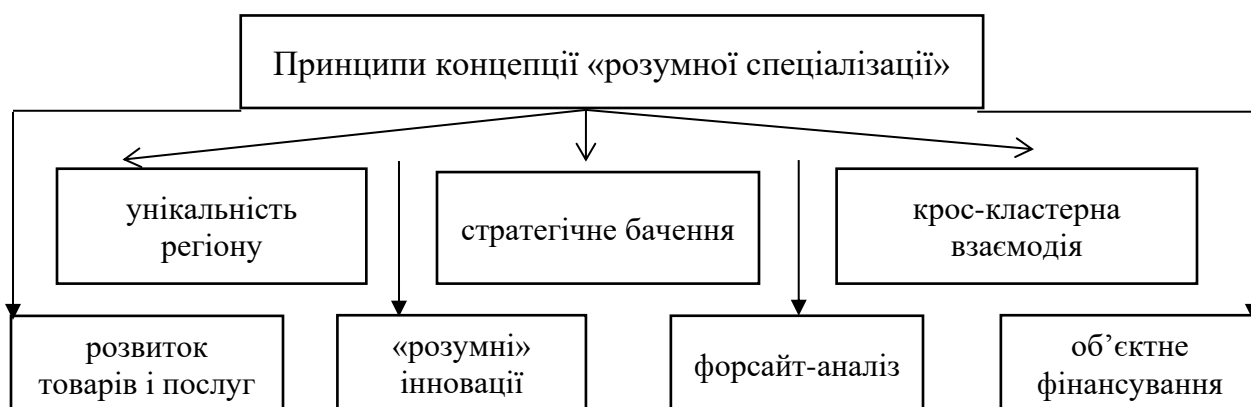

Рисунок 5.1 – Принципи стратегії «розумної спеціалізації»

Джерело: [85; 161].

Нині концепція «розумної спеціалізації» вбудована в рамкову програму Horizon Europe 2021–2027 років. Ця ініціатива передбачає стимулювання сталого зростання через «економіку знань», інновації, освіту та цифрове розвиток. Підхід базується на інвестуванні у сфери з високим стратегічним потенціалом кожного з регіонів Європи, враховуючи їхні унікальні переваги та недоліки. Особливість цього підходу полягає у фокусі на адаптивну координацію політик замість традиційного секторального підходу, що дає змогу враховувати регіональні аспекти й уникати «синдрому наслідування». У результаті розумної спеціалізації відбувається підвищення конкурентоспроможності регіонів і зменшення асинхронності розвитку інноваційної діяльності між країнами-членами ЄС.

Національні й регіональні стратегії досліджень та інновацій, відомі як RIS3, є інтегрованими програмами, які охоплюють такі основні завдання [119]:

Рисунок 5.2 – Основні завдання національних і регіональних стратегій досліджень та інновацій (RIS3)

Джерело: [119].

Отже, основною метою «розумної спеціалізації» є диверсифікація економічної структури регіонів за рахунок розвитку нових, спеціалізованих напрямів інноваційної діяльності, стимулювання економічного зростання і створення нових робочих місць, а також підтримка співпраці між місцевими владами, науковими установами, бізнесом та громадянським суспільством [119].

Основним інструментом досягнення мети стратегії «розумної спеціалізації» є цілеспрямований вибір і фінансування з державних і приватних фондів тих сфер діяльності, які сприяють зміцненню взаємодії між інноваційною та підприємницькою сферами для створення конкурентних переваг [120].

Таблиця 5.1 – Основні завдання та результати стратегії «розумної спеціалізації» в контексті зміцнення інноваційно-підприємницької взаємодії в державах-членах ЄС

Стратегічний аспект	Характеристика
Цілеспрямований вибір та фінансування	Вибір і фінансування сфер діяльності, що сприяють зміцненню інноваційної та підприємницької взаємодії
Активізація розвитку нових видів діяльності	Бізнес як інформаційна база для ідентифікації можливостей і пріоритетів, держава створює умови для розвитку партнерств
Підтримка засобів виробництва	Інвестування в проекти для підтримки виробництва та диверсифікації економік, незалежно від походження проектів
Формування ключових мереж і кластерів	Кожен сектор або регіон може стати майданчиком для реалізації перспективних трансформаційних проектів

Джерело: [120].

У період 2014–2020 років умовою для отримання фінансування від Європейського фонду регіонального розвитку була розробка стратегій «розумної спеціалізації» державами-членами для їх регіонів, де вибір технологій здійснювався на місцевому рівні з активним залученням підприємців. Регіони, спеціалізовані в однакових сферах, кооперувалися в рамках тематичних платформ з питань модернізації промисловості, енергетики, виробництва продовольства, з наданням переваги напрямам стійкої енергетики в своїх

стратегіях «розумної спеціалізації». Використання таких інструментів, як промислові та інноваційні кластери, технологічні долини, наукові парки, освітні центри та спеціальні економічні зони, стало основою для реалізації стратегій.

Стратегія RIS3 передбачає не тільки широкий пошук нових напрямів для диверсифікації з використанням інновацій, але й постійний моніторинг та оцінку їх результативності за допомогою заздалегідь розроблених критеріїв. Це забезпечує стратегічну гнучкість і дає змогу своєчасно корегувати пріоритети залежно від потреб і можливостей регіону, сприяючи в такий спосіб життєздатності інноваційних проєктів.

Використання принципів «інноваційної спрямованості», яке визначається пошуком унікальної спеціалізації, та «диверсифікованості», що передбачає створення нових видів економічної діяльності у рамках стратегії RIS3, сприяє досягненню переваг. Ці переваги полягають у збалансованості результатів діяльності в галузевому та територіальному аспектах, де вдосконалення показників в одній сфері, зокрема, там де сконцентровано максимальний досвід, компетенції та технології, сприяє покращенню показників у всіх інших сферах. З іншого боку, забезпечується координація та посилення взаємодії між різними галузевими процесами з планування, що веде до економії часу, ресурсів та енергії ключових виконавців. Також це сприяє ефективному вирішенню конфліктних ситуацій, пов'язаних з потребою в забезпеченні результатів у короткостроковій та довгостроковій перспективі, що веде до прискореної інтеграції у світовий ринок і ринок інтеграційних об'єднань [1].

Принципи «відкритості», «доповнюваності» та «паритетності» стратегії RIS3 визначають злагодженість спільної роботи у плануванні й орієнтацію в складних питаннях взаємодії, забезпечуючи комплексність процесу планування й можливості внеску у загальний процес з орієнтацією на компетенції. Це також охоплює розробку рішень, що можуть бути ефективно реалізовані на практиці, та надання експертної підтримки у сферах, де це доцільно.

Успішне впровадження «розумної спеціалізації» веде до застосування певних пільг, визначених у нормативних та правових документах для регіонів, що втілюють принципи «розумної спеціалізації».

Європейські експерти виділяють 6 етапів реалізації стратегії, кожен з яких має свої специфічні інструменти.

Отже, стратегія «розумної спеціалізації» орієнтується не на досягнення ізольованих цілей у окремих секторах, а на зміцнення порівняльних переваг в існуючих або нових сферах, мотивуючи приватний сектор до самостійного виявлення ринкових можливостей та визначення перспективних сфер для інновацій. Держава зі свого боку зосереджується на створенні сприятливих умов та усуненні перешкод для розвитку інновацій.

Особливість сучасної регіональної інноваційної системи ЄС полягає в активному використанні технологічних платформ. Поняття «технологічна платформа» було запропоновано Європейською комісією на початку 2000-х років для визначення тематичних напрямів, у межах яких формуються пріоритети науково-технологічного розвитку ЄС.

Технологічна платформа (далі – ТП) – це інструмент ЄС, який структурує інтереси різних сторін на конкретних напрямках інноваційної діяльності.

Для країн-ЄС технологічна платформа визначає комунікаційний майданчик для взаємодії бізнесу, науки, громадян і держави з питань модернізації та науково-технічного розвитку за певними технологічними напрямами. ТП перетворюють інноваційні інструменти технологічного прогресу в інструменти контролю ринку, забезпечуючи ідеальну структуру для реалізації інновацій через багатосторонню колаборацію. Зазначимо, що в сучасному конкурентному середовищі технологічні платформи стають інструментом переваги для транснаціональних корпорацій, які, з одного боку, на ранніх етапах мають майже виключне право встановлювати правила взаємодії для претендентів технологічних платформ, а з іншого – формують парадигму розвитку окремого ринку та пов'язаних з ним виробництв на довгі роки.

Представимо в таблиці 5.2 роль технологічних платформ у формуванні конкурентних переваг транснаціональних корпорацій в інноваційній системі ЄС.

Таблиця 5.2 – Роль технологічних платформ у формуванні конкурентних переваг транснаціональних корпорацій в інноваційній системі ЄС

Аспект	Опис
Майже виключне право на встановлення правил	ТНК мають можливість на ранніх етапах встановлювати правила взаємодії для претендентів з технологічними платформами
Формування парадигми розвитку ринку	ТНК визначають напрями розвитку окремих ринків і виробництв на тривалий період
Володіння провідними технологічними платформами	ТНК володіють ключовими та високоефективними технологічними платформами в межах регіональної інноваційної системи ЄС
Контроль над доступом до ринків	ТНК через технологічні платформи контролюють доступ до найбільш прибуткових ринків
Формування ієрархії учасників інновацій	Технологічні платформи сприяють формуванню ієрархії серед учасників інноваційного процесу

Джерело: [129].

До кінця другого десятиліття ХХІ століття ТНК країн Західної Європи зберегли лідируючі позиції у сферах, як-от виробництво телекомунікаційного устаткування, фармацевтика та біотехнології, за кількістю досліджень та розробок, здійснених за кордоном. Вони випередили за цим показником ТНК з США та Японії. 2019 року інтенсивність досліджень і розробок серед держав-членів ЄС досягла свого піку: 3,40 % – у Швеції, 3,19 % – в Австрії та 3,18 % – у Німеччині, що перевищило встановлений план-ціль ЄС у 3,0 % [122]. У період з 2010 по 2020 роки кількість дослідників у державах-членах ЄС зросла на 546 тисяч, досягнувши 1,89 млн осіб, з більшістю працюючих у бізнес-секторі (55 %) та вищій освіті (33 %). Високі темпи зростання кількості дослідників були зафіксовані у Греції, Угорщині, Польщі, а також у Нідерландах, Ірландії, на Мальті та Кіпрі [121].

Політика та практика в сфері досліджень і розробок в ЄС підкріплюються моніторингом ключових індикаторів Європейським комітетом досліджень та інновацій, що охоплює ефективність національних дослідницьких мереж, бюджетні асигнування на наукові розробки, які спрямовані на транснаціональні дослідження, і відкритість ринку праці для дослідників. Водночас питання «вільної циркуляції знань» залишається більш складним через розходження в політиці та правозастосовній практиці, зокрема у сфері прав інтелектуальної власності та забезпеченні доступу до публікацій і баз даних [118; 128].

Отже, інноваційні зрушення у формуванні політик сталого розвитку регіонів ЄС полягають в активному поширенні інновацій і нових знань через відкритий доступ у межах регіональної інноваційної системи. Сучасна регіональна інноваційна система ЄС базується на концепції «розумної спеціалізації», що сприятиме економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу та розвитку інноваційної інфраструктури. Синергетичний ефект досягається завдяки об'єднанню власних національних інноваційних стратегій країн-членів ЄС. У розбудові регіональної інноваційної системи ЄС активно використовуються технологічні платформи як ефективний інструмент взаємодії науки та бізнесу. Нині транснаціональні корпорації є власниками провідних технологічних платформ, успішно інтегруючи весь ланцюжок доданої вартості інноваційного процесу.

5.2. Фінансування сталого розвитку регіонів ЄС: пріоритети для ЄС

Фінансування сталого розвитку регіонів у Європейському Союзі характеризується комплексністю та багат шаровістю, що відображається в різних рівнях доступу до фінансових ресурсів. Особливість системи полягає в тому, що вона розрізняється залежно від статусу країни-члена ЄС та її конкретних потреб. Важливим аспектом є існування специфічних фондів і фінансових інструментів, доступних виключно для держав-учасниць Союзу, як-от структурні та інвестиційні фонди ЄС. До вищезазначених функціонують також фінансові інструменти, що забезпечують можливості для

країн, що не є членами ЄС. Програми, які відкриті для ширшого кола бенефіціарів, охоплюють Horizon 2020, Creative Europe, Twinning та COSME. Ці ініціативи забезпечують стратегічну підтримку в широкому спектрі секторів – від наукових досліджень до культурного обміну.

Європейський Союз також реалізує регіональні програми, що націлені на підтримку певних територій, серед яких важливе місце займають Європейська політика сусідства та різноманітні транскордонні ініціативи. Такі програми акцентують на стимулюванні регіонального розвитку, зокрема в Дунайському та Чорноморському регіонах.

На національному рівні країни можуть звертатися до ЄС із проханням про фінансування конкретних проєктів. В Україні, наприклад, значні ресурси залучаються через такі програми, як U-LEAD та Association4U. Крім того, програми ad hoc спрямовані на вирішення специфічних потреб, що виникають унаслідок кризових ситуацій, включно з програмами підтримки переселенців, що стали відповіддю на виклики, породжені нестабільними умовами.

Структурні та інвестиційні фонди ЄС – це фінансові інструменти регіональної політики ЄС, спрямовані на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу й досягнення економічної та соціальної згуртованості.

Європейські структурні й інвестиційні фонди відіграють ключову роль у реалізації амбітної регіональної інвестиційної стратегії ЄС, яка спрямована на підтримку соціального й економічного прогресу різноманітних регіонів Європи. Ця програма забезпечує зменшення диспаритетів між регіонами, використовуючи комплексний підхід до фінансування. Програма націлена на забезпечення більшої інтеграції менш розвинених регіонів за допомогою залучення значних фінансових ресурсів, які передбачені для держав-членів ЄС.

Програма також відкрита для інших європейських країн, особливо через механізми територіального співробітництва (Interreg) та спеціалізовані програми фінансової допомоги для країн-кандидатів і потенційних кандидатів на членство в ЄС (Інструмент допомоги перед приєднанням). Це забезпечує ширше охоплення в європейські

інтеграційні процеси та підтримує розвиток потенційних кандидатів до членства.

Європейська комісія у співпраці з країнами-членами ЄС адмініструє п'ять основних європейських структурних та інвестиційних фондів: Європейський фонд регіонального розвитку, Фонд згуртування, Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільської місцевості, Європейський соціальний фонд та Європейський фонд морського та рибного господарства. Ці фонди ініціюють інвестиції у ключові сектори, сприяючи створенню робочих місць, соціальній рівності та стійкому розвитку економіки.

Фінансування цих фондів заплановане на семирічні періоди з актуальним циклом, що охоплює 2014–2020 роки, а наступний період фінансування, який триватиме з 2021 по 2027 роки, надає нові можливості для втілення важливих проєктів, особливо в часи, коли публічний сектор потребує істотних реформ. Загальна сума фінансування всіх напрямів на період 2021–2027 років становить €392 млрд євро. Ці фонди є фінансовими інструментами регіональної політики ЄС, спрямовані на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу, а також у реалізації великомасштабних європейських проєктів, спрямованих на поліпшення соціальних умов і досягнення економічного й соціального згуртування. 23 червня 2022 року Україна отримала статус країни-кандидата до ЄС. З погляду європейської політики згуртованості це означає додаткові фінансові можливості задля кооперації та євроінтеграції.

Структурні й інвестиційні фонди виконують стратегічну роль у зниженні економічних диспропорцій між різними регіонами та країнами ЄС, стимулюючи сталий розвиток менш розвинених територій. Водночас основну фінансову підтримку отримують слабкі й вразливі регіони, що мають найбільші потреби в соціальному й економічному розвитку, проте механізми ЄС дають змогу залучати кошти й для інших регіонів згідно з різними програмами.

Фінансування структурних та інвестиційних фондів здійснюється безпосередньо з бюджету ЄС, який формується із внесків держав-членів. Понад 76 % ресурсів ЄС розподіляються через систему спільного управління, загалом через п'ять ключових структурних та інвестиційних фондів. Ці фонди становлять фундамент

реалізації стратегії «Європа 2020», яка є десятирічною стратегією ЄС, започаткованою 2010 року з метою втілення п'яти ключових цілей, серед яких зменшення бідності, підвищення рівня освіти та зайнятості.

Політичну відповідальність за забезпечення адекватного використання коштів несуть 28 комісарів ЄС, але оскільки основна частина фінансування використовується безпосередньо в країнах-бенефіціарах, перевірки та щорічні аудити лежать на плечах національних урядів. Важливо зауважити, що структурні й інвестиційні фонди ЄС не заміщають регіональну та місцеву інвестиційну політику; вони підтримують її, надаючи кошти для співфінансування амбіційних цілей і реформ.

Проекти, що мають право на отримання фінансування від ЄС, мають спочатку забезпечити відповідне фінансування з інших джерел, включно з національними, регіональними чи місцевими органами влади або приватним сектором, що гарантує їх відповідність європейським стандартам і критеріям вибору. Отже, структурні й інвестиційні фонди ЄС є основним інструментом реалізації політики згуртованості ЄС, яка має за мету скорочення економічних і соціальних відмінностей між європейськими регіонами.

Серед ключових механізмів фінансування сталого розвитку регіонів ЄС значне місце займають європейські структурні та інвестиційні фонди. Це фінансові інструменти регіональної політики ЄС, спрямовані на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу й досягнення економічного та соціального згуртування. Фінансування, що розподіляється в рамках цих фондів, може спрямовуватись на будь-який регіон ЄС, але пріоритет – за вразливими, слабкими та відсталими територіями.

У контексті забезпечення соціальної та економічної єдності одним з провідних фондів є Європейський фонд регіонального розвитку, який має на меті зменшення нерівностей між різними регіонами Європи. Цей фонд акцентує на стимулюванні економічного зростання та зміцненні соціальної координації через інвестиції в інновації, дослідження, діджиталізацію, підтримку малих і середніх підприємств, а також сприяння переходу до низьковуглецевої економіки.

За період 2014–2020 роки Європейський фонд регіонального розвитку виділив 199,2 млрд євро для реалізації інвестиційних ініціатив у ЄС. У рамках розподілу цих коштів більш розвинені регіони мають зобов'язання використати щонайменше 80 % фінансування на два або більше визначених пріоритетних напрямів; для перехідних регіонів вимога становить 60 %, для менш розвинених регіонів – 50 %. Окремий фокус покладається на фінансування проєктів з переходу до низьковуглецевої економіки з відповідними квотами: 20 % у більш розвинених регіонах, 15 % у перехідних та 12 % у менш розвинених.

Хоча Україна не має можливості безпосередньо отримувати фінансування з Європейського фонду регіонального розвитку, країна бере участь у деяких програмах територіальної співпраці, зокрема Interreg, що дає змогу залучати кошти для реалізації спільних проєктів з країнами-членами ЄС і підсилювати регіональний розвиток на прикордонних територіях.

Таблиця 5.3 – Основні характеристики ключових європейських структурних та інвестиційних фондів ЄС

Фонд	Мета	Пріоритетні напрями	Розподіл коштів	Доступність фінансування
1	2	3	4	5
Європейський фонд регіонального розвитку	Зміцнення економічної та соціальної єдності в ЄС через зменшення нерівності між регіонами Європи	Інновації та дослідження, діджиталізація, підтримка малих і середніх підприємств, перехід на низьковуглецеву економіку	199,2 млрд євро	Лише для держав-членів ЄС, деякі програми територіальної співпраці доступні для України
Фонд згуртування	Зменшення економічної та соціальної нерівності між регіонами ЄС, а також сприяння сталому розвитку	Розвиток транс'європейських транспортних мереж, проєкти спрямовані на розвиток сталого розвитку	63,3 млрд євро	Лише для держав-членів ЄС з ВВП на одного мешканця менше 90 % від середнього по ЄС

Продовження таблиці 5.3

1	2	3	4	5
Європейський сільсько-господарський фонд	Розвиток сільського господарства, допомога сільським районам ЄС з широким спектром економічних, екологічних та соціальних викликів XXI сторіччя	Сприяння обміну знаннями та новітніми технологіями в сільському та лісовому господарствах; підвищення конкурентоспроможності всіх видів сільського господарства; сприяння сталому управлінню лісовим та сільським господарствами	100 млрд євро	Лише для держав-членів ЄС
Європейський соціальний фонд	Розвиток освітніх можливостей та працевлаштування в країнах ЄС	Сприяння працевлаштуванню та підтримка трудової мобільності; сприяння соціальній інклюзивності й боротьбі з бідністю; інвестування в освіту, навички та навчання	83,9 млрд євро	Лише для держав-членів ЄС
Європейський фонд морського та рибного господарства	Розвиток морського та рибного господарства в країнах ЄС	Сприяння переходу до сталого рибальства; допомога прибережним громадам у диверсифікації своєї економіки; підтримка сталого розвитку аквакультури	5,7 млрд євро	Лише для держав-членів ЄС

Джерело: [15; 20].

У контексті фінансування сталого розвитку регіонів Європейського Союзу значна частина ресурсів структурних фондів ЄС спрямовується на держави-члени. Однак існують спеціалізовані програми територіальної співпраці, зокрема Interreg, що дають змогу на інтеграцію країн, які не входять до ЄС, у спільні проекти. Ці програми надають Україні можливість залучати фінансування для реалізації важливих реформ у рамках співпраці з європейськими партнерами. Така кооперація дає змогу не лише обмінюватися знаннями та досвідом, але й упроваджувати інноваційні підходи й практики в соціальні проекти, що сприяє регіональному розвитку та вирішенню загальних проблем.

Європейське територіальне співробітництво – інструмент ЄС, який забезпечує правову основу для транскордонного, транснаціонального, трансрегіонального співробітництва між її членами та співробітництво з регіонами за межами ЄС через партнерство і співпрацю з метою подолання бар'єрів, пов'язаних з існуванням кордонів.

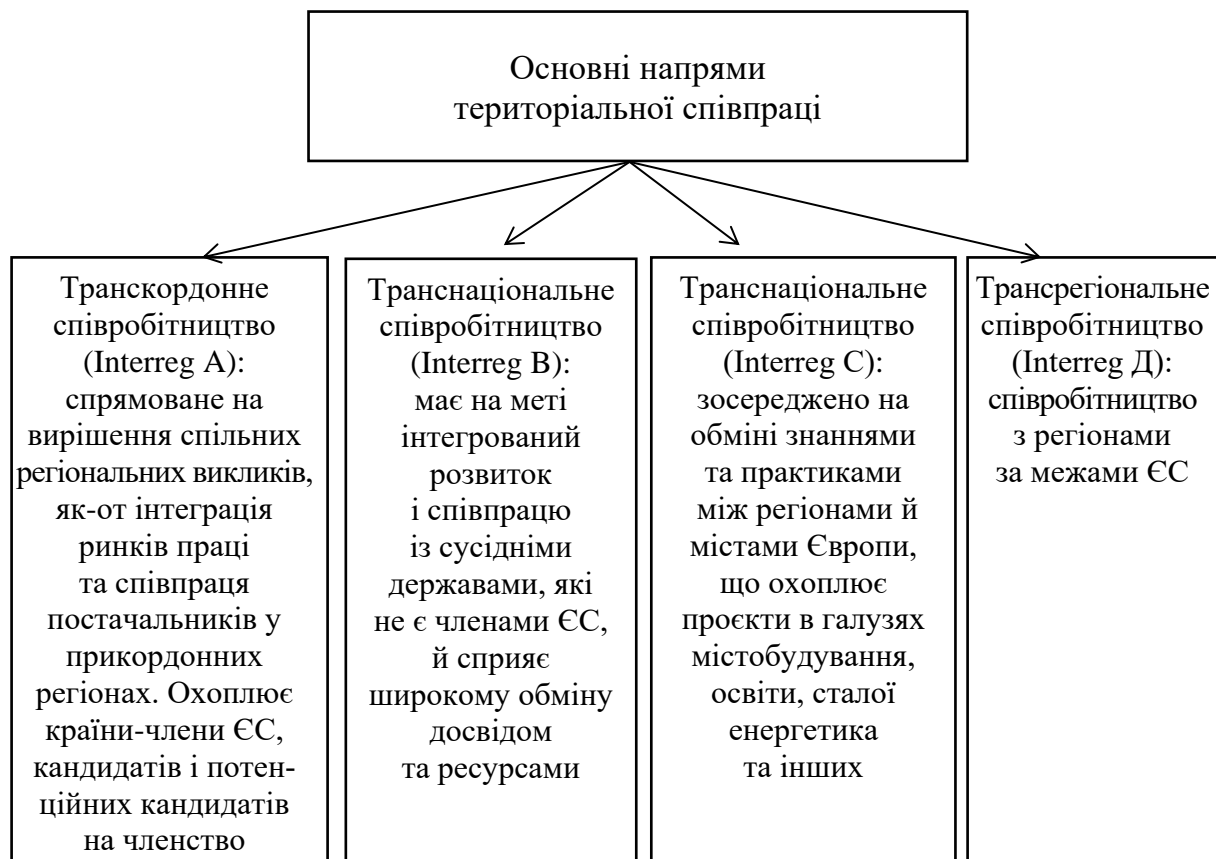

Рисунок 5.3 – Основні напрями європейського територіального співробітництва

Джерело: [8, с. 45].

Згідно з даними Європейського фонду регіонального розвитку алокація коштів для транскордонного, транснаціонального та міжрегіонального співробітництва в період 2014–2020 років становила 12,6 мільярда євро. Програми територіальної співпраці покликані сприяти глибокому аналізу політик, обміну навичками, знаннями та передовими практиками між регіональними й місцевими органами влади, науковими установами та іншими зацікавленими сторонами, що займаються регіональним розвитком.

У період з 2014 по 2020 рік Європейський фонд регіонального розвитку (далі – ЄФРР) спрямував 12,6 мільярда євро на реалізацію програм територіальної співпраці, що охоплювали 57 транскордонних, 16 транснаціональних та 4 міжрегіональні програми. Ці програми, задіяні в рамках ЄС, також передбачали співпрацю з нечленами ЄС. Наприклад, програма Interreg Danube з бюджетом приблизно 275 мільйонів євро охоплює такі країни, як Україна, Чехія, Німеччина, Австрія та інші, з метою сприяння регіональному розвитку та транскордонної співпраці. Інші програми, як-от Греція – Албанія та Болгарія – Туреччина, зосереджені на підвищенні якості життя й охороні природи, відповідно, підтверджуючи зобов'язання ЄС до сталого розвитку регіонів.

У попередній фінансовий період 2007–2013 років програма «Південно-Східна Європа» за підтримки ЄФРР зосереджувалася на підтримці громад у 16 країнах, демонструючи важливість транснаціональних партнерств для розвитку. У цей період Україна взяла участь у транснаціональній програмі, зосередивши увагу на розвитку територіальної інтеграції та соціально-економічній стабільності.

Наразі зростаючий інтерес ЄС до процесу європейської інтеграції не тільки з інституційної точки зору, але й у контексті економічного та соціального розвитку підкреслює стратегічне значення наступного фінансового періоду. Це зумовлює важливість розширення територіальної співпраці та поширення переваг єдиного європейського ринку. Так, на 2021–2027 роки загальний бюджет Interreg (у нинішньому періоді – Interreg Next) становить майже €10,1 млрд, який охоплює 86 програм.

2024 року Україна приєдналася до програм Interreg Europe, URBACT and EPSON. Усі ці програми становлять основу Європейського територіального співробітництва. Зазначимо, що в березні 2022 року Єврокомісія після широкомасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року призупинила фінансування програм транскордонного та транснаціонального співробітництва з РФ і республікою Білорусь та ухвалила рішення перевести 26,2 млн євро, виділених цим двом країнам, на зміцнення співробітництва з Україною та Молдовою [22].

Упродовж фінансового періоду 2021–2027 років Європейський Союз визначив ключові стратегічні напрями, які формуватимуть основу для інвестицій у сталий розвиток регіонів [118].

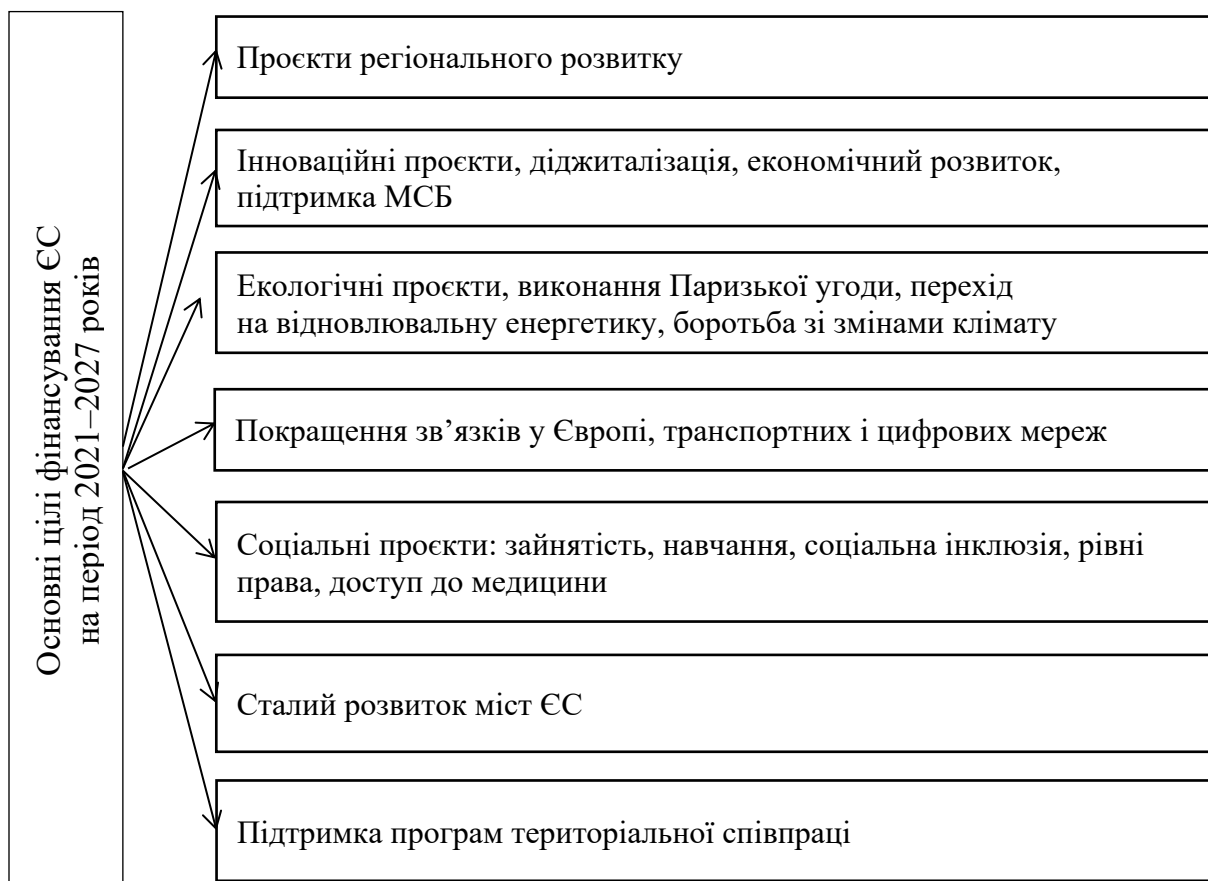

Рисунок 5.4 – Основні цілі фінансування ЄС на період 2021–2027 років

Джерело: [118].

Фінансування сталого розвитку регіонів Європейського Союзу є фундаментальним аспектом європейської інтеграційної та регіональної політики, що спрямована на забезпечення гармонійного економічного та соціального розвитку всіх її членів. Реалізація

цілей сталого розвитку вимагає значних фінансових ресурсів, які ЄС мобілізує через різноманітні фінансові інструменти та програми, як-от Європейські структурні та інвестиційні фонди, Соціальний фонд ЄС та Інструмент ЄС для регіонального розвитку.

Акцент у фінансуванні сталого розвитку регіонів ЄС зміщується від прямої фінансової підтримки до стимулювання інвестицій у зелені та інноваційні технології, розвиток інфраструктури, розумне управління ресурсами та підтримку малого й середнього бізнесу. Це підтримує не тільки економічне зростання, але й соціальну інтеграцію, розвиток громад і захист довкілля. Європейська комісія активно працює над удосконаленням механізмів контролю та оцінки ефективності використання виділених фондів, що дає змогу забезпечити прозорість фінансування і коректне цільове використання коштів.

Враховуючи глобальні виклики, як-от кліматичні зміни та демографічні зсуви, ЄС визначає пріоритети, що відповідають потребам конкретних регіонів, забезпечуючи гнучкість та адаптивність у фінансуванні проєктів. Основною умовою успіху є інтеграція принципів сталого розвитку на всіх рівнях планування та реалізації проєктів, що є зобов'язанням ЄС перед майбутніми поколіннями.

Отже, ЄС приділяє значну увагу політиці згуртованості як можливості для економічного вирівнювання регіонів і сталого розвитку як усередині Європейського Союзу, так і поза його межами. Система фінансування сталого розвитку регіонів ЄС через структурні та інвестиційні фонди демонструє зрілість і ефективність. Країнам-кандидатам до ЄС також доступна фінансова підтримка через участь у програмах та ініціативах ЄС. Водночас система фінансування регіонів ЄС потребує постійного вдосконалення, щоб відповідати еволюційним змінам в економічному ландшафті та соціальних викликах. Так, у рамках фондів гуртування потребує перегляду фінансова програма ЄС у світлі повоєнної відбудови України.

5.3. Основні пріоритети сталого розвитку міст у задоволенні потреб майбутніх поколінь

Країни Європейського Союзу накопичили значний досвід у розробці збалансованої соціально-економічної та регіональної політики, що покликана оптимізувати розвиток окремих територій і міст. Такий підхід спрямований на максимізацію синергетичного ефекту, який забезпечує зниження регіональної нерівності й ефективне використання потенціалу, що зі свого боку сприяє підвищенню добробуту громадян, зменшенню соціально-політичної напруги, створенню нових робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

У контексті інтеграції України в світову економічну спільноту формування ефективної регіональної політики вимагає комплексного врахування наявного соціально-економічного потенціалу та раціонального використання ресурсів. Важливим є виявлення джерел і масштабів розвитку, а також оцінка перспективних напрямів соціально-економічного розвитку країни та її регіонів з урахуванням спеціалізації та індивідуальних особливостей кожної території.

Процес децентралізації влади в Україні вніс значні зміни в ролі місцевого самоврядування, зокрема в забезпеченні ефективного управління в різних сферах життя. Це створює передумови для забезпечення сталого й ефективного розвитку територій, що є фундаментом для підвищення якості життя населення. Важливим аспектом є також інтеграція стратегічного мислення на рівні місцевих спільнот і міст, що повинно сприяти досягненню високого рівня економічного розвитку та добробуту громадян.

На початку XXI століття світове населення перевищило сім мільярдів людей, і вперше в історії понад половина цього населення мешкає в міських агломераціях. Прогнозується, що до кінця 2025 року цей показник сягне 60 %, тоді як у розвинених країнах він може досягти 80 % [190]. Європа як один із найбільш урбанізованих континентів має понад дві третини свого населення, що проживає в містах, де також генерується 85 % валового внутрішнього

продукту Європейського Союзу [100; 101]. Тому розвиток міст у Європі має вирішальне значення для майбутнього економічного, соціального та територіального прогресу ЄС.

Сталий розвиток міст ЄС – це управління міським розвитком з огляду на принципи інклюзивності, безпечності, екологічної стійкості, а також запобігання можливим ризикам погіршення якості життя населення.

У межах Стратегії «Європа 2020» розглядаються ключові напрями сталого розвитку міст Європейського Союзу, які охоплюють [117]:

- зайнятість – досягнення цільового показника працевлаштування 75 % населення віком від 20 до 64 років;
- дослідження та інновації – витрати на науку і розвиток мають становити не менше ніж 3 % від ВВП ЄС;
- енергія та клімат – зниження емісії парникових газів на 20 % порівняно з 1990 роком, забезпечення 20 % виробництва енергії з відновлюваних джерел і підвищення енергоефективності на 20 %;
- освіта: зменшення частки учнів, які покидають школу до завершення освіти, до 10 %, а також забезпечення, щоб щонайменше 40 % молоді у віці 30–34 років мали вищу освіту;
- бідність і соціальне відчуження – скорочення чисельності осіб, які живуть за межею бідності, на 25 %, або на 20 мільйонів людей.

Міста через свою високу щільність населення стають епіцентрами креативності, інновацій, енергозбереження, екологічних ініціатив, а також соціокультурної різноманітності, що в сукупності стимулює європейський розвиток [117].

Розумне розвиток економіки, який базується на фундаменті знань та інноваційних практик	Стале стимулювання раціонального використання ресурсів у контексті екологічно безпечної та конкурентоспроможної економіки	Інклюзивне забезпечення ефективного використання ресурсів, підтримка екологічно чистої та конкурентоспроможної економіки
---	---	---

Рисунок 5.5 – Основні чинники розвитку європейських міст
Джерело: [117].

На сучасному етапі міста Європи стикаються з рядом проблем, які створюють значні виклики для їхнього сталого розвитку, проте ці самі виклики можуть бути перетворені на потенціал для майбутнього розвитку.

Таблиця 5.4 – Основні загрози розвитку європейських міст

№ з/п	Загроза	Опис
1.	Демографічні зміни	Старіння населення, скорочення кількості міст та інтенсивності урбанізації
2.	Розширення міст	Зростання міст і поширення поселень з низькою щільністю населення, проблеми з комунальними послугами, використанням ресурсів, розвитком транспорту
3.	Економічні тенденції	Економічний застій у центральних та східно-європейських містах, а також старих індустріальних центрах
4.	Зв'язок економіки та зайнятості	Послаблення зв'язку між економічним зростанням, зайнятістю та соціальним прогресом
5.	Соціально-економічна нерівність	Зростання доходів, поглиблення бідності, погані житлові умови, низька якість освіти, безробіття
6.	Соціальна поляризація	Наростаюча сегрегація, збільшення соціальної поляризації
7.	Просторова сегрегація	Важкий доступ до житла для маргінальних груп та осіб із низькими доходами
8.	Формування субкультур	Розвиток закритих субкультур з ворожим ставленням до основної частини суспільства
9.	Екологічні виклики	Зростання напруженості в міських екосистемах, ризики повеней, дефіциту води, загроза біорізноманіттю

Джерело: [101].

Сучасний дискурс сталого розвитку міст акцентує на необхідності в інтегруванні різноманітних стратегій для забезпечення потреб майбутніх поколінь. У контексті європейських міст, які перебувають у процесі динамічних трансформацій, можливості для розвитку набувають особливої актуальності. Нижче наведено аналіз потенційних напрямів для їхньої реалізації [101].

Таблиця 5.5 – Можливості розвитку для європейських міст майбутнього

№ з/п	Напрямок розвитку	Опис дій
1.	Малі та середні міста	Відіграють роль у збереженні населення сільських районів, сприяють регіональному збалансованому розвитку
2.	Багатовекторність розвитку	Розвиток різноманітних економічних активностей, що базуються на інноваціях і соціальній участі
3.	Інклюзивна економіка	Основний акцент на забезпеченні гідних умов життя й соціальній інтеграції осіб поза ринком праці
4.	Сталість та інклюзивність у міському просторі	Розробка відкритих громадських просторів та сприяння здоровій мобільності
5.	Зменшення територіальної відчуженості	Покращення житлових умов і зменшення енергетичної бідності, особливо в маргіналізованих районах
6.	Охорона навколишнього середовища	Інтегрований підхід до екологічних та енергетичних питань з урахуванням взаємозв'язків природної та міської систем

Джерело: [101].

У рамках консенсусу з основних принципів урбаністичного та територіального розвитку, майбутній розвиток європейських міст орієнтований на досягнення сталості через ряд ключових напрямів, що представлені на рис. 5.6.

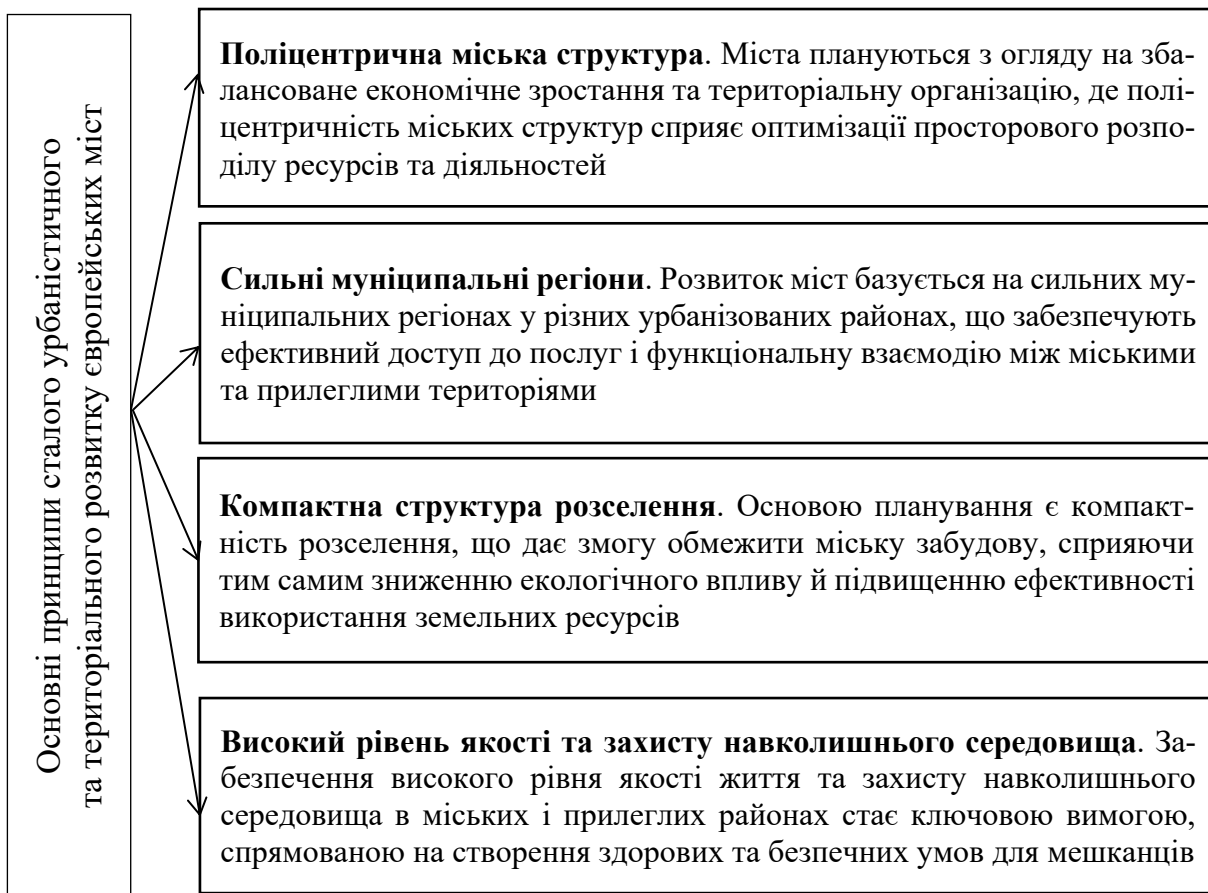
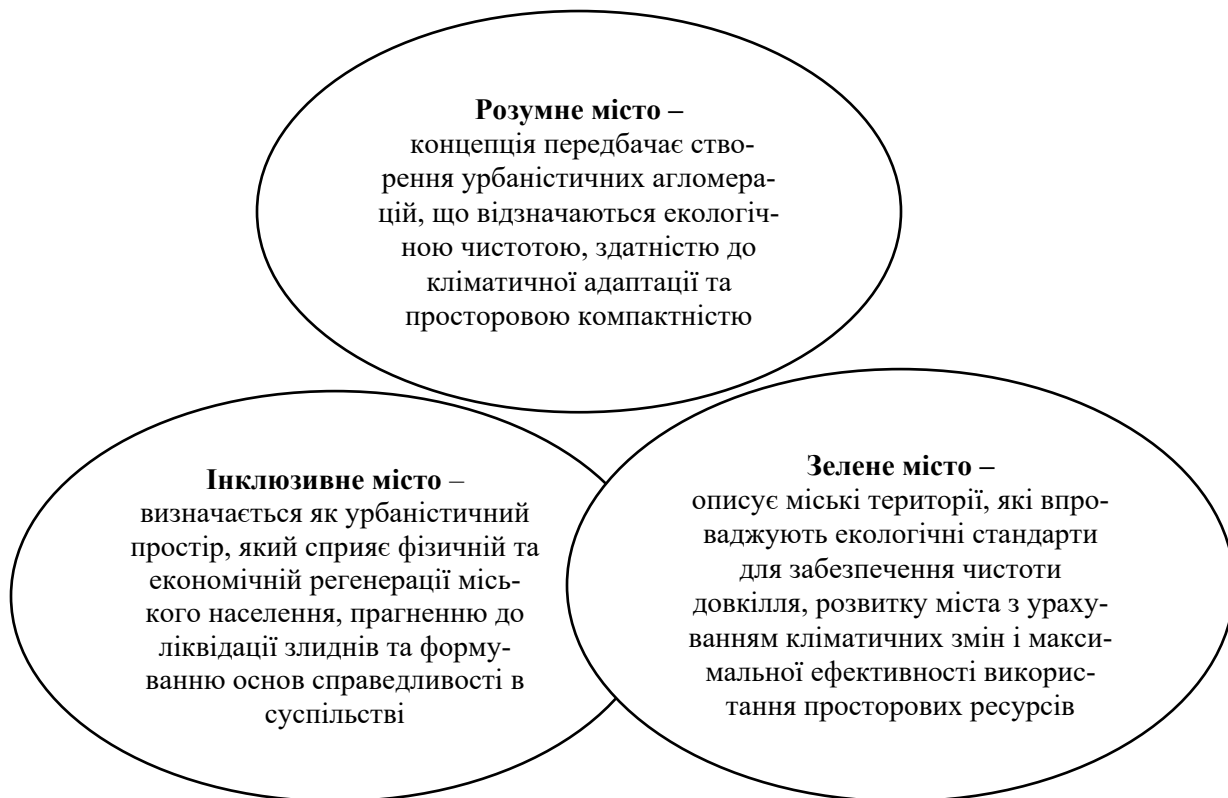

Рисунок 5.6 – Основні принципи сталого урбаністичного та територіального розвитку європейських міст
Джерело: [101].

У рамках стратегічного розвитку міст Європейського Союзу сформувався узгоджене бачення щодо міст майбутнього, яке базується на принципах взаємозалежності ключових елементів урбанізації [101].

Місто майбутнього – це модель, що охоплює інтеграцію трьох аспектів: «розумного», «зеленого» та «інклюзивного» міського розвитку.

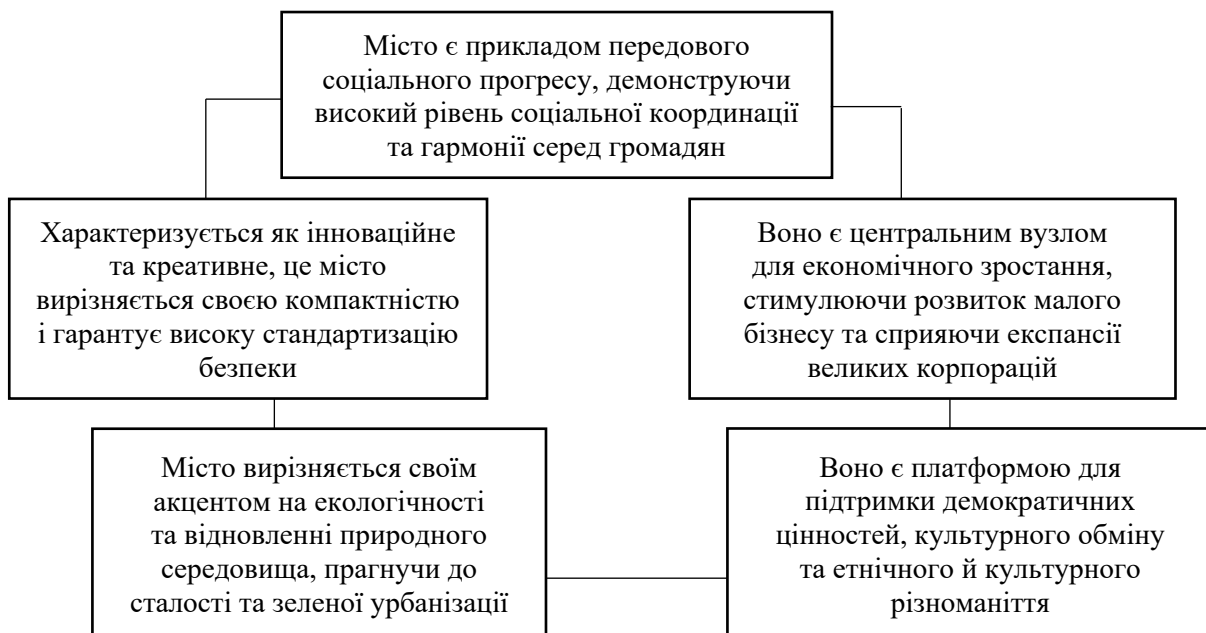
У контексті Європейського Союзу модель у моделі місто майбутнього наразі домінує концепція розумного міста, а інклюзивне та зелене місто є її складовими [183]. Модель міста майбутнього представлено на рис. 5.7.

Рисунок 5.7 – Модель міста майбутнього в контексті Європейського Союзу

Джерело: сформовано на основі [183].

Концептуалізація уніфікованого визначення міста майбутнього в контексті країн-членів Європейського Союзу представлена на рис. 5.8 [101].

Рисунок 5.8 – Місто майбутнього в контексті країн Європейського Союзу

Джерело: [101].

За останніми даними, значне зусилля було спрямовано на кількісну оцінку «розумності» міст через систематичний моніторинг, який проводить Віденський технічний університет (TUWIEN) з 2007 року. Модель оцінки європейського «розумного» міста охоплює критерії, як-от розумна економіка, розумні люди, розумне управління, розумна мобільність, розумне довкілля та розумне життя, на яких визначається усереднений показник розумності [207]. За результатами оцінки 2015 року, з 90 великих європейських міст 46 міст кваліфікувалися як «розумні», що свідчить про позитивні показники усередненого рейтингу, тоді як інші міста продемонстрували негативні результати.

Лідерами серед великих «розумних» міст ЄС 2024 року стали кілька міст із Центральної та Східної Європи, які привернули увагу в ітерації 2024 року в провідному рейтингу Європейських міст і регіонів майбутнього fDi Intelligence.

Франкфурт у Німеччині; Вроцлав у Польщі; місто Люксембург, столиця однойменного округу, піднялися в рейтингу до вищих місць у відповідних категоріях: великі міста, міста середнього розміру та малі міста.

Тим часом Лондон підтвердив своє лідерство в категорії великих міст, а Барселона стала найкращим містом для поєднання роботи й відпочинку. Серед регіонів переміг Паризький регіон (Іль-де-Франс), а також Північна Голландія та Дублінський регіон [153].

Основу для прогнозування подальшого розвитку європейських міст закладає Європейське інноваційне партнерство «розумних міст і громад» (EIP-SCC), що є ініціативою, яка об'єднує міста, промисловість і громадськість для впровадження стійких інтегрованих рішень, спрямованих на покращення міського життя [201].

Фундаментальні орієнтири сталого розвитку міських агломерацій спрямовані на задоволення потреб наступних поколінь, що містять у собі реалізацію прикладних інноваційних рішень, оптимізацію процесів містобудування, розширення практики партисипації громадськості, підвищення рівня енергетичної ефективності та впровадження вдосконалених транспортних систем. Зокрема, акцент робиться на інтегроване використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) [EIP-SCC]. Ініціатива EIP-SCC зосереджена на значному прискоренні комерційної імплементації

інтелектуальних урбаністичних інновацій, що поєднують різні технологічні сегменти, від енергетики та транспорту до ІКТ.

Стратегічна програма EIP-SCC передбачає комплексний підхід до розвитку міст відповідно до принципів сталості, враховуючи потреби майбутніх поколінь, та охоплює такі стратегічні пріоритети з відповідними оперативними цілями згідно з даними [171; 205]:

Таблиця 5.6 – Стратегічні пріоритети й оперативні цілі сталого розвитку міст

Стратегічний пріоритет	Операційні цілі
Стала міська мобільність	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поліпшене управління колективним транспортом. 2. Електрифікація громадського транспорту. 3. Ефективна міська логістика. 4. Інтелектуалізація систем міського транспорту. 5. Сприяння сталому і комплексному плануванню мобільності. 6. Використання екологічно чистих транспортних засобів
Поліпшення будівель та розвиток районів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка інструментів для інтеграції будівель. 2. Реконструкція зеленої мережі міських районів. 3. Впровадження розумних матеріалів для освітлення, опалення та ін. 4. Розвиток і налагодження енергетичного менеджменту міста та системи торгівлі енергією
Інтегрована інфраструктура міста	<ol style="list-style-type: none"> 1. Скорочення витрат на споживання енергії. 2. Об'єднання й управління джерелами даних. 3. Синергія між розумними енергомережами та інфраструктурою. 4. Використання мультимодальної інформації для поліпшення сервісу. 5. Долучення ключових джерел інформації до інфраструктури міста

Джерело: [171; 205].

Прискорена реалізація концепцій розвитку «розумних міст» у Європі значною мірою вплинула на формування специфічного ринкового середовища, що є основою для ініціативи EIP-SCC. Основним завданням цієї ініціативи є впровадження механізмів, які сприяють забезпеченню таких цілей [100]:

- покращення якості життя громадян країн Європейського Союзу через інновації в міському середовищі;

- збільшення конкурентоспроможності промисловості й інноваційних можливостей для малих і середніх підприємств на континенті;

- посилення конкурентоспроможності міст з метою перетворення їх на оптимальні середовища для життя та роботи;

- взаємний обмін знаннями й досвідом для уникнення повторення помилок у міському плануванні;

- внесок у досягнення загальноєвропейських цілей у сферах енергетики та клімату;

- залучення й підтримка партнерів для втілення соціальних, екологічних та економічних стандартів сталого розвитку міст.

Ринкове середовище, яке сформувалося завдяки ініціативі EIP-SCC, охоплює широкий спектр партнерів і проєктів, забезпечуючи ресурси для швидкого трансформування європейських урбаністичних агломерацій у напрямі «розумної» моделі. У деяких країнах ЄС активно розробляються та впроваджуються форсайт-проєкти, які визначають контури міст майбутнього.

Таблиця 5.7 – Інноваційні рішення для сталого розвитку європейських міст

Сфера діяльності	Рішення та міста імплементації	Ключові елементи	Очікувані результати
1	2	3	4
Транспорт	Смарт-план розвитку велотранспорту (Копенгаген, Париж, Лондон)	Обмін велотранспортом, соціальні датчики, електричні велосипеди, смарт-карти	Скорочення викидів CO ₂ , здоровий спосіб життя
	Інтегровані мультимодальні перевезення (Копенгаген та інші)	Смарт-квитки, мультимодальні подорожі, інформація для туристів	Зменшення заторів, розширення міського транспорту
	Інтелектуальна система транспортних потоків (Барселона, Ейндховен)	Інтелектуальна маршрутизація, сенсорні датчики	Зменшення часу та кількості поїздок

Продовження таблиці 5.7

1	2	3	4
Будівництво	Смарт-технології (Амстердам, Гельсінкі, Бремен)	Розумні та екологічно чисті технології, LED, клімат-контроль	Зниження споживання енергії, скорочення викидів CO ₂
	Смарт-освітлення (Барселона, Мілан)	Інтелектуальне вуличне освітлення, централізований моніторинг	Зниження споживання енергії, підвищення безпеки
	Будівництво з нульовим енергоспоживанням (Амстердам, Ліон)	Інтелектуальні системи, рекуперація тепла, сонячні панелі	Стале виробництво енергії, зниження споживання
Управління	Відкриті платформи надання послуг (Амстердам, Барселона)	Відкриті сервіси та дані, мобільні додатки	Збільшення робочих місць, економічне зростання
	Точки доступу до державних послуг (Барселона, Манчестер)	Електронне урядування, єдине вікно	Зменшення часу надання послуг
	Місцеві інтегровані ініціативи (Амстердам, Кельн)	Локальне управління, моніторинг, зворотний зв'язок	Розвиток демократії, забезпечення інклюзивності

Джерело: [100; 157].

Ці рішення демонструють зобов'язання міст Європи щодо інтеграції передових практик для досягнення стійкості й адаптивності в різних сферах міської інфраструктури, тим самим забезпечуючи баланс між потребами сучасного населення та зобов'язаннями перед майбутніми поколіннями, що відображає основні пріоритети сталого розвитку міст згідно з даними [100; 157].

Отже, партнерство між містами та європейськими інститутами має взаємовигідний характер. Водночас ЄС підвищує якість виконання своїх рішень на місцях і збільшує легітимність своїх структур, а міста, крім коштів, які виділяють європейські структурні фонди на розвиток міських територій у рамках політики сусідства, діючи від імені своїх жителів, розширюють спектр доступних населенню каналів представництва власних інтересів.

5.4. Інтегральні показники сталого розвитку міст із застосуванням методик ЄС для оцінювання та їх адаптація в Україні

Сучасний світ стикається з безпрецедентними викликами в контексті урбанізації та сталого розвитку. Інтегральні показники сталого розвитку міст стають ключовим інструментом для моніторингу й оцінювання ефективності міських стратегій. У Європейському Союзі розроблено ряд методик, що дають змогу забезпечувати баланс економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку.

Інтегральні показники сталого розвитку міста – це показники, які відображають рівень економічного, соціального й екологічного складників розвитку міста; мають вирішальне значення для аналізу та оцінки стратегій міського розвитку, що інтегрують різні аспекти сталості.

Показники сталого розвитку міста формуються на основі мультидисциплінарного підходу, який охоплює економічні, екологічні та соціальні виміри.

Економічний вимір. Економічні індикатори сталого розвитку часто охоплюють такі параметри, як ВВП на душу населення, рівень безробіття, інвестиції в зелені технології та інфраструктурний розвиток. Ці індикатори використовуються для вимірювання економічної продуктивності та її впливу на якість життя в містах.

Екологічний вимір. Екологічні індикатори оцінюють вплив міської діяльності на довкілля. Вони можуть охоплювати дані про якість повітря, водних ресурсів, відсоток зелених зон, а також рівні викидів вуглекислого газу. Ці показники дають змогу оцінити екологічну стійкість міських екосистем та ефективність екологічних політик.

Соціальний вимір. Соціальні індикатори охоплюють такі аспекти, як доступність і якість освіти, охорони здоров'я, житлових умов, а також рівень соціальної інтеграції та безпеки. Вони критично важливі для забезпечення високого рівня життя мешканців та відіграють ключову роль у формуванні соціально згуртованих спільнот.

Інтегральні показники сталого розвитку об'єднують ці три виміри в єдину оцінну модель, що дає змогу міським планувальникам і політикам розробляти балансовані стратегії розвитку.

Основною метою є досягнення взаємної гармонії економічного зростання, екологічної стійкості та соціального благополуччя [144].

Використання інтегральних показників сприяє глибокому аналізу та розумінню складних взаємодій між різними аспектами урбаністичного життя, забезпечуючи у такий спосіб ефективнішу адаптацію міських проєктів і політик до викликів сталого розвитку.

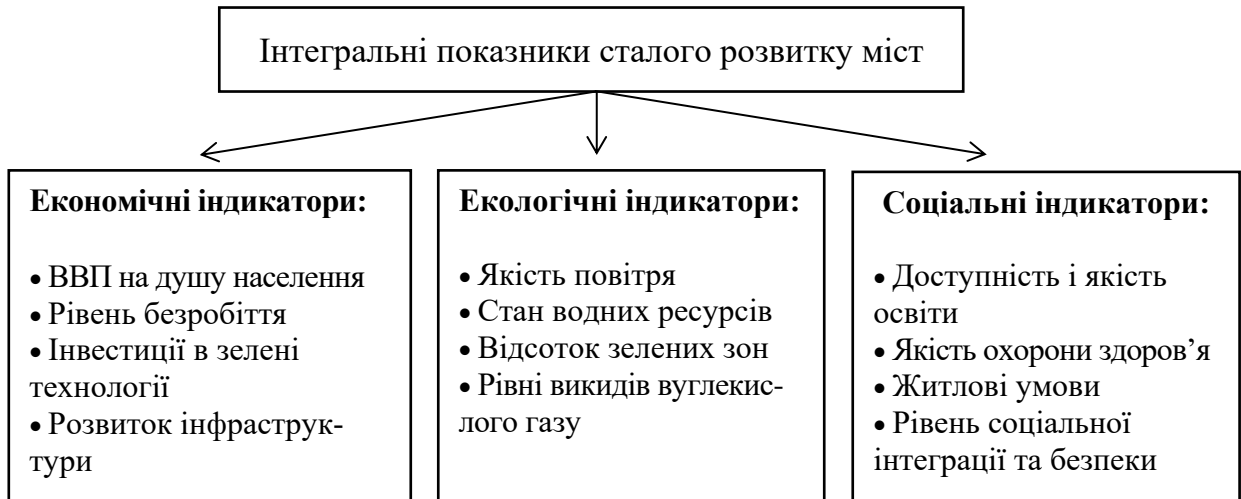

Рисунок 5.9 – Інтегральні показники сталого розвитку міст ЄС
Джерело: [144].

Ці індикатори взаємопов'язані та разом формують загальну картину сталого розвитку міста, допомагаючи оцінити його економічний прогрес, екологічну стійкість і соціальне благополуччя.

ЄС застосовує вишукані методики для оцінювання сталого розвитку міст, які спрямовані на всебічне врахування різних аспектів міського життя. Ці методики включають різноманітні індекси, які дають змогу оцінювати та порівнювати рівні сталості міст в усьому Європейському Союзі.

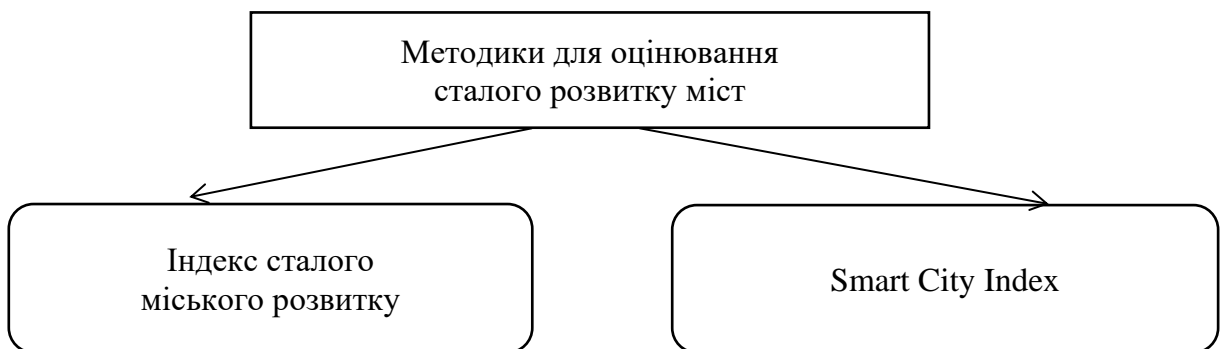

Рисунок 5.10 – Методики для оцінювання сталого розвитку міст
Джерело: сформовано авторами на основі [161].

Розглянемо їх детально.

1. *Індекс сталого міського розвитку*. Цей індекс використовується для оцінювання ефективності використання ресурсів містом, якості життя його мешканців та якості управління міськими службами. Індекс охоплює такі параметри, як споживання енергії, управління відходами, доступність та якість житла, громадського транспорту, а також здоров'я та освіти мешканців. Важливим аспектом є також оцінювання стану довкілля в міській інфраструктурі.

2. *Smart City Index*. Smart City Index вимірює ступінь інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у міське управління. Цей індекс оцінює, наскільки ефективно міста використовують сучасні технології для підвищення якості життя, зниження витрат і підвищення ефективності міських послуг, як-от освітлення, транспорт, безпека й управління здоров'ям. Індекс враховує також залученість громадян до процесів прийняття рішень через цифрові платформи.

Обидва індекси є важливими інструментами в стратегічному плануванні та управлінні міським розвитком, що дають змогу містам ЄС системно підходити до вирішення проблем сталого розвитку й адаптації до змінних умов глобального середовища. Ці методики сприяють створенню адаптивних, стійких та інклюзивних міських екосистем, орієнтованих на потреби мешканців і збереження довкілля.

Однак це лише частина ширшої палітри методик, які використовуються на міжнародному рівні. Ось додаткові методики та підходи:

1. SO 37120:2018 «Sustainable cities and communities – Indicators for city services and quality of life» – це міжнародний стандарт, який установлює методику для показників міських послуг і якості життя, що сприяє сталому розвитку міст.

2. European Green City Index – дослідження, проведене компанією Siemens у співпраці з Economist Intelligence Unit, яке оцінює і порівнює міста Європи за їх екологічною продуктивністю.

3. EUROSTAT Urban Audit – збір даних про умови життя в європейських містах, охоплюючи широкий спектр соціально-економічних показників.

Ці методики використовуються для забезпечення широкого огляду різних аспектів урбанізації та сталого розвитку, даючи змогу містам ефективно планувати й реагувати на виклики, пов'язані зі зростанням і розвитком урбаністичних просторів.

У контексті зростаючої уваги до сталого розвитку міст Європейський Союз активно інтегрує різноманітні методики оцінювання, щоб забезпечити всебічний розвиток урбаністичних територій. Процеси впровадження цих методик уже знайшли своє втілення в таких містах, як Копенгаген та Амстердам, де вони використовуються як інструменти для моніторингу, аналізу та планування міських ініціатив.

У Копенгагені методики сталого розвитку були впроваджені для оцінювання ефективності міських проєктів, зокрема у сфері забезпечення екологічного транспорту й управління відходами. Ці методики дали змогу місту встановити конкретні цілі, як-от зменшення викидів CO₂, та відстежувати прогрес щодо їхнього досягнення. В Амстердамі використання цих методик сприяло оптимізації використання водних ресурсів і підвищенню зелених насаджень, що є частиною ширшої міської стратегії сталого розвитку.

Обидва міста використовували індекси сталого розвитку для оцінювання та поліпшення своїх транспортних систем. Це означало не тільки підвищення ефективності громадського транспорту, але й упровадження інновацій, як-от системи спільного використання велосипедів та електромобілів. Методики дали можливість міським планувальникам краще розуміти потоки ресурсів і потреби місцевих спільнот, що сприяло більш цілісному та збалансованому розвитку.

Використання даних з методик сталого розвитку забезпечило більшу прозорість у рішеннях міських органів влади та сприяло залученню громадськості через публічні консультації та інформаційні кампанії.

Для ефективної оцінки показників сталого розвитку міст України з використанням методик Європейського Союзу потрібно глибоко аналізувати економічні, екологічні та соціальні аспекти урбаністичного життя. ЄС пропонує комплексний підхід до вимірювання сталості, який охоплює всі ключові сфери міської діяльності.

В економічному вимірі аналізуються такі показники, як валовий внутрішній продукт на душу населення, рівень безробіття, обсяги інвестицій у зелені технології та розвиток інфраструктури. Ці індикатори вказують на економічну продуктивність міст та її вплив на якість життя мешканців. Екологічний вимір охоплює оцінювання якості повітря, водних ресурсів, частку зелених зон і рівень викидів вуглекислого газу. Це дає змогу оцінювати вплив міської діяльності на довкілля й ефективність екологічних політик. Соціальний вимір зосереджується на доступності та якості освіти, охорони здоров'я, житлових умов, соціальній інтеграції та безпеці. Ці показники критично важливі для забезпечення достойного рівня життя мешканців і формування соціальної згуртованості.

Для реалізації оцінювання сталого розвитку урбаністичних агломерацій України було здійснено систематичний відбір статистичних даних. Цей процес базувався на комплексному аналізі індикаторів, які відображають динаміку соціальної сфери, а також поточний стан економічних та екологічних умов у містах. У процесі аналітичної роботи не охоплювалися дані, що стосуються територій, які перебувають під тимчасовою окупацією, зокрема Донецьк, Луганськ, Сімферополь та Севастополь, з метою забезпечення об'єктивності та надійності оцінювання.

Таблиця 5.8 – Індекс розвитку соціальної сфери в містах України

Місто	2021	Місце	2022	Місце	2023	Місце
1	2	3	4	5	6	7
Вінниця	0.2070	8	0.2184	7	0.3220	5
Дніпро	0.2810	4	0.2903	3	0.4518	2
Житомир	0.1601	16	0.1795	12	0.2705	14
Запоріжжя	0.2205	7	0.2804	4	0.2434	18
Івано-Франківськ	0.2178	6	0.2264	6	0.3010	8
Київ	0.9453	1	0.9560	1	0.7206	1
Кропивницький	0.1556	20	0.1671	19	0.2618	17
Луцьк	0.1583	19	0.1728	18	0.2532	16
Львів	0.3188	3	0.3266	2	0.3804	4
Миколаїв	0.1951	11	0.1960	11	0.2203	21
Одеса	0.2716	5	0.3039	5	0.3880	3

Продовження таблиці 5.8

1	2	3	4	5	6	7
Полтава	0.1987	10	0.2066	10	0.2871	9
Рівне	0.1719	13	0.1823	15	0.2075	20
Суми	0.1248	22	0.1300	22	0.1823	22
Тернопіль	0.1717	14	0.1816	16	0.2727	13
Ужгород	0.1622	18	0.1732	17	0.2918	10
Харків	0.2802	2	0.2790	6	0.4555	6
Херсон	0.1634	17	0.1844	14	0.2740	12
Хмельницький	0.2012	9	0.2084	9	0.2822	11
Черкаси	0.1671	15	0.1807	13	0.1884	19
Чернівці	0.1772	12	0.1850	12	0.2714	15
Чернігів	0.1504	21	0.1591	21	0.2427	23

Джерело: [1; 171; 205].

Відповідно до даних аналізу соціального розвитку міст України за період 2021–2023 років (табл. 5.8) можна спостерігати відносну стабільність у більшості обласних центрів. Однак декілька міст демонструють значні зміни в своїх рейтингових позиціях упродовж досліджуваного періоду. Зокрема, Львів, який постійно утримувався в першій п'ятірці, 2023 року зайняв четверте місце, що свідчить про зміну динаміки розвитку порівняно з попередніми роками.

Харків, який 2021 року займав друге місце, до 2023 року опустився до шостої позиції, показуючи відносне зниження показників порівняно з іншими містами. Значне покращення продемонстрував Ужгород, який піднявся з 18-го місця 2021 року до 10-го 2023 року, що вказує на активізацію соціальних ініціатив і покращення управлінських практик на місцевому рівні.

На противагу цьому, Запоріжжя, яке 2021 року займало сьоме місце, 2023 року опустилося на 18-ту позицію, що може бути пов'язано із впливом військових дій на регіональну економіку та соціальну сферу. Черкаси також показали негативну динаміку, перемістившись з 15-го місця 2021 року на 19-те 2023 року, відображаючи складнощі в соціально-економічному розвитку міста.

Таблиця 5.9 – Індекс економічної ситуації в містах України

Місто	2021	Місце	2022	Місце	2023	Місце
Вінниця	0.1932	16	0.2043	15	0.2107	14
Дніпро	0.2350	9	0.2466	8	0.2567	7
Житомир	0.2710	7	0.2790	6	0.2823	6
Запоріжжя	0.2284	12	0.2346	11	0.2352	11
Івано-Франківськ	0.2595	8	0.2384	10	0.2495	9
Київ	0.5361	1	0.5407	1	0.5501	1
Кропивницький	0.2422	13	0.2536	12	0.2676	12
Луцьк	0.1223	22	0.1330	22	0.1472	22
Львів	0.3177	4	0.3210	4	0.3319	4
Миколаїв	0.1744	20	0.1790	20	0.1882	20
Одеса	0.2780	10	0.2838	9	0.2943	10
Полтава	0.2256	14	0.2308	14	0.2367	15
Рівне	0.1691	19	0.1800	19	0.1960	19
Суми	0.2308	11	0.2434	13	0.2459	13
Тернопіль	0.2670	5	0.2770	5	0.2877	5
Ужгород	0.2256	15	0.2292	16	0.2342	16
Харків	0.2830	3	0.1913	17	0.1288	18
Херсон	0.2200	17	0.2128	18	0.2180	17
Хмельницький	0.1858	18	0.1954	19	0.2052	18
Черкаси	0.2657	6	0.2696	7	0.2714	8
Чернівці	0.1886	21	0.1995	21	0.2105	21
Чернігів	0.2024	21	0.2161	15	0.2286	11

Джерело: [1; 171; 205].

Враховуючи зміни в економічній динаміці міст України за 2021–2023 роки на тлі збройного конфлікту, можна зробити висновок, що військові дії значно впливають на економічний стан регіонів. Особливо гостро це відчувається в містах, які розташовані ближче до зони конфлікту або прямо залучені в нього, як наприклад Харків, де спостерігається значне падіння в економічному рейтингу з 3-го місця 2021 року до 18-го 2023 року. Це підкреслює жорстокість впливу воєнних дій на місцеву економіку.

Київ як столиця й адміністративний центр зберігає лідерські позиції, демонструючи стабільність і навіть невелике зростання індексу, що може бути пов'язано з концентрацією управлінських і

фінансових ресурсів країни. Водночас більшість міст показують невеликі коливання в межах декількох позицій, що свідчить про загальну нестабільність і вразливість економіки перед лицем воєнних загроз і політичної нестабільності.

Таблиця 5.10 – Індекс екологічної ситуації в містах України

Місто	2021	Місце	2022	Місце	2023	Місце
Вінниця	0.5675	15	0.5744	15	0.5637	16
Дніпро	0.4164	20	0.2925	22	0.4220	20
Житомир	0.5943	11	0.5950	9	0.5924	13
Запоріжжя	0.3315	22	0.3507	21	0.2489	22
Івано-Франківськ	0.6050	5	0.5968	7	0.6061	5
Київ	0.8901	1	0.8180	1	0.7975	1
Кропивницький	0.6005	7	0.5975	6	0.6035	6
Луцьк	0.5910	12	0.5880	13	0.5830	14
Львів	0.6282	4	0.6245	3	0.6380	4
Миколаїв	0.7995	2	0.6808	2	0.6920	2
Одеса	0.5605	16	0.5690	16	0.5980	8
Полтава	0.5970	10	0.5935	11	0.5920	12
Рівне	0.5700	14	0.5805	14	0.5820	15
Суми	0.5421	19	0.5299	19	0.5409	19
Тернопіль	0.4060	21	0.4030	20	0.3935	21
Ужгород	0.5998	8	0.5995	5	0.6025	7
Харків	0.6550	3	0.6200	4	0.6720	3
Херсон	0.5905	13	0.5945	10	0.5935	11
Хмельницький	0.5990	9	0.5930	12	0.5960	9
Черкаси	0.5430	18	0.5440	17	0.5405	18
Чернівці	0.6003	6	0.5962	8	0.5939	10
Чернігів	0.5585	17	0.5425	18	0.5600	17

Джерело: [1; 171; 205].

Аналіз рейтингу міст України за індексом екологічної ситуації за 2021–2023 роки (табл. 5.10) виявив позитивну динаміку в Києві, що підтверджує ефективність міських екологічних політик. Водночас Запоріжжя та Тернопіль продовжують демонструвати низькі показники, що вимагає вжиття заходів для поліпшення екологічної ситуації. Одеса показала значне поліпшення, що свідчить

про успіх впроваджених екологічних ініціатив. Високі рейтинги Львова й Миколаєва вказують на стабільність та ефективність їхніх довготривалих екологічних програм.

Радарний графік індексу сталого розвитку міст України за 2023 рік

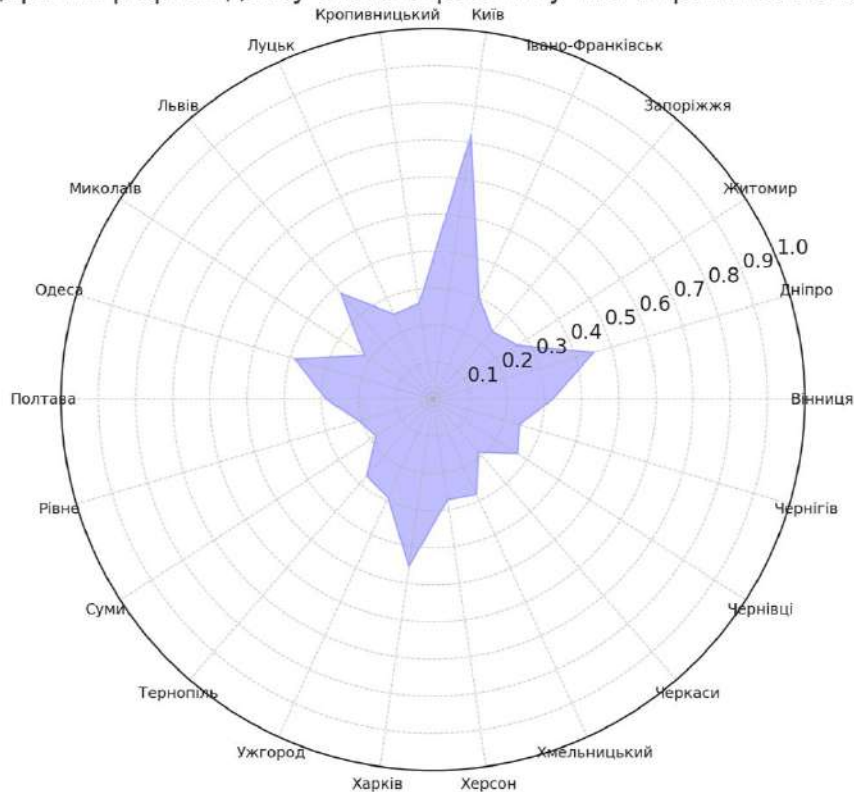

Рисунок 5.11 – Індекс сталого розвитку міст України
Джерело: [201; 207].

Показники сталого розвитку міст мають вирішальне значення для аналізування й оцінювання стратегій міського розвитку, що інтегрують різні аспекти сталості. На рисунку 5.11 зображено індекс сталого розвитку міст України як інтеграцію соціального, економічного й екологічного вимірів. Такий підхід сприяє досягненню перспектив сталого розвитку міст в Україні та адаптації міських проєктів до сучасних викликів.

Інтегральні показники сталого розвитку міста є важливим інструментом для оцінювання та планування міського розвитку. Використання сучасних методик ЄС дає змогу містам не тільки вимірювати свої досягнення, але й адаптувати свої стратегії до змінюваних умов і викликів. Для подальшого розвитку й інтеграції цих індикаторів потрібно забезпечити їх адаптацію до місцевих умов та постійний діалог між усіма зацікавленими сторонами.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Регіональна інноваційна система, концепція «розумної спеціалізації», технологічні платформи, структурні й інвестиційні фонди ЄС, європейське територіальне співробітництво, сталий розвиток міст ЄС, місто майбутнього, інтегральні показники сталого розвитку міст.

Запитання для самоконтролю знань

1. Як ви розумієте поняття «регіональна інноваційна система ЄС»?
2. На яких принципах базується концепція «розумної спеціалізації» ЄС?
3. Які основні завдання охоплюють національні й регіональні стратегії досліджень та інновацій (RIS3)?
4. У чому полягає основна ідея використання технологічних платформ у регіональній інноваційній системі ЄС?
5. Яке стратегічне завдання, на вашу думку, виконують структурні та інвестиційні фонди ЄС?
6. Які ви знаєте основні структурні й інвестиційні фонди ЄС?
7. Які основні напрями європейського територіального співробітництва?
8. З якими загрозами (проблемами) стикаються сучасні європейські міста?
9. Які складові варто розглядати в моделі «місто майбутнього»?
10. Що відображають та з якою метою розраховують інтегральні показники сталого розвитку міста?

Проблемні запитання для обговорення

1. Охарактеризуйте механізм подолання регіональних диспропорцій в ЄС через стимулювання конкурентоспроможності регіонів.
2. Розкрийте основні блоки Рамкової програми ЄС з наукових досліджень та інновацій Horizon Europe 2021–2027 рр.
3. Розкрийте європейське територіальне співробітництво як транскордонні та транснаціональні програми.
4. Опишіть форми транскордонного співробітництва України та країн ЄС.
5. Поміркуйте, як проявляється транскордонний аспект в урбанізаційній політиці ЄС.

Тестові завдання

1. Регіональна політика ЄС – це:

- а) політика децентралізації;
- б) політика згуртування;
- в) політика урбанізації;
- г) політика інклюзивності.

2. Парадигма регіональної інноваційної системи ЄС – це:

- а) побудова системи формальних інститутів, які забезпечують кругообіг капіталу;
- б) законодавчо встановити поле взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності;
- в) забезпечення відкритого доступу до інновацій;
- г) використання надійної системи моніторингу й оцінки.

3. Особливістю сучасної регіональної інноваційної системи ЄС є:

- а) визначення пріоритетних напрямів вкладання капіталу;
- б) виплачування компенсації за проблеми минулого;
- в) управління інноваційною інфраструктурою;
- г) активне використання технологічних платформ.

4. Який основний показник визначає ступінь мережевої вбудованості регіональної інноваційної системи ЄС у глобальну інноваційну мережу:

- а) частка ВВП, створеного країною / регіоном;
- б) частка доданої вартості, створеної країною / регіоном у структурі її / його ВВП;
- в) частка доданої вартості, створеної країною / регіоном у структурі її / його експорту;
- г) частка оплати праці найманих працівників у структурі ВВП країни / регіону.

5. Сучасна регіональна інноваційна система ЄС активно використовує технологічні платформи з метою:

- а) фокусування на стратегічних напрямках, які забезпечують майбутній розвиток країн ЄС;
- б) узгодження дослідницьких пріоритетів ЄС з потребами промисловості;
- в) структурування інтересів різних сторін на конкретних напрямках інноваційної діяльності;
- г) усі відповіді правильні.

6. Бюджет якого структурного фонду ЄС є найбільшим:

- а) Європейський фонд регіонального розвитку;
- б) Європейський соціальний фонд;
- в) Європейський фонд розвитку (фонд згуртування);
- г) Європейський аграрний фонд для сільського розвитку.

7. Яка спеціальна ініціатива ЄС спрямована на розвиток транскордонного співробітництва:

- а) ENVIREG;
- б) INTERREG;
- в) LEADER;
- г) HORIZON.

8. Реалізація рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (Horizon Europe) розрахована на:

- а) трирічний період;
- б) п'ятирічний період;
- в) семирічний період;
- г) восьмирічний період.

9. Місто майбутнього в контексте ЄС – це модель, що охоплює інтеграцію:

- а) розумного, зеленого й інклюзивного міського розвитку;
- б) розумного та зеленого міського розвитку;
- в) зеленого й інклюзивного міського розвитку;
- г) розумного й інклюзивного міського розвитку.

10. Маніфест нової урбаністики – це:

- а) Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.;
- б) Європейська хартія участі молоді в суспільному житті на місцевому та регіональному рівні 1992 р.;
- в) Європейська Хартія міст 1992 р.;
- г) Європейська Хартія міст II 2008 р.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Б	В	Г	В	Г	А	Б	В	А	Г

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3 ІНСТРУМЕНТИ ТА ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС

ТЕМА 6 ІНВЕСТИЦІЇ В НЕРУХОМІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ ЄС

6.1. Ринок нерухомості в системі сталого розвитку міст.

6.2. Характеристика практики застосування механізмів інвестування в житлову нерухомість у країнах ЄС та в Україні: порівняльний аспект.

6.3. Європейський досвід фінансування соціального та доступного житла як інструмент забезпечення сталого розвитку міст.

6.4. Напрями імплементації європейського досвіду в розвиток інвестиційного ринку нерухомості України.

6.1. Ринок нерухомості в системі сталого розвитку міст

Актуальною проблемою розвитку сучасних міст є те, що в разі постійного збільшення концентрації людської діяльності в містах також збільшується споживання ресурсів і водночас зростає інтенсивність надмірного забруднення навколишнього середовища. Також соціально-економічні умови та рівень комфорту міського населення є найбільш вимогливими.

Комплексний і стійкий міський розвиток є пріоритетною сферою європейської регіональної політики продовж останніх кількох десятиліть і підтверджується відповідними планами дій та фінансуванням.

Основними напрямами регіональної політики ЄС щодо забезпечення сталого розвитку міст є:

– ревіталізація забруднених земельних ділянок і модернізація промислових об'єктів у містах;

- інтегрована регенерація міських і сільських територій (відновлення й перебудова окремих територій з метою залучення інвестицій та економічного стимулювання місцевої економіки);
- розвиток екологічно чистого міського транспорту;
- розвиток житлового будівництва.

Крайня бідність часто зосереджена в міських районах, що ускладнює роботу національних і міських органів влади для боротьби зі зростанням населення в таких районах. Забезпечення безпеки та сталого розвитку міст означає забезпечення безпечного та доступного житла. Це також передбачає інвестиції в громадський транспорт, створення зелених зон загального користування та покращення містобудування й управління одночасно, забезпечуючи інклюзивність і загальну рівноправну участь.

Ще навіть 2009 року Європейська агенція з охорони довкілля ЄС сформулювала ключову парадигму розвитку міст, в основі якої лежало розуміння того факту, що забезпечення високої якості життя населення є критерієм ефективності та метою здійснення усіх без винятку заходів, проєктів і програм, що реалізуються в межах урбанізованого простору Європи. Водночас забезпечення належної високої якості проживання жителям європейських міст неможливе без гарантування гідних житлових умов. Окремо підкреслювалось, що в країнах ЄС висока якість життя та комфорту населення мають досягатися як через реалізацію однаково важливих скоординованих політик щодо міського планування та соціально-економічного розвитку, так і політик гарантування доступу населення до житла з належними умовами проживання [24, с. 165].

На сьогодні спостерігається світова тенденція переходу економіки на принципи сталого розвитку, яка ставить перед світом та Україною зокрема нові завдання, стимулює пошук нових підходів до ефективного управління економікою загалом та її структурних компонентів. Безумовно, ринок нерухомості є невід'ємною частиною системи економічних відносин, а отже, він перебуває в тісному зв'язку з іншими ринками: фінансовими, інвестиційними, цінних паперів, праці, споживчими та ін. З огляду на ці обставини пріоритет сталого розвитку економіки не міг не торкнутися ринку нерухомості: з'являються нові напрями дослідження, методи оцінювання вартості та способи управління об'єктами нерухомого

майна. Варто зазначити, що успішне функціонування ринку нерухомості зі свого боку є умовою сталого розвитку міст і регіонів.

На початку XXI ст. саме ринок нерухомості став одним із найвигідніших для інвестицій. Такі популярні об'єкти для інвестування, як акції та облігації, поступово втрачали довіру інвесторів. Фінансові інститути почали збільшувати частку нерухомості в своїх інвестиційних портфелях, отримуючи надприбутки. Численні ріелтори, аналітики й фахівці в усьому світі стверджували, що купівля нерухомості – це найбезпечніші інвестиції та ціни на неї не впадуть так сильно, як падали акції. У періоди зростання та стабільності інвестиції в якісні об'єкти нерухомості дійсно є одним з найбільш надійних джерел пасивного доходу. Розвиток ринку нерухомості прямо залежить від прийняття інвестиційних рішень, що базуються на його дослідженні та аналізі.

Історично поняття «нерухомість» було уведено нормами римського права, згідно з яким земля, будинки і будівлі різного призначення, зокрема й житло, поєднувалися в окрему групу речей із правовідносинами, що мають особливості своєї реалізації у зв'язку з тим, що ці матеріальні об'єкти не можливо зрушити з місця й перемістити без завдання їм шкоди [145].

Таке трактування змісту поняття «нерухомість» зберігається в нормативно-правових актах і нині.

Роль ринку нерухомості в забезпеченні соціально-економічного розвитку розкривається в його функціях, які в певний спосіб пов'язані із задоволенням різноманітних економічних і соціальних потреб. Традиційно функції будь-якого ринку поділяються на загальні (притаманні будь-якому ринку загалом) і специфічні (характерні для певного виду або сегменту ринку).

Серед специфічних функцій ринку житлової нерухомості основними є інвестиційна та соціальна. Для ринку житлової нерухомості притаманною є саме інвестиційна функція, оскільки його функціонування має значний мультиплікативний ефект і сприяє інвестиційній активності в суміжних галузях, залученню та інвестуванню вільних заощаджень населення. Крім того, ефективне функціонування ринку житлової нерухомості сприяє вирішенню ряду важливих соціальних проблем у контексті сталого розвитку,

наприклад, щодо підвищення забезпеченості безпечним і доступним житлом населення; досягнення соціальної стабільності в суспільстві.

Досліджуючи види інвестицій, зокрема в нерухомість, важливо зазначати, що останні поділяють на короткострокові та довгострокові інвестиції в нерухомість. Короткострокові інвестиції в нерухомість характеризуються отриманням прибутку від продажу об'єкта нерухомості, а, відповідно, прибуток, отриманий від даних вкладень, залежить від динаміки ринку, ринкових коливань у момент інвестицій і навіть від спроможності інвесторів спрогнозувати рух ринку. Зі свого боку довгострокові інвестиції в нерухомість характеризуються отриманням прибутку за допомогою здачі об'єкта нерухомості, адже прибуток залежить від стадії життєвого циклу ринку, розташування об'єкта та рівня розвитку інфраструктури тощо [23, с. 64]. Досліджуючи класифікацію інвестицій, останні можна поділити на ті, які вкладаються в комерційну нерухомість або ж у житлову нерухомість. Крім того, останні варто поділяти на ті, які вкладаються в будівництво нерухомості або в нерухомість за кордоном.

Інвестиції в нерухомість мають власну стратегію, що має різні цілі, зокрема:

– інвестиція в житлову нерухомість: може бути з ціллю перепродажу; здачі в оренду; вторинного житла;

– інвестиція в будівництво житлової нерухомості: може мати цілю продажу до здачі об'єкта або ж продажу після здачі об'єкта тощо;

– інвестиція в комерційну нерухомість може відбутися з ціллю подальшої здачі апартаментів; може відбутися в рамках колективної інвестиції;

– інвестиція в закордонну нерухомість [37, с. 22–23].

Ринок нерухомості особливо схильний до циклічності у зв'язку з тим, що часто пропозиція не встигає за попитом, що швидко змінюється. Економічний цикл охоплює чотири основні етапи: експансії, перенасичення, рецесії та відновлення. Кожен етап характеризується певною ціновою динамікою, кількістю угод та обсягом будівництва, тож інвестору потрібно мати інформацію, на

якій стадії циклу перебуває ринок країни, щоб вибрати потрібний час для купівлі або продажу нерухомості. Інвестиції в нерухомість повинні бути здійснені та ліквідовані, перш ніж циклічні тенденції повністю відіб'ються в цінах на нерухоме майно та результатах діяльності [16].

Європейський ринок нерухомості залишається надзвичайно потужним, незважаючи на попередні кризи, а інвестування в нерухомість у Європі продовжує бути стабільною тенденцією серед міжнародних інвесторів як спосіб ефективного, надійного та вигідного вкладення капіталу. Крім того, інвестиції в нерухомість країн Європейського Союзу збільшилися через міграцію українців, вимушену воєнним станом [16].

У будь-якій країні з ринковою економікою сталому розвитку міст сприяє ефективне функціонування ринку нерухомості. Ключем до розвитку такого внутрішнього ринку є попит на якісну нерухомість, що вимагає скоординованих зусиль у фінансуванні, проектуванні, будівництві й управлінні.

Актуальним напрямом дослідження ринку нерухомості є дослідження щодо проектування об'єктів нерухомого майна з урахуванням принципів сталого розвитку та збереження екологічно чистого навколишнього середовища під час будівництва й експлуатації об'єктів.

Містобудівні процеси в умовах сталого розвитку міст повинні бути спрямовані на досягнення високого рівня комфорту мешканців, економічності, екологічності будівель і споруд, їх розміщення на території, щільності забудови та інших чинників і регулюватися нормативними документами. Також обов'язково повинні бути враховані практичні методи формування архітектури під впливом сонячного та штучного світла, кольору, тепла, руху повітря й звуку, а також природу сприйняття людиною, зокрема з оцінкою соціологічних, гігієнічних та економічних чинників.

Загальна тенденція для всіх країн ЄС – орієнтація на створення енергоекономічних, екологічних безпечних і довговічних як окремих будівель і споруд, так і муніципальних утворень у містах.

Маючи до моменту проголошення незалежності загальну нормативну базу, в Україні відбувалось будівництво за принципами,

які погано поєднувалися з концепцією біосферної сумісності. Однак за минулі з цього моменту роки нормативна база з будівництва в Україні суттєво оновилася.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» сталий розвиток території територіальної громади – соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток території територіальної громади, спрямований на створення економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасних та майбутніх поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення та реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку й оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття й культурної спадщини [52].

Також варто зазначити, що ключовим елементом життєвого циклу людини – міста – країни – людства є ресурс. Водночас кількість ресурсів є постійно змінним у часі та просторі. Не виникає сумніву, що рішення такого важливого завдання, як створення сумісного з природним середовищем поселення на принципах сталості, не може бути досягнуто тільки за рахунок використання новітніх технологій, нового обладнання, сучасних підходів до ціноутворення й ефективності використання внутрішніх бізнес-процесів.

Очевидно, що одним із системоутворювальних чинників конкурентоспроможності є те, наскільки ефективно використовуються потрібні ресурси. Як наслідок, повинно здійснюватись управління процесом ресурсозбереження. Кінцевим результатом такого управління повинна бути послідовна реалізація затвердженої господарюючим суб'єктом ресурсозберігаючої політики як одного з основоположного внутрішнього нормативного документа.

Економічна теорія виділяє чотири групи ресурсів:

- 1) природні – ресурси, які є потенційно придатними для застосування у виробництві (природні сили й речовини);
- 2) матеріальні – природні матеріальні (створені самою природою) та штучні засоби виробництва й споживання;

3) трудові – населення в працездатному віці, яке в «ресурсному» аспекті зазвичай оцінюють за трьома параметрами: соціально-демографічному, професійно-кваліфікаційному й культурно-освітньому;

4) фінансові – грошові кошти, які суспільство здатне виділити на організацію виробництва.

Для міст мають вагоме значення критерії управління процесом ресурсоефективності. Містобудування надзвичайно швидко реагує на ринкові трансформації, які відбуваються сьогодні. Ринок нерухомості відображає платоспроможність населення, інвестиційну активність, функціонування фінансово-кредитної системи та державне регулювання економічних процесів. Питання участі держави у фінансуванні ресурсозберігаючих проєктів потребує серйозного та глибокого опрацювання. Державні структури повинні встановити чіткі критерії своєї участі у фінансуванні ресурсозберігаючих проєктів будівельних підприємств та організацій, визначити кінцеві цілі проєктів і строки їх реалізації та вимагати від підприємств детальної звітності про хід її виконання. Водночас досить важливо створити привабливі умови для залучення інвестицій у ресурсозберігаючі програми та проєкти для підприємств будівельного комплексу України.

Концепція «сталого розвитку» – узагальнення триєдиної концепції сталого еколого-соціально-економічного розвитку, яка є розвитком вчення В. Вернадського про ноосферу. Починаючи з 1992 року, ця концепція прийнята більшістю країнами світу та багатьма міжнародними організаціями. Концепція містить три основні вектори [67]:

1. Забезпечення економічного розвитку за рахунок збереження (не зменшення) сукупного капіталу (фізичного природного або людського) на засадах оптимального використання обмежених ресурсів та застосування технологій, спрямованих на збереження природного, енергетичного та матеріального потенціалу.

2. Забезпечення екологічного розвитку за рахунок досягнення глобальної стабільності всієї біосфери, що можливо лише в разі тривкої життєздатності біологічних і фізичних природних систем, їх самооновлення й адаптації до різноманітних змін.

3. Забезпечення соціального розвитку за рахунок збереження стабільності суспільних і культурних систем, людського розвитку, в результаті якого людина є суб'єктом розвитку, а не об'єкта.

Підсумовуючи вищевикладене, можна з упевненістю стверджувати, що принципи сталого розвитку знаходять своє втілення в економіках країн ЄС. Це відображено й на законодавчому рівні, і в політиці урядів, що також здійснює вплив на ринок нерухомості, адже нерухомість, безумовно, є індикатором економічного стану держави. Вона тісно пов'язана в іншими структурними компонентами економічної системи, тому відчуває на собі їх істотний вплив. Динаміка ринку нерухомого майна залежить від основних макроекономічних показників у країні, кожний з яких впливає на стан різних сегментів ринку нерухомості.

6.2. Характеристика практики застосування механізмів інвестування в житлову нерухомість у країнах ЄС та в Україні: порівняльний аспект

Розвиток інвестиційних інструментів ринку житлової нерухомості має бути орієнтований на:

1) розвиток іпотечного кредитування та створення умов для розвитку довгострокового іпотечного житлового кредитування населення;

2) покращення взаємодії первинного та вторинного іпотечного ринків;

3) збереження механізму фінансування житлового будівництва за рахунок індивідуальних та інституційних інвесторів;

4) розвиток кредитування забудовників житлової нерухомості, засноване на ринкових принципах;

5) формування дієвої системи державної підтримки придбання житла населенням.

У країнах ЄС досить поширеною є практика залучення фінансових установ до процесу фінансування будівництва. Варто зауважити, що саме участь банків у фінансуванні проєктів та страхування ризиків забудовників є основними механізмами захисту прав інвесторів житлового будівництва в країнах ЄС [21].

У таблиці 6.1 подано характеристику механізмів інвестування в житлове будівництво в таких країнах ЄС, як Німеччина, Польща, Італія, Франція.

Таблиця 6.1 – Механізми інвестування в житлове будівництво в таких країнах ЄС

Нормативно-правові акти, які регулюють відносини між сторонами угоди про будівництво	Способи фінансування інвестиційних потреб на ринку житлової нерухомості	Захист прав інвесторів
1	2	3
Німеччина		
<p>– Цивільний кодекс Німеччини (Bürgerliches Gesetzbuch);</p> <p>– Порядок надання контрактів на забезпечення підрядних робіт (Vergabe und Vertragsordnung für Bauleistungen);</p> <p>– Постанова, що регулює відносини між агентами з нерухомості та забудовниками (Makler- und Bauträgerverordnung)</p>	<p>Інвестор укладає договір не із забудовником, а з фінансовою установою, яка веде це будівництво: контролює хід будівництва та перераховує гроші відповідно до його графіка та графіка виконаних робіт. Саме фінансова установа на довірчій основі представляє інтереси інвесторів під час будівництва й на етапі здачі об'єкта в експлуатацію. Оскільки договірних відносин між забудовником і кінцевим споживачем немає, забудовник може нести відповідальність за будь-яку шкоду (наприклад, порушення нормативно-правових актів про безпеку або порушення абсолютних прав кінцевого споживача) лише за зобов'язальним правом</p>	<p>1. Після перерахуванням інвестором забудовнику першого внеску в розмірі 30 % від загальної суми нерухомість переходить у власність інвестора, а решта 70 % коштів вноситься інвестором поетапно після завершення певного виду робіт [89].</p> <p>2. Для отримання дозволу на використання активів інвестора установа повинна надати інвестору гарантії забезпечення цих активів або застрахувати їх. Гарантом може бути державний орган, кредитна установа або страхова компанія [196].</p> <p>3. Спори, пов'язані з будівництвом, вирішуються в судовому порядку. Регіональні суди (Landgerichte) розглядають справи на суму понад 5 000 євро, тоді як місцеві суди (Amtsgerichte) розглядають справи на суму до 5 000 євро. У деяких регіональних судах є окремі палати для розгляду питань, пов'язаних з будівництвом</p>

Продовження таблиці 6.1

1	2	3
Італія		
<p>– Цивільний кодекс Італії (Codice civile);</p> <p>– Законодавча постанова № 122/2005 щодо умов захисту права власності на об'єкти незавершеного будівництва</p>	<p>Не передбачено спеціальних механізмів фінансування. Угоди купівлі-продажу об'єктів нерухомості та кредитування відповідних інвестиційних потреб регулюються на загальних цивільно-правових засадах із застосуванням окремих механізмів, спрямованих на захист прав інвесторів</p>	<p>1. Забудовник повинен отримати поручительські гарантії на забезпечення виконання ним своїх зобов'язань (зокрема, в разі банкрутства). Такі гарантії забудовник може отримати в банку, страховій компанії або у фінансового посередника [106].</p> <p>2. Законодавчою постановою також було створено Фонд солідарності покупців об'єктів незавершеного будівництва (при Міністерстві економіки і фінансів), метою якого стала виплата компенсації інвесторам незавершеного будівництва (ст. 12). Фонд формується за рахунок обов'язкових внесків компаній, які надають забудовникам поручительські гарантії. Кожна особа має право на отримання компенсації з Фонду лише одноразово</p>
Франція		
<p>– Цивільний кодекс Франції (Code civil);</p> <p>– Будівельний і житловий кодекс (Code de la construction et de l'habitation)</p>	<p>Основним видом договорів про залучення коштів на будівництво житла у Франції є угода про купівлю-продаж нерухомості в майбутньому стані готовності (vente en l'état futur d'achèvement – VEFA). Форма договору передбачає зазначення етапів виплати коштів за завершення певних видів робіт</p>	<p>1. Виплати коштів за завершення певних видів робіт: 35 % – після заливки фундаменту; 40 % – після завершення будівельних робіт; 20 % – після остаточного завершення проекту; 5 % – після передання об'єкта власнику.</p> <p>2. За умовами договору, забудовник зобов'язаний надати фінансові гарантії завершення будівництва в разі банкрутства, ліквідації бізнесу або неспроможності виконати умови договору. Гарантія надається банком або страховою компанією у формі гарантії компенсації (<i>garantie de remboursement</i>) або гарантії завершення будівництва (<i>garantie d'achèvement</i>).</p> <p>3. Стандартною практикою є страхування прихованих дефектів об'єкта (<i>assurance dommages-ouvrage</i>) терміном до 10 років [77]</p>

Продовження таблиці 6.1

1	2	3
Польща		
<p>– Цивільний кодекс Польщі (Kodeks cywilny);</p> <p>– Закон про будівництво (Prawo budowlane);</p> <p>– Закон про захист прав набувачів права власності на житлові квартири або будинки (Ustawa o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego)</p>	<p>Інвестор укладає договір не із забудовником, а з фінансовою установою, яка веде це будівництво: контролює хід будівництва. Забудовник створює відкритий або закритий трастовий рахунок на об'єкт будівництва [212]. Перед перерахуванням грошей з трастового рахунку банк перевіряє рівень готовності кожного з етапів будівництва. Банк виплачує забудовнику кошти за нерухомість лише після отримання копії нотаріально засвідченого документа про передавання права власності на житло покупцю</p>	<p>1. Рахунок забудовника, на якому акумулюються всі кошти, відкривається під кожен конкретний об'єкт будівництва.</p> <p>2. Частина суми заморожується, що дає змогу частково повернути гроші інвесторам або покупцям, якщо вони відмовляться від житла або матимуть бажання поміняти квартиру з більшою площею на меншу.</p> <p>3. Після введення будівлі в експлуатацію забудовник власним коштом оформляє інвесторам право власності на житло й нотаріально засвідчені документи про таке оформлення є підставою для виплати коштів забудовнику.</p> <p>4. Забудовник зобов'язаний надати інвестору банківські або страхові гарантії, відповідно до яких банк або страхова компанія поверне інвестору кошти, сплачені забудовнику в разі: оголошення забудовника банкрутом; скасування інвестором контракту</p>

Джерело: [21; 77; 89; 106; 196; 212].

Як вбачається з вищевикладеного, участь банківських установ і страхових компаній у гарантуванні дотримання забудовником своїх зобов'язань є основним механізмом запобігання порушень прав інвесторів-фізичних осіб під час залучення коштів до будівництва житла, що пропонується країнами ЄС. Крім того, фінансові установи виступають у ролі ексроу-агентів, які захищають інтереси покупців нерухомості – забудовник може розпоряджатися коштами лише за умови виконання певних умов (завершення будівництва, уведення будівлі в експлуатацію тощо). Виплати коштів здійснюються траншами, що значно знижує ризики інвесторів, пов'язані з невиконанням забудовником своїх зобов'язань.

Також обов'язковою умовою є страхування ризиків забудовника. У разі виявлення прихованих дефектів покупець має право звернутися до забудовника для компенсації своїх збитків, а забудовник зі свого боку отримає компенсацію від страхової компанії. Стандартною практикою є страхування прихованих дефектів на термін до 10 років.

1 січня 2004 року набрав чинності Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [54]. Цим Законом, зокрема, передбачено створення фонду фінансування будівництва (далі – ФФБ). Закон вилучає пряме укладання договору між забудовником та особою, яка має намір придбати житлове приміщення. Договір має укладатися з ФФБ, сплата коштів здійснюватися в порядку та на умовах договору, а на ФФБ покладено обов'язок передачі отриманих коштів забудовнику.

Тобто законодавством уперше було закріплено правило укладання договору не безпосередньо із забудовником, а з третьою особою – ФФБ, яка зі свого боку контролює питання цільового використання внесених грошових коштів.

Крім того, з'явилося поняття оперативного резерву використання, яке спрямоване на виплати довірцелям коштів з ФФБ. Схожий механізм здійснення та захисту речових прав на об'єкти нерухомого майна існує у Федеративній Республіці Німеччина, відповідно до якого інвестор укладає договір не із забудовником, а з фінансовою установою, яка веде це будівництво: контролює хід будівництва та перераховує кошти відповідно до його графіка і графіка виконаних робіт.

Хоча Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [54] передбачає дієвий механізм захисту речових прав на житлові об'єкти, які будуть споруджені в майбутньому, відповідальність за незастосування закону під час залучення коштів фізичних і юридичних осіб з метою фінансування будівництва житла не була визначена. Тому на практиці забудовники користувались тими механізмами залучення коштів, які були напрацьовані до набрання чинності Законом [54].

Крім того, механізм, передбачений Законом, визначає порядок залучення коштів для будівництва тільки житла й не стосується будівництва нежитлових приміщень. У зв'язку з цим Закон не здобув широкого застосування серед забудовників і наразі майже не виконується. Удосконалення захисту речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому, у певий спосіб здобуло вирішення після набрання 10 жовтня 2022 року чинності Законом України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» [50].

Законом, крім того, внесено зміни до Цивільного кодексу України, Закону України «Про фінансово-кредитні механізми та управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» та встановлено, що особливості оборотоздатності об'єктів незавершеного будівництва, майбутніх об'єктів нерухомості встановлюються Законом. Отже, законодавець ввів обов'язковість дотримання вимог законів України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» та «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» в разі вчинення правочинів щодо об'єктів незавершеного будівництва.

Статтею 2 Закону України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» встановлена оборотоздатність об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості та водночас визначено, що правочин щодо об'єкта незавершеного будівництва / майбутнього об'єкта нерухомості, вчинений з порушенням вимог цієї статті, є нікчемним.

Законом визначені способи залучення коштів фізичних осіб:

– через укладання договорів купівлі-продажу неподільних об'єктів незавершеного будівництва / майбутніх об'єктів нерухомості із замовником або девелопером будівництва;

– через укладання договорів про участь у фонді фінансування будівництва управителем фонду фінансування будівництва;

– через емісії цільових корпоративних облігацій, погашення яких здійснюється за допомогою передачі об'єкта (його частини) житлового будівництва з умовою передачі об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва відповідно до укладеного та нотаріально посвідченого договору між замовником будівництва та власником таких облігацій про резервування (бронювання) об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва.

Отже, визначивши конкретні способи та механізми залучення грошових коштів для будівництва, встановивши нікчемність правочинів, Законом звужено для забудовника вибір типів і видів договорів.

Встановлення обов'язковості державної реєстрації прав власності на незавершений об'єкт будівництва та подальшу автоматичну реєстрацію прав власності на введений в експлуатацію будівельний об'єкт суттєво зменшує ризик повторного продажу одного й того самого об'єкта.

З метою зменшення ризику зупинення будівництва на довгий строк Законом також визначена одна з передумов укладання договорів щодо продажу об'єктів незавершеного будівництва – гарантійна частка.

Проте гарантійна частка не встановлює компенсації затрат покупця в разі відмови забудовника закінчити будівництво, а є метою гарантування добудови відповідного об'єкта іншими особами (зокрема, внаслідок банкрутства, фінансової неспроможності замовника будівництва / девелопера будівництва).

Як бачимо, суттєвим внеском у розвиток питання захисту речових прав об'єктів будівництва, які будуть споруджені в майбутньому, стало ухвалення Закону України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому».

З його прийняттям ряд ризиків була усунена, оскільки Законом передбачено механізм і способи залучення коштів для будівництва, порядок укладання договорів. Тобто фактично мінімізований ризик повторного продажу об'єкта незавершеного будівництва через державну реєстрацію прав на такий об'єкт, що створює можливість перевірити інформацію стосовно бажаного об'єкта.

Водночас усталена правозастосувальна практика Закону відсутня. Настання ризиків, зокрема щодо належного закінчення будівництва, передачі об'єкта будівництва можуть з'явитися в майбутньому. Відсутність встановленої відповідальності за невиконання забудовниками вимог законів України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» та «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» щодо порушення порядку залучення коштів може призвести до невиконання вимог останнього.

6.3. Європейський досвід фінансування соціального та доступного житла як інструмент забезпечення сталого розвитку міст

Соціальне житло є важливим аспектом забезпечення доступним житлом у межах політики соціального забезпечення, і становить понад 28 мільйонів помешкань і близько 6 % від загального житлового фонду, наприклад, у країнах ОЕСР і країнах ЄС, що не входять до ОЕСР. Однак існують значні відмінності від країни до країни у визначенні, масштабі, розмірі, типі постачальника соціального житла, цільовій групі населення тощо. Наприклад, соціальне орендне житло становить менше 10 % від загального житлового фонду в більшості країн ЄС, але понад 20 % від загального житлового фонду в Данії, Австрії та Нідерландах, де таке житло являє собою «третій сектор» на ринку житла [170].

Поняття доступного житла не є тотожним поняттю соціального житла. Доступне житло відкрите для ширшого діапазону доходів домогосподарств, ніж соціальне житло. Домогосподарствам не обов'язково мати право на соціальне житло, щоб подати заявку на доступне житло, хоча люди, які мають право на соціальне житло, також можуть мати право на доступне житло. Крім того, управління доступним житлом скоріше схоже на приватну оренду нерухомості, але існують критерії відповідності, і менеджери здебільшого є некомерційними постачальниками громадського житла.

Крім того, орендна плата за доступне житло зазвичай розраховується інакше, ніж плата за соціальне житло, та існують інші домовленості про оренду [168].

Пріоритезація соціального та доступного житла є ключовою антициклічною інвестиційною можливістю, яка може допомогти створити робочі місця, малі й середні підприємства в будівельному секторі та забезпечити більш доступне житло. Крім того, інвестиції в доступне та соціальне житло підтримують мобільність [98]. Урядам варто інвестувати більше в доступне та соціальне житло як частину рішення, оскільки країни прокладають шлях до економічного відновлення. Зменшення адміністративних бар'єрів для будівництва доступного житла також може сприяти розширенню пропозиції. Зі свого боку політики та постачальники соціального житла стикаються з рядом проблем і компромісів для розвитку екологічно та фінансово стійкого сектору, який забезпечує якісне доступне житло для тих, хто не може дати змогу собі на житло через приватний ринок [169]. Доступність має першорядне значення і для збереження статусу міста як центру технологій, фінансів, мистецтва та науки. Отже, якщо уряд хоче, щоб майбутнє було таким самим процвітаючим, як і його минуле, як в економічному, так і в культурному плані, він повинен взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення доступності житла, базуючись на ролі, яку, власне, відіграє доступне житло [147].

До того ж діловий характер приносить більше переваг клієнтам, і, йдучи в ногу з часом з точки зору організаційного професіоналізму та застосування сучасних технологій, житлові асоціації можуть знайти новий баланс між соціальною метою та комерційними потребами в такий спосіб, щоб повторно мотивувати персонал [92]. Інвестиція в доступне житло може бути як бізнесом, так і інвестиційною стратегією. Власники нерухомості отримують податкові пільги, якщо вони використовують відсоток своєї власності як доступне житло (наприклад, певну кількість орендованих одиниць у будівлі). Орендарі також отримують допомогу від уряду в сплаті орендної плати щомісяця [136].

Під час економічних потрясінь єдиною раціональною відповіддю постачальників житла (особливо соціального та доступного) на турбулентність ринку мали б бути зменшення обсягів робіт і тимчасове припинення діяльності в цьому напрямі. Проте, як би це раціонально не звучало, це, безумовно, було б неправильною реакцією, оскільки виникає безпрецедентна рецесія в суспільстві, що погіршує умови життя загалом та зокрема житлові умови значної кількості домогосподарств Європи та світу [172]. Тому якби постачальники соціального та доступного житла припиняли свою роботу через брак фінансових можливостей, це мало б суттєві та довготривалі наслідки для сталого розвитку й інклюзії економіки.

У цьому контексті важливо розуміти сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для будівництва доступного житла, виявлені за допомогою SWOT-аналізу. Так, до сильних сторін віднесено такі:

1) фінансування доступного житла позитивно впливає на економічне зростання та сталий розвиток, добробут населення й інклюзивну економіку;

2) доступне житло впливає на активність робочої сили та її переміщення, потоки інновацій тощо;

3) доступне житло має потенціал для майбутнього будівництва інфраструктури та відповідні переваги.

Слабкі сторони обумовлені тим, що:

1) ціни та витрати на житло є високими та зростають у багатьох програмах доступного житла;

2) високий попит на оренду житла серед сімей з низьким і середнім рівнем доходу;

3) більшість бізнесменів і роботодавців не зосереджені на житлових потребах;

4) багато забудовників вважають будівництво доступного житла не вигідним [143].

Також виокремлено можливості будівництва доступного житла, а саме:

1) будувати доступне житло або брати участь у його інвестуванні – тренд соціальної відповідальності;

2) з'являються нові ресурси для нових ініціатив доступного житла;

3) ключові зацікавлені сторони (державна та місцева влада, бізнес, громадські та міжнародні організації) відкриті до партнерства для будівництва доступного житла.

Відповідно, ризики полягають у:

1) нестабільній правовій, політичній, економічній і фінансовій ситуації в країні;

2) зменшенні державного та місцевого фінансування підтримки доступного житла в довгостроковій перспективі;

3) недоліках законодавчої бази в цій сфері;

4) конфлікті інтересів з приводу планування міського землекористування;

5) постійно зростаючій вартості будівельних матеріалів та інших ресурсів тощо.

Понад 70 % європейців живуть у містах, що викликає високий попит на житло за доступними цінами.

Індекси цін на житло є важливими показниками динаміки ринку житла та охоплюють кількість індексів, що вимірюють зміну цін на житлову нерухомість з часом. Ці індекси є ключовими статистичними даними не лише для громадян і домогосподарств у всьому світі, але й для тих, хто розробляє економічну та грошово-кредитну політику, для моніторингу макроекономічних дисбалансів і ризиків у фінансовому секторі [164].

У таблиці 6.2 наведено динаміку індексів номінальних цін на житло для країн Європейського Союзу за останні 10 років, а саме з 2013 по 2022 рр. Згідно з методологією бази даних ОЕСР щодо регіональних індексів цін на житло номінальний індекс цін на житло 2015 року становить 100,0.

Таблиця 6.2 – Динаміка індексів номінальних цін на житло в країнах ЄС

Країна	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Австрія	92,1	95,3	100,0	108,5	114,3	119,6	126,6	136,3	153,3	170,8
Бельгія	99,0	98,4	100,0	102,6	106,4	109,4	113,8	118,6	127,1	134,2
Чехія	93,9	96,2	100,0	107,2	119,7	130,0	141,9	153,9	184,2	215,3

Продовження таблиці 6.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Данія	90,1	93,5	100,0	104,7	109,4	114,5	117,5	123,5	138,0	137,4
Естонія	82,3	93,6	100,0	104,7	110,5	117,1	125,3	132,8	152,8	186,8
Фінляндія	100,4	100,0	100,0	101,3	102,4	103,3	103,8	105,6	110,4	111,7
Франція	102,9	101,4	100,0	101,0	104,2	107,3	110,9	116,6	124,1	131,8
Німеччина	92,6	95,5	100,0	107,5	114,1	121,7	128,7	138,7	154,7	162,9
Греція	113,8	105,3	100,0	97,6	96,6	98,4	105,5	110,2	118,6	132,6
Угорщина	84,9	88,4	100,0	113,4	127,2	145,5	170,2	178,6	208,0	254,3
Ірландія	77,0	89,7	100,0	107,5	119,2	131,4	134,4	134,8	146,0	164,0
Італія	109,1	104,0	100,0	100,3	99,2	98,6	98,5	100,4	103,0	106,9
Латвія	97,6	103,5	100,0	108,5	118,0	129,3	140,9	145,8	161,6	184,0
Литва	90,6	96,5	100,0	105,4	114,8	123,2	131,6	141,2	163,8	195,0
Люксембург	90,9	94,9	100,0	106,0	112,0	119,9	132,0	151,1	172,2	188,6
Нідерланди	95,8	96,6	100,0	105,1	113,0	123,7	132,7	142,8	164,2	186,3
Польща	97,5	98,5	100,0	101,9	105,8	112,7	122,5	135,4	147,8	165,2
Португалія	93,1	97,0	100,0	107,1	117,0	129,0	141,9	154,3	168,8	190,2
Словаччина	93,6	94,9	100,0	106,7	113,0	121,3	132,4	145,1	154,3	175,5
Словенія	106,2	99,2	100,0	103,3	111,8	121,5	129,7	135,7	151,3	173,6
Іспанія	96,2	96,5	100,0	104,6	111,1	118,6	124,7	127,5	132,2	142,0
Швеція	80,8	88,4	100,0	108,2	115,4	114,4	117,2	122,1	134,5	139,3

Джерело: [167].

Можна зробити висновок, що найвищі номінальні індекси цін на житло 2022 року були в Угорщині (254,3), Чехії (215,3), Литві (195,0), Португалії (190,2), Люксембурзі (188,6), Естонії (186,8), Нідерландах (186,3) і Латвії (184,0). Найнижчі показники – в Італії (106,9), Фінляндії (111,7), Франції (131,8), Греції (132,6), Бельгії (134,2), Данії (137,4) і Швеції (139,3).

Крім номінальних індексів цін на житло, аналітичні показники цін на житло оцінюються за інформацію про реальні ціни на житло.

Таблиця 6.3 – Динаміка індексів реальних цін
на житло в країнах ЄС

Країна	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Австрія	95.3	96.7	100.0	107.0	110.7	113.6	118.2	125.7	138.4	143.7
Бельгія	100.6	99.3	100.0	101.1	102.8	103.7	106.3	109.9	114.9	110.5
Чехія	94.7	96.2	100.0	106.7	116.5	123.4	131.0	138.1	160.6	163.3
Данія	91.0	93.9	100.0	104.6	108.1	112.5	114.5	119.9	131.3	121.6
Естонія	82.5	93.2	100.0	103.4	104.6	107.2	111.5	119.3	131.9	138.1
Фінляндія	102.1	100.5	100.0	101.1	101.1	100.8	100.2	101.6	104.4	99.7
Франція	104.2	102.2	100.0	100.7	102.9	104.3	106.8	111.6	117.3	119.1
Німеччина	94.0	96.0	100.0	106.8	111.6	117.3	122.5	131.2	142.2	140.5
Греція	109.7	104.0	100.0	98.5	97.2	98.8	105.9	111.9	119.1	124.2
Угорщина	86.5	88.9	100.0	112.3	121.9	134.9	150.9	153.3	168.0	176.7
Ірландія	78.4	90.5	100.0	106.8	116.6	126.3	126.9	126.3	131.7	138.3
Італія	109.5	104.1	100.0	100.1	98.0	96.6	95.9	97.6	98.6	95.5
Латвія	98.3	102.8	100.0	107.3	113.0	120.1	126.7	131.3	140.8	139.6
Литва	89.7	95.5	100.0	104.4	109.9	114.8	120.0	127.2	141.1	141.7
Люксембург	92.3	95.7	100.0	105.2	108.7	114.3	124.2	140.0	157.5	163.7
Нідерланди	96.8	96.7	100.0	104.4	110.8	118.7	124.1	131.8	147.1	156.4
Польща	96.7	98.0	100.0	102.6	104.6	109.8	116.7	124.7	129.1	126.7
Португалія	94.1	97.9	100.0	106.1	114.1	123.9	135.1	146.0	156.7	164.2
Словаччина	93.4	94.8	100.0	107.0	111.8	117.3	124.6	133.6	137.7	139.6
Словенія	105.1	98.6	100.0	103.6	110.5	117.8	124.1	130.4	140.9	147.0
Іспанія	96.3	96.5	100.0	104.5	109.2	114.9	119.6	122.2	123.9	124.9
Швеція	82.4	89.3	100.0	107.3	112.4	108.7	109.1	112.7	121.9	118.3

Джерело: [181].

Найвищі індекси реальних цін на житло 2022 року в Угорщині (176,7), Португалії (164,2), Люксембурзі (163,7), Чехії (163,3), Нідерландах (156,4), Словенії (147,0), Австрії (143,7) і Литві (141,7). Відповідно, найнижчі показники – в Італії (95,5), Фінляндії (99,7), Бельгії (110,5), Швеції (118,3) і Франції (119,1). Водночас у 64 % країн ЄС спостерігається зростання реальних цін 2022 року порівняно з попереднім роком тоді, як у 36 %, навпаки, падіння,

і це падіння наявне переважно 2022 року порівняно з 2021 роком, бо загалом у динаміці спостерігається тенденція до зростання реальних цін у більшості країн (падіння є точковими за цей період у незначній кількості країн вибірки).

Також варто зазначити, що аналіз за номінальними й реальними цінами в підсумку надає різний перелік країн-лідерів щодо найвищих або найнижчих цін на ринку житла, хоча за деякими країнами позиції за обома індексами ідентичні.

Отже, якщо аналізувати ціни на ринку житла за номінальним індексом, то Греція і Данія позиціонувалися як країни з найнижчими цінами на житло, проте реальний індекс цін свідчить, що вони належать до країн із середнім, а не найнижчим рівнем цін. Аналогічно Естонія та Латвія за номінальним індексом були визначені як країни з найвищими цінами на житло, проте за реальним індексом цін – теж належать до групи із середнім ціновим показником.

Сучасні виклики, що постають перед суспільством та економікою країн світу, постійно актуалізують питання досягнення сталого розвитку в розрізі 17 його Цілей. Фінансування соціального й доступного житла з огляду на його сутність, значення, функції і завдання, потенційно пов'язано з цим процесом і може мати позитивний вплив.

Інструменти фінансування доступного і соціального житла іпотека / кредит та оренда за зниженою ціною / безкоштовно є причиною змін в показниках досягнення Цілей сталого розвитку в суттєво більшій кількості країн ЄС порівняно з бюджетними витратами на розвиток житлового фонду в межах витрат на житлово-комунальне господарство та благоустрій і з бюджетними витратами на житло в межах соціального захисту (останній інструмент характеризується найнижчим рівнем причинності, особливо щодо досягнення ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання») [17].

6.4. Напрями імплементації європейського досвіду в розвиток інвестиційного ринку нерухомості України

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну завдало серйозної шкоди соціальній інфраструктурі, особливо житловому фонду. З 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року було пошкоджено або повністю зруйновано 10 % житлового фонду країни, через що постраждало та залишилось без житла 2 мільйони домогосподарств. Серед пошкодженого або зруйнованого житла понад чверть знищено, а інші три чверті – пошкоджено частково. Найбільше через війну постраждало багатоквартирних будинків: пошкоджено 1,4 млн квартир, 135 тис. індивідуальних житлових будинків та понад 39 тис. кімнат у гуртожитках [40]. Станом на 31 грудня 2023 р. загальна вартість збитків житловому сектору України оцінювалась у 55,9 млрд дол. США, а з урахуванням принципу «відбудувати краще, ніж було» потреби для відновлення та реконструкції житлового фонду оцінено в 80,3 млрд дол. США [208].

В Україні виокремлюють кілька категорій населення, яке зазнало втрат житла через війну. Це особи, в яких: житло зруйноване; житло пошкоджене; стан житла невідомий (житло на окупованій території); також особи, які зазнали змін у комфортності житлових умов. Серед зазначених категорій переважають внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО). Станом на 14 серпня 2023 р. в Україні було зареєстровано майже 5 млн громадян, які залишили своє місце проживання внаслідок збройної агресії РФ проти України [38]. До вищезазначених категорій також варто зарахувати осіб, які були позбавлені належних житлових умов ще до початку повномасштабної війни, зокрема проживали в занадто перенаселеному чи аварійному житлі, перебували в квартирній черзі, взагалі не мали житла [75].

Наприклад, за даними 2021 р., рівень перенаселеності житла в Україні становив 49,8 % [66] та перевищував аналогічні показники в Латвії (41,3 %), Румунії (41 %), Польщі (35,7 %). Також за значенням цього показника Україна помітно поступалася таким країнам ЄС, як Португалія (10,6 %) та Іспанія (6,4 %) [131]. У зв'язку з цим в Україні гостро постає проблема щодо забезпечення

житлом громадян, насамперед ВПО. Відповідно, задля її вирішення потрібно розширювати інструментарій для формування доступного житла, соціального орендного житла з механізмом інвестування в первинне будівництво, а також оптимізувати джерела фінансування, яке використовується з цією метою.

Одним із важливих інструментів підвищення доступності житла в Україні є План реалізації Програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» у 2024–2027 рр., який передбачає проведення реформи із забезпечення доступу до житла для осіб, які його потребують (Реформа 7 Розділу 7 «Людський капітал») [47]. Зокрема, під час реалізації реформи фізичну реконструкцію та відновлення житлового фонду має доповнити розроблення ефективної системи соціального й доступного житла. Для цього визначаються цілі нової житлової політики та розширення механізмів її реалізації, встановлюються обов'язки і завдання ключових учасників. Однією з умов, що міститься у Програмі «Ukraine Facility», визначено ухвалення Закону України «Про основні засади житлової політики», відповідний проєкт якого вже напрацьовано. Серед завдань житлової політики визначено залучення фінансових ресурсів для формування житлового фонду й ефективного його використання, забезпечення енергетичної ефективності житла [56].

Водночас конкретні механізми залучення цих ресурсів потребують удосконалення в руслі тенденцій, що сформувалися на ринку житлової нерухомості внаслідок російської збройної агресії проти України.

Станом на початок 2024 року показники руйнування нерухомості в Україні більші, ніж кількість усього житла, що було введено в експлуатацію впродовж останніх семи років. Безумовно, війна вплинула і на стан ринку в цьому сегменті. Так, у передвоєнний 2021 рік спостерігався пік пропозиції щодо нового житла. В експлуатацію було введено 11,4 мільйона кв. м об'єктів житлового типу, що стало найбільшим показником у період останніх 30 років. 2022 рік також почався динамічно і міг би продовжити цю тенденцію, якби не повномасштабне вторгнення РФ.

Після початку повномасштабного вторгнення на українському первинному ринку нерухомості спостерігаються негативні зміни щодо формування житлового фонду. Зокрема, йдеться про падіння обсягів будівництва. Загалом в Україні 2023 р. почали будувати лише 67 тис. нових квартир, з них 46 тис. – у багатоквартирних будинках. Порівняно з попередніми роками це досить низький показник (2022 р. почали будувати 98 тис. квартир, 2021 р. – 170 тис. квартир) [64]. І якщо 2021 р. в експлуатацію було введено понад 11,4 млн кв. м житла, то 2022 р. цей показник зменшився до 7,1 млн кв. м, за підсумками 2023 р. становив приблизно 7,4 млн кв. м житла [27]. Поряд із падінням пропозиції житла спостерігалось скорочення попиту. Станом на грудень 2022 р. зазначалося його зниження на 80–90 % на новобудови, і лише на житло економкласу з високим ступенем готовності попит зберігся [2].

Однією з причин падіння обсягів будівництва є наявність високих ризиків для інвестицій населення в будівництво на початковій стадії, а найпривабливішим для інвестицій вважається прийняте до експлуатації або майже добудоване житло з максимальним терміном здачі до року [44]. Обсяг інвестицій у первинну житлову нерухомість (маємо на увазі вкладення коштів у купівлю квартир у будинках, будівництво яких почате чи анонсоване, але не введене в експлуатацію) з початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України характеризується значним зниженням. Так, 2023 р. ринок інвестицій у первинну нерухомість становив 2,08 млрд дол. США, але обсяг цих інвестицій зменшився в 4,7 разу [60]. Скорочення обсягів пропозицій щодо нового житла спостерігалось майже по всій території України, особливо на півдні та сході. Зменшилась кількість нових проєктів на ринку.

Крім військових дій, чинниками ризику призупинення будівельних робіт є також такі чинники, як зростання курсу іноземних валют, високий рівень інфляції, погіршення платоспроможності населення, тоді як вартість будівельних робіт і матеріалів суттєво зросла. Тому значна кількість девелоперів, особливо на початкових стадіях проєктів, потерпала від нестатку коштів потенційних

покупців та інвесторів. Також через руйнування підприємств промислового сектору спостерігався дефіцит будівельних матеріалів і проблеми з логістикою. Сьогодні ці питання вирішені – забудовники швидко адаптувались до складних умов та змогли налагодити домовленості з українськими й іноземними постачальниками.

Для порівняння: 2021 р. ринок інвестицій у первинну нерухомість становив 9,7 млрд дол. США. Загалом експерти виокремлюють ряд проблемних питань, що перешкоджають інвестуванню [18]:

1. Ризики руйнування проінвестованого житла через бойові дії в країні.

2. Соціально-економічна невизначеність і нестабільність змушує населення зберігати кошти в готівковій валюті. Експерти прогнозують відновлення інвестування в первинну нерухомість за рахунок накопиченої готівки лише в разі наявності розуміння про покращення ситуації та припинення бойових дій.

3. Схильність населення інвестувати в повністю готове житло або таке, що перебуває на фінальній стадії будівництва, пов'язана також із системною проблемою порушення планових термінів завершення будівництва та відтермінування прийняття до експлуатації об'єктів нерухомого майна на тривалий або невизначений період.

4. В Україні існує багато об'єктів незавершеного будівництва, будівництво яких уже довгий час не здійснюється, і це при тому, що в органів державної влади відсутні актуальні дані про обсяг недобудованого житла та кількість громадян України, які інвестували кошти у вказану первинну житлову нерухомість. Це призводить зі свого боку до ряду вторинних проблем, які ускладнюють функціонування ринку житлової нерухомості. Зокрема, йдеться про неможливість громадян якісно та повною мірою оцінити ризики, пов'язані з інвестуванням у первинну житлову нерухомість, через брак достовірної інформації. До того ж через недоброчесну поведінку деяких забудовників інвестори тривалий час не можуть отримати у власність об'єкти нерухомого майна або повернути кошти, залучені в будівництво таких об'єктів.

Потрібно враховувати також і те, що будівельним компаніям складно продовжувати господарську діяльність на первинному ринку житла через ряд наслідків повномасштабного вторгнення РФ на територію України, зокрема це падіння попиту на первинну житлову нерухомість серед населення та зростання собівартості будівництва. Вказане впливає на значне уповільнення темпів будівництва на первинному ринку житла, а роботи переважно продовжуються на об'єктах незавершеного будівництва зі стадією готовності 75–85 %, що зумовлено попитом серед населення. Водночас через відсутність попиту на об'єкти незавершеного будівництва на нижчих стадіях робота на них призупинена. Низький попит на житло на стадії будівництва також зумовлений тим, що сьогодні основними покупцями житлової нерухомості є особи, які її втратили внаслідок бойових дій. Зазначена категорія населення, зважаючи на специфіку своїх потреб, віддає перевагу готовій до заселення житловій нерухомості, а не інвестиціям у первинну. Крім того, приблизно третини покупців-інвесторів, які скористалися іпотекою чи програмою від забудовників з розтермінування оплати, не мають фінансових можливостей вносити необхідні платежі. Ускладнює ситуацію і непрогнозованість ризиків руйнації недобудованої нерухомості – сьогодні всю відповідальність за її можливе пошкодження на етапі будівництва несе девелопер. В умовах високої ймовірності руйнування цивільної інфраструктури девелопер навряд чи зможе завершити будівництво самостійно, що потребує додаткових інвестицій та, відповідно, зумовлює здорожчання житла. Тому в період повномасштабної збройної агресії РФ проти України через непрогнозованість руйнації об'єктів незавершеного житлового будівництва знадобиться впровадження додаткових інструментів державної підтримки для залучення інвестицій населення в первинну житлову нерухомість.

Державна підтримка за програмою «ЄОселя» значно стимулює інвестиції в первинну житлову нерухомість. Згідно з цією програмою іпотеку під пільгові 3 % або 7 % можна отримати і на готове житло, уведене в експлуатацію не раніше ніж 3–10 років тому,

і на квартири в первинній житловій нерухомості. Девелопери прогнозують, що масштабування програми «єОселя» та впровадження програми «єВідновлення» сприятиме підвищенню рівня інвестування в первинну житлову нерухомість. За даними Міністерства економіки України, з початку 2024 р. за програмою «єОселя» українці взяли кредити на придбання майже 2 300 квартир. За цією програмою лише впродовж одного тижня у квітні 2024 р. громадяни отримали 234 кредити на суму 388 млн грн, і кожен четвертий кредит – на житло першого продажу. Найчастіше кредити брали для придбання житла на вторинному ринку (160 кредитів) та в забудовника (56 кредитів). Водночас визначається, що масштабування державної програми «єОселя» (масова іпотека під 7 % для купівлі квартири в будинках, які введені в експлуатацію не більше ніж 3 роки тому) на тлі відчутного скорочення будівництва від початку повномасштабного вторгнення рф на територію України може призвести до дефіциту пропозиції житлової нерухомості.

Найпоширенішою формою інвестування населення в первинне житлове будівництво є купівля майнових прав на об'єкти незавершеного житлового будівництва. Для удосконалення реалізації прав покупців прийнято Закон України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому». Цим документом передбачено гарантування речових прав на об'єкти незавершеного будівництва. Умовою укладення договору купівлі-продажу майнових прав на об'єкти, які будуть споруджені в майбутньому, є державна реєстрація спеціального майнового права [18].

Отже, задля вирішення питань житлової політики щодо залучення фінансових ресурсів у первинну нерухомість для формування житлового фонду та його ефективного використання доцільно:

– вирішити питання щодо «облишених» об'єктів незавершеного будівництва першочергово для категорії населення, яке потребує належних житлових умов. Для формування фонду соціального орендного житла варто запропонувати викуп у власників майнових прав на об'єкти незавершеного будівництва на умовах

відшкодування. Для всіх категорій населення, яким належать майнові права на законсервовані об'єкти незавершеного будівництва, мають бути створені рівні можливості для добудови житла з покращеним рівнем житлових умов за рахунок спільної участі держави та власника майнових прав. Частка участі держави у спільному фінансуванні добудови житла повинна зростати зі збільшенням рівня енергетичної ефективності житла, з використанням установок відновлюваних джерел енергії та наближеним до нульового рівнем споживання енергії. Якщо власники майнових прав на об'єкти незавершеного будівництва не мають достатнього авансованого капіталу для добудови житла з покращеним рівнем житлових умов, їм може бути доступний механізм пільгового кредитування.

Під час використання такого механізму співучасть власника майнових прав може відрізнятися за рахунок різних відсоткових ставок залежно від результатів верифікації майнового стану. Співучасть держави в добудові житла з наближеним до нульового рівнем споживання енергії може бути реалізована завдяки розробленню відповідної державної програми за рахунок коштів Фонду енергоефективності;

– розглянути питання щодо запровадження механізму «рахунок умовного зберігання (ескроу)» для добудови законсервованих об'єктів незавершеного будівництва з метою збільшення фонду соціального орендного житла. Рахунок ескроу може бути використаний для розрахунків між організацією з добудови житла та потенційними інвесторами, діяльність яких сприяє досягненню соціального ефекту (взірцем може бути співпраця з Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО) щодо отримання грантів від ЄС). Такий механізм передбачає зарахування та зберігання коштів від інвесторів, що провадять суспільно-корисну діяльність, та державних коштів до завершення будівництва соціального орендного житла;

– здійснювати інформування фінансових установ (зокрема міжнародних), діяльність яких сприяє досягненню соціального ефекту, про можливості інвестування (надання грантів) у завершення будівництва соціального орендного житла;

– розглянути питання про розроблення державної програми компенсації українцям, які уклали договір купівлі-продажу майнових прав, за зруйнований або частково пошкоджений унаслідок воєнних дій об'єкт незавершеного будівництва.

На сталий розвиток міст України впливає також цілий ряд соціально-економічних та екологічних проблем:

– велика концентрація населення та виробництва у великих містах (мегаполісах) на тлі уповільненого розвитку більшості середніх та малих міст з малорозвиненим промисловим сектором, неконкурентним ринком послуг;

– неналежним є стан житлово-комунального господарства міст (насамперед – малих міст), недостатніми є обсяги капітальних вкладень у розвиток житлового будівництва, введення в експлуатацію нових (та після капітального ремонту) житлових приміщень;

– хронічними залишаються проблеми міст, пов'язані з налагодженням ефективного функціонування системи водопостачання і водовідведення (каналізаційних мереж), загрозливою є санітарно-гігієнічна ситуація, особливо у великих містах України;

– низький рівень благоустрою міст, незадовільною залишається ситуація зі збиранням та утилізацією (знешкодженням) твердих побутових відходів;

– незавершеність реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади;

– хронічною проблемою для міст України залишається функціонування старих промислових підприємств, «промислових зон», що розташовані в межах міст;

– нестача вільних робочих місць, відсутність новостворених робочих місць; слабо розвинена сфера послуг; застаріла соціальна інфраструктура міст України тощо;

– незадовільний стан дорожнього господарства міст України;

– значна кількість міст України не мають чітко визначених (затверджених) меж їхніх територій. Більшість із вищенаведених проблем щодо забезпечення сталого розвитку міст тісно пов'язані між собою і є невід'ємними одна від одної. Це обумовлює необхідність застосування інтегрованого підходу до соціально-економічної

модернізації міст України. Курс на інтеграцію з ЄС, визнаний Україною як пріоритетний, передбачає імплементацію європейських стандартів якості життя, кращих практик країн ЄС щодо досягнення сталого розвитку міст і регіонів.

У контексті окреслених орієнтирів реалізацію державної регіональної політики України з урахуванням досягнення стратегічної цілі – забезпечення сталого розвитку міст – необхідно доповнити рядом заходів, а саме:

1) у процесі узгодження загальнодержавних, регіональних та місцевих концепцій, стратегій та програм сталого розвитку міст;

2) у процесі модернізації генеральних планів розвитку міст;

3) у процесі посилення інституційної та фінансово-економічної спроможності міст у вирішенні місцевих соціально-економічних, екологічних проблем на засадах сталого розвитку;

4) у процесі налагодження ефективної комунікації між владою та громадами, інституціями громадянського суспільства щодо системного моніторингу проблем міської інфраструктури;

5) у процесі активізації державно-приватного партнерства для сприяння процесу екологізації виробництва та спільного облаштування території міст України.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Ринок нерухомості. Інвестиції в нерухомість. Механізми інвестування. Сталий розвиток. Житлова нерухомість. Іпотечне кредитування. Соціальне житло. Доступне житло. Індекс цін.

Запитання для самоконтролю знань

1. Які виділяють основні напрями регіональної політики ЄС щодо забезпечення сталого розвитку міст?
2. Які цілі має стратегія інвестування в нерухомість?
3. Які є види інвестицій у нерухомість?
4. Які основні вектори містить концепція сталого розвитку?
5. Які способи фінансування інвестиційних потреб на ринку житлової нерухомості у країнах ЄС?
6. Як відбувається захист прав інвесторів у країнах ЄС?
7. Які нормативно-правові акти регулюють відносини між сторонами угоди про будівництво в Польщі?
8. Які нормативно-правові акти регулюють відносини між сторонами угоди про будівництво в Україні?
9. Що означає поняття «доступне житло»?
10. Які Ви знаєте напрями імплементації європейського досвіду в розвиток інвестиційного ринку нерухомості України?

Проблемні запитання для обговорення

1. Які тенденції спостерігаються на європейському ринку нерухомості та як вони впливають на сталий розвиток міст?
2. Яку роль відіграє іпотечна модель фінансування ринку житлової нерухомості в забезпеченні сталого розвитку міст?
3. Дайте відповідь, чи залежить від механізмів інвестування в житлове будівництво сталий розвиток міст і чому?

4. Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку.

5. Які першочергові напрями імплементації європейського досвіду в розвиток інвестиційного ринку нерухомості України.

Тестові завдання

1. Серед основних напрямів регіональної політики ЄС щодо забезпечення сталого розвитку міст виділяють такі:

а) ревіталізація забруднених земельних ділянок у містах та модернізація промислових об'єктів;

б) інтегрована регенерація міських та сільських територій (відновлення і перебудова окремих територій з метою залучення інвестицій та стимулювання місцевої економіки);

в) розвиток житлового будівництва;

г) усі відповіді правильні.

2. Коли ринок нерухомості став одним із найвигідніших для інвестицій:

а) у кінці XXI ст.;

б) на початку XXI ст.;

в) на початку XX ст.;

г) у кінці XX ст.

3. Розвиток інвестиційних інструментів ринку житлової нерухомості має бути орієнтований на:

а) розвиток іпотечного кредитування та створення умов для розвитку довгострокового іпотечного житлового кредитування населення;

б) покращення взаємодії первинного і вторинного іпотечного ринків;

в) збереження механізму фінансування житлового будівництва за рахунок індивідуальних та інституційних інвесторів;

г) усі відповіді правильні.

4. Нормативно-правові акти, які регулюють відносини між сторонами угоди про будівництво в Німеччині:

- а) Цивільний кодекс Німеччини (Bürgerliches Gesetzbuch);
- б) Порядок надання контрактів на забезпечення підрядних робіт (Vergabe und Vertragsordnung für Bauleistungen);
- в) Законодавча постанова № 122/2005 щодо умов захисту права власності на об'єкти незавершеного будівництва;
- г) правильні відповіді а) і б).

5. Нормативно-правові акти, які регулюють відносини між сторонами угоди про будівництво у Франції:

- а) Цивільний кодекс Франції (Code civil) та Будівельний і житловий кодекс (Code de la construction et de l'habitation);
- б) Цивільний кодекс Франції (Code civil) та Законодавча постанова № 122/2005 щодо умов захисту права власності на об'єкти незавершеного будівництва;
- в) Цивільний кодекс Франції (Code civil);
- г) правильні відповіді б) і в).

6. Основним видом договорів про залучення коштів на будівництво житла у Франції є:

- а) угода купівлі-продажу житла;
- б) угода про майнові права;
- в) угода про етапи виплати коштів за житло;
- г) угода про купівлю-продаж нерухомості в майбутньому стані готовності.

7. До сильних сторін будівництва доступного житла віднесено такі:

- а) фінансування доступного житла позитивно впливає на економічне зростання та сталий розвиток, добробут населення та інклюзивну економіку;
- б) ціни та витрати на житло є високими та зростають у багатьох програмах доступного житла;
- в) високий попит на оренду житла серед сімей з низьким і середнім рівнем доходу;
- г) більшість бізнесменів і роботодавців не зосереджені на житлових потребах.

8. До ризиків будівництва доступного житла належать:

- а) нестабільна правова, політична, економічна та фінансова ситуація в країні;
- б) зменшення державного та місцевого фінансування підтримки доступного житла в довгостроковій перспективі;
- в) недоліки законодавчої бази в цій сфері;
- г) усі відповіді правильні.

9. Одним із важливих інструментів підвищення доступності житла в Україні є:

- а) високий попит на оренду житла серед сімей з низьким і середнім рівнем доходу;
- б) План реалізації Програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» 2024–2027 рр.;
- в) велика концентрація населення та виробництва у великих містах (мегаполісах);
- г) правильної відповіді немає.

10. Державна підтримка за програмою «ЄОселя»:

- а) значно стимулює інвестиції в первинну житлову нерухомість;
- б) призводить до значних фінансових витрат;
- в) сприяє сталому розвитку;
- г) правильної відповіді немає.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Г	Б	Г	Г	А	Г	А	Г	Б	А

ТЕМА 7

КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС

- 7.1. Сутність і передумови виникнення креативної економіки.
- 7.2. Учасники та складові креативної економіки ЄС.
- 7.3. Сучасний вимір та інструменти креативної економіки ЄС.
- 7.4. Тенденції креативного розвитку міст країн ЄС.
- 7.5. Перспективи розвитку креативної економіки в Україні.

7.1. Сутність і передумови виникнення креативної економіки

Слово «*create*» в перекладі з англійської мови означає не тільки «творити» і «створювати», а й «викликати» (почуття), «виробляти» (враження), «створювати з нуля». Від нього й утворилося слово креатив – «*creative*», що перекладається буквально як «творчий».

Термін «*креативність*» уперше ввів у лексикон 1922 р. Д. Сімпсон, який розумів під «креативністю – здатність людини відмовлятися від стереотипних способів мислення. Відомий англійський вчений К. Спірмен також вважається одним із засновників *школи креативного управління*, який сформулював креативність як силу людського розуму, яка створює новий зміст через зміни й створення нових зв'язків» [13, с. 38].

Дефініція «*креативна економіка*» вперше була концептуалізована у 1960-х роках минулого сторіччя. 2001 року Джон Хокінс, член Консультативної ради з креативної економіки ООН, британський письменник і медіаменеджер вперше застосував цей термін у своїй книзі «Креативна економіка: як люди заробляють гроші на ідеях». Джон Хокінс визначає креативну економіку як «*творення цінності внаслідок ідей*». Пояснює, що це «*економічна діяльність суспільства, яка створює ідеї, а не просто звичайні речі*» [32, с. 53].

Джон Хокінс застосовує термінологію креативної економіки *для 15 секторів економіки (галузей), від мистецтва до науки і технологій*. Ця класифікація охоплює не лише виробництво товарів та послуг, а також і наукові розробки у сфері креативних індустрій та технологій. За його оцінками, 2000 року креативна економіка коштувала \$2,2 трлн, а темпи її зростання становили 5 % на рік. За прогнозами аналітиків, зокрема Метью Бола, до 2030 року питома вага креативної (цифрової) економіки становитиме від 15 % до 20 % у структурі світового ВВП [5, с. 428].

2008 року відбулася Конференція ООН з питань торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), на якій було узгоджено термінологію та визначено концепцію розвитку креативної економіки.

«Креативна економіка» – концепція, що розвивається та яка спирається на взаємодію між людською творчістю, ідеями та інтелектуальною власністю, знаннями та технологіями. Власне, це економічна діяльність, заснована на знаннях, на якій базуються «креативні індустрії» [13, с. 45].

Причини виникнення креативної економіки зображено на рис. 7.1.

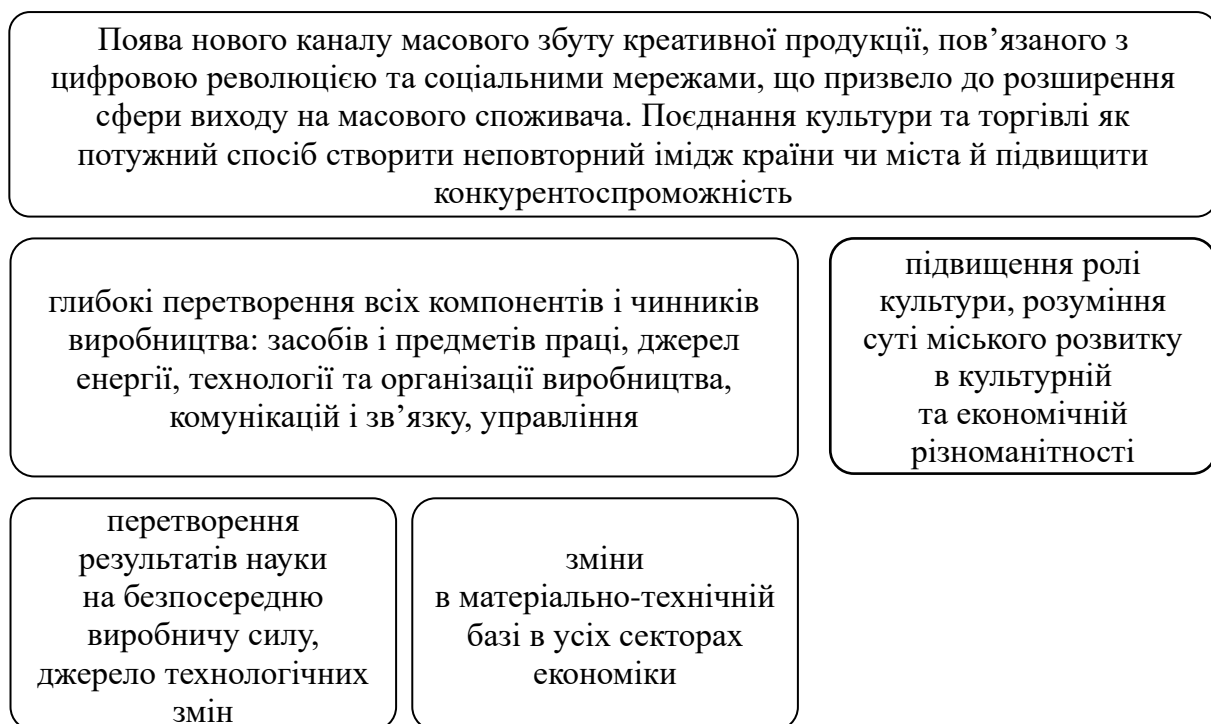

Рисунок 7.1 – Об'єктивні обставини, що обумовили виникнення креативної економіки
Джерело: [13].

Досить часто *креативну економіку* ототожнюють з інформаційною, інноваційною, цифровою економіками, економікою знань тощо. Оскільки креативна економіка частково містить складові кожної із зазначених дефініцій.

Тому можна стверджувати, що «*креативна економіка побудована на ІТ-індустрії, науці, інноваціях, Інтернеті як новій технологічній інфраструктурі економіки, знаннях, інтелектуальній діяльності*. Проте, на відміну від інших видів, у креативній економіці основним активом є *інтелектуально-креативна людина*, яка створює інноваційну і конкурентоздатну продукцію, динамічне економічне зростання на базі розвитку креативних індустрій» [32, с. 55].

Креативна економіка – це сукупність видів економічної діяльності, що базуються на знаннях, творчості, інтелекті, технологіях та інноваціях, які мають високий потенціал прибутковості та створення робочих місць [32, с. 54].

Креативна економіка є драйвером економіки (сприяє зростанню ВВП), інновацій (посилює конкуренцію у традиційних видах економічної діяльності), суспільних цінностей (стимулює формування знань і талантів) та сталості (спирається на вклад творчості та інтелектуальний капітал) [32, с. 54].

Основні ознаки креативної економіки зображено на рис. 7.2.

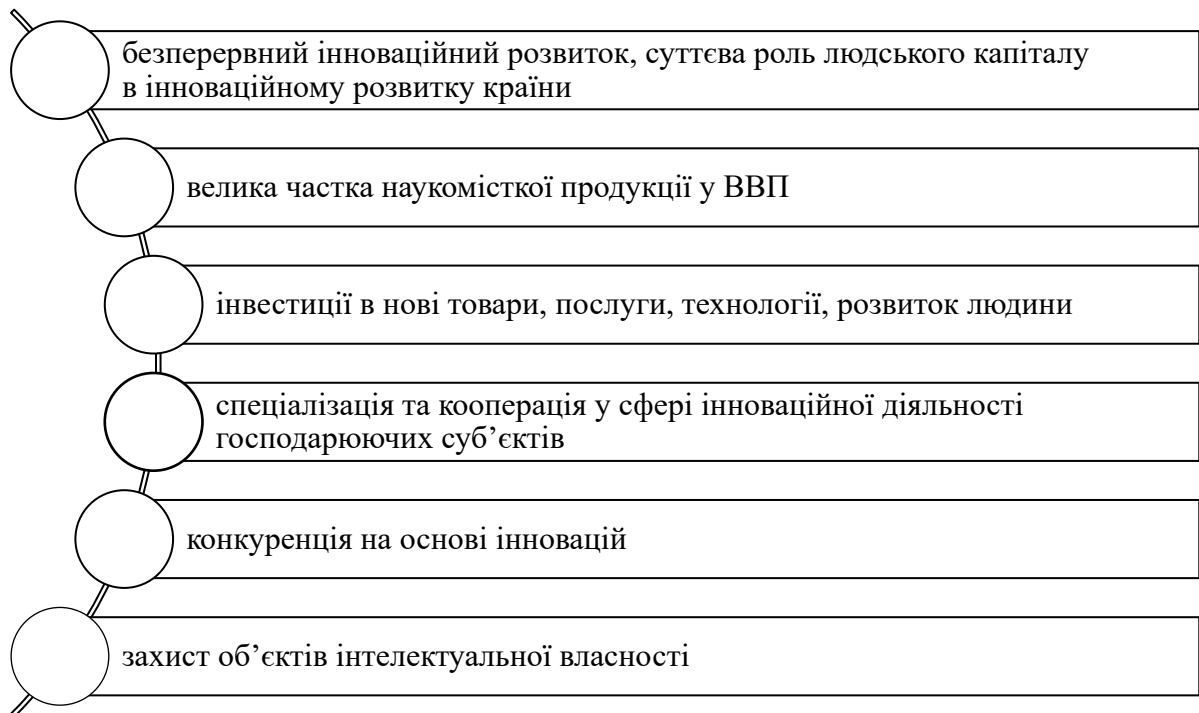

Рисунок 7.2 – Ознаки креативної економіки
Джерело: [32, с. 53].

Виділять 5 чинників, які будуть у майбутньому найбільше впливати на розвиток креативної економіки.

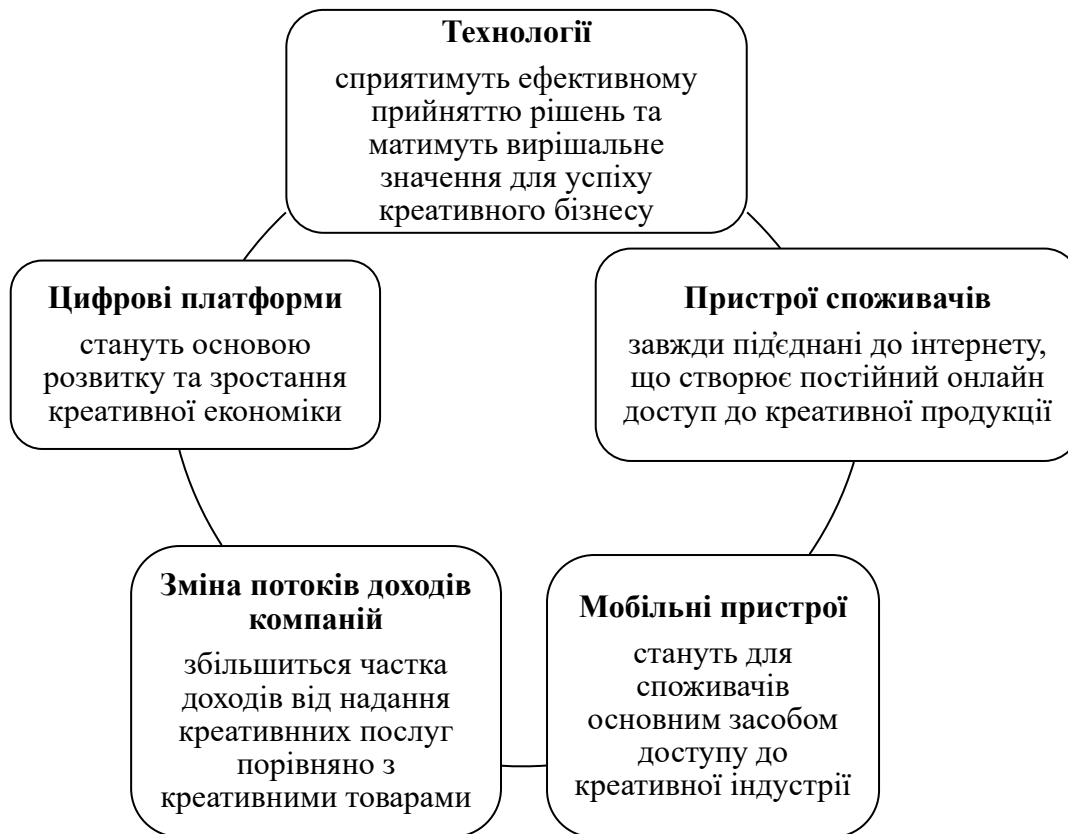

Рисунок 7.3 – Чинники впливу на розвиток креативної економіки
Джерело: [33, с.33].

7.2. Учасники та складові креативної економіки ЄС

Розвиток креативної економіки не можливий без підтримки з боку стейкхолдерів.

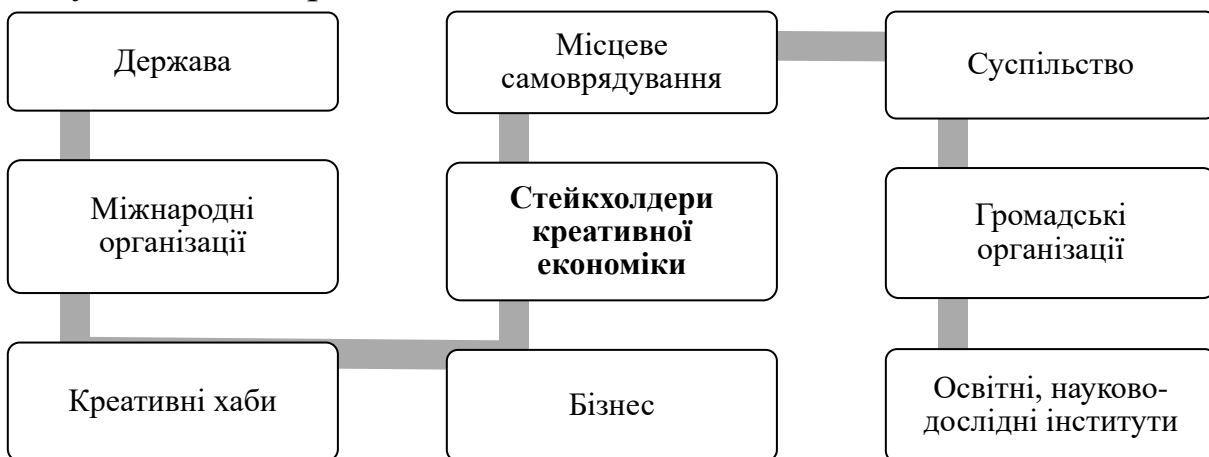

Рисунок 7.4 – Стейкхолдери креативної економіки
Джерело: сформовано автором на основі [33, с. 22].

Розглянемо більш детально роль і значення кожного стейхолдера.

Суспільство умовно можна поділити на дві групи – зацікавлених осіб і тих, хто причетний до розвитку креативної економіки.

Рисунок 7.5 – Роль і значення суспільства як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 23].

Розглянемо роль держави як стейкхолдера в забезпеченні розвитку креативної економіки. «На початковому етапі розвитку креативних індустрій вважалося, що держава не відіграє або відіграє мінімальну роль у розвитку культурної та креативної сфер, однак коли креативні індустрії почали набирати обертів, то функції держави в цій сфері значно розширилися» [33, с. 23].

Значна підтримка креативних індустрій з боку держави спостерігається у Великобританії, Китаї, Південній Кореї, Нідерландах, які є лідерами креативної економіки.

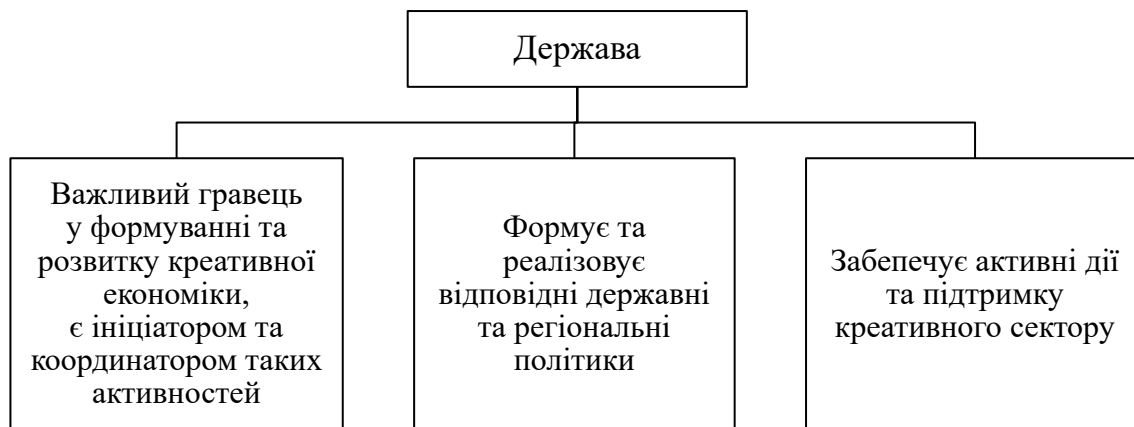

Рисунок 7.6 – Роль і функції держави як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 23].

Що стосується **органів місцевого самоврядування**, то на них покладаються завдання щодо формування міцного фундаменту для розвитку людського капіталу та економічного зростання територіальної громади.

Рисунок 7.7 – Роль і завдання органів місцевого самоврядування як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 23].

Що стосується **бізнесу** як стейкхолдера розвитку креативної економіки, то він об'єднує **людські, фінансові ресурси**, проводить **експертні оцінки (експертизи)** нових проєктів, акумулює **досвід**, створює умови для «народження» та втілення в життя креативних ідей і проєктів, на вигідних для бізнесу, розробника та суспільства загалом умовах.

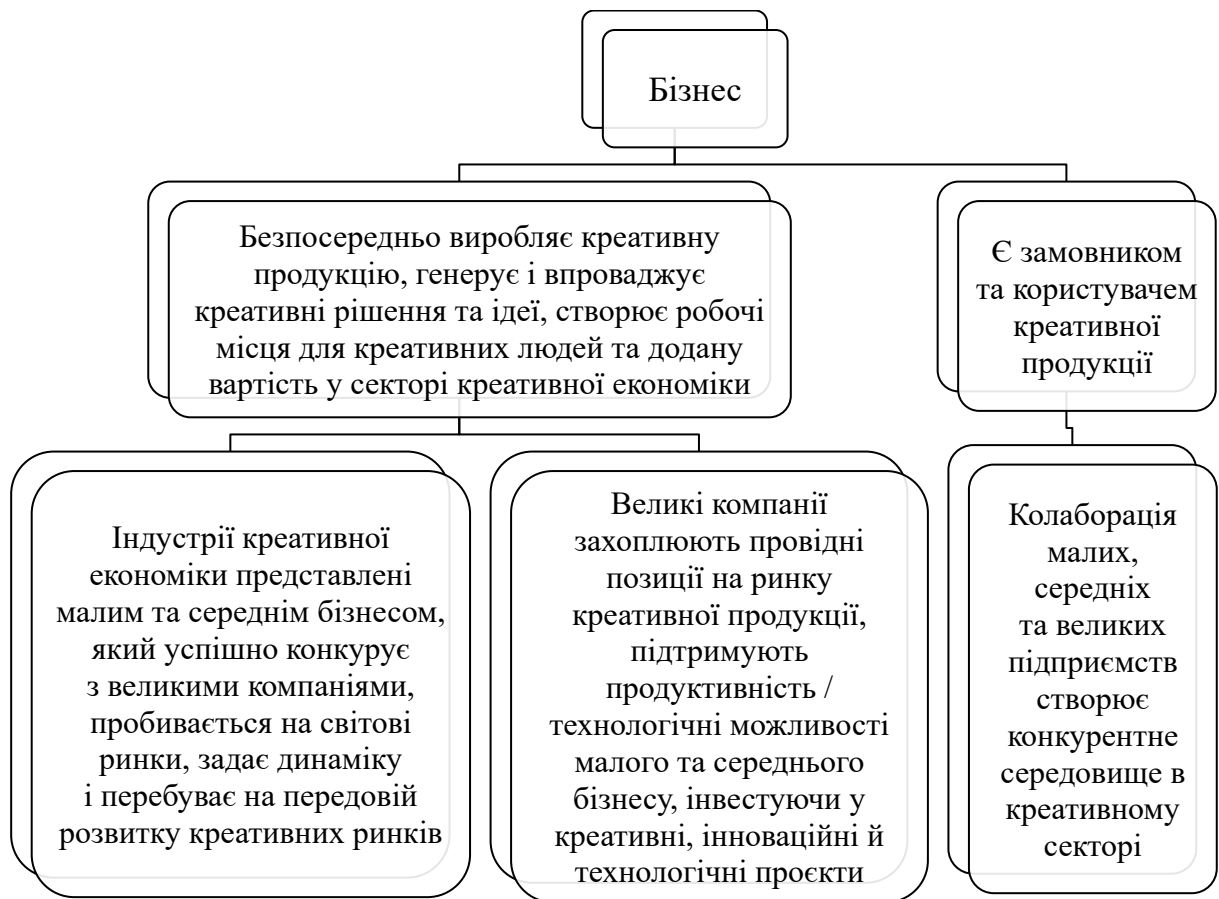

Рисунок 7.8 – Роль і завдання бізнесу як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 24].

Освітні та науково-дослідні установи є основою для формування фундаменту, який забезпечує розвиток індустрій креативної економіки та базується на інтелектуальній праці й знаннях.

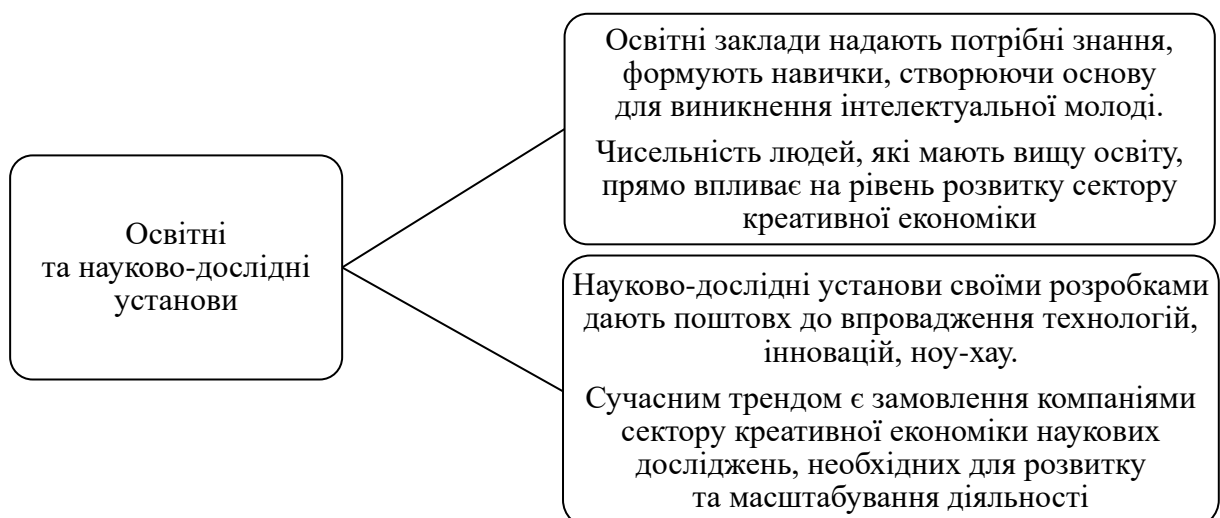

Рисунок 7.9 – Роль і завдання освітніх та науково-дослідних установ як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 23].

Що стосується ролі **громадських організацій** у розвитку креативних індустрій, то вони допомагають формувати громадську думку та просувати ідеї креативної економіки, об'єднувати ресурси і можливості активної частини мешканців територіальних громад.

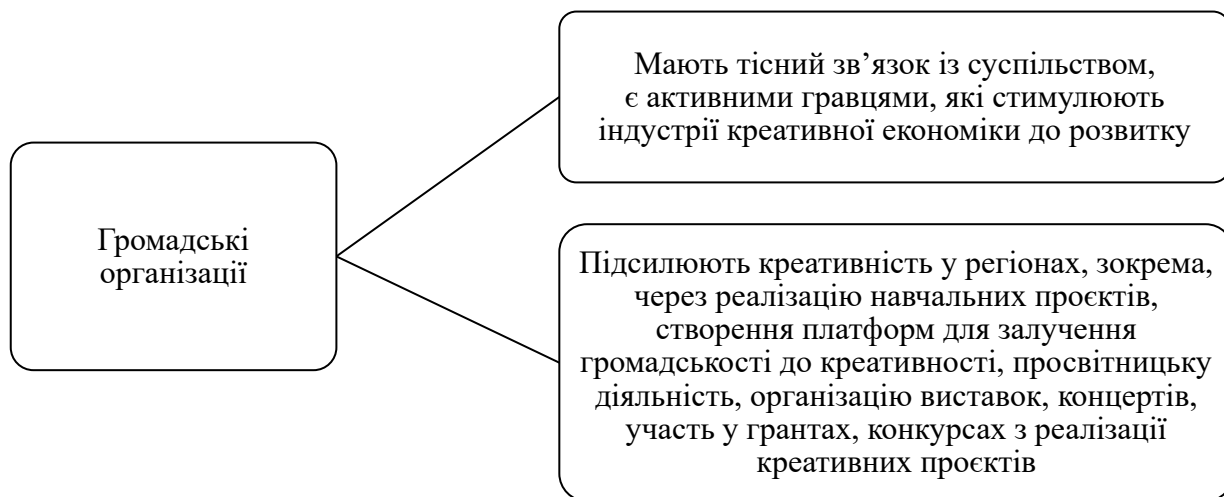

Рисунок 7.10 – Роль і завдання громадських організацій як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 24].

Починаючи з 2000-х років, **міжнародні організації** беруть активну участь у пропагуванні та роз'ясненні сутності, значення для суспільства, засобів і механізмів розвитку креативної економіки на міжнародній арені.

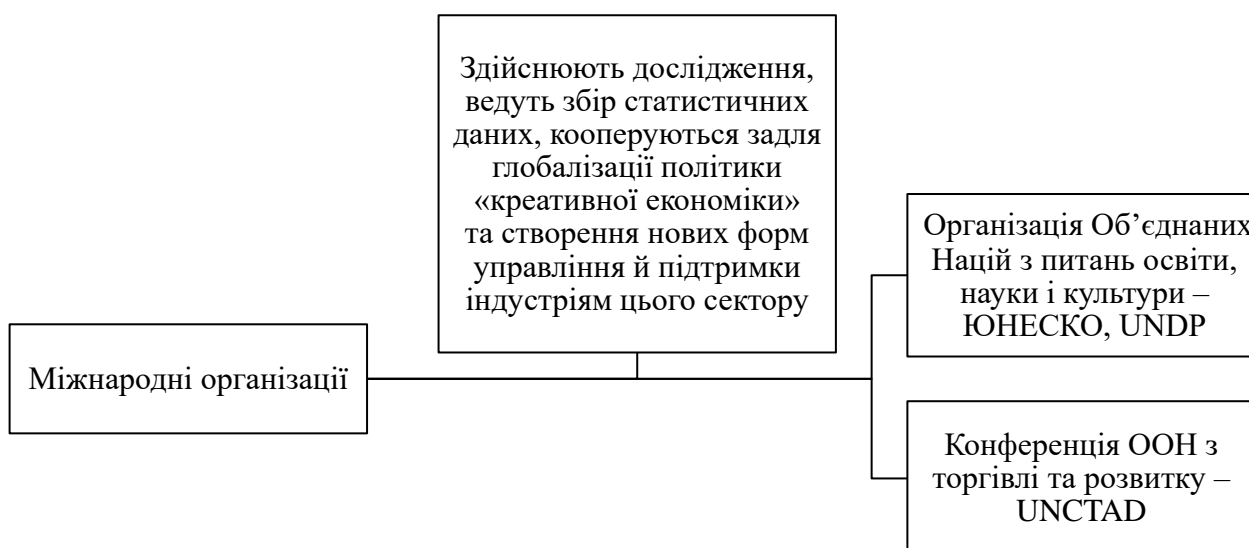

Рисунок 7.11 – Роль і завдання міжнародних організацій як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 24].

Креативні хаби є своєрідним магнітом, що притягує талановитих людей, місцем запуску креативних рішень, локальною точкою розвитку індустрій креативної економіки.

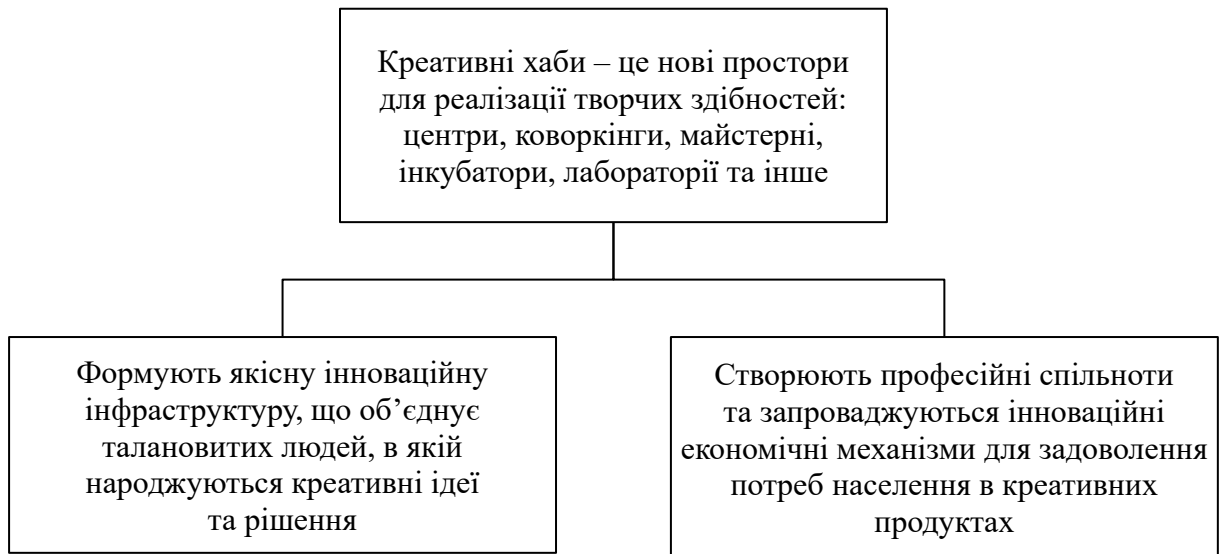

Рисунок 7.12 – Роль і завдання креативних хабів як стейкхолдера розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 24].

Креативну економіку також можна розглядати як «сукупність видів економічної діяльності, що базуються на знаннях, творчості, інтелекті, технологіях та інноваціях, які мають високий потенціал прибутковості та створення робочих місць» [33, с. 14].

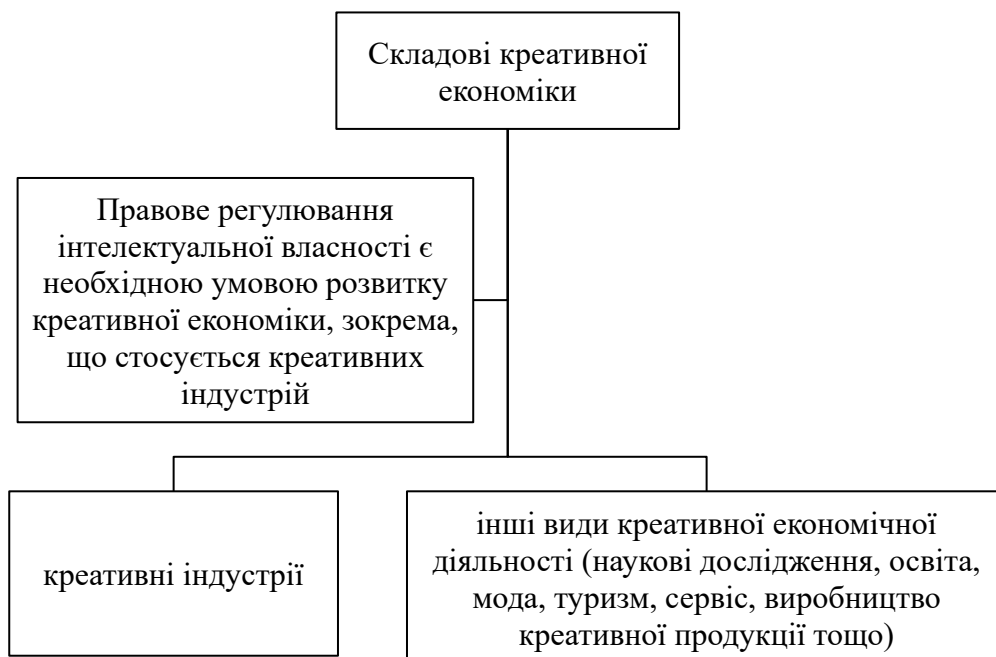

Рисунок 7.13 – Складові креативної економіки
Джерело: [33, с. 13].

7.3. Сучасний вимір та інструменти креативної економіки ЄС

Креативна економіка охоплює такі виміри: *економічний, соціальний, культурний та сталий розвиток* і є одним із визначальних чинників економічного розвитку регіонів і країн.

Сучасні виміри креативної економіки наведено на рис. 7.14.

Рисунок 7.14 – Сучасні виміри креативної економіки за сферами впливу

Джерело: [32, с. 54].

«У межах креативної економіки можуть взаємодіяти різні види економічної діяльності, створюючи нові продукти, формуються нові бізнес-моделі, нові типи соціальних стосунків, нові культурні парадигми. Вона покликана сформувавши привабливий інвестиційний клімат, сприяти зростанню соціального капіталу та розвитку соціальної сфери, модернізувати сферу освіти тощо» [33, с. 11].

Креативна економіка набуває особливого статусу під час реалізації четвертої індустріальної революції. «Люди втрачають роботу на виробництвах і в офісах через автоматизацію виробничих процесів і запровадження штучного інтелекту. Тому креативна економіка може бути як *«подушка безпеки»* [33, с. 12].

Враховуючи, що креативну економіку можна розглядати як сукупність видів економічної діяльності, то можна представити наведений нижче вимір креативної економіки.

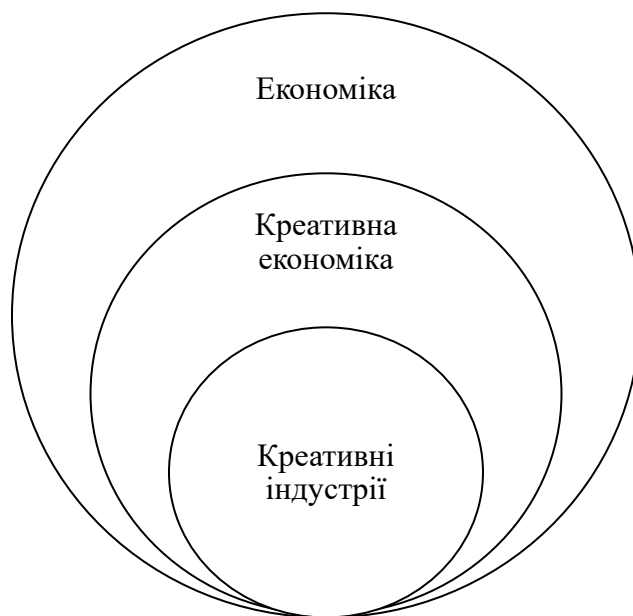

Рисунок 7.15 – Вимір креативної економіки за видами економічної діяльності

Джерело: [32, с. 54].

Для кращого розуміння та розмежування понять «креативна економіка» і «креативні індустрії» наведемо перелік їхніх складових.

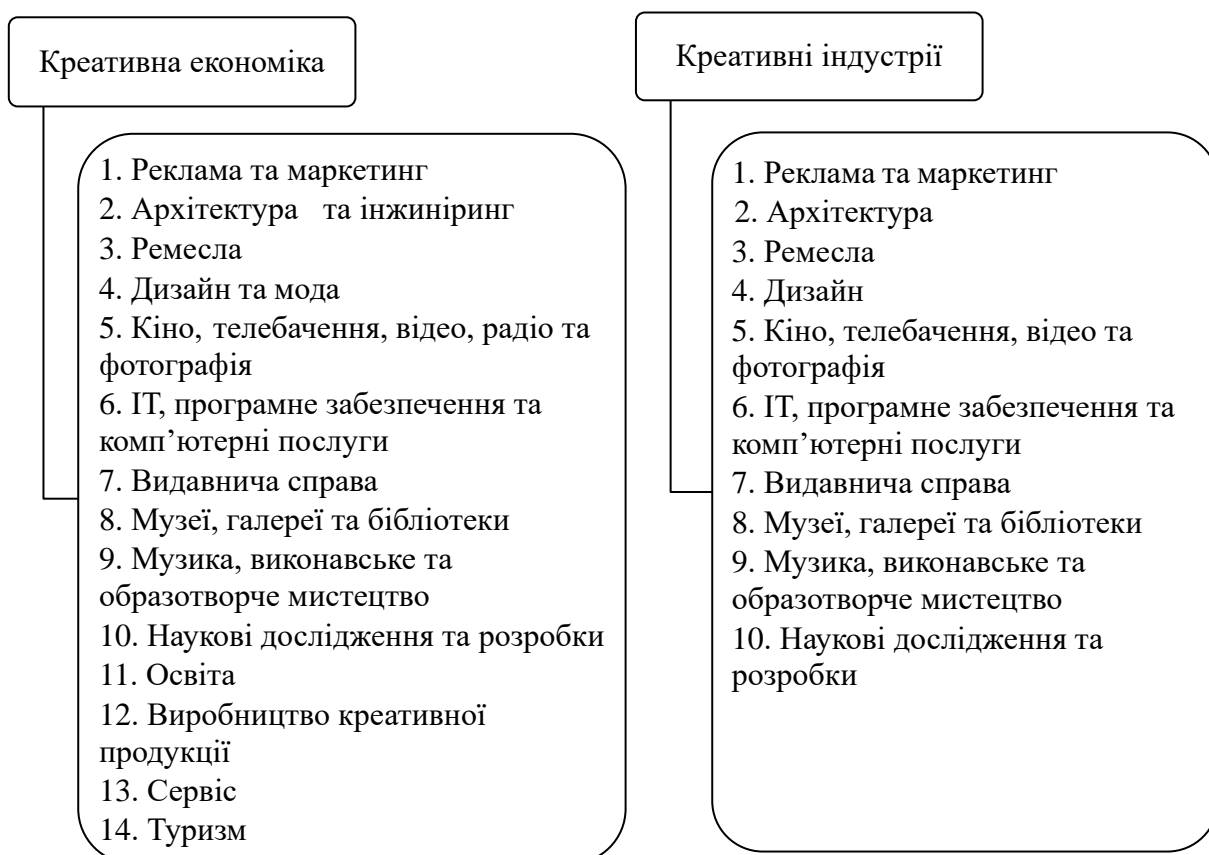

Рисунок 7.16 – Складові креативної економіки та креативних індустрій

Джерело: [33, с. 15].

Як бачимо, дефініція «креативна економіка» за змістом – ширше за поняття «креативні індустрії». Можна сказати, що поняття «креативна економіка» охоплює «креативні індустрії».

Держава зацікавлена в розвитку креативного сектору економіки та має всіляко його підтримувати, зокрема через запровадження таких політик (рис. 7.17):

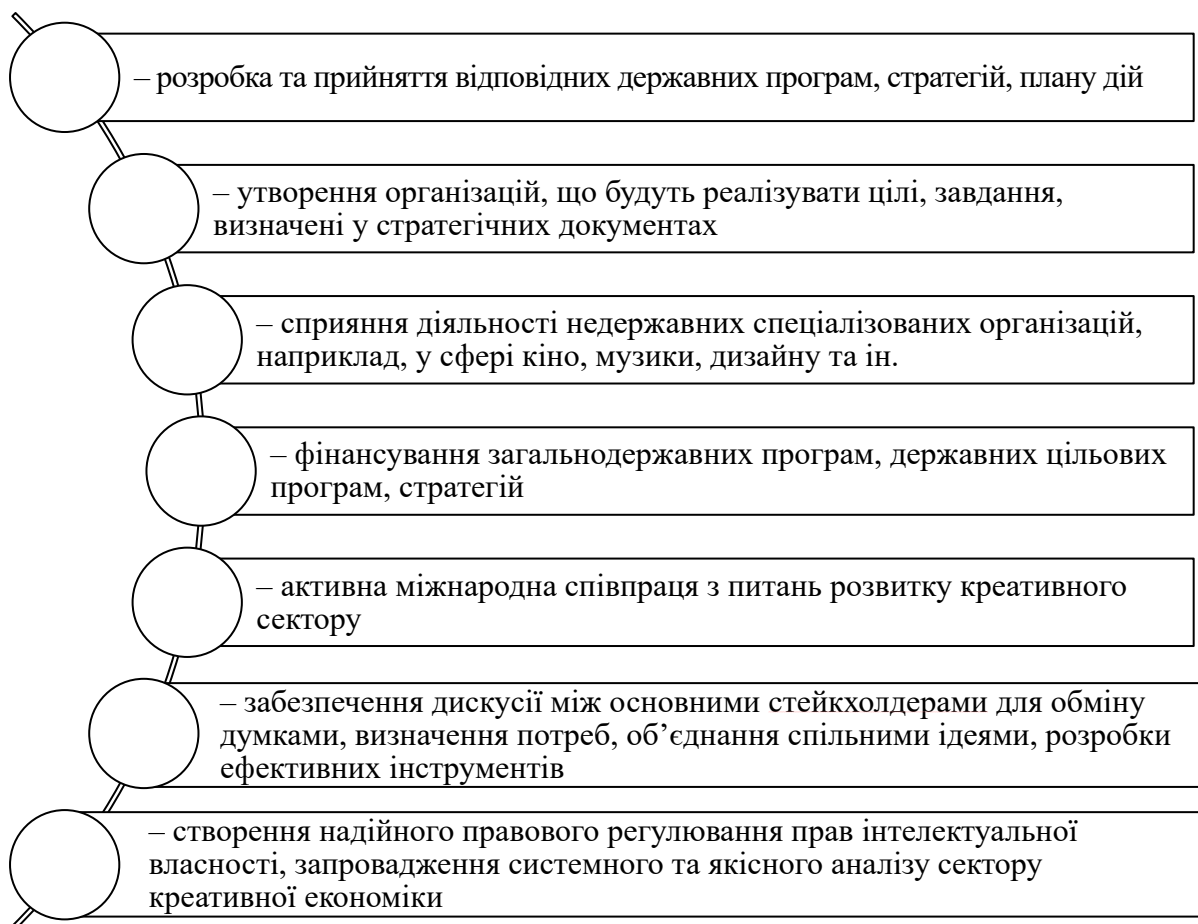

Рисунок 7.17 – Види державних політик щодо стимулювання розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 47].

За розрахунками дослідників Оксфордського університету, майже половина робочих місць у США буде замінена роботами впродовж наступних 20 років, тоді як для Великобританії цей показник становить 35 %. Однак у дослідженні корпорації Nesta, що було проведено 2015 року, на тему «*Креативність проти роботів*» зазначено, що «креативний сектор має певною мірою імунітет до заміни людської праці на машинну, так 86 % «високо креативних» робочих місць у США та 87 % у Великобританії мають низький ризик витіснення працівників через проведення автоматизації» [13, с. 47].

На підставі міжнародного досвіду можна визначити **інструменти розвитку креативної економіки**.

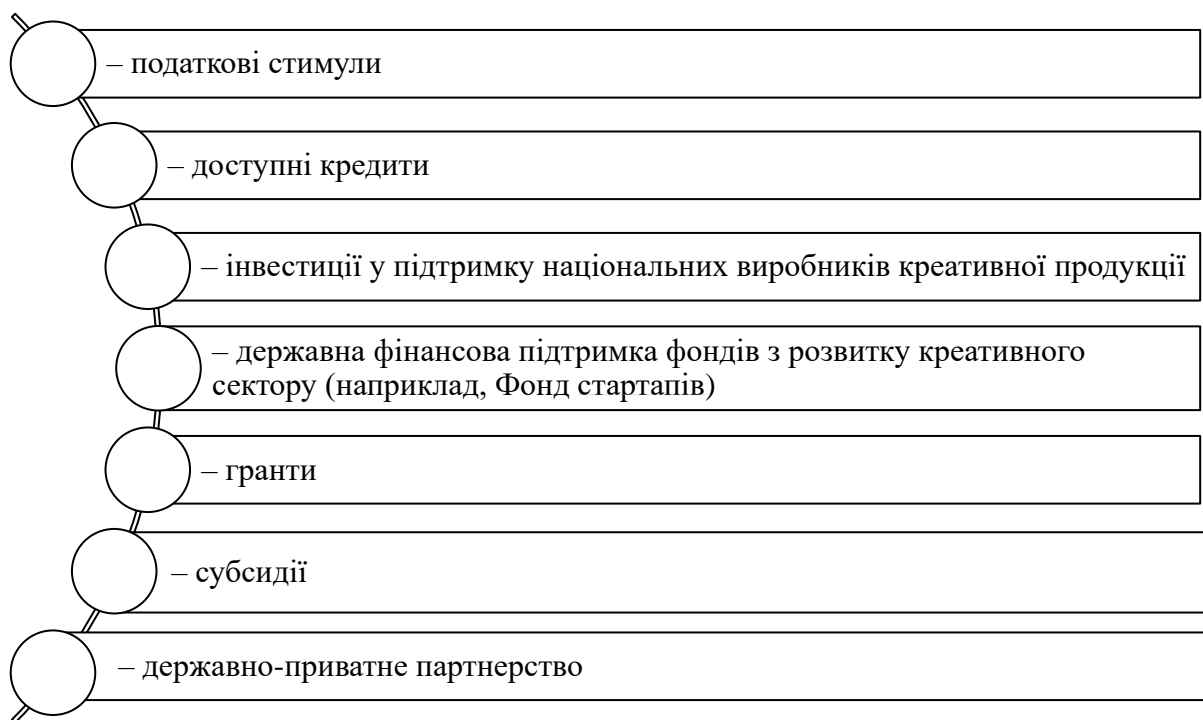

Рисунок 7.18 – Інструменти розвитку креативної економіки
Джерело: [33, с. 47].

На глобальному рівні для оцінювання та аналізування рівня інноваційного розвитку країн використовують ряд **показників вимірювання креативної економіки**.

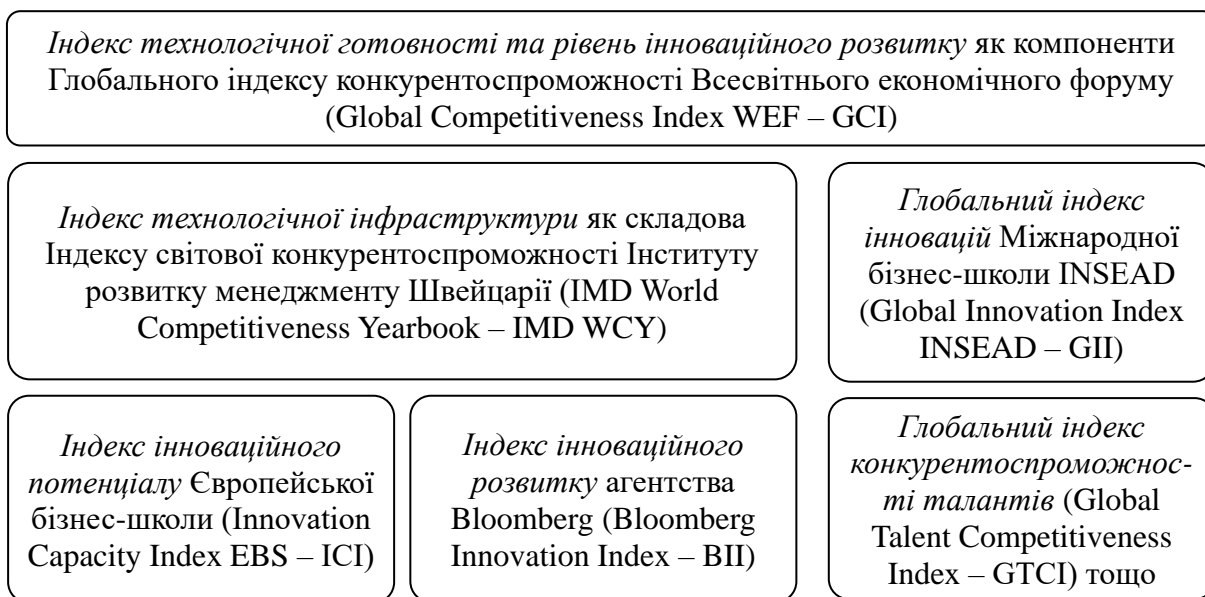

Рисунок 7.19 – Показники вимірювання рівня інноваційного розвитку креативної економіки
Джерело: [13].

Щодо вимірювання рівня креативності економіки на глобальному рівні, то було ряд спроб, зокрема запропоновано використовувати наведені нижче показники вимірювання креативної економіки. Однак ці індекси мали лише локальний характер або обмежувалися не повним переліком складових характеристик для оцінки.

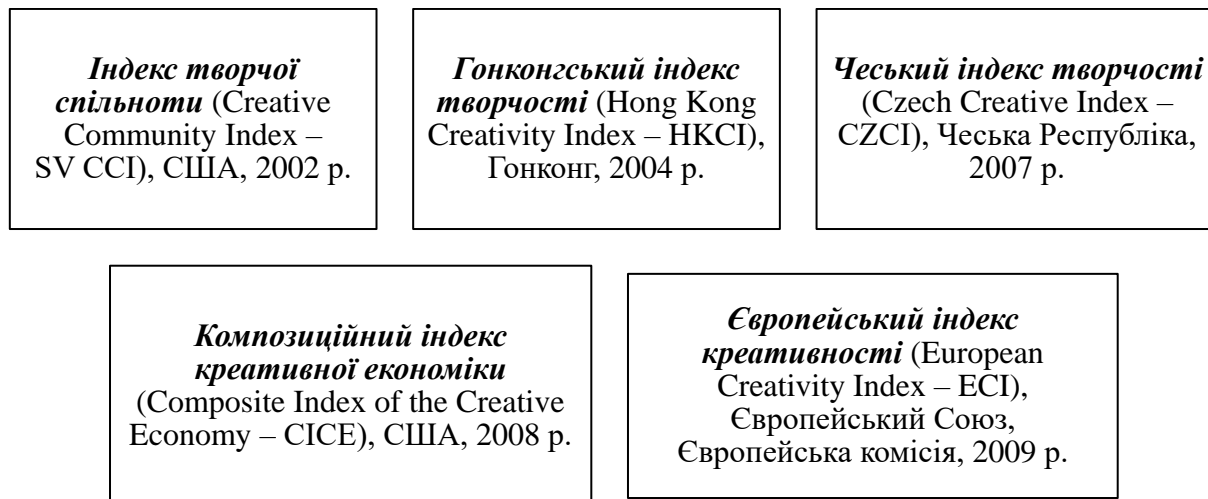

Рисунок 7.20 – Показники вимірювання рівня креативності економіки

Джерело: [13].

7.4. Тенденції креативного розвитку міст країн ЄС

Концепцію «креативного міста» (The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators) було представлено ще наприкінці 1980-х британським дослідником Чарльз Лендрі. З того часу ця ідея набула глобального руху та значення, оскільки вона започаткувала нову ідеологію та підходи до міського планування. Було запропоновано розглядати міста як осередок творчих активностей, що стало частиною класичного підходу до аналізу креативної економіки.

Під поняттям **«креативним містом»** (*creative city*) Чарльз Лендрі розуміє – *зосереджене на потенціалі індустрії культури, щоб зробити місто особливим та унікальним* [13].

Упродовж останніх років у країнах-членах ЄС все більшого значення набуває **комплексний розвиток міст**, який базується на поєднанні економічних, соціальних, культурних та екологічних аспектів.

Ця ідея набула значного поширення після прийняття Лейпцизької хартії зі сталого розвитку європейських міст 2007 р., яка продовжує політику сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй, прийняту в Ріо-де-Жанейро, та зазначає, що «всі аспекти сталого розвитку є однаково важливими та охоплюють економічне благополуччя, соціальний баланс і здорове навколишнє середовище» [34].

Саме завдяки *розвитку креативної економіки* проблеми економіки міст і країн знайшли своє вирішення.

За оцінками фахівців, креативна економіка складає 3,5 % світового ВВП. Креативні індустрії приносять 2,250 млрд дол. США щорічно. Креативний сектор працевлаштовує понад 30 млн людей у всьому світі.

Основні положення концепції інтегрованого розвитку міста для постіндустріальних країн зображено на рис. 7.21.

Джерело розвиненості та стабільності суспільства	Основна мета переходу до креативної економіки	Цілісний підхід до міського розвитку
<ul style="list-style-type: none"> перехід до «економіки творчості» або, як її ще називають, «креативної економіки», в якій основним чинником виробництва є творча активність населення, здатна створювати принципово нові продукти 	<ul style="list-style-type: none"> побудова розвиненої економіки через створення інноваційного середовища, а основний інструмент у досягненні цієї мети – це «будівництво» креативних міст, фундаментом яких є творчі індустрії 	<ul style="list-style-type: none"> має важливе значення для розкриття потенціалу європейського міста з точки зору культурних та архітектурних якостей, соціального та екологічного стану й економічного розвитку

Рисунок 7.21 – Основні положення концепції інтегрованого розвитку міста

Джерело: [34].

Складові концепції інтегрованого розвитку міста зображено на рис. 7.22.

Інтегрований розвиток міст неможливо розкрити без визначення пріоритетних стратегій. Підхід дає змогу уявити життєздатне майбутнє міста з урахуванням специфіки місцевого економічного розвитку, конкурентних позицій товарів і послуг, що будуть постачатися на міжнародні та міжрегіональні ринки, визначити переваги та ризики для добробуту мешканців міст.

Рисунок 7.22 – Інтегрований розвиток міста

Джерело: [34].

Після підписання Лейпцизької хартії сталого європейського міста «було створено основи для нової міської політики в Європі. Для досягнення цієї мети спочатку необхідно було досягти згоди між країнами-учасницями щодо сумісного розуміння міської політики («Європейське місто»))» [28].

Цей документ надає значення «не тільки містобудівним аспектам, але й соціальній проблематиці та проблемам місцевих економік, а також питанням інтеграції етнічних меншин та професійної підготовки соціально незахищених груп населення» [34].

Лейпцизька хартія сталого європейського міста перетворює розвиток міст на тему європейського масштабу.

Лейпцизька хартія та нова міська політика ЄС визначили сутність моделі європейського міста на початку 21-го сторіччя.

Рисунок 7.23 – Цінності, що визначені в моделі європейського міста

Джерело: [34].

Механізм реалізації Лейпцизької хартії є «новим підходом у визнанні всіма країнами-учасницями орієнтації на зазначені вище ознаки європейського міста, що конкретизується в індивідуальному зобов'язанні країн ЄС дотримуватися Стратегії інтегрованого розвитку міст і протидіяти ізоляції районів міст із соціально незахищеним населенням» [34].

Наприклад, у Німеччині Лейпцизька хартія сталого європейського міста реалізується за допомогою ініціативи «Національна політика розвитку міст». З 2014 року сталий міський розвиток є однією з ключових цілей стратегії регіонального розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання». Забезпечення сталого розвитку міст є одним з базових принципів сучасної регіональної політики країн ЄС.

Для того щоб міста стали більш ефективними та комфортними для життя, використовують *три пріоритети стратегії інтегрованого розвитку*.

Рисунок 7.24 – Пріоритети стратегії інтегрованого розвитку міста

Джерело: [34].

Для реалізації визначених стратегій існують певні підходи до запровадження інтегрованого розвитку міст. Так, «передумовами зростання питомої ваги креативної економіки в доданій вартості продукції, що створюється в місті, має бути сучасна та всеохоплювальна освіта, високий рівень доходів споживачів, зацікавленість і професійна підготовка зайнятих у креативному секторі, а також відкритий новим ідеям робочий простір, що відрізняється високим економічним і технологічним рівнем із розвиненою інституціональною базою» [13].

В умовах інформаційного суспільства та глобалізованого світу країни з нижчим рівнем соціально-економічного розвитку, порівняно з ЄС, можуть використовувати економічні переваги, що

надає креативний сектор, для власного прискороного розвитку. Водночас може існувати два способи для виходу на ці конкурентні переваги.

Рисунок 7.25 – Підходи до запровадження інтегрованого розвитку міст

Джерело: [34].

Переходу до реалізації стратегії інтегрованого міста передувала еволюція політики сталого розвитку міст, які передбачали інтеграцію політик захисту навколишнього середовища та міського планування. Міста починають усвідомлювати потребу в надійних та ефективних системах, здатних керувати їхнім зростанням і вирішувати такі проблеми, як зміна клімату та соціально-економічний розвиток.

Тому можна визначити наведені нижче ключові етапи в європейському розвитку міст.

Рисунок 7.26 – Ключові етапи в європейському розвитку міст

Джерело: [32].

Розглянемо більш детально інноваційні політики та моделі сталого розвитку міст. Сучасна *модель «Екоміста»* може бути представлена ініціативами бізнесу щодо зменшення шкідливих викидів, пропозицією стандартизованої продукції, а також запровадженням (політики циркулярної економіки), заходами на зменшення викидів в атмосферу від транспорту тощо.

Оскільки Європейський Союз прагне зробити Європу першим континентом, який стане вуглецево-нейтральним, *зелені міста* стають найважливішим індикатором сталого та придатного для життя майбутнього. Завдяки сталому плануванню, політикам та інноваційним технологіям зелені міста продемонстрували свій потенціал для зменшення впливу на навколишнє середовище, одночасно сприяючи економічному зростанню та соціальному добробуту.

За останні кілька років *«розумні» міста* Європейського Союзу різко зросли під впливом цифровізації та диджиталізації процесів. З розвитком технологій і змінами в політиці міста ЄС стали лідерами щодо розвитку *«розумних» міст*. Цей прогрес був особливо очевидним у таких містах, як Амстердам, Брюссель і Париж.

В останні роки Європейський Союз створив чітку структуру міського розвитку з ключовими показниками для оцінки того, що є *«гарним» містом*. Ці показники призначені для визначення пріоритетів інвестицій і зусиль у різних сферах для створення більш придатних для життя та стійких міст.

Крім того, ці міста повинні мати можливість ефективніше використовувати ресурси й інтегрувати більшу кількість відновлюваних джерел енергії.

Вони також повинні сприяти сталим інвестиціям, які гарантують соціальну віддачу від інвестицій, а також стабільність роботи для громадян.

Нарешті, *«гарне» місто в ЄС* прагне досягти інклюзивного зростання, забезпечуючи доступ до основних послуг і маючи ефективну державну політику, яка найкраще слугує своїм громадянам.

Визначимо 10 найкреативніших міст Європи, які за показниками свого розвитку отримали визнання за сукупністю різних показників.

Інтегрований розвиток міст ЄС можна розглядати як передумову успіху сталого міста. Акцент на політику інтегрованого розвитку міст (районів) ЄС впродовж 2007–2013 рр. здійснювався через формування інтегрованих територіальних стратегій розвитку [28].

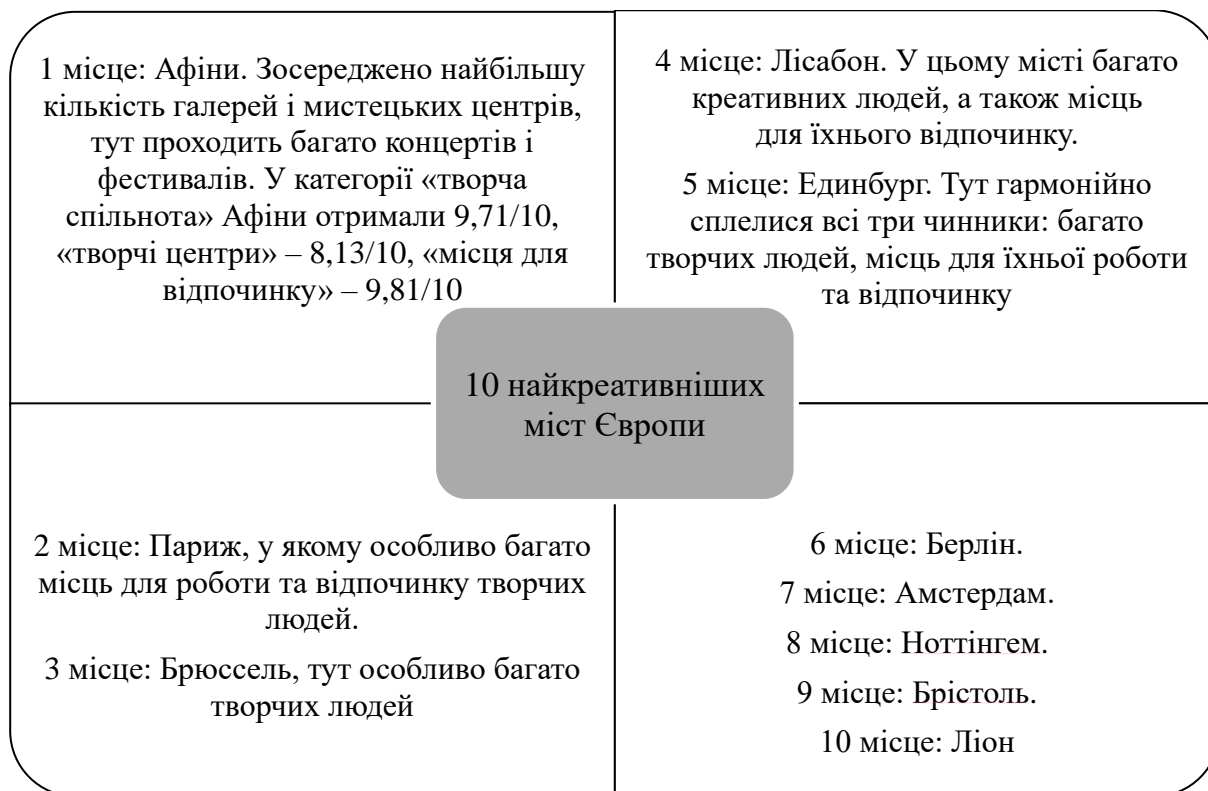

Рисунок 7.27 – 10 найкреативніших міст Європи
Джерело: [33].

У загальноєвропейському контексті можна визначити країни, де отримано позитивний ефект від реалізації комплексних програм інтегрованого міського розвитку (зокрема, щодо неблагополучних районів): Бельгія, Данія, Німеччина, Фінляндія, Франція, Велика Британія, Нідерланди, Швеція, Швейцарія.

На національному чи регіональному рівнях у країнах були запуснені програми інтегрованого міського розвитку (неблагополучних районів) або розроблені керівні принципи на національному рівні – Болгарія, Ісландія, Латвія, Литва, Мальта, Чорногорія, Норвегія, Австрія, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Іспанія, Чехія, Угорщина, Кіпр. Деякі держави-члени ЄС і кандидати на вступ до ЄС надавали перевагу заходам міського планування для розвитку міст за допомогою пошуку інвестиції для оновлення інфраструктури [28].

Водночас можна визначити сім груп чинників, які потрібно враховувати для розбудови інтегрованих міст, з урахуванням їхнього творчого та креативного потенціалу.

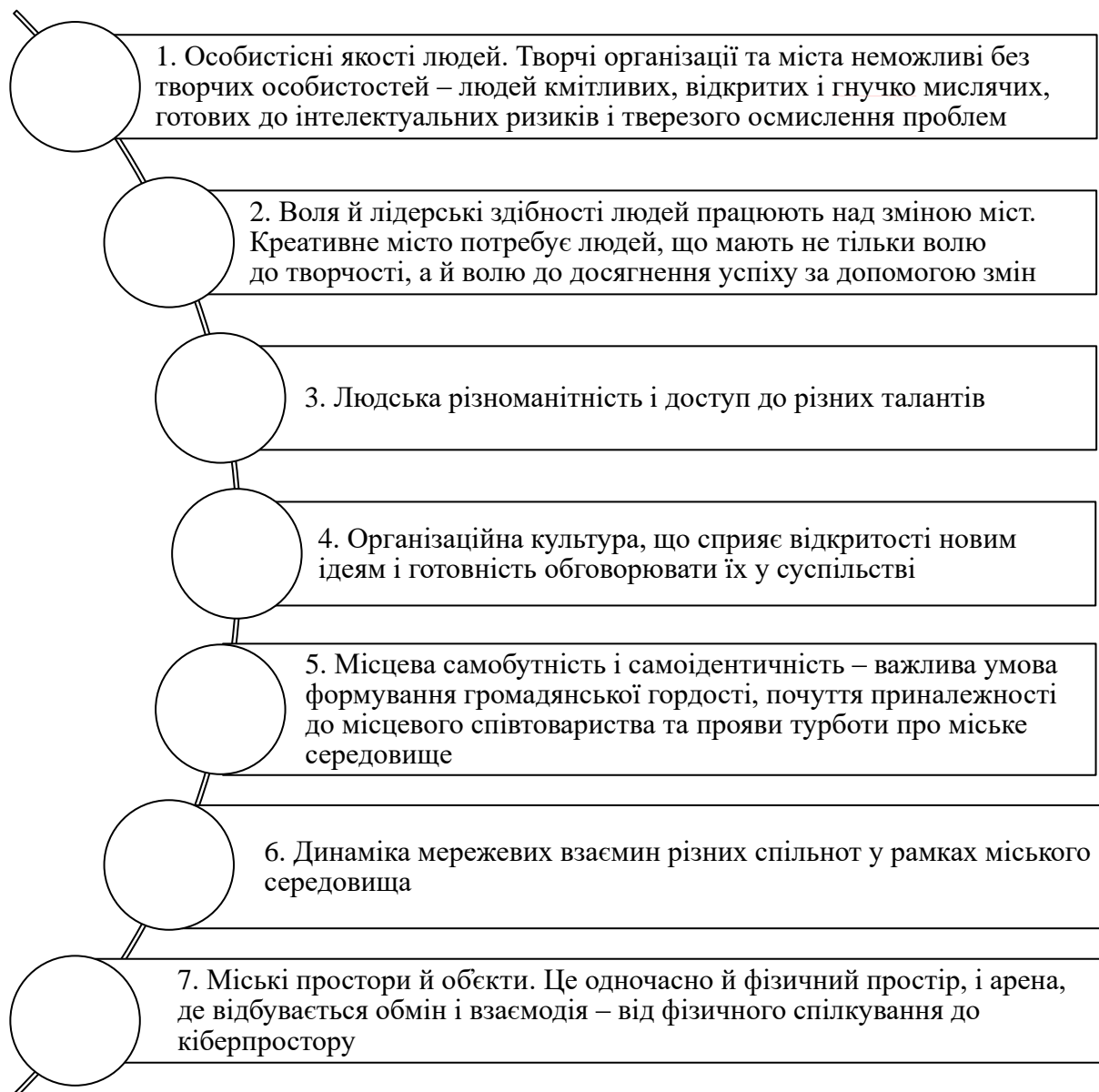

Рисунок 7.28 – Чинники, що впливають на розкриття творчого потенціалу міста та впровадження креативності
Джерело: [32].

Креативні стратегії міста – це стратегії розвитку міста, що використовують певні інноваційні ідеї, творчий підхід до вирішення проблем зазвичай з акцентом на розвиток культури, мистецтва, збереження історичної спадщини, підтримку визначних особливостей міста та розвиток його унікальності [32].

Креативні стратегії використовуються рандомно в різних містах залежно від культурних традицій, тому не мають єдиного підходу щодо їхнього формування та запровадження.

Так, Е. Пратт виділяє п'ять основних типів стратегій розвитку, які характерні для креативних міст.

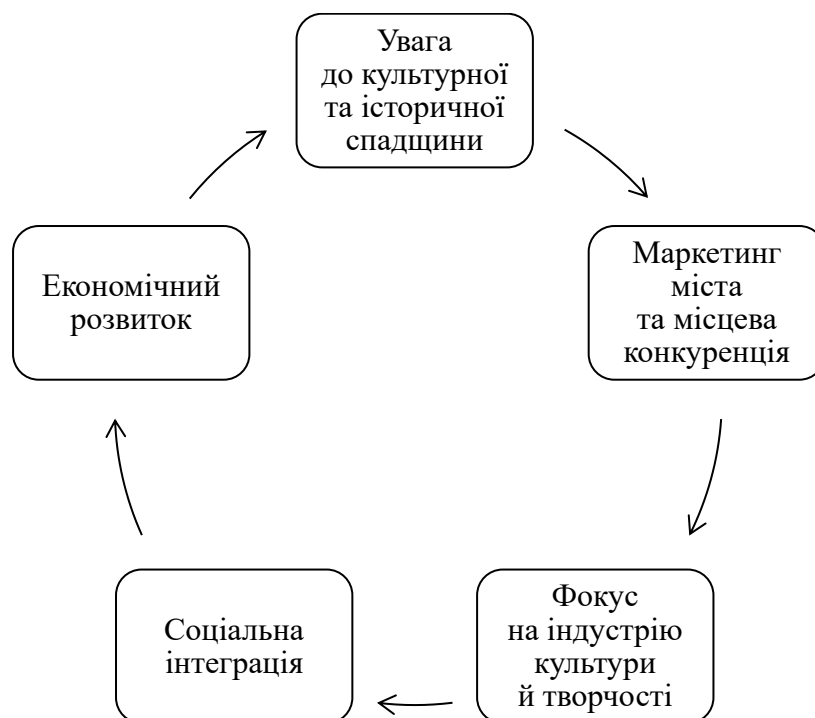

Рисунок 7.29 – Основні типи стратегій розвитку, характерні для креативних міст

Джерело: [34].

Водночас можна виділити чотири основні стратегічні напрями розвитку креативності міст.

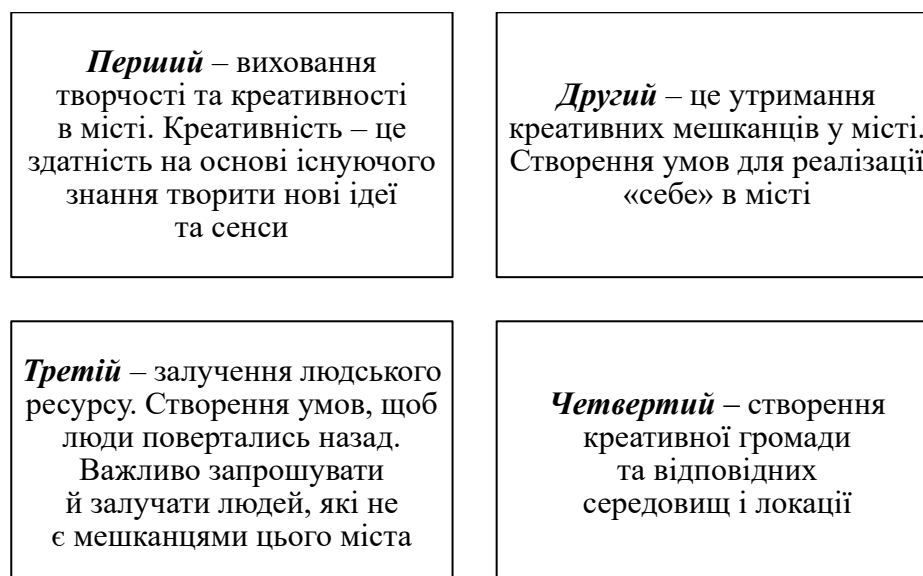

Рисунок 7.30 – Основні стратегічні напрями розвитку креативності міст

Джерело: [34].

Роль креативної економіки в сучасному світі починає все більше зростати як у формування ВВП, так і розвитку міст та регіонів. Це спонукало Генеральну Асамблею ООН оголосити 2021 рік «Міжнародним роком креативної економіки для сталого розвитку».

За оцінками фахівців компанії Deloitte **креативна економіка стане ключовим чинником економічного розвитку** та може зрости на 40 % до 2030 року [32]. Водночас існує тісний взаємозв'язок креативності й інновацій, що забезпечує сталий розвиток.

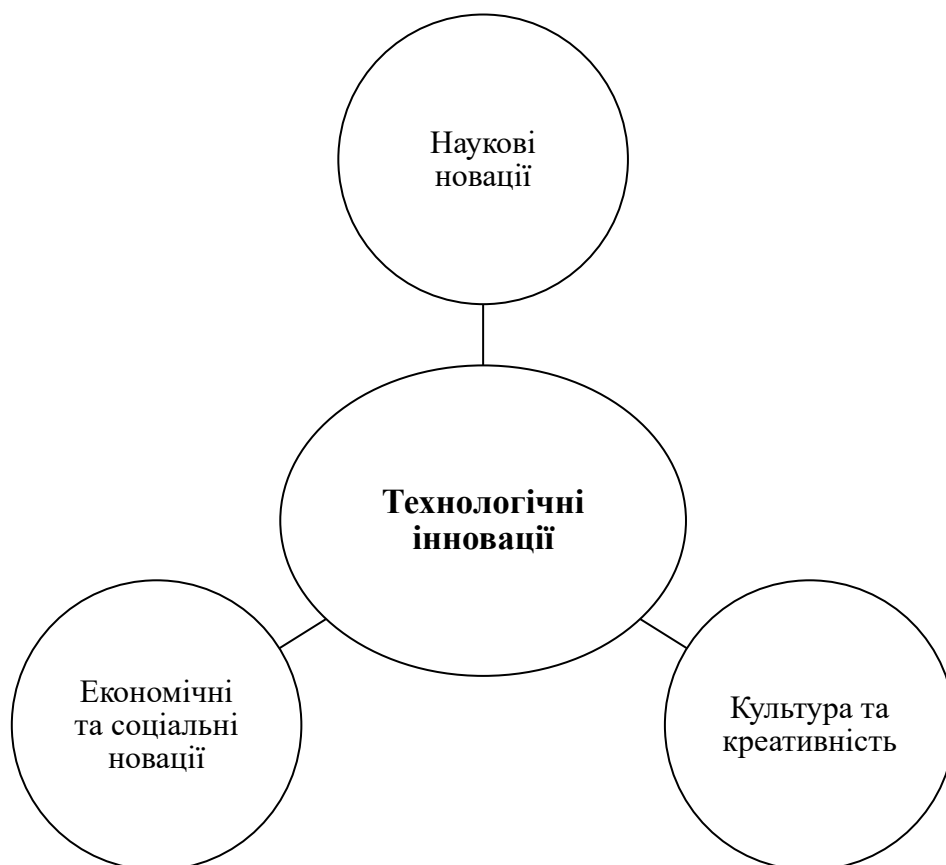

Рисунок 7.31 – Взаємозв'язок креативності та інновацій
Джерело: сформовано автором на основі [33].

Модель сучасної креативної економіки можна представити як складові, які доповнюють одна одну та виступають у взаємодії. Ця модель визначає учасників креативної економіки, процес перетворення сучасної економіки в креативну, показники впливу таких перетворень та ефект, який може отримати місто (територія) від трансформації.

Рисунок 7.32 – Модель креативізації сучасної економіки
Джерело: [33].

Міський вимір політики згуртованості на 2021–2027 роки визначив ключові політики й ініціативи, як-от Міський порядок денний для ЄС, Місія ЄС для *100 кліматично нейтральних і розумних міст*, а також дослідження того, як «Новий європейський Bauhaus» можна використати, щоб змінити місцевий розвиток [28].

Новий європейський Bauhaus – це творча та міждисциплінарна ініціатива, яка пов’язує Європейську зелену угоду з нашим життєвим простором і досвідом. Ініціатива «Новий європейський Bauhaus» закликає всіх нас уявити та побудувати разом стале й інклюзивне майбутнє, яке буде прекрасне для наших очей, розуму та душі.

Водночас можна назвати основні ознаки, що визначають сучасні креативні міста.

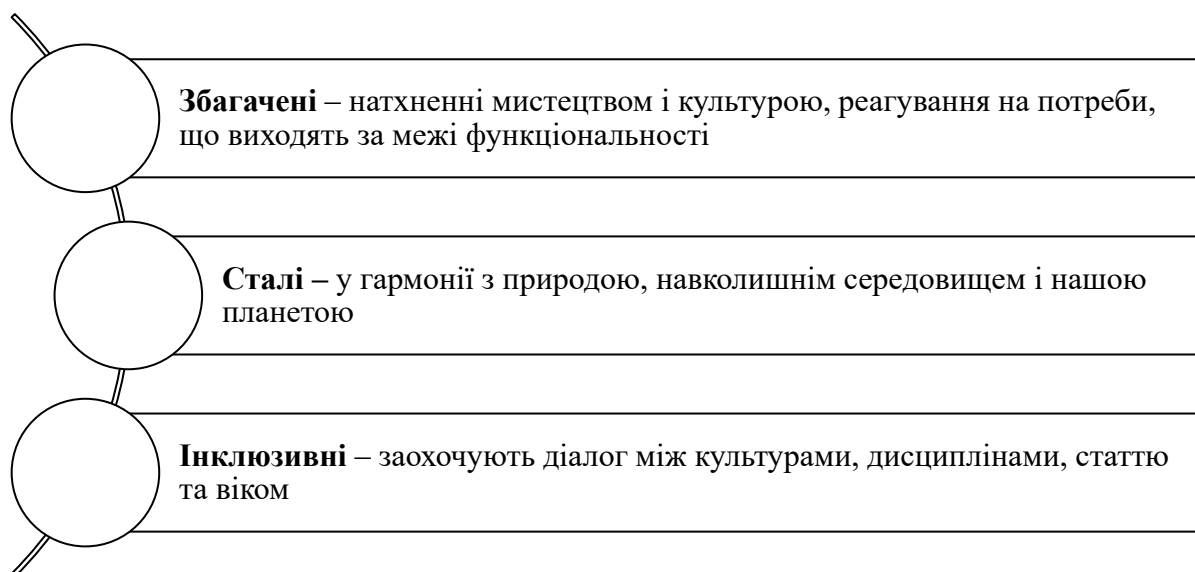

Рисунок 7.33 – Основні ознаки, що визначають сучасні креативні міста

Джерело: [34].

7.5. Перспективи розвитку креативної економіки в Україні

Враховуючи результати реалізації *реформи децентралізації влади в Україні*, значну частину наявних проблем органи місцевого самоврядування мають вирішувати за рахунок власних ресурсів. Тому «розвиток креативної економіки та креативних індустрій розглядається як основа нової моделі повоєнного відновлення економіки, отримання додаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів та подолання ризиків структурного безробіття за рахунок створення нових високооплачуваних робочих місць» [30, с. 248].

Післявоєнна відбудова постраждалих територіальних громад України базуватиметься передусім на розвитку екологічних і креативних індустрій, що перебувають на передовому краї новітньої цифрової економіки. Для її випереджаючого зростання потрібно використовувати новітні фінансові інструменти боргового, акціонерного та гібридного типу, оскільки поступово взаємодія фінансових установ, насамперед банків, з існуючими та новими потенційними

клієнтами цифрових індустрій буде все більше трансформуватися з реальності в напрямі віртуальності, особливо враховуючи очікуваний у середньостроковій перспективі квантовий перехід економічних і соціальних відносин в інституційний простір-час метанемереж на базі технології блокчейн.

Трансформація підходів до повоєнної відбудови економіки України, зокрема й територіальних громад, відбувалася від розробки «плану Маршалла» за рахунок отримання зовнішніх позикових і грантових ресурсів до визначення власної «стратегії інноваційного розвитку», що базується на внутрішніх драйверах зростання. Водночас акцент робиться на потребі розглядати сучасні цифрові технології як рушійну силу й основу нової моделі зростання економіки.

Під *новими продуктивними силами* розуміють цифрові технології, за допомогою яких виробляються матеріальні блага або послуги, а також формується *прошарок інтелектуально-креативних людей*, здатних генерувати новації, втілювати ідеї та створювати інноваційну й конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію з високою доданою вартістю.

Формування *креативної та інформаційно-мережевої економіки* відбувається за рахунок поступового перетворення інформації як у основний ресурс, так і продукт виробництва. Водночас процеси глобалізації переходить у віртуальну сферу, в якій простір і час змінюють свої звичні характеристики [11, с. 12]. На думку академіка А. А. Гриценко, реконструктивний характер відновлення української економіки не повинен фокусуватися на відтворенні старої структури. Потрібно забезпечити «вибудовування нової, заснованої на застосуванні сучасних технологій та сучасних підходів до просторової локалізації виробництв» [11, с. 24].

Водночас банківський метавсесвіт розглядається як складова розвитку креативних індустрій на рівні територіальних громад. *Метавсесвіт* виникає сьогодні та від кількісного зростання розважально-відволікаючих геймінгових технологій уже переходить у глибини якісно нових креативних соціально-економічних вимірів і більшістю дослідників розглядається як віртуальна інтегрована система, пов'язана з реальним життям. Тому вона потребує

нейрофізичного «обладнання для передачі та обміну активами між окремими світами метапростору за межами віртуальної ідентичності як для фізичних об'єктів, так і для об'єктів у середині метапростору» [58, с. 32]. Запровадження на базі подальших версій штучного інтелекту (ШІ) дисруптивного розвитку сервісів за технологією блокчейн надаватимуть можливість фінансовим посередникам в умовах інституційного імпорту з ЄС систем Openbanking запропонувати своїм клієнтам недоступні наразі візуалізовані доступи до послуг у гібридному просторі-часі.

Уряд України ще до війни у грудні 2020 року затвердив «Концепцію розвитку штучного інтелекту» [53], але цифровий світ так стрімко та якісно змінюється, що навіть зміни, які були внесені до цього документа наприкінці 2021 року, вже частково застаріли. Бум 2024 року великих нейро-лінгвістичних моделей, таких як Chat GPT, Bard, Bing, Jasper Chat та ін., призвів до лавиноподібного зростання капіталізації компаній-піонерів ШІ, але одночасно показав, що є не тільки евентуальні, а й екзистенціальні загрози його неконтрольованого використання, водночас багато питань у регуляції ШІ не врегульовано. Вважаємо за потрібне дослідити досвід, насамперед країн ЄС та США, і провести оновлення нормативно-правової бази з цього питання, враховуючи тренд на перехід ШІ від слабого Narrow AI до сильного General AI.

Фактично йдеться про формування нової моделі продуктивних сил, які є цифровими технологіями, що одночасно в режимі реального часу зможуть контролювати всі операції (транзакції) в економіці та створювати нові креативні індустрії.

Враховуючи, що сучасний тренд розвитку економіки базується на цифровій трансформації та інноваціях, то доцільно в післявоєнному відновленні територіальних громад акцент робити на розвитку креативної економіки або окремих її індустрій. Це дасть змогу одночасно забезпечити робочими місцями населення за рахунок використання їх знань та інтелектуальних здібностей у сфері IT-індустрії, наукових досліджень, освіти, Інтернет-торгівлі, штучного інтелекту тощо. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, руйнування виробничих потужностей фактично основним активом буде інтелектуально-креативна людина.

Можна спрогнозувати, що частка цифрових послуг у структурі світової економіки зростатиме до 2030–2032 років, одночасно зі структурним зростанням частини метавсесвіту в цій цифровій частці. Іноземні автори, зокрема Метью Бол [5, с. 428], пропонують побудувати певну модель такого впливу, виходячи з 20 % частки цифрової економіки у світовій 2021 року та середніх річних темпів зростання світової економіки 2,5 %.

Таблиця 7.1 – Прогнозні сценарії зростання економіки метавсесвіту на період до 2032 року

Сценарій	Частка метавсесвіту в цифровій економіці, %	Обсяг економіки метавсесвіту, трлн дол.	Частка цифрової економіки у світовій, %	Частка метавсесвіту у зростанні реального ВВП, %
Песимістичний	10	3,65	25	10,0
Оптимальний	15	5,45	33	13,0
Оптимістичний	20	7,25	50	16,7

Джерело: побудовано за даними [58, с. 429].

Якщо до 2032 року за наведеним песимістичним сценарієм частка метавсесвіту охоплюватиме 10 % цифрової економіки, а частка цифрової економіки у світовій за відповідний час зросте з 1/5 до 1/4, тоді 2032 року економічна вартість метавсесвіту становитиме 3,65 трлн дол. США на рік. Отже метавсесвіт забезпечить чверть зростання цифрової економіки з 2022 по 2032 рік та майже 10 % зростання реального ВВП за цей самий період.

Якщо частка метавсесвіту становитиме оптимальне значення приблизно 15 % від цифрової економіки, метавсесвіт під час реалізації такого сценарію оцінюватиметься 2032 року приблизно 5,45 трлн дол. США на рік. У такому випадку економіка метавсесвіту забезпечуватиме третину зростання цифрової економіки та 13 % приросту світової економіки загалом. За оптимістичного сценарію у 20 % частки метавсесвіту в цифровій економіці обсяг економіки метавсесвіту досягне 7,25 трлн дол. США на рік та його внесок у річне зростання світового ВВП становитиме приблизно 17 %.

Такі прогнози свідчать, що економіка метавсесвіту, яка базується на креативних індустріях з використанням новітніх цифрових фінансових інструментів, ШІ та із залученням інтелектуально-креативних людей, є найбільш інвестиційно привабливим сегментом вкладання активів у середньо- та довгостроковій перспективі. Водночас інвесторами можуть бути як приватні компанії / особи, так і держава в особі органів державного управління та місцевого самоврядування. Тому пошук ресурсів, зокрема й бюджетних, задля здійснення таких інвестицій набуває особливого значення в умовах повоєнної відбудови постраждалих територіальних громад України.

Україна стрімко впроваджує цифрові технології, відтак створюються можливості та передумови для розвитку сталих комунікацій, що охоплюють різні вікові та соціальні групи населення, представників громадськості, бізнесу і влади. Цифрові технології дають змогу розвивати масові комунікації – процес поширення інформації і впливу в суспільстві за допомогою TV, радіо, кіно, подкастів, соціальних мереж та месенджерів, у результаті чого охоплюються відразу великі групи людей. Масові комунікації на основі цифрових технологій забезпечать доступ до розвитку новітніх компетенцій та генерації нових знань серед широкого кола населення без дискримінації за віком, статтю, гендером, релігійною приналежністю тощо. Такі об'єднані в мета-світі *homo futuris* стануть провідниками змін – агентами просування креативних індустрій в українському суспільстві, а не просто пасивними користувачами мережі «Інтернет» на кшталт сучасних *homo smartphonicus*.

Отже використання цифрових технологій та інструментів дасть змогу зреалізувати заходи, передбачені **Планом дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова»**, зокрема щодо підтримки органів місцевого самоврядування в частині просування інноваційних підходів стосовно формування місцевих політик і стратегії задля підвищення соціальної згуртованості, інклюзивності та залучення населення у процесі відновлення та відбудови постраждалих територіальних громад [46].

Крім цифрових технологій та інструментів, необхідно використовувати *фінансові інструменти розвитку креативної економіки*, які можна структурувати на 2 великі групи – прямі та непрямі. До першої групи належать гранти, субсидії, пільгові / бюджетні кредити, інвестиції у підтримку національних виробників креативної продукції. До групи непрямих фінансових інструментів розвитку відносимо державно-приватне партнерство, державну фінансову підтримку розвитку креативного сектору через Фонд стартапів та податкові стимули [33].

Об'єднавши властивості цифрових та фінансових інструментів, у сучасних умовах доцільно вести мову про формування новітніх цифрових фінансових інструментів, які об'єднують у собі характеристики попередніх, водночас є більш ефективніші щодо можливостей їх використання, доступності для широкого загалу та прибутковості в довгостроковій перспективі.

Доцільно на рівні територіальних громад, не очікуючи завершення війни та запровадження систем просунутих версій ШІ, зосередитися на формуванні комплексної ресурсно-світоглядної основи для конструктивного сприйняття імовірного майбутнього постраждалих територій. Це дасть змогу сформувати підґрунтя, яке в післявоєнний період забезпечить створення розподілених у просторі мереж відновлення на кшталт лайт-версії «колективного суперінтелекту» за визначенням Н. Бострома [6, с. 72]. Перифразуючи його дефініцію до вітчизняних локальних задач, можна стверджувати, що побудова в рамках такого підходу складної системи відновлення та розвитку територіальних громад, яка об'єднуватиме велику кількість розподілених інтелектів у такий спосіб, щоб загальна продуктивність хоча б у невеликій визначеній кількості узагальнених галузей знань перевищувала можливості будь-якої неспеціалізованої сучасної інтелектуальної системи.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Креативна економіка. Креативні індустрії. Інтелектуально-креативна людина. Інноваційний розвиток. Інтелектуальна власність. Інноваційна інфраструктура. Креативне місто. Сталий розвиток.

Практичне завдання

Здобувачі вашої освіти розбиваються на команди, які готують презентацію проєкту розвитку креативних індустрій / творчих кластерів у вашому місті з визначенням, які ресурси для цього є в наявності та які ресурси необхідно залучити (просторові, творчі, менеджерські, людські, фінансові тощо). Також визначають учасників та стейкхолдерів цього проєкту, ризики для імплементації та можливий ефект від реалізації.

Перемогу отримує команда, яка найбільш аргументовано доведе переваги власного проєкту.

Запитання для самоконтролю знань

1. Коли виник та що означає термін «креативна економіка»?
2. Які існують основні ознаки креативної економіки?
3. Які існують інструменти розвитку креативної економіки?
4. Які існують моделі класифікації креативних індустрій?
5. Хто є основними стейкхолдерами та їх роль у процесі становлення креативної економіки?
6. У чому полягає особливість регіональної структури креативної економіки ЄС?
7. У чому полягає сутність концепції «Креативне місто»?
8. Які існують чинники та передумови виникнення креативних міст?
9. Які існують класифікації та характерні риси креативних міст?
10. У чому полягає механізм впливу креативної економіки на забезпечення цілей сталого розвитку ЄС?

Проблемні запитання для обговорення

1. Особливості креативної економіки як нового типу економічного розвитку.
2. Концепції розвитку креативного класу і креативного простору у працях Д. Хокінса, Д. Белла, Р. Флориди, М. Кастельса.
3. Теорії креативних міст Ч. Лендрі, М. Гертлера, Р. Девола, Д. Пінка.
4. Характеристика регіональної структури креативної економіки країн Центральної Європи.
5. Характеристика регіональної структури креативної економіки країн Східної Європи.

Тестові завдання

1. Що НЕ є ознакою креативної економіки:

- а) безперервний інноваційний розвиток;
- б) концентрація капіталу;
- в) велика частка наукомісткої продукції у ВВП;
- г) захист об'єктів інтелектуальної власності.

2. Що НЕ є різновидом креативних індустрій:

- а) ремесла;
- б) видавнича справа;
- в) спорт;
- г) музеї, галереї та бібліотеки.

3. Що НЕ належить до інструментів розвитку креативної економіки:

- а) податкові стимули;
- б) державно-приватне партнерство;
- в) самофінансування;
- г) субсидії.

4. Визначити правильну послідовність Топ-5 креативних міст Європи:

- а) Париж, Берлін, Амстердам, Брюссель, Единбург;
- б) Амстердам, Брюссель, Афіни, Париж, Берлін;
- в) Афіни, Париж, Брюссель, Лісабон, Единбург;
- г) Берлін, Париж, Афіни, Лісабон, Единбург.

5. Зростання кількості нових робочих місць – це:

- а) показник впливу креативної економіки на розвиток територій;
- б) процес креативізації сучасної економіки;
- в) ефект від переходу до креативної економіки;
- г) правильної відповіді немає.

6. Збільшення надходжень до місцевого бюджету – це:

- а) показник впливу креативної економіки на розвиток територій;
- б) процес креативізації сучасної економіки;
- в) ефект від переходу до креативної економіки;
- г) правильної відповіді немає.

7. Що НЕ є складовою концепції інтегрованого розвитку міста:

- а) економічна;
- б) соціальна;
- в) екологічна;
- г) культурна.

8. Що НЕ є складовою стратегії інтегрованого розвитку міста:

- а) «розумне зростання»;
- б) «стале зростання»;
- в) «інклюзивне зростання»;
- г) правильної відповіді немає.

9. Що НЕ є цінністю моделі сучасного європейського міста:

- а) участь громадян у прийнятті рішень та самовизначення;
- б) партнерство з іншими містами;
- в) змішування типів цільового використання простору та коштів;
- г) суспільний простір.

10. Що належить до основних ознак, які визначають сучасні креативні міста:

- а) збагачені;
- б) сталі;
- в) інклюзивні;
- г) усі відповіді правильні.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Б	В	В	В	В	А	Г	Г	Б	Г

ТЕМА 8

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

- 8.1. Європейський план післявоєнного відновлення України.
- 8.2. Застосування кращих практик технічної допомоги та грантових інструментів від ЄС.
- 8.3. Розвиток міжнародного партнерства територіальних громад з муніципалітетами ЄС.

8.1. Європейський план післявоєнного відновлення України

Російська військова агресія проти України спричиняє значні руйнування в нашій країні: стерті з лиця землі цілі міста, села, розбита інфраструктура та промислові об'єкти. Щодня гинуть українці. Мільйони громадян були змушені шукати прихисток за кордоном, рятуючись від жахів війни. Плани на майбутнє як для людей, так і для держави радикально змінилися за одну ніч. Однак українці не втрачають віри в перемогу та формують нові бачення щодо повоєнного відновлення та майбутнього членства в Європейському Союзі.

Європейський план післявоєнного відновлення України є ініціативою, спрямованою на допомогу Україні у відбудові після завершення війни з Росією. Цей план має на меті забезпечити як економічну, так і соціальну стабільність країни, впроваджуючи реформи, модернізуючи інфраструктуру та інтегруючи Україну в європейські ринки. Основними компонентами плану є фінансова підтримка, технічна допомога, інвестиції в інфраструктуру та розвиток інституційної спроможності України.

Особливе місце серед різних варіантів післявоєнного відновлення займає «План Маршалла». Його історичний досвід часто згадується як приклад масштабної підтримки, і сьогодні в Україні активно обговорюють можливість створення подібного плану для відбудови країни після війни. «Головний підхід, який було прийнято

при підготовці даного плану, складався з того, що США надавати-
муть фінансову допомогу країнам Європи в більшості випадків на
безоплатній основі та в незначній частині за рахунок пільгових по-
зик для здійснення програм відновлення їх економік. Такі плани
мали бути складені самостійно кожною з країн – реципієнтів допо-
моги» [31]. З 22 запрошених європейських країн лише 16 прийняли
пропозицію США. Серед них Австрія, Бельгія, Велика Британія,
Греція, Данія, Західна Німеччина, Ірландія, Ісландія, Італія, Люк-
сембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Франція, Швеція та
Швейцарія – всі ці країни отримали допомогу за Планом Мар-
шалла [43, 206]. Обов’язкові пункти плану зображено на рис. 8.1.

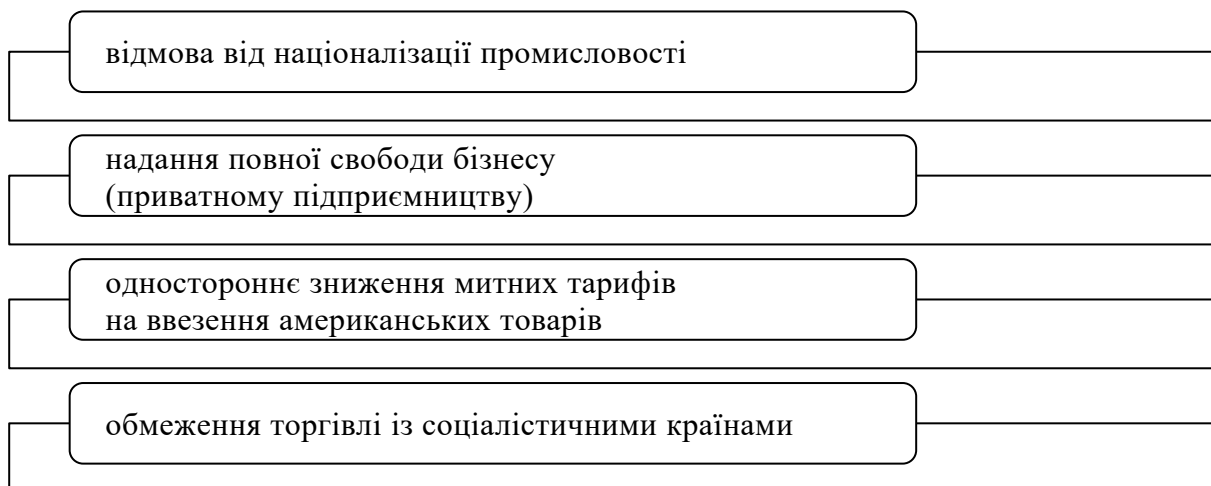

Рисунок 8.1 – Обов’язкові умови в реалізації Плану Маршалла
для всіх країн-учасниць

Джерело: [43].

Відновлення міст тривало значно довше порівняно з економіч-
ними реформами. Водночас поліпшення загальної економічної
ситуації та розвиток людського капіталу, які стали можливими
завдяки реалізації цього плану, створили сприятливі умови для
відбудови міст і збільшили їх фінансові ресурси. Найвідоміший
приклад успішного післявоєнного економічного відновлення за
Планом Маршалла – це Німеччина.

У Франції було розроблено План модернізації та переосна-
щення економіки, який на широкий загаль запропонував Жан Монне.
Усі великі проекти в державі фінансувалися урядом Франції.
Основні пункти плану зображено на рис. 8.2.

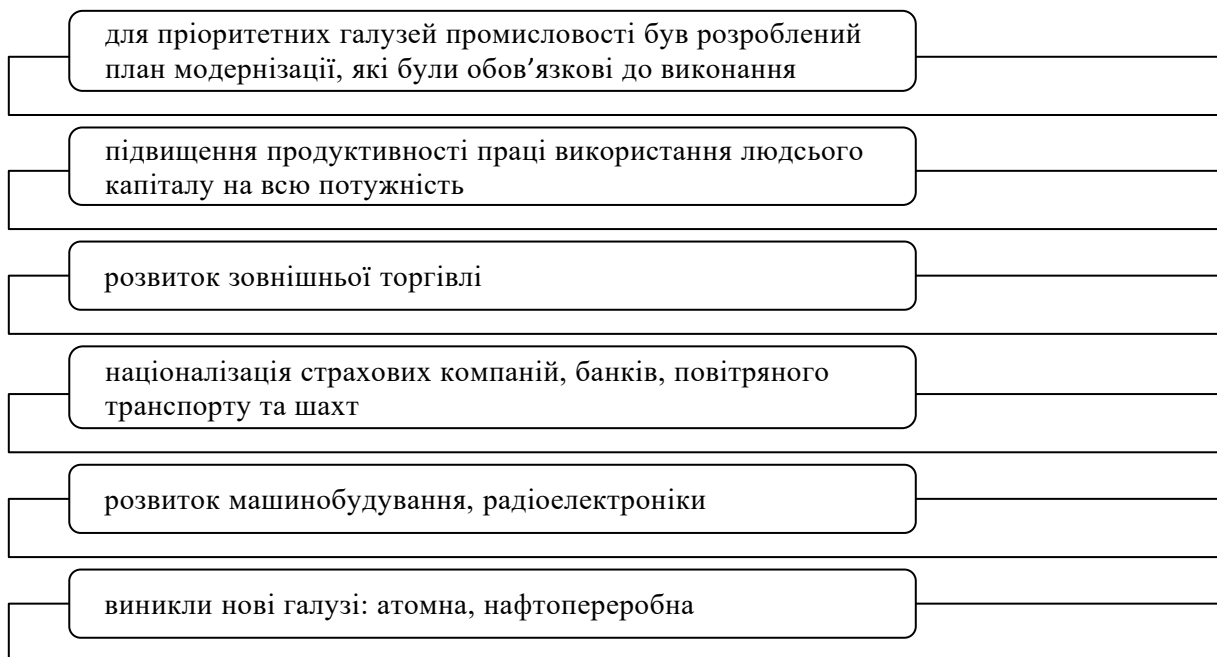

Рисунок 8.2 – Французький План модернізації та переоснащення економіки

Джерело: [10].

Отже, досвід післявоєнного відновлення європейських країн показує, що неможливого немає. Ключову роль у цих процесах відіграють професійне лідерство національної еліти та фінансова підтримка союзників, особливо у вигляді грантів, а також їхня всебічна допомога і сприяння.

Якщо ж згадати про «Бельгійське економічне диво» повоєнного періоду, то воно було результатом сміливих інституційних реформ у соціальній та монетарній сферах.

Якщо не відновити економіку країни після війни, вона потребуватиме постійних дотацій, що в підсумку обходиться значно дорожче. Схоже, світові лідери добре засвоїли цей урок, оскільки вже сьогодні обговорюються плани відбудови України, попри те, що бойові дії ще тривають.

Однозначно «процес відновлення має забезпечити сталу перебудову України, яка узгоджується з Порядком денним сталого розвитку до 2030 року та Паризькою угодою» [45].

Для ефективної відбудови важливо знати думки звичайних мешканців про процеси відновлення. Тому дослідницька агенція «Fama» провела всеукраїнське соціологічне опитування «face to face» серед 2000 людей, громадян України, результати якого підсумовано в таблиці 8.1.

Таблиця 8.1. – Принципи повоєнної відбудови України

Питання до респондентів	Відповіді респондентів	
	2023 у %	2024 у %
Жорстока боротьба з корупцією під час використання коштів на відбудову	43,1	68,9
Пріоритетність національної безпеки, охоплюючи енергетику та оборону	40,6	41,3
Відбудувати краще, ніж було	41,6	39,4
Створення умов для повернення людей додому	38,1	38,3
Врахування думки громад і людей	41,1	31,4
Зелена відбудова (розвиток сфер енергоефективності, відновлюваної енергетики, екологічний транспорт, збереження довкілля)	25,7	22,6
Створення умов для розвитку підприємництва та приватних інвестицій	22,2	21,2
Важко відповісти	1,4	1,1

Джерело: всеукраїнське соціологічне опитування, 2024, соціологічна агенція ФАМА [69].

Порівняння результатів опитування 2024 року з даними 2023 року виявляє ряд відмінностей. Зокрема, відзначається зростання підтримки рішучих дій у боротьбі з корупцією у використанні коштів на відбудову. Цей показник піднявся з 43,1 % 2023 року до 68,9 % 2024 року.

Ставлення до таких принципів, як відновлення краще, ніж було (41,6 % 2023 року та 39,4 % 2024 року), пріоритет національної безпеки (40,6 % 2023 року та 41,3 % 2024 року), створення умов для підприємництва (22,2 % 2023 року та 21,2 % 2024 року) і створення умов для повернення людей додому (38,1 % 2023 року та 38,3 % 2024 року) майже не змінилося. Однак частка тих, для кого важливим був принцип врахування думки громад і людей, зменшилася з 41,1 % 2023 року до 31,4 % 2024 року.

«Опитані українці вважають, що повоєнну відбудову та розвиток України потрібно починати з відновлення житлових будинків та інфраструктурних об'єктів. Цю думку підтримує 46,6 % респондентів. Наступними пріоритетами вважаються розмінування

територій (37,9 %), подальше зміцнення армії (37,3 %) та створення робочих місць (33,7 %). Проте респонденти не пов'язують питання створення робочих місць із підтримкою бізнесу (11,6 %) або розвитком освіти (5,8 %). Розвиток освіти отримав найменше підтримки як напрям повоєнного відновлення, хоча є важливою умовою для створення робочих місць і розвитку бізнесу. Також низький рівень підтримки спостерігається щодо створення незалежної та захищеної енергетичної системи (12,2 %) та програм повернення людей з-за кордону (13,3 %)» [69].

На 151-му пленарному засіданні Європейського комітету регіонів, яке відбулося 10–12 жовтня 2022 року, було опубліковано висновок, у якому підкреслюється, що процес відновлення має проходити за принципом «знизу вгору» з залученням місцевих та регіональних органів влади України та ЄС. Крім того, зазначається, що цей процес має базуватися на реформі децентралізації в Україні, яка вже до 24 лютого 2022 року значно просунулася вперед.

21 квітня Президент України – Володимир Зеленський підписав указ про створення Національної ради з відновлення України після наслідків війни. Цей консультативно-дорадчий орган отримав завдання розробити план відновлення.

Перед початком відбудови Україна намагається максимально зменшити різні збитки від війни. Це охоплює релокацію бізнесу з зон бойових дій у безпечні регіони, забезпечення житлом тимчасово переміщених осіб та вжиття заходів, що дають змогу людям і підприємствам продовжувати жити й працювати – тобто підтримувати економіку.

Важливим етапом є документування збитків. З одного боку, це необхідно для притягнення росії до відповідальності за воєнні злочини в міжнародних судах. А з іншого – таке документування допомагає зібрати інформацію про всі руйнування і збитки, які потім можна категоризувати та використовувати для розроблення планів відновлення.

У своєму резюме від жовтня 2022 року Європейський комітет регіонів підкреслює, що процес відновлення України має бути диференційованим з огляду на часові рамки, ризики для безпеки, а також регіональний вплив війни та конкретні виклики для згуртування.

Першим етапом, який, ймовірно, ще триває через бойові дії, має стати реагування на надзвичайні ситуації. Другий етап буде присвячений відновленню критично важливої інфраструктури та послуг, а третій етап – прокладанню шляху до довгострокового сталого зростання. Передбачається, що третій етап відновлення має закласти основи для сталого розвитку на основі стратегії інтегрованого планування на територіальному рівні, використовуючи системний підхід до сталого, зеленого, розумного та інклюзивного розвитку, а також принцип ОЕСД – будувати краще, ніж було. Цей етап, зокрема, зосередиться на досягненні мети Уряду України щодо скорочення викидів парникових газів на 65 % до 2030 року.

На всіх трьох етапах відновлення важливо акцентувати увагу на зміцненні спроможності муніципалітетів, щоб місцеві органи влади в Україні могли самостійно координувати відновлення своїх територій [48].

Основне бачення ЄС щодо плану повоєнного відновлення України зібрано в табл. 8.2.

Таблиця 8.2. – Основні елементи європейського плану відновлення

Основні елементи	Трактування
1	2
Фінансова підтримка	1. ЄС і міжнародні фінансові інституції, такі як Світовий банк і Міжнародний валютний фонд, готові надати багатомільярдну допомогу Україні для відбудови пошкодженої інфраструктури, відновлення економіки та підтримки громадянського суспільства. 2. Фінансові пакети охоплюють як гранти, так і кредити з низькими відсотковими ставками, а також довгострокові інвестиції ¹
Реформи	1. Важливим аспектом є структурні реформи в економіці та державному управлінні. Європейський Союз наполягає на боротьбі з корупцією, реформі судової системи, децентралізації влади та поліпшенні управління державними фінансами. 2. Реформи мають на меті зробити Україну привабливішою для іноземних інвесторів та створити прозоре й стабільне бізнесове середовище

¹ Грошова допомога сприяє, а не замінює економічне відновлення [217].

Продовження таблиці 8.2

1	2
Інфра-структура та енергетика	1. Одним із ключових напрямів буде відновлення зруйнованої інфраструктури, зокрема доріг, мостів, залізниць, а також модернізація енергетичного сектору. ЄС може допомогти Україні перейти на відновлювані джерела енергії та зменшити залежність від російських енергоносіїв
Соціальна сфера	1. Відновлення системи охорони здоров'я, освіти, а також забезпечення житлом переміщених осіб є пріоритетом. Європейські країни можуть поділитися досвідом у цих галузях і надати технічну допомогу
Інтеграція в європейські ринки	1. Післявоєнне відновлення також передбачає тіснішу інтеграцію України в європейський ринок, зокрема через поглиблену і всеохоплювальну зону вільної торгівлі з ЄС. 2. Україна може отримати доступ до нових ринків і технологій, що сприятиме розвитку її економіки та експорту
Екологічна стійкість	1. Післявоєнне відновлення також враховує кліматичні виклики, і одним із пріоритетів є зелена трансформація, яка охоплює використання відновлюваних джерел енергії, енергоефективність та адаптацію до кліматичних змін
Міжнародна координація	1. Для реалізації плану необхідна скоординована робота різних міжнародних гравців: ЄС, G7, НАТО, ООН, міжнародних фінансових установ та неурядових організацій ²

Джерело: власна розробка автора.

Європейський план відновлення України спрямований на те, щоб допомогти країні не лише відновитися після руйнувань війни, але й досягти довгострокового сталого розвитку та стабільності.

² «Належне врядування та безпекові питання здійснюють найбільший вплив на економічне відновлення після військових конфліктів, а громадянське суспільство і місцева влада, їх залученість (через дорадчі органи) до процесів відбудови відіграють велику роль в успішному відновленні після війни. Важливо, щоб місцева влада відігравала провідну роль у реконструкції» [73].

8.2. Застосування кращих практик технічної допомоги та грантових інструментів від ЄС

Виклики та можливості відновлення та післявоєнного розвитку України відкривають шанс для системного переосмислення й трансформації країни, заснованої на принципах сталого розвитку. Відновлення повинно базуватися на найкращому досвіді ЄС щодо проєктів містобудування та просторового розвитку, збереженні довкілля, енергоефективності, екології та інших сучасних тенденціях. Ключовим у цьому має бути європейський вектор розвитку України.

Місцевий економічний розвиток (далі – МЕР) залежить від поєднання державного та приватного фінансування з внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових ресурсів. У багатьох муніципалітетах податкова база не забезпечує достатнього фінансування для подолання економічних труднощів і підтримки процвітаючої місцевої економіки. Тому, коли муніципалітети визначають цілі розвитку місцевої економіки, такі як створення високооплачуваних робочих місць, сучасної інфраструктури, доступного житла або покращення систем освіти та охорони здоров'я, вони покладаються на додаткові джерела фінансування.

«Серед ключових тез звіту «План відновлення України» – те, що збитки від війни, які вже сьогодні є колосальними, зростають щодня; що більшу частину підтримки для відбудови України мають становити гранти, а не позики; що відповідальність за процес відбудови має нести український уряд» [9].

Гранти краще, ніж кредити. Країна, що постраждала від війни, навряд чи зможе обслуговувати та погашати додаткові борги. Зростання обсягу кредитів збільшує ризик боргової кризи. У цьому контексті варто зазначити, що кошти Плану Маршалла в основному надавалися у формі грантів.

Варто зазначити, що грантова підтримка для українців надходить не тільки від міжнародних організацій та приватних меценатів, але й через урядові ініціативи. Наприклад, програма «єРобота», запущена урядом України в липні 2022 року, спрямована на підтримку національної економіки в умовах війни.

Одержувачами грантів можуть бути не лише некомерційні організації та фізичні особи, але й органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, представники мікро-, малого та середнього бізнесу, а також освітні, медичні й науково-дослідні установи. Тобто одержувачами грантової підтримки в різних програмах можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, підприємці, органи державної влади, місцевого самоврядування, представники громадських організацій, підприємці – це з точки зору грантоотримувача.

А грантодавцями в рамках різних програм можуть бути: державні цільові фонди України та Європейського Союзу або інших міжнародних країн, будь-які транскордонні ініціативи, програми регіональної підтримки, бізнес та благодійні фонди.

Професійна компанія з менеджменту європейських грантів EU Grants визначає гранти як «некомерційні можливості фінансування, які надають фінансову допомогу для досягнення конкретних цілей проєкту» [115].

Грантові ресурси – це важливе джерело фінансування МЕР, особливо в умовах воєнного стану.

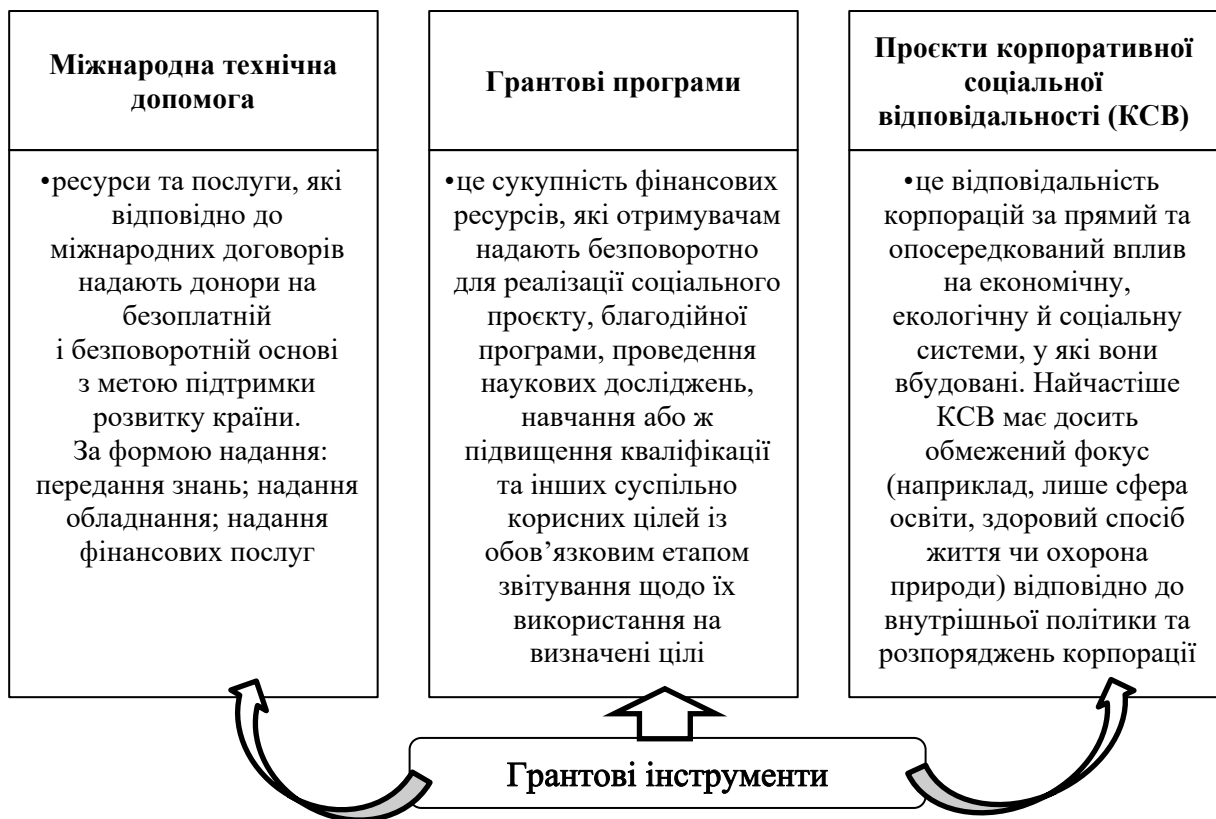

Рисунок 8.3 – Грантові інструменти

Джерело: [57].

Для успішної реалізації та застосування грантових інструментів місцева влада має володіти відповідними компетентностями.

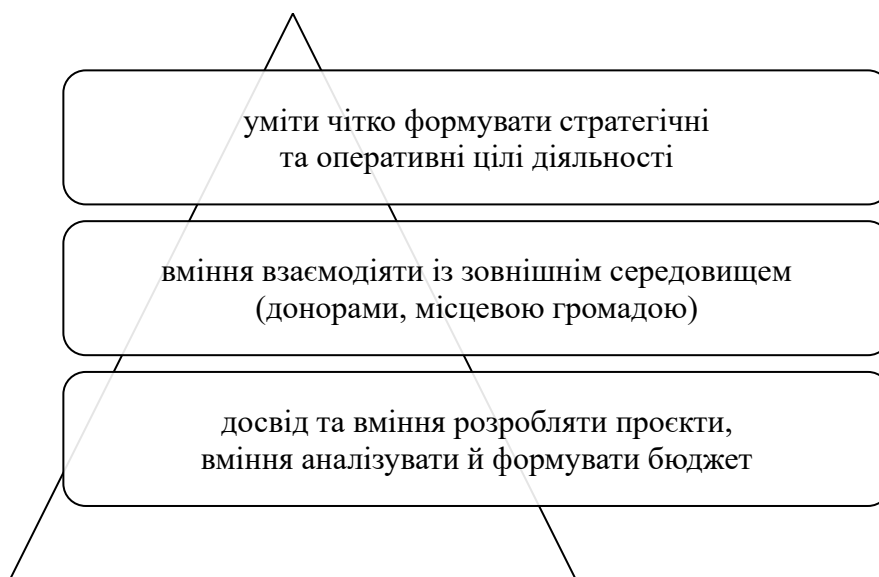

Рисунок 8.4 – Компетентності органів місцевого самоврядування для успішного застосування грантових інструментів
Джерело: [57].

Пропонуємо розглянути ряд успішних проєктів від Європейського Союзу з міжнародної технічної допомоги.

Таблиця 8.3 – Проєкти Європейського Союзу, що реалізуються як міжнародна технічна допомога

Назва	Суть проєкту
1	2
Ukraine Facility	Програма фінансової підтримки України від ЄС (2024–2027 роки). 50 млрд євро заплановано спрямувати на фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій, а також технічну підтримку в реалізації програми
Фонд ЄБ «EU for Ukraine» (EU4U)	Заснований 2023 року в рамках більшої ініціативи банку «EU for Ukraine», фонд покликаний прискорити надання банком підтримки для найбільш актуальних інфраструктурних потреб України та сприяти економічній стабільності країни. Фонд фінансує ключові проєкти з відновлення та реконструкції в державному і приватному секторах, а також полегшує доступ до фінансування для українських підприємців. На сьогодні фонд отримав понад 420 мільйонів євро зобов'язань від країн-членів ЄС

Продовження таблиці 8.3

1	2
Е5Р (Східно-європейська ініціатива з енергоефективності та довкілля)	«Надає фінансову та технічну допомогу містам та громадам у п'яти країнах Східної Європи (Україна, Молдова, Грузія, Армія та Білорусь) для підвищення енергоефективності, зменшення викидів та поліпшення якості життя. 2022 року Швеція, Норвегія, Фінляндія та Німеччина внесли до Фонду Е5Р 41,1 млн євро, з яких 36,4 млн євро будуть направлені для реалізації грантових проєктів в Україні»
EIDHR (Європейська ініціатива з підтримки демократії та прав людини)	Ініціатива ЄС забезпечує фінансову та технічну підтримку країнам-партнерам для захисту прав людини, сприяння розвитку демократії та зміцнення громадянського суспільства
EU4Digital	Проєкт спрямований на розвиток цифрової економіки та суспільства в Україні й інших країнах Східного партнерства. У межах цього проєкту надається підтримка в розвитку інформаційної інфраструктури, кібербезпеки, електронного урядування, електронної комерції та інших напрямів
EU4Culture	Проєкт спрямований на збереження культурної спадщини в Україні та інших країнах Східного партнерства. У його межах надається підтримка збереженню та популяризації культурної спадщини, розвитку творчих індустрій та мистецтва, а також організації культурних заходів і фестивалів

Джерело: [57, 71].

До речі, одним із найбільших надавачів міжнародної технічної допомоги у світі є Сполучені Штати Америки. Технічну допомогу адмініструють 20 урядових агенцій через двосторонні та багатосторонні угоди. Однією з таких структур є Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Гранти від уряду США є прикладом прямої двосторонньої допомоги. На відміну від європейських урядів та фінансових установ, таких як Європейський інвестиційний банк чи Єврокомісія, що надає макрофінансову підтримку, США використовують бюджетні кошти для надання грантів Україні.

МВФ зможе надати лише обмежену фінансову допомогу для відновлення України, оскільки спеціалізується на кредитах, тоді як країні потрібні саме гранти. Світовий банк та інші банки розвитку можуть надавати гранти державам, які відновлюються після стихійних лих, воєн та інших криз, наприклад, через механізм фінансування Global Shield. Крім цих програм, Банк може також забезпечити страхування воєнних ризиків через своє Багатостороннє агентство гарантування інвестицій (MIGA), що буде вкрай важливим для залучення приватних інвестицій.

Україна вже є активним учасником програм міжнародної технічної підтримки, так, наприклад, у жовтні 2024 року було затверджено «План підтримки енергетики України для фінансування проєктів з екстреного забезпечення теплом та електроенергією за сприяння ЄС напередодні зимового сезону» [19], фінансування буде надане в рамках програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу під назвою «Ukraine Facility», а також частково підтримуватиметься фондом і консультативною програмою ЄІБ «EU for Ukraine». Це фінансування допоможе відновити та модернізувати енергетичну інфраструктуру України, адаптуючи її до європейських стандартів і пришвидшуючи інтеграцію країни в ЄС.

Пропонуємо розглянути успішну реалізацію грантів у містах Європи (табл. 8.4).

Таблиця 8.4 – Реалізовані грантові проєкти в ЄС

Назва реалізованого гранту	Короткий опис
1	2
Horizon 2020 – Smart Cities and Communities	Програма Horizon 2020 підтримувала інноваційні проєкти для розвитку «розумних» міст. Міста Європи отримували фінансування для впровадження технологій «smart city», що охоплює управління міськими ресурсами, поліпшення енергоефективності, цифровізацію послуг та покращення громадської інфраструктури. У Відні (Австрія) реалізовано кілька «розумних» проєктів, зокрема оптимізацію системи освітлення, управління водопостачанням та інтеграцію «зелених» будинків

Продовження таблиці 8.4

1	2
Cultural and Creative Cities Monitor	Європейська ініціатива, спрямована на розвиток культурної інфраструктури та творчих індустрій у містах. Вона підтримує проекти, що сприяють розвитку культурних просторів, фестивалів, музеїв та інноваційних культурних проєктів, які позитивно впливають на міську економіку. Так, місто Каунас (Литва) успішно використовувало грантові кошти для відновлення культурної інфраструктури, що сприяло його визнанню Європейською культурною столицею 2022 року. Крім того, місто Флоренція (Італія) впровадило цифрові технології для збереження та презентації культурної спадщини
Smarticipate	В Ірландії був реалізований грантовий проєкт. Була розроблена інтерактивна платформа для залучення мешканців міста до прийняття рішень щодо розвитку їхнього міста. На платформі можна обговорювати подані проєкти, залишати коментарі та формувати свої пропозиції до обговорення
Капітальний ремонт	У м. Варшава (Республіка Польща) реалізована така програма, яка надає фінансову підтримку для реконструкції приватних будинків з історичною цінністю, розташованих у центрі міста. Вона допомагає власникам зберегти старовинні споруди та зберегти їх культурну спадщину
Green City	У м. Штутгарті (Німеччина) реалізовано кілька ініціатив у рамках проєкту «Зелене місто». У місті активно створюються нові парки та зелені зони, стимулюється використання зелених дахів і вертикальних садів на будівлях. Це не лише покращує естетику, але й зменшує теплові втрати, очищає повітря і сприяє збереженню біорізноманіття. Місто заохочує мешканців до участі в зелених ініціативах, таких як висадка дерев, створення спільних садів та участь у екологічних заходах ³

³ У Європі є кілька міст, які реалізують ініціативи, схожі на «Зелене місто» в Штутгарті. Ось деякі з них: м. Копенгаген (Данія) має амбіційну мету стати першим у світі містом з нульовим рівнем викидів до 2025 року. Копенгаген реалізує проєкти зі створення зелених дахів, впроваджує енергоефективні технології в будівництві та впроваджує системи збору дощової води; м. Амстердам (Нідерланди) є одним з лідерів у сфері сталого розвитку. Місто активно підтримує екологічні ініціативи, зокрема, розвиток інфраструктури для велосипедистів та електричних автомобілів. Саме ці міста є прикладом ефективного підходу до сталого розвитку, покращення якості життя мешканців і боротьби з екологічними проблемами, що є важливими для формування міського середовища майбутнього.

Продовження таблиці 8.4

1	2
Superblocks	У м. Барселона (Іспанія) в рамках проєкту «Superblocks» (Суперблоки) заплановано обмежити автомобільний рух у певних районах для створення безпечних пішохідних зон і зелених просторів
Zaragoza Logistics Center	Грантовий проєкт з розвитку логістичних систем у м. Сарагоса (Іспанія). Згідно з проєктом відбулося будівництво нових складських приміщень та були виділені кошти на розвиток транспортної інфраструктури для покращення логістичних процесів у місті. Проєкт реалізувала компанія «Inditex» та місцева влада

Джерело: власна розробка автора.

Масштабні грантові проєкти Європейського Союзу можна розглянути в таблиці 8.5.

Таблиця 8.5 – Найбільші грантові програми ЄС

Назва	Короткий опис
1	2
Horizon 2020 (Європейський Союз)	Одна з найбільших європейських програм наукових досліджень та інновацій, яка виділила приблизно 80 мільярдів євро на підтримку проєктів у різних галузях, таких як екологія, медицина, штучний інтелект, енергетика та космічні дослідження. Багато наукових і технологічних інновацій було реалізовано завдяки цьому гранту, наприклад, проєкти з відновлюваної енергетики та медичних досліджень
Cross Border Cooperation (CBC — Програми транскордонного співробітництва)	Програми транскордонного співробітництва є важливою складовою політики ЄС щодо сусідніх країн. Їхня мета – сприяти сталому розвитку вздовж зовнішніх кордонів ЄС, скорочувати різницю в рівнях життя та вирішувати спільні проблеми на цих територіях
Erasmus+	Програма, що підтримує освітні, молодіжні та спортивні проєкти, а також обмін студентами й науковцями. Erasmus+ сприяла мобільності студентів і викладачів, а також реалізації ініціатив, спрямованих на підвищення якості освіти та міжкультурної співпраці по всій Європі

Продовження таблиці 8.5

1	2
Creative Europe	Програма, яка підтримує культурні та креативні індустрії, зокрема в галузі кіно, музики, мистецтва та літератури. Завдяки цій ініціативі було реалізовано сотні культурних проєктів, які сприяли збереженню європейської культурної спадщини та розвитку нових талантів. Вона також фінансувала фестивалі, виставки та культурні обміни між країнами
LIFE Programme	Європейська програма, спрямована на підтримку проєктів у сфері охорони довкілля та боротьби зі змінами клімату. Один з найуспішніших прикладів – проєкти з відновлення екосистем, збереження біорізноманіття, енергоефективності та управління відходами в різних країнах Європи
European Social Fund (ESF)	Програма, яка спрямована на підтримку проєктів, що сприяють покращенню зайнятості та боротьбі з соціальною нерівністю. Вона фінансувала тренінги для безробітних, створення робочих місць і підвищення кваліфікації працівників у різних секторах
Interreg	Програма, що підтримує транскордонне співробітництво між регіонами країн ЄС. Вона допомогла реалізувати проєкти з розвитку інфраструктури, охорони природи, туризму та економічного розвитку в прикордонних зонах

Джерело: власна розробка автора.

Ці грантові проєкти сприяли значному прогресу в багатьох сферах і позитивно вплинули на життя громад Європи.

Під час воєнного стану розвиток міст в Україні не можна розглядати окремо від відновлення зруйнованих населених пунктів і, відповідно, процес відновлення має охоплювати елементи розвитку. Для цієї мети були створені та запущені платформи, які координують зусилля з управління проєктами розвитку та відновлення України. Платформа «UNITED24» спрямована на співпрацю з благодійними організаціями, партнерами, донорами та громадськими діячами по всьому світу. Вона надає можливість зробити пожертви в Україні всього за один клік з будь-якої точки світу. «План відновлення України» розроблений для залучення міжнародного фінансування на відновлення та прискорення сталого економічного зростання. Він містить перелік національних програм, спрямованих на

досягнення ключових результатів. Також для відновлення критичної інфраструктури та довгострокової реконструкції й модернізації України була створена унікальна державна цифрова екосистема «DREAM», що забезпечує єдиний процес для всіх проєктів відновлення. Проєкт «U-LEAD з Європою» є програмою для України, спрямованою на розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітність та розвиток. Він охоплює компоненти, що передбачають допомогу та фінансування для створення центрів надання адміністративних послуг, а також підвищення обізнаності населення щодо місцевого самоврядування.

За кошти міжнародних інституцій з 2023 року чинна законодавча ініціатива, яка пропонує різні підходи відшкодування збитків за зруйнований під час воєнного стану будинок або квартиру. Згідно з одним із планів, ті, хто мав приватні будинки, мають повернутися на свою землю та отримати гранти на відбудову. Одна з ідей (наприклад, Закон України № 2923-IX) полягає в тому, що люди за допомогою підрядників можуть самостійно будувати на власній землі, щойно це стане можливим [51].

Починаючи з 2015 року, мегаполіси, малі міста та регіони активно адаптують Порядок денний до 2030 року й регулярно проводять інклюзивні огляди прогресу на національному та субнаціональному рівнях.

Також Україна співпрацює з ЄС у межах реформи місцевого самоврядування, а саме:

«фінансова підтримка місцевого самоврядування. Зокрема збільшення розмірів грантової підтримки місцевого самоврядування та окремої фінансової підтримки в умовах війни» [70];

співпраця в боротьбі з корупцією та злочинністю, зокрема в напрямі оптимізації функцій держави та місцевого самоврядування, а також запобігання дублюванню повноважень;

юридична та консультаційна підтримка в галузі фінансового управління та залучення інвестицій;

реформа державного управління, а саме розробка законопроектів, що сприятимуть покращенню функціонування системи місцевого самоврядування та її розвитку;

розвиток охорони здоров'я в рамках місцевого самоврядування;

співпраця в транскордонних регіонах та забезпечення сталого регіонального розвитку;

співпраця в подоланні викликів війни, допомога українським муніципалітетам та в процесі післявоєнного відновлення.

Ефективне функціонування системи місцевого самоврядування є ключовим аспектом діяльності держави. Після проведеної реформи місцеве самоврядування в Україні, незважаючи на наявність ряду невирішених проблем, зіткнулося з викликами, пов'язаними з війною. У світлі тривалого конфлікту виникає нагальна потреба в адекватній реакції на нові виклики та загрози. Загалом ці виклики можна поділити на зовнішні та внутрішні. Ясно, що основним зовнішнім викликом є війна, і більшість актуальних загроз походять саме з неї.

Рисунок 8.5 – Зовнішні та внутрішні виклики співпраці ЄС та України у сфері місцевого самоврядування
Джерело: [70].

Місцеве самоврядування відіграватиме ключову роль у процесі вступу України до ЄС, оскільки на місцевому рівні реалізується приблизно 80 % європейських політик. Успіх євроінтеграції значно залежатиме від того, наскільки місцева влада буде обізнана

в питаннях європейської інтеграції та залучена до переговорів. Це вплине на реалістичність позиції України та на умови її приєднання до ЄС.

Здатність громад і регіонів розробляти місцеві політики в пріоритетних для Європи сферах, працювати з даними та втілювати проекти сприятиме залученню європейських інвестицій для відновлення та розвитку України.

Співпраця з європейськими громадами та регіонами вже перестає бути виключно питанням зовнішньої політики. Вона перетворюється на щоденну діяльність, яка охоплює обмін досвідом, налагодження партнерських відносин та впровадження практичних рішень для досягнення європейських стандартів життя в Україні.

Що стосується останньої складової грантових інструментів, то моделі соціальної відповідальності активно реалізуються такими організаціями, як Організація Об'єднаних Націй, Організація економічного співробітництва та розвитку, а також світовими бізнес-структурами і громадськими організаціями. «У багатьох розвинених країнах соціальна відповідальність є нормою, яка регулюється на державному рівні. У Європі корпоративна соціальна відповідальність, фактично, є обов'язковою складовою діяльності великих компаній. Наприклад, у Норвегії цей принцип представляє цілу індустрію. Там існує навіть профільний орган – Міністерство корпоративної соціальної відповідальності» [55]. Франція стала першою країною в Європі, яка 2017 року запровадила закон, що зобов'язує сто провідних компаній аналізувати ризики для своїх співробітників і навколишнього середовища [4].

Взагалі у світі до 2024 року розроблено 40 стандартів корпоративної соціальної відповідальності. Один із найбільш визнаних і який часто використовують – це міжнародний стандарт «Наставна глобальної ініціативи зі звітності у сфері стійкого розвитку» (Guidelines of Global Reporting Initiative, GRI), розроблена 1997 р.; Стандарт сталого розвитку GRI (Global Reporting Initiative) «Глобальна ініціатива зі звітності», ця ініціатива була спрямована на доведення рівня нефінансової звітності до фінансової.

Європейськими лідерами в сфері КСВ лідируючі позиції займає компанія BMW Group та LEGO Group.

Ще 1973 року автовиробник «BMW Group» став першим у галузі, який запровадив посаду «Environmental Officer» – співробітника, відповідального за дотримання екологічних стандартів у виробництві. Упродовж останнього десятиліття компанії вдалося зменшити викиди нових автомобілів, що продаються в Європі, на 40 %. Впровадження інноваційних технологій дає змогу значно знизити витрати пального і викиди газів. «BMW Group» також підтримує численні освітні програми, займається питаннями безпеки на дорогах і бере участь у лікуванні пацієнтів з ВІЛ/СНІД [138]. Компанія LEGO Group проводить ефективну КСВ у трьох основних напрямках, таких як діти (багато співробітників волонтерять), екологія (екологічна сировина для виготовлення деталей) і співробітники (організують зустрічі з співробітниками компанії).

Українські компанії також «не пасуть задніх», яскравим прикладом ТОП-компаній, які є лідерами із запровадження КСВ, є: «Астарта-Київ», агропромисловий комплекс (освіта в сільській місцевості); «WOG», реалізація палива і супутніх товарів (дитяча хірургія серця); ДТЕК, енергетика (навчання співробітників); «Smart Energy», енергетика (підтримка місцевих громад); Укрлендфармінг, сільське господарство (підтримка місцевих громад, фінансування освітніх програм).

Європейський Союз вирізняється наявністю державного регулювання сфери корпоративної соціальної відповідальності, яка має обов’язковий характер. Однак кожна країна Європи має свої особливості, тому прийнято розділяти її на континентальну, британську та скандинавську модель.

Континентальний тип	Британський тип	Скандинавський тип
<ul style="list-style-type: none"> • законодавче регулювання зобов’язань компанії, які стосуються соціального, медичного страхування працівників 	<ul style="list-style-type: none"> • держава відіграє важливу роль у регулюванні питання соціальної відповідальності, активно використовуються податкові інструменти, надаючи пільги компаніям, що дотримуються КСВ 	<ul style="list-style-type: none"> • максимальне втручання держави, жорстке законодавство

Рисунок 8.6 – Моделі корпоративної соціальної відповідальності в країнах ЄС

Джерело: [7].

Виділимо найбільш поширені методики оцінювання ефективності КСВ.

Таблиця 8.6 – Методики оцінювання корпоративної соціальної відповідальності компаній

Методика оцінювання КСВ	Характеристика методик оцінювання КСВ
Індекс FTSE4 Good Index	«Індекс вимірює ефективність діяльності компаній в екологічній, соціальній та управлінській діяльності (ESG)» [62]
Метрика Robin Hood Foundation	«Інструмент оцінювання КСВ за напрямками: прибуток, здоров'я, юридичні аспекти діяльності компанії» [184]
Програма оцінювання ефективності соціальних інвестицій та соціального партнерства	«Здійснюється аналіз ефективності соціальних інвестицій, який ґрунтується на експертній оцінці та використовується 101 принцип ведення соціально відповідального бізнесу» [7]
Індекс стійкості Доу Джонс	«За допомогою індексу визначається рейтинг найбільш успішних компаній; ґрунтується на інтегральній оцінці більшості аспектів діяльності компанії» [109]
Індекс ВАСО (Best Available Charitable Option)	«Визначається як відношення між чистими витратами і соціальним впливом» [78]

Джерело: [7, 62, 78, 109, 184].

Результати оцінювання корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) є основою для ухвалення рішень керівництвом, пов'язаних з поліпшенням соціальної діяльності компанії. В умовах війни та відновлення України розвиток вітчизняних підприємств має свідомо орієнтуватися на впровадження підходів, що забезпечують сталий розвиток, зокрема, на реалізацію принципів корпоративної соціальної відповідальності.

Основні сфери реалізації ініціатив КСВ, дотичних до місцевого економічного розвитку, зображено на рис. 8.7.

Рисунок 8.7 – Основні сфери реалізації ініціатив КСВ, дотичні до МЕР

Джерело: узагальнено автором [57].

Застосування кращих практик технічної допомоги та грантових інструментів від ЄС має значний потенціал для сприяння розвитку України, особливо в контексті сучасних викликів, з якими стикається країна. ЄС пропонує різноманітні механізми фінансування, які можуть підтримати відновлення інфраструктури, розвиток економіки та соціальних ініціатив. Впровадження ефективних грантових програм, що ґрунтуються на міжнародному досвіді, дасть змогу забезпечити прозорість, підзвітність та сталий розвиток вітчизняних проєктів. Крім того, інтеграція кращих практик технічної допомоги сприятиме зміцненню інституційної спроможності та забезпечить належний рівень управління проєктами, що зі свого боку призведе до більш ефективного використання ресурсів і досягнення поставлених цілей. Отже, стратегічне партнерство з ЄС у цій сфері може стати ключовим чинником для успішного повоєнного відновлення та модернізації України.

8.3. Розвиток міжнародного партнерства територіальних громад з муніципалітетами ЄС

Міжнародне партнерство між територіальними громадами України та муніципалітетами Європейського Союзу є важливим інструментом для сприяння розвитку, обміну досвідом та підвищення якості життя громадян. Таке співробітництво відкриває нові можливості для обміну знаннями, ресурсами та кращими практиками у сферах управління, економічного розвитку, екології та соціальної політики.

«Міжнародне партнерство – це рівноправні відносини між територіальними громадами, які взаємодіють між собою задля досягнення спільної мети. Якісне партнерство будується саме на зацікавленості кожної зі сторін» [74].

Партнерство дає можливість українським громадам інтегрувати європейські стандарти в свою діяльність, сприяючи модернізації інфраструктури, поліпшенню надання послуг та залученню інвестицій. Це також створює можливості для спільних проєктів, які можуть бути фінансовані з європейських фондів, що забезпечує фінансову підтримку важливих ініціатив.

Крім того, розвиток міжнародного партнерства сприяє зміцненню демократичних процесів на місцевому рівні, покращує прозорість та підзвітність місцевих органів влади. Спільні програми та проєкти, спрямовані на вирішення соціальних, екологічних та економічних проблем, допомагають формувати спільну відповідальність та співпрацю між громадами.

Під побратимством зазвичай розуміють партнерські відносини між містами, громадами чи регіонами, які закріплені формальним документом, таким як угода, протокол або меморандум. Цей документ має бути підписаний вищою обраною або призначеною посадовою особою обох громад і/або затверджений місцевою радою.

У континентальній Європі, крім терміна «twin towns» – буквально – міста-близнюки, ще вживають терміни «partnership towns», «partner town»s (міста-партнери) та friendship towns (міста дружби). У документах Європейської комісії переважно використовують термін «twinned towns» [39].

Основними цілями партнерства є:

- залучення додаткових ресурсів для розвитку громади;
- отримання додаткового досвіду, знань та експертної оцінки;

- зміцнення або розширення міжкультурних зв'язків;
- підтримка в кризових ситуаціях.

Якщо громада зацікавлена в пошуках партнерів, то вона може звернутися або до Асоціації міст України, або до Всеукраїнської асоціації об'єднаних територіальних громад (далі – АОТГ), або до Всеукраїнської асоціації громад (далі – ВАГ), і вони будуть посередниками між громадами.

До речі, саме «Асоціація міст України (далі – АМУ) 30 років поспіль займається налагодженням партнерських зв'язків муніципалітетів України та інших країн. АМУ здійснює пошук українських громад на запит закордонних колег, а також пошук закордонних громад на запит українських колег. АМУ створила базу даних побратимів та базу громад, які шукають побратимів. З 2002 року АМУ є членом Ради європейських муніципалітетів та регіонів. Співкоординуючи вебсайт РЄМР з твінінгу, АМУ сприяла налагодженню контактів між муніципалітетами України та Європи» [39].

Також за ініціативою уряду Німеччини німецька федеральна компанія Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (далі – GIZ) у співпраці з Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні оголосили про запуск спільного проєкту під назвою «Підтримка швидкого економічного відновлення українських муніципалітетів (SRER)». Проєкт з бюджетом у 11,85 мільйона євро буде спрямований на оперативне відновлення місцевого виробництва за рахунок збільшення інвестицій у ремонт і покращення базової інфраструктури та бізнес-середовища [3].

Важливо, в Україні немає обов'язкових вимог щодо оформлення міжнародних муніципальних партнерських угод.

Серед регіонів України найбільш активними у встановленні партнерств є ті, які проживають поблизу кордонів з європейськими країнами, зокрема Закарпатська, Львівська, Чернівецька та Одеська області.

«Найбільше партнерств українські громади мають з містами та гмінами Польщі (511 партнерств, або 40 % від верифікованого переліку). Серед країн, з громадами яких українські муніципалітети взаємодіють найчастіше, також Угорщина (124 партнерства), Німеччина (86), Румунія (83), Словаччина (56), Литва (49), Чехія (39), Грузія (28), Болгарія (24), Італія, Латвія і Франція (по 22)» [39].

Станом на осінь 2024 року діють ряд платформ для допомоги територіальним громадам, містам з пошуку партнерів.

Таблиця 8.7 – Платформи для допомоги громадам у пошуках міжнародних партнерів

Платформа	Опис
https://www.cities4cities.eu/	Платформа, запущена 2022 року, діє під егідою Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи та у співпраці з Асоціацією міст України. Метою роботи платформи є поєднання запитів і потреб українських міст із можливостями, знаннями, досвідом та пропозиціями європейських міст. Для використання платформи українські громади мають зареєструватися, створити профіль, зазначити свої потреби та надати контактну інформацію
https://partnership.hromady.org/	Платформа була створена за ініціативи шведсько-українського проєкту «Підтримка децентралізації в Україні» (SALAR International) у співпраці з Інститутом міста Львова, Палатою місцевих влад Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України та Асоціацією об'єднаних територіальних громад. До партнерів також приєдналася Асоціація міст України. Метою роботи платформи є не лише надання невідкладної допомоги, а й установлення довготривалих партнерських відносин між українськими громадами та закордонними муніципалітетами. Платформа насамперед орієнтована на підтримку громад, які найбільше постраждали від наслідків російського вторгнення
https://cities4cities.eu/ua/	Платформа, створена Всеукраїнською Асоціацією об'єднаних територіальних громад, позиціонується як інструмент для встановлення довгострокових партнерських відносин. На платформі представлено профілі кількох десятків громад англійською мовою з посиланнями на офіційні сайти громад та контактну електронну адресу платформи

Джерело: [39].

Вартими уваги, на нашу думку, є партнерство м. Вінниці з містом-побратимом Кельце (Республіка Польща). Угода про партнерство була підписана 1974 року. Місцеві органи влади вивчали досвід самоврядування, як надаються адміністративні послуги саме у м. Кельц. Також за основу було взято процес поводження з відходами, а саме був збудований сміттєпереробний завод.

Угоду про солідарне партнерство підписали 2023 року підписав мер м. Черкаси та Білефельд (Федеративна Республіка Німеччина). У рамках угоди вже відбувається реабілітація та лікування військових у клініках Білефельду.

Місто Ірпінь разом зі своїм містом-побратимом Борна (Федеративна Республіка Німеччини) 2018 року реалізували проєкт, який стосувався протипожежної безпеки під назвою «Допомагаємо один одному – спільно рятуємо людей, зберігаємо життя» [42]. Було організовано гостьові тури, де фахівці детально вивчали німецьку та українську систему протипожежної безпеки, відвідували тренування та навчання.

Ліон (Французька республіка) та м. Львів є містами-партнерами та співпрацюють у сфері роботи комунальних служб, міського освітлення, обмінюються досвідом про розвиток громад, про збереження архітектурних пам'яток. Також Львів у співпраці з містом Фрайбург (Федеративна Республіка Німеччини) реалізує проєкт «Зелений район» у районі Рясне. Проєкт спрямований на підвищення енергоефективності, покращення освітлення та інші екологічні ініціативи. Варто зазначити, що Фрайбург є найозелененішим та найенергоефективнішим містом Німеччини.

Париж (Французька Республіка) спільно з м. Київ до повномасштабного вторгнення постійно проводив культурні та освітні обміни. Париж під час пандемії COVID-19 надав Києву медичне обладнання. У Парижі, починаючи з середини 2022 року, було організовано кілька виставок, де демонстрували роботи українських художників, що відображають війну та національну ідентичність. Виставки мали на меті привернути увагу до подій в Україні та підтримати українську культуру. Спільно з Мюнхеном (Федеративна

Республіка Німеччина) Київ працював над проєктами в галузі інфраструктури та енергоефективності. Київ переймає німецький досвід у транспортній інфраструктурі та управлінні житлово-комунальними послугами.

Прага (Чеська Республіка) активно підтримує Київ під час воєнного стану, зокрема передає гуманітарні вантажі, а також передала обладнання для відновлення пошкодженої інфраструктури, зокрема для водопостачання та енергосистем. Прага також допомогла організувати евакуацію та тимчасовий прихисток для українських біженців. У Празі було організовано кінофестивалі з показами українських фільмів, присвячених війні, історії та культурі України. Це стало важливою платформою для поширення українського кіно та підтримки національної кінематографії під час війни.

Житомир активно розвиває міжнародне партнерство з європейськими містами, одним з яких є муніципалітет Плоцьк (Республіка Польща) [41]. Це партнерство спрямоване на обмін досвідом у сферах енергоефективності, управління відходами та громадського транспорту. За підтримки грантових програм ЄС, зокрема в рамках ініціативи «Угода мерів», Житомир успішно реалізував проєкти з модернізації систем теплопостачання та впровадження енергозберігаючих технологій. Крім технічної допомоги, громади обмінюються культурними та освітніми ініціативами, що допомагає посилювати зв'язки між місцевим населенням та сприяє євроінтеграційним процесам.

Проаналізувавши ряд угод про міжнародне партнерство територіальних громад з муніципалітетами ЄС, можна визначити ряд спільних рис, які сприяють ефективній співпраці та обміну досвідом.

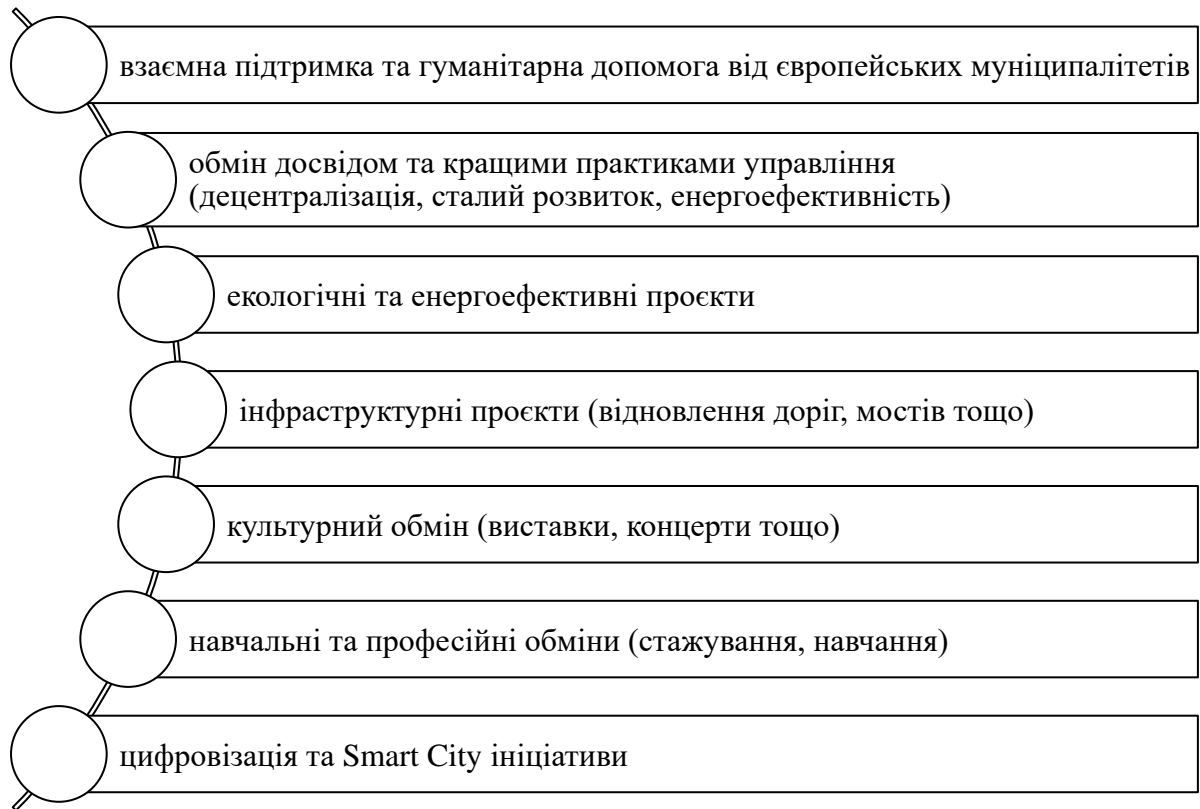

Рисунок 8.8 – Основні риси розвитку міжнародного партнерства територіальних громад з муніципалітетами ЄС

Джерело: власна розробка автора.

Міжнародне партнерство з муніципалітетами ЄС є ключовим чинником для розвитку територіальних громад України, що сприяє не лише їхньому соціально-економічному зростанню, а й зміцненню європейської інтеграції країни загалом.

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ

Основні поняття

Децентралізація, сталий розвиток, міжнародна технічна допомога, грант, корпоративна соціальна відповідальність, муніципалітет, міста-партнери.

Запитання для самоконтролю знань

1. Для яких країн був запропонований «План Маршалла»?
2. Які обов'язкові умови були для кожної країни-учасниці в реалізації Плану Маршалла?
3. Які функції виконує Національна рада з відновлення України після наслідків війни?
4. Назвіть основні елементи європейського плану відновлення України після воєнних дій.
5. Назвіть основні компетентності, якими мають володіти органи місцевого самоврядування для успішного застосування грантових інструментів.
6. Які найбільші грантові програми (проекти) ви знаєте? Охарактеризуйте.
7. Як ви розумієте поняття «місцевий економічний розвиток»?
8. Які форми міжнародної технічної допомоги вам відомі?
9. Які переваги та можливі обмеження європейської технічної допомоги для економічного розвитку міст і регіонів вам відомі?
10. Які моделі корпоративної соціальної відповідальності в країнах ЄС ви знаєте?
11. Які основні сфери реалізації ініціатив корпоративної соціальної відповідальності будуть дотичними до місцевого економічного розвитку?
12. Поясніть, які існують зовнішні та внутрішні виклики співпраці ЄС та України у сфері місцевого самоврядування?
13. Які муніципалітети ЄС співпрацюють з територіальними громадами України?
14. Які основні цілі партнерства між муніципалітетами?

Тестові завдання

1. Яка основна мета Європейського плану післявоєнного відновлення України:

- а) надання Україні військової допомоги;
- б) відновлення економіки та інфраструктури України після війни;
- в) створення нової європейської армії;
- г) підготовка України до вступу в ЄС.

2. Яка країна активно підтримує розробку Європейського плану відновлення України:

- а) Китай;
- б) Велика Британія;
- в) Німеччина;
- г) Бразилія.

3. Який із наведених нижче напрямів НЕ належить до основних завдань Європейського плану відновлення:

- а) відбудова зруйнованих міст та інфраструктури;
- б) реформування судової системи України;
- в) фінансування розвитку культурних проєктів у Європі;
- г) підтримка розвитку української енергетичної незалежності.

4. Яка з наведених нижче програм ЄС надає гранти для розвитку інноваційних проєктів в Україні:

- а) Creative Europe;
- б) Horizon Europe;
- в) EuropeAid;
- г) COSME.

5. Що є основною метою грантових інструментів від ЄС для України:

- а) забезпечення безкоштовних медичних послуг;
- б) фінансування культурних обмінів;
- в) підтримка реформ та розвиток інституційної спроможності;
- г) сприяння внутрішній міграції в ЄС.

6. Який з наведених нижче етапів є першим у процесі отримання гранту:

- а) пошук потенційних грантодавців;
- б) подання звіту про виконання проєкту;
- в) реалізація проєкту;
- г) вибір команди для реалізації проєкту.

7. Який з наведених нижче підходів є ключовим для ефективного використання технічної допомоги ЄС в Україні:

- а) надання грантів лише державним органам;
- б) залучення громадянського суспільства та бізнесу до реалізації проєктів;
- в) фінансування великих інфраструктурних проєктів;
- г) установлення жорсткого контролю над іноземними інвесторами.

8. Який із цих чинників є важливим для успішного впровадження грантових проєктів в Україні за підтримки ЄС:

- а) наявність спільного європейського громадянства;
- б) прозорість у використанні коштів і моніторинг результатів;
- в) лише внутрішні ресурси України;
- г) відмова від іноземної технічної допомоги.

9. Що є основною метою партнерства територіальних громад України з муніципалітетами ЄС:

- а) обмін досвідом і найкращими практиками місцевого самоврядування;
- б) надання технічної допомоги в будівництві нових доріг;
- в) збільшення експорту українських товарів до ЄС;
- г) надання гуманітарної допомоги на постійній основі.

10. Який механізм найчастіше використовується для налагодження партнерств між територіальними громадами України та ЄС:

- а) двосторонні угоди про дружбу і співпрацю;
- б) вступ України до Європейського Союзу;
- в) фінансування спільних бізнес-проектів;
- г) спільні навчальні програми для шкільних учнів.

Відповіді на тестові завдання

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Б	В	В	Б	Б	А	Б	Б	А	А

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт «Підходи до впровадження розумної спеціалізації на регіональному рівні». URL : https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/SMART-specialization_BELARUS.pdf
2. Бабенко М. Новосілля відкладається. Як забудовники переносять терміни здачі нових будинків / Фокус. 2022. 2 груд. URL : <https://focus.ua/uk/economics/539303-novosele-otkladyvaetsya-kak-zastroyshchiki-perenosyat-sroki-sdachi-novyh-domov>
3. Бауман Ю. Т. Роль територіальних громад у повоєнному відновленні України: механізми залучення фінансування (адміністративно-правовий аспект). *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : збірник тез доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 серпня 2023 р. С. 72–76.
4. Білоруська К. Соціальні ініціативи. Чи стане український бізнес відповідальним. URL : <https://nv.ua/ukr/biz/experts/socialni-iniciativi-chi-stane-ukrajinskiy-biznes-vidpovidalnim-50051904.html>
5. Болл, Метью. Метавсесвіт. Як він змінить нашу реальність. Київ : Артбукс, 2023. 504 с.
6. Бостром Нік. Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин / пер. з англ. А. Ящук. К. : Наш формат, 2020. 408 с.
7. Будько О. В., Галатов Б. М. Корпоративна соціальна відповідальність як інструмент бізнес-стратегії розвитку підприємств. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2023. № 1 (6). С. 47–59.
8. Виклики та пріоритети управління активами територіальних громад в умовах війни : наук. аналіт. доп. / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2022. 79 с.
9. Відбудова України: принципи та політика. Паризький звіт 1. Centre for economic policy research / за ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. 507 с.

10. О. М. Вітер, О. В. Килин, Н. М. Стручок. Європейські стратегії післявоєнної відбудови економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 15–21.
11. Гриценко А. А. Економічні суперечності глобалізації і локалізації та їх сучасні прояви. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 5–29.
12. Громоздова Л., Громоздов В. Глобальні цілі сталого розвитку в регіональній політиці України. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2. С. 173–187.
13. Економіка та управління персоналом: магістерський курс : навчальний посібник / Шубалий О. М., Рудь Н. Т., Дзямучич М. І., Нужна О. А., Гордійчук А. І., Шубала І. В., Косінський П. М., Хілуха О. А. ; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : Надстир'я, 2024. 344 с.
14. ЄС-Україна: постійна підтримка і майбутня відбудова (нова інфографіка). URL : https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/STR_ReliefandReconstruction%20Factsheet-UKR_1.pdf
15. Жаліло Я. А. Пріоритет «згуртована країна» у вимірах регіональних стратегій. К. : УНЦПД, 2020. 32 с.
16. Жирук Т. В. Загальнотеоретичні особливості та види інвестицій в нерухомість в Україні та країнах Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3457/3385>
17. Жученко С. В. Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення цілей сталого розвитку : дис. ... д-ра філос. : 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Суми, 2023. 253 с.
18. Завгородня С. Інвестиції у первинну житлову нерухомість у період війни / Центр економічних і соціальних досліджень НІСД. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-08/az_perukhomist_13082024.pdf
19. Затверджено План підтримки енергетики України для фінансування проєктів з екстреного забезпечення теплом та електроенергією за сприяння ЄС напередодні зимового сезону. URL : <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

20. Захарченко В. І. Генеза та основні напрями регіональної політики країн Євросоюзу (в контексті досвіду для України). *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2020. № 1. С. 11–20.

21. Захист прав інвесторів житлового будівництва в країнах ЄС : Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL : <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29229.pdf>

22. Зелений і безпечний Європейський Союз : монографія / А. О. Бояр (кер. авт. кол.), І. В. Кицюк, Н. І. Романюк та ін. ; за ред. А. О. Бояра, В. Й. Лажніка. Луцьк : Вежа-друк, 2023. 592 с.

23. Івахненко А. В. Пріоритетні напрями міжнародних інвестицій в сучасній українській економіці. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2020. С. 78.

24. Ілляшенко К. В., Ілляшенко Т. О., Товстуха О. В. Європейський досвід фінансування соціального житла як інструмент забезпечення сталого розвитку міст України. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2021. № 1. С. 163–172.

25. Інтегрований розвиток міст в Україні II. URL : <https://www.giz.de/en/worldwide/128341.html>

26. Інтегрований розвиток міст в Україні / Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. URL : <https://www.giz.de/en/worldwide/82827.html>

27. Каплун Л., Максимова А. До яких хитрощів вдаються девелопери, щоб підштовхнути ринок первинного житла. 2024. 10 квіт. URL : <https://minfin.com.ua/ua/realty/articles/na-kakie-hitrosti-idut-developery-chtobypodstegnut-rynok-pervichnogo-zhilya/>

28. Коляда Т. А. Інвестиційні інструменти післявоєнного відновлення територіальних громад України. *Економіка відновлення міст* : збірник матеріалів Міжнародного урбаністичного форуму / Київський національний економічний університеті імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 22–23 березня 2023 року. К. : КНЕУ, 2023. 410 с.

29. Коляда Т. А. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад України як чинник реальної децентралізації повоєнного відновлення. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 385–393.

30. Коляда Т. А., Прозоров Ю. В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність і перспективи використання при відбудові постраждалих територіальних громад України. *Проблеми економіки*. 2024. № 2 (60). С. 247–253.

31. Косич М. В. Досвід післявоєнного відновлення країн світу: уроки для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2024. № 86. С. 106–113.

32. Креативна економіка, діджиталізація бізнесу і сталий розвиток : методичні вказівки до теоретико-практичного курсу / Гобир І. Б., Паневник Т. М., Побігун С. А., Войтків Л. С., Мельничук І. В., Обельницька Х. В., Кравченко В. Ю. Івано-Франківськ, 2023. 69 с.

33. Креативна економіка: нова економічна епоха ХХІ ст. Концепт креативної економіки «Глобальні тренди, потенціал та перспективи розвитку креативної економіки в Україні» / Центр розвитку креативної економіки. 2021. 68 с.

34. Лейпцизька хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку». Лейпциг 24-25 травня 2007 рік. URL : https://irm.mlt.gov.ua/storage/documents/IZpdV_%D0%9B%D0%B5%D0%B9%D0%BF%D1%86%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf

35. Мартиненко В. В. Реалізація політик сталого розвитку в умовах фінансової децентралізації: досвід країн ЄС. *Інноваційна економіка*. 2023. № 3. С. 50–56.

36. Мартиненко В. В. Стратегічні аспекти фінансового забезпечення цілей сталого розвитку: регіональний вимір. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 3 (65). С. 41–51.

37. Мацука В. М. Інвестиційна діяльність України в глобальному середовищі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. С. 22–23.

38. Михайлов Д. Уряд розширив допомогу для ВПО. Про які категорії йдеться. 2024. 30 січ. URL : <https://suspilne.media/673226-urad-rozsiriv-dopomogu-dla-vpo-pro-aki-kategorii-jdetsa/>

39. Міжнародне муніципальне партнерство методичні рекомендації. URL : <https://rm.coe.int/metodychni-rekomendatsii-partnerstvo-2022-2-/1680aedfd8>

40. Мінінфраструктури реформує житлову політику України для відповідності принципам ЄС та наближення євроінтеграції. 2024. 21 січ. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/mininfrastruktury-reformuie-zhytlovu-politykuukrainy-dlia-vidpovidnosti-pryntsypam-ies-ta-nablyzhennia-ievrointehratsii>

41. Міста-партнери / Житомирська міська рада : офіційний вебсайт. URL : <https://zt-rada.gov.ua/?items=54>

42. Міста-побратими Ірпін та Борна реалізують спільний міжнародний проєкт «Допомагаємо один одному – спільно рятуємо людей, зберігаємо життя». URL : <https://imr.gov.ua/mista-pobratymy-irpin-ta-bornarealizovuyut-spilnyj-mizhnarodnyj-proekt-dopomagayemo-odyn-odnomu-spilno-ryatuyemo-lyudej-zberigayemo-zhyttya/>

43. Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Том 21, № 2 (81). С. 190–207.

44. Підсумки 2023 ринку нерухомості від ЛУН. URL : <https://misto.lun.ua/2023>

45. Декларація Лугано : підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022), м. Лугано, 4–5 липня 2022 року. URL : <https://ua.unc-international.com/past-conferences/unc22/materiali-konferenciyi>

46. План дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова». Документ затверджено Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022 (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4). URL : <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>

47. План для реалізації Ukraine Facility. URL : <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

48. План реконструкції України. URL : <https://cepr.org/publications/books-and-reports/blueprint-reconstruction-ukrain>

49. Тичина В. Правові цінності Європейського Союзу : навч. посіб. / МОН України, Держ. ун-т «Житомир. політехніка». Харків : Право, 2023. 116 с.

50. Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому : Закон України від 15.08.2022 № 2518-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>

51. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України № 2923-IX. Редакція від 21.09.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>

52. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

53. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

54. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19.06.2003 № 978-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>

55. Проданова Л. В., Шерстюкова К. Ю. Соціальна відповідальність бізнесу: світовий досвід та вітчизняна практика. *Вісник ДонНУЕТ*. 2020. № 2 (73). URL : <https://visniknew.donnuet.edu.ua/index.php/visnik/article/view/54/72>

56. Про основні засади житлової політики : проєкт Закону України / Міністерство розвитку громад та територій України. 2024. 3 квіт. URL : <https://mtu.gov.ua/news/35482.html>

57. Проєкти міжнародної технічної допомоги в Україні. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром. URL : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29339.pdf>

58. Прозоров Ю. В. Інституційна специфіка переходу банків до віртуального простору метавсесвіту. *Соціально-економічні виклики та можливості глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 5 березня 2024 р. / Східноєвропейський центр наукових досліджень. Research Europe, 2024. С. 30–34.

59. Пугаченко О. Б., Гредякін О. М. Цілі сталого розвитку: ретроспектива, передумови прийняття, склад і суть. *Здоров'я і суспільство в умовах війни*. 2022. С. 290.

60. Райков І. Матрац замість квартири. Куди поділися інвестиції в житлову нерухомість? 2023. 1 вересня. URL : <https://www.urbanland.pm/articles/matrac-zamist-kvartiri-kudi-podilisya-investiciyi-v-zhitlovu-neruhomist-shkolaprofesiynogo-developmentu>

61. Руда М. В., Яремчук Т. С., Бортнікова М. Г. Циркулярна економіка в Україні: Адаптація європейського досвіду. *Менеджмент та підприємництво в Україні: Етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. Вип. 3, № 1. С. 212–222.

62. Серія FTSE4 Good Index. URL : <https://ua.nesrakonk.ru/ftse4good-index/>

63. Скорик М. О. Європейський досвід забезпечення сталого економічного розвитку сільських територій. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 3. С. 195–202.

64. Соловчук Л. Стагнація чи колапс: що відбувається на ринку первинної нерухомості Києва. 2024. 19 берез. URL : <https://delo.ua/realty/stagnaciya-ci-kolaps-shho-vidbuvajetsya-na-rinku-pervinnoyi-neruhomosti-kijeva430214/>

65. Солодкова К., Бойчук Д. Копенгагенські та мадрридські критерії вступу до Європейського Союзу: Перспективи для України. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 400–403.

66. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України (за матеріалами вибіркового обстеження) / Держстат України. 2022. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/sdhd_22.pdf

67. Сталий розвиток. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. URL : <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/>

68. Трофименко О. О., Дорошкевич Д. В., Джадан І. М. Використання засад глобальних цілей сталого розвитку для забезпечення розвитку промисловості України. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 11-1. С. 118–125.

69. Україна майбутнього: вступ до ЄС, повоєнна відбудова, екологічні проблеми та енергетична незалежність очима пересічного українця. Аналітична записка на основі всеукраїнського соціологічного опитування. 2024. URL : <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2024/03/analitichna-zapyska-ukrayina-majbutnogo.pdf>

70. Федірко Б. О. Співробітництво України та Європейського Союзу у сфері реформування системи місцевого самоврядування. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2024. Вип. 37. С. 55–62.

71. Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля підтримує Україну в протистоянні викликам. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/fond-skhidnoievropeiskoho-partnerstva-z-enerhoefektyvnosti-ta-dovkillia-pidtrymuie-ukrainu-v-protystoianni-vyklykam-iuliia-pidkomorna>

72. Цілі сталого розвитку та Україна / Кабінет Міністрів України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>

73. Повоєнне відновлення України / Шаповал Н., Федосеєнко М., Грибановський О., Терещенко О. *Нові ринки та цифрові рішення*. URL : <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>

74. Як територіальним громадам розвивати міжнародні партнерства – тези з інформаційної сесії «U-LEAD з Європою». 2024. URL : <https://decentralization.ua/news/15479>

75. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І. та ін. ; НАН України, Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. МБ. URL : https://idss.org.ua/arhiv/Монографія_якість.pdf

76. Яровенко Т. С. Розвиток міст України у контексті інтеграції до ЄС. Програмний комітет. 2023. С. 220.

77. Acte de vente d'un logement en l'état futur d'achèvement (Véfa). URL : <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2961>

78. AcumenFund. URL : <http://acumen.org/>

79. Akinsulire A. A., Idemudia C., Okwandu A. C., Iwuanyanwu O. Strategic Planning and Investment Analysis for Affordable Housing: Enhancing Viability and Growth. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*. 2024. Vol. 11, No 2. P. 119–131.

80. Sustainable development in affordable housing: Policy innovations and challenges / Akinsulire A. A., Idemudia C., Okwandu A. C., Iwuanyanwu O. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*. 2024. Vol. 11, No 2. P. 90–104.

81. The implementation of the SDGs in universities: a systematic review / Alcántara-Rubio L., Valderrama-Hernández R., Solís-Espallargas C., Ruiz-Morales J. *Environmental Education Research*. 2022. Vol. 28, No 11. P. 1585–1615.

82. Andrzejewska A. K. Determining Urban Indicators in Local Plans-As One of the Sustainable Assumptions of the New European Bauhaus? *Buildings*. 2023. Vol. 14, No 1. Article No. 100.

83. Integrating the 2030 Agenda at the municipal level: Multilevel pressures and institutional shift / Annesi N., Battaglia M., Gragnani P., Iraldo F. *Land Use Policy*. 2021. Vol. 105. P. 105424.

84. The role of the university in achieving SDGs 4 and 7: a Ukrainian case / Artyukhov A., Volk I., Vasylieva T., Lyeonov S. *E3S Web of Conferences*. 2021. Vol. 250. P. 04006.

85. Asheim B. Smart specialization, innovation policy and regional innovation system: What about new path development in less innovative regions? *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2019. Vol. 32. P. 8–25.

86. Bachtrögler J., Fratesi U., Perucca G. The Influence of the Local Context on the Implementation and Impact of EU Cohesion Policy. *Regional Studies*. 2020. Vol. 54, No 1. P. 21–34.

87. Benner M. Smart specialization and institutional context: the role of institutional discovery, change and leapfrogging. *European Planning Studies*. 2019. Vol. 27. P. 1791–1810.

88. Berkowitz P., Monfort P., Pieńkowski J. Unpacking the Growth Impacts of European Union Cohesion Policy: Transmission Channels from Cohesion Policy into Economic Growth. *Regional Studies*. 2020.

89. Besondere Sicherungspflichten für Bauträger / (Makler- und Bauträgenerverordnung – MaBV). § 3. URL : https://www.gesetze-iminternet.de/gewo_34cdv/__3.html

90. Bibri S. E., Krogstie J., Kärrholm M. Compact city planning and development: Emerging practices and strategies for achieving the goals of sustainability. *Developments in the Built Environment*. 2020. Vol. 4. Article No. 100021.

91. Blasi S., Ganzaroli A., De Noni I. Smartening Sustainable Development in Cities: Strengthening the Theoretical Linkage Between Smart Cities and SDGs. *Sustainable Cities and Society*. 2022. Vol. 80. Article No. 103793.

92. Blower D. Why housing's new commercialism is good for 'ethical careers'. URL : <https://www.socialhousing.co.uk/comment/comment/why-housingsnew-commercialism-is-good-for-ethical-careers-49369>

93. Bose S., Khan H. Z. Sustainable development goals (SDGs) reporting and the role of country-level institutional factors: An international evidence. *Journal of Cleaner Production*. 2022. Vol. 335. P. 130–290.

94. Bragaglia F. Social innovation as a 'magic concept' for policy-makers and its implications for urban governance. *Planning Theory*. 2021. Vol. 20, No 2. P. 102–120.

95. Bulkeley H. Climate changed urban futures: Environmental politics in the Anthropocene city. *Trajectories in Environmental Politics*. Routledge. 2022. P. 263–281.

96. Cappellano F., Kurowska-Pysz J. The Mission-Oriented Approach for (Cross-Border) Regional Development. *Sustainability*. 2020. Vol. 12, No 12. Article No. 5181.

97. Casula M. How Different Multilevel and Multi-Actor Arrangements Impact Policy Implementation: Evidence from EU Regional Policy. *Territory, Politics, Governance*. 2024. Vol. 12, No 7. P. 1048–1072.

98. Causa, O., Pichelmann, J. Should I stay or should I go? Housing and residential mobility across OECD countries / OECD Economics Department Working papers, OECD Publishing. 2020.

99. Chamusca P. Public Policies for Territorial Cohesion and Sustainability in Europe: An Overview. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, No 8. Article No. 6890.

100. Cities – key for Europe / Market Place of the European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities. URL : https://eu-smartcities.eu/about/european_context

101. Cities of Tomorrow. Challenges, Vision, ways forward / European Commission. *Regional Policy*. URL : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf

102. European Union and Nationally Based Cohesion Policies in the Italian Regions / Coppola G., Destefanis S., Marinuzzi G., Tortorella W. *Regional Studies*. 2020.

103. Crescenzi R., Giua M. One or Many Cohesion Policies of the European Union? On the Differential Economic Impacts of Cohesion Policy Across Member States. *Regional Studies*. 2020. Vol. 54, No 1. P. 10–20.

104. Crespy A., Munta M. Lost in Transition? Social Justice and the Politics of the EU Green Transition. *Transfer: European Review of Labour and Research*. 2023. Vol. 29, No 2. P. 235–251.

105. D’Adamo I., Gastaldi M., Morone P. Economic sustainable development goals: Assessments and perspectives in Europe. *Journal of Cleaner Production*. 2022. Vol. 354. Article No. 131730.

106. Decreto Legislativo 20 giugno 2005, n. 122 Disposizioni per la tutela dei diritti patrimoniali degli acquirenti di immobili da costruire, a norma della legge 2 agosto 2004, n. 210. URL : <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2005-06-20;122>

107. Dell’Anna F. Green jobs and energy efficiency as strategies for economic growth and the reduction of environmental impacts. *Energy Policy*. 2021. Vol. 149. P. 112031.

108. Di Cataldo M., Monastiriotes V. Regional Needs, Regional Targeting and Regional Growth: An Assessment of EU Cohesion Policy in UK Regions. *Regional Studies*. 2020.

109. DowJones Sustainability Index. URL : <http://www.sustainability-indices.com>

110. Eberle U., Wenzig J., Mumm N. Assessing the contribution of products to the United Nations' Sustainable Development Goals: a methodological proposal. *The International Journal of Life Cycle Assessment*. 2022. Vol. 27, No 7. P. 959–977.

111. Eckert E., Kovalevska O. Sustainability in the European Union: Analyzing the discourse of the European Green Deal. *Journal of Risk and Financial Management*. 2021. Vol. 14, No 2. Article No. 80.

112. Elalfy A., Weber O., Geobey S. The Sustainable Development Goals (SDGs): a rising tide lifts all boats? Global reporting implications in a post SDGs world. *Journal of Applied Accounting Research*. 2021. Vol. 22, No 3. P. 557–575.

113. Eritja M. C., Fernández-Pons X. Deploying the European Green Deal: Protecting the Environment Beyond the EU Borders. *Taylor & Francis*. 2024.

114. EU Commission Press EU Industrial R&D Investment Scoreboard remains robust in ICT, health and green sectors. 2021. URL : <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/2021-eu-industrial-rd-investment-scoreboard-remains-robust-in-ict-health-and-greensectors-eu-commission-press/>

115. EU Funds. What is the difference between a grant and a tender? URL : <https://eufunds.me/what-is-the-difference-between-a-grant-and-a-tender/>

116. Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth / European Commission. URL : <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

117. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL : https://ec.europa.eu/info/index_en

118. European Commission Community Innovation Survey – new features / Eurostat. 2021. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Community_Innovation_Survey_%E2%80%93_new_features

119. European Commission Delivering what we promised and preparing for the future. *Commission Work Programme*. 2019. URL : https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cwp_2019_en.pdf

120. European Commission Europe 2020 flagship initiative Innovation Union. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/feb8c03e-523f-4437-9aa0d27e71fe582c/language-en>

121. European Commission European Research Area Progress Report 2016. *Staff Working Document*. 2017. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/18cd4ba3-edcb-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-78120774>

122. European Commission. On the rise: EU has 1.89 million researchers. 2021. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/web/productseurostat-news/-/ddn-20211223-1>

123. European Commission. Reflection Paper: Towards a Sustainable Europe by 2030. *European Commission*. 2019. URL : https://ec.europa.eu/info/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_en

124. European Commission: Directorate-General for Communication, A short guide to the EU, Publications Office of the European Union. 2023. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1ee943e8-8a7e-11ee-99ba-01aa75ed71a1/language-en>

125. European Commission: Directorate-General for Communication, The EU in 2021 – General report on the activities of the European Union, Publications Office of the European Union. 2022. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/92b9b0d3-9e14-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>

126. European Commission: Directorate-General for Communication, The EU in 2023 – General report on the activities of the European Union, Publications Office of the European Union. 2024. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ea6b0987-dd66-11ee-b9d9-01aa75ed71a1/language-en>

127. European Parliament: Directorate-General for External Policies of the Union, German, T. and Tyushka, A., Ukraine's 10-point peace plan and the Kyiv security compact – An assessment, European Parliament, 2024. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5889c8c6-c57e-11ee-95d9-01aa75ed71a1/language-en>

128. Eurostat Eurostat regional yearbook. 2021 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2021. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/13389103/KS-HA-21-001-EN-N.pdf/1358b0d3-a9fe-2869-53a0-37b59b413ddd?t=1631630029904>

129. Eurostat Key figures on Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2021. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/13394938/KS-EI-21-001-EN-N.pdf/ad9053c2-debd-68c0-2167-f2646efeae1?t=1632300620367>

130. Eurostat regional yearbook / Eurostat : website. 2021. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-flagship-publications/-/ks-ha-21-001>

131. Eurostat. Overcrowding rate by age, sex and poverty status – total population – EU-SILC survey. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho05a/default/table?lang=en

132. Evrard E., Schmitt P. Do new brooms sweep clean? Striving for 'A Just Europe' in the Territorial Agenda 2030. *European Planning Studies*. 2024. Vol. 32, No 3. P. 629–647.

133. Fatima T., Elbanna S. Corporate Social Responsibility (CSR) Implementation: A Review and a Research Agenda Towards an Integrative Framework. *Journal of Business Ethics*. 2023. Vol. 183, No 1. P. 105–121.

134. Ferreira J. J., Fernandes C. I., Ferreira F. A. Technology transfer, climate change mitigation, and environmental patent impact on sustainability and economic growth: A comparison of European countries. *Technological Forecasting and Social Change*. 2020. Vol. 150. P. 119770.

135. Fetting C. The European green deal. *ESDN Report*. 2020. December. Vol. 2, No 9.

136. Finney D. Affordable Housing: Investing for Profit / Real Estate Investing Guide. 2020. URL : <https://www.investopedia.com/articles/mortgages-realestate/10/affordable-housing.asp>

137. Giralt L. A Comprehensive Analysis of the European Union's Integration of the Right to Development and the Sustainable Development Goals: EU Development: From Policy to Practice. 2024.

138. Global RepTrak 100 (Reputation Institut). URL : <https://www.reputationinstitute.com/about-ri/pressrelease/reputation-institute-says-itsreputation-judgement-day-2021-global-reprakr>

139. Göll E., Thio S. L. Institutions for a Sustainable Development-Experiences from EU-Countries. *Environment, Development and Sustainability*. 2008. Vol. 10. P. 69–88.

140. Green technology and sustainable development: Assessment and green growth frameworks / Guo M., Nowakowska-Grunt J., Gorbanyov V., Egorova M. *Sustainability*. 2020. Vol. 12, No 16. P. 6571.

141. Circular Economy in Territorial Planning Strategy: Incorporation in Cluster Activities and Economic Zones / Gura K. S., Nica E., Kliestik T., Puime-Guillén F. *Environmental Technology & Innovation*. 2023. Vol. 32. Article No. 103357.

142. Sustainable Development Indicators Under Analysis of European Union Member States and Ukraine. III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence 2020 (ISC-SAI 2020) / Holikova K., Maksymova I., Matsyura S., Radko V., Rudenko N., Zhukova D. *Atlantis Press*. 2020. P. 215–221.

143. Marketing, Management, and Financial Providing of Affordable Housing / Ianchuk, S., Garafonova, O., Panimash, Yu., Pawliszczy, D. *Marketing and Management of Innovations*. 2021. № 2. P. 213–230.

144. Indicators for European cities to assess and monitor the UN Sustainable Development Goals (SDGs) / Sara de Maio, Stefan Kuhn (ICLEI) Jaume Fons Esteve (UAB) Gundula Prokop (EAA). ETC/ULS Report. 2020. No 1. 221 p.

145. Juan Iglesias. Derecho romano: Historia e Instituciones, 18a edition, revisada y actualizada. Decimoctava edicion revisada y actualizada por Juan Iglesias-Redondo. Barcelona : Ediciones Sello Editorial, SL, 2010. URL : <http://blog.pucp.edu.pe/blog/stein/wp-content/uploads/sites/734/2020/11/Derecho-Romano-Iglesias-Espa%C3%B1a.pdf>

146. Kaššaj M., Peráček T. Sustainable connectivity-integration of mobile roaming, WiFi4EU and smart city concept in the European Union. *Sustainability*. 2024. Vol. 16, No 2. Article No. 788.

147. The Business Case for Affordable Housing / Kerslake, B., et al. London : The Centre for Economics and Business Research Ltd, 2016. URL : <https://www.peabody.org.uk/media/10773/business-case-for-affordable-housing.pdf>

148. Challenges for sustainable smart city development: A conceptual framework / Khan H. H., Malik M. N., Zafar R., Goni F. A., Chofreh A. G., Klemeš J. J., Alotaibi Y. *Sustainable Development*. 2020. Vol. 28, No 5. P. 1507–1518.

149. Green Data Analytics, Blockchain Technology for Sustainable Development, and Sustainable Supply Chain Practices: Evidence from Small and Medium Enterprises / Khan S. A. R., Godil D. I., Jabbour C. J. C., Shujaat S., Razzaq A., Yu Z. *Annals of Operations Research*. 2021. P. 1–25.

150. Kobylenska T. V., & Kobylinskyi, V. M. (2024). Measuring the Sustainable Development and Building Its Global Indicators: The Methodological Framework. *Statistics of Ukraine*. 2024, 104 (2), 4–11. URL : <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/437>

151. The Impact of European Integration Processes on the Investment Potential and Institutional Maturity of Rural Communities / Kostiukevych R., Mishchuk H., Zhidebekkyzy A., Nakonieczny J., Akimov O. *Economics & Sociology*. 2020. Vol. 13, No 3. P. 46–63.

152. Kwilinski A., Lyulyov O., Pimonenko T. Inclusive economic growth: Relationship between energy and governance efficiency. *Energies*. 2023. Vol. 16, No 6. P. 2511.

153. Large European cities. Version 4.0 (2024) / European Smart Cities. URL : <https://www.fdiintelligence.com/content/rankings-and-awards/european-cities-and-regions-of-the-future-2024-the-winners-83483>

154. Machin A., Tan E. Green European Citizenship? Rights, Duties, Virtues, Practices and the European Green Deal. *European Politics and Society*. 2024. Vol. 25, No 1. P. 152–167.

155. Approaches to a New Regional Energy Security Model in the Perspective of the European Transition to Green Energy / Man O. R., Radu R. I., Mihai I. O., Enache C. M., David S., Moisescu F., Zlati M. L. *Economies*. 2024. Vol. 12, No 3. Article No. 61.

156. Manioudis M., Angelakis A. Creative Economy and Sustainable Regional Growth: Lessons from the Implementation of Entrepreneurial Discovery Process at the Regional Level. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, No 9. Article No. 7681.

157. Mapping Smart Cities in EU / European Parliament's Committee on Industry, Research and Energy. URL : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET\(2014\)507480_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET(2014)507480_EN.pdf)

158. Urban heat island mitigation by green infrastructure in European Functional Urban Areas / Marando F., Heris M. P., Zulian G., Udías A., Mentaschi L., Chrysoulakis N., Maes J. *Sustainable Cities and Society*. 2022. Vol. 77. Article No. 103564.

159. McCann P., Soete L. Place-Based Innovation for Sustainability / Publications Office of the European Union. Luxemburg, 2020.

160. Mentis M. Sustainable development economy and the development of green economy in the European Union. *Energy, Sustainability & Society*. 2023. Vol. 13, No 1.

161. Sustainable Urban Development: A Review of Urban Sustainability Indicator Frameworks / Michalina D., Mederly P., Diefenbacher H., Held B. ; Department of Ecology and Environmental Sciences, Constantine the Philosopher University in Nitra, 949 01 Nitra, Slovakia. *Sustainability*. 2021, 13 (16). P. 48.

162. Territorial Governance and Smart Specialisation: Empowering the Sub-National Level in EU Regional Policy / Moodie J. R., Wøien Meijer M., Salenius V., Kull M. *Territory, Politics, Governance*. 2023. Vol. 11, No 7. P. 1392–1412.

163. Mouratidis K. Urban planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*. 2021. Vol. 115. Article No. 103229.

164. National and Regional House Price Indices – Headline indicators. Information / OECD database on regional house price indices. URL : https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RHPI_TARGET#

165. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20, No 1. P. 379–395.

166. New Urban Agenda II. United Nations. 2017. URL : <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf>

167. Nominal House Price Indices / OECD database on regional house price indices. URL : https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RHPI_TARGET#

168. NSW Government. About affordable rental housing. URL : <https://www.facs.nsw.gov.au/providers/housing/affordable/about/chapters/how-isaffordable-housing-different-to-social-housin>

169. OECD. Building for a better tomorrow: Policies to make housing more affordable. Employment, Labour and Social Affairs Policy Briefs. Paris : OECD Publishing, 2021. URL : <http://oe.cd/affordable-housing-2021>

170. OECD. Social housing: A key part of past and future housing policy. Employment, Labour and Social Affairs Policy Briefs. Paris : OECD Publishing, 2020. URL : <http://oe.cd/social-housing-2020>

171. Operational Implementation Plan of the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities: First Public Draft. *European Commission*. URL : http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/operational-implementation-plan-oip-v2_en.pdf

172. Orr, D. Foreword. Financing Social Housing after the Economic Crisis: Proceedings of the CECODHAS Seminar. Brussels, 2009. 10th September. P. 7.

173. Multi-Criteria Assessment Framework for Evaluation of Green Deal Performance / Ozdemir S., Demirel N., Zaralı F., Çelik T. *Environmental Science and Pollution Research*. 2024. Vol. 31, No 3. P. 4686–4704.

174. Patrão C., Moura P., Almeida A. T. D. Review of smart city assessment tools. *Smart Cities*. 2020. Vol. 3, No 4. P. 1117–1132.

175. Pizzi S., Rosati F., Venturelli A. The determinants of business contribution to the 2030 Agenda: Introducing the SDG Reporting Score. *Business Strategy and the Environment*. 2021. Vol. 30, No 1. P. 404–421.

176. Political Guidelines / Ursula von der Leyen, Candidate for the European Commission President. The European Commission's priorities URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024_en

177. Polverari L., Domorenok E., Graziano P. Empowerment via delegation? The administrative capacity-building potential of Cohesion Policy urban development strategies. *Regional Studies*. 2024. Vol. 58, No 4. P. 733–744.

178. The dynamics among entrepreneurship, innovation, and economic growth in the Eurozone countries / Pradhan R. P., Arvin M. B., Nair M., Bennett S. E. *Journal of Policy Modeling*. 2020. Vol. 42, No 5. P. 1106–1122.

179. Challenges of sustainable urban development in the context of population growth / Profiroiu C. M., Bodislav D. A., Burlacu S., Rădulescu C. V. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9, No 3. P. 51–51.

180. Rauhut D., Humer A. EU Cohesion Policy and Spatial Economic Growth: Trajectories in Economic Thought. *European Planning Studies*. 2020. Vol. 28, No 11. P. 2116–2133.

181. Real House Price Indices. Analytical house prices indicators. OECD database on regional house price indices. URL : https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RHPI_TARGET#

182. Bioeconomy–A Driver for Regional Development in the Nordic Countries / Refsgaard K., Kull M., Slätmo E., Meijer M. W. *New Biotechnology*. 2021. Vol. 60. P. 130–137.

183. Results of the Public Consultation on the Key Features of An EU Urban Agenda. *European Commission*. 2024. URL : <https://www.urban-initiative.eu/news/urban-agenda-eu-open-public-consultation>

184. RobinHood Foundation. URL : <https://www.robinhood.org/>

185. From the circular economy to the sustainable development goals in the European Union: An empirical comparison / Rodríguez-Antón J. M., Rubio-Andrada L., Celemín-Pedroche M. S., Ruíz-Peñalver S. M. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*. 2022. Vol. 22, No 1. P. 67–95.

186. Prosperity beyond growth: An emerging agenda for European cities / Rogers B., da Cruz N. F., Ripa F., Hamilton-Jones I. *Journal of City Climate Policy and Economy*. 2024.

187. Sachs Jeffrey D. Globalization and Patterns of Economic Development. *Weltwirtschaftliches Archiv*. 2000. Bd. 136, H. 4 (2000).

P. 579–600. URL : https://cooperative-individualism.org/sachs-jefrey_globalization-and-patterns-of-economic-development-2000.pdf

188. Sustainable Development Report 2019 / Sachs J. D., Schmidt-Traub G., Kroll C., Lafortune G., Fuller G. New York : Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN). 2019. URL : https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2019/2019_sustainable_development_report.pdf

189. Salama A. M., Patil M. P., MacLean L. Urban resilience and sustainability through and beyond crisis—evidence-based analysis and lessons learned from selected European cities. *Smart and Sustainable Built Environment*. 2024. Vol. 13, No 2. P. 444–470.

190. Sarwant Singh. Smart Cities – A \$1.5 Trillion Market Opportunity / Forbes. URL : <http://www.forbes.com/sites/sarwantsingh/2019/06/19/smart-cities-a-1-5-trillion-marketopportunity/#456cb93c7ef9>

191. Scorza F., Santopietro L. A systemic perspective for the Sustainable Energy and Climate Action Plan (SECAP). *European Planning Studies*. 2024. Vol. 32, No 2. P. 281–301.

192. Shapoval V. Y. The UN Sustainable Development Goals and their implantations in Spain and Ukraine. *Sumy State University*. 2022. Master's Thesis. P. 60.

193. SDGs and the ability to manage change within the European green deal: The case of Ukraine / Shevchenko H., Petrushenko M., Burkynskyi B., Khumarova N. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19, No 1. P. 53.

194. Shubalyi O. Evaluation of the financial support for the implementation of the 2030 Sustainable Development Goals in the border regions of Poland and Ukraine. *Wiadomości Statystyczne. The Polish Statistician*. 2022. Vol. 67, No 6. P. 1–28.

195. Shulla K., Leal-Filho W. Achieving the UN Agenda 2030: Overall actions for the successful implementation of the Sustainable Development Goals before and after the 2030 deadline. *European Union Parliament*. 2023.

196. Sicherheitsleistung, Versicherung / (Makler- und Bauträgerverordnung – MaBV). § 2. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/gewo_34cdv/__2.html

197. Silvestri F., Spigarelli F., Tassinari M. Regional development of Circular Economy in the European Union: A multidimensional analysis. *Journal of Cleaner Production*. 2020. Vol. 255. Article No. 120218.

198. SDG 3 and financing instruments in Austria and Ukraine: Challenges and perspectives / Situm M., Plastun O. L., Makarenko I. O., Serpeninova Y. S., Sorrentino G. 2021.

199. Skjærseth J. B. Towards a European Green Deal: The Evolution of EU Climate and Energy Policy Mixes. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*. 2021. Vol. 21, No 1. P. 25–41.

200. Skoryk, M. Conceptual framework for sustainable development of rural areas. *Економіка розвитку систем*. 2024. № 6 (1). С. 95–99.

201. Smart Cities and Communities. The European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities. *European Commission*. URL : <http://ec.europa.eu/eip/smartcities/>

202. Importance of sustainable mineral resource management in implementing the circular economy (CE) model and the European green deal strategy / Smol M., Marcinek P., Duda J., Szoldrowska D. *Resources*. 2020. Vol. 9, No 5. P. 55.

203. International forest governance and policy: institutional architecture and pathways of influence in global sustainability / Sotirov M., Pokorny B., Kleinschmit D., Kanowski P. *Sustainability*. 2020. Vol. 12, No 17. P. 7010.

204. Stiuso T. Exploring approaches and solutions for urban safety: A focus on women. *TeMA-Journal of Land Use, Mobility and Environment*. 2024. Vol. 17, No 1. P. 179–186.

205. Strategic Implementation Plan of the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities. *European Commission*. URL : http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/sip_final_en.pdf

206. Marshall Plan. The Editors of Encyclopaedia Britannica / Britannica. 2021. № 30. URL : <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>

207. The smart city model / European Smart Cities. URL : <http://www.smart-cities.eu/index.php?cid=2&ver=4>

208. The World Bank. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023. URL : https://documents.worldbank.org/en/publication/documentsreports/documentdetail/099021324115085807/p1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a?fbclid=IwAR2-Ue7n92kGB8aQNoZ_-0Lu_reQXnBKbVPt2Uc__otzfxLu-vP_C89V2pA

209. Tiganasu R., Lupu D. Institutional Quality and Digitalization: Drivers in Accessing European Funds at Regional Level? *Socio-Economic Planning Sciences*. 2023. Vol. 90. Article No. 101738.

210. Progress by research to achieve the sustainable development goals in the EU: a systematic literature review / Trane M., Marelli L., Siragusa A., Pollo R., Lombardi P. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, No 9. P. 7055.

211. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Sustainable Development. 2015. URL : <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

212. Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego URL : <http://bit.ly/2tS8a4M>

213. Van den Abeele E. Towards a New Paradigm in Open Strategic Autonomy? *Working Paper*. 2021. No. 03.

214. von Malmberg F. First and Last and Always: Politics of the 'Energy Efficiency First' Principle in EU Energy and Climate Policy. *Energy Research & Social Science*. 2023. Vol. 101. Article No. 103126.

215. Vries G. D. Culture in the sustainable development goals: *The role of the European Union*. DEU. 2020. P. 51.

216. Wiedmann T., Allen C. City footprints and SDGs provide untapped potential for assessing city sustainability. *Nature Communications*. 2021. Vol. 12, No 1. Article No. 3758.

217. World Bank Group. URL : <https://www.worldbank.org/en/home>

218. Zguir M. F., Dubis S., Koç M. Embedding Education for Sustainable Development (ESD) and SDGs Values in Curriculum: A Comparative Review on Qatar, Singapore and New Zealand. *Journal of Cleaner Production*. 2021. Vol. 319. Article No. 128534.

Навчальне видання

Мартиненко Валентина Віталіївна, Скорик Марина Олегівна,
Корж Марина Анатоліївна, Соколова Ольга Миколаївна,
Коляда Тетяна Анатоліївна, Джадалла Олена Іванівна

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС:
КРАЩІ ПРАКТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск

С. В. Новицький

Відповідальний редактор

М. М. Грабарчук

Редактор

М. П. Клименко

Форматування та

комп'ютерна верстка

Д. П. Завальницька

Здано до друку 21.03.2025. Формат 29,7 × 41,99
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Ум. друк. арк. 10,2
Наклад 300 прим. Замовлення № 1129

Підготовлено до друку редакційно-видавничим відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область,
Україна

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022*